

CVRIA

EUROPEISKA UNIONENS DOMSTOL

Årsrapport
2011

EUROPEISKA UNIONENS DOMSTOL

ÅRSRAPPORT 2011

Översikt över verksamheten vid Europeiska unionens domstol,
Europeiska unionens tribunal och Europeiska unionens personaldomstol

Luxemburg 2012

www.curia.europa.eu

Domstolen
L-2925 Luxemburg
Tél. (352) 43 03-1

Tribunalen
L-2925 Luxemburg
Tél. (352) 43 03-1

Personaldomstolen
L-2925 Luxemburg
Tél. (352) 43 03-1

Domstolens webbplats: <http://www.curia.europa.eu>

Färdigställd den 1 januari 2012

Kopiering tillåten med angivande av källan. Fotografierna får endast återges i sammanhang som rör denna publikation. För all annan användning måste tillstånd begäras av Europeiska unionens publikationsbyrå.

En stor mängd övrig information om Europeiska unionen är tillgänglig på Internet via Europa-servern (<http://europa.eu>).

Kataloguppgifter finns i slutet av publikationen.

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2012

ISBN 978-92-829-1169-3

doi:10.2862/83333

© Europeiska unionen, 2012

Printed in Luxembourg

TRYCKT PÅ PAPPER SOM BLEKTS UTAN ELEMENTÄRT KLOR

Innehållsförteckning

Sida

Förord, domstolens ordförande Vassilios Skouris	5
--	---

Kapitel I

Domstolen

A – Domstolens utveckling och verksamhet år 2011	9
B – Rättspraxis från domstolen år 2011	13
C – Domstolens sammansättning	67
1. Domstolens ledamöter	69
2. Förändringar i domstolens sammansättning år 2011	85
3. Domstolens ledamöter (i protokollär ordning)	87
4. Domstolens tidigare ledamöter	89
D – Domstolens verksamhetsstatistik	93

Kapitel II

Tribunalen

A – Tribunalens verksamhet år 2011	125
B – Tribunalens sammansättning	173
1. Tribunalens ledamöter	175
2. Förändringar i tribunalens sammansättning år 2011	185
3. Tribunalens ledamöter (i protokollär ordning)	187
4. Tribunalens tidigare ledamöter	189
C – Tribunalens verksamhetsstatistik	191

Kapitel III*Personaldomstolen*

A – Personaldomstolens verksamhet år 2011	215
B – Personaldomstolens sammansättning	227
1. Personaldomstolens ledamöter	229
2. Förändringar av personaldomstolens sammansättning år 2011	235
3. Protokollär ordning	237
4. Tidigare ledamöter av personaldomstolen	239
C – Personaldomstolens verksamhetsstatistik	241

Kapitel IV*Möten och besök*

A – Officiella besök och arrangemang vid domstolen, tribunalen och personaldomstolen	255
B – Studiebesök	259
C – Högtidliga sammankomster	263
D – Besök och deltagande i officiella arrangemang	265

<i>Organisationsplan</i>	<i>269</i>
--------------------------------	------------

Förord

För Europeiska unionens domstolar var år 2011 ett år som framför allt kännetecknades av intensitet i den dömande verksamheten. De 1 569 mål som anhängiggjordes och de 1 518 mål som avgjordes innebär en markant ökning av antalet mål som prövats och avgjorts av de tre olika instanserna inom Europeiska unionens domstolsväsende. Institutionen kan bara glädja sig åt denna utveckling som vittnar om det förtroende som nationella domstolar och enskilda har för unionsdomstolarna. Den ökade volymen mål påkallar dock också en viss vaksamhet såväl från Europeiska unionens domstols som från unionslagstiftarens sida för att inte effektiviteten i unionens domstolssystem ska äventyras och för att domstolen ska kunna fortsätta att tjäna de europeiska medborgarna på ett optimalt sätt.

Domstolen har under det gångna året därför föreslagit en rad ändringar i sin stadga och en total omskrivning av rättegångsreglerna. Syftet härmed är dels att förbättra domstolens och tribunalens effektivitet och produktivitet, dels att modernisera förfarandet.

Under år 2011 slutfördes även tre större IT projekt som framför allt syftar till att förenkla kontakten mellan domstolen och medborgarna. Införandet av systemet e-Curia gör det möjligt att inkomma med rättegångshandlingar på elektronisk väg. Vidare har en ny och effektivare sökmotor för rättspraxis lanserats, och domstolens bibliotekskatalog har lagts ut på nätet. Samtliga dessa åtgärder är tänkta att bidra till att göra domstolen mer tillgänglig och att öka insynen.

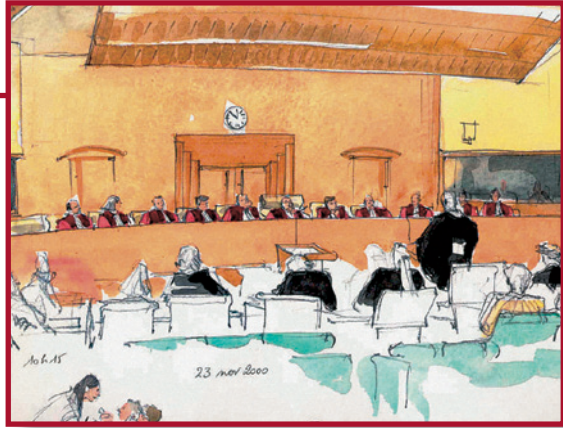
Inom ramen för den partiella ny tillsättningen slutade ordföranden samt två ledamöter av personaldomstolen under året. Samtidigt slutade en ledamot av domstolen och en ledamot av tribunalen.

I förevarande rapport ges en fullständig redogörelse för institutionens utveckling och verksamhet under år 2011. Läsaren kan konstatera att en betydande del ägnas åt kortfattade men uttömmande referat ur domstolens, tribunalens och personaldomstolens dömande verksamhet. Redogörelsen kompletteras och illustreras av statistiska uppgifter för varje instans.

Jag tillåter mig att ta tillfället i akt att rikta ett stort tack till kollegerna på samtliga tre domstolar och till hela personalen för det enastående arbete de gjort under detta utomordentligt krävande år.

V. Skouris
Domstolens ordförande

Kapitel I

Domstolen

A – Domstolens utveckling och verksamhet år 2011

Av ordföranden Vassilios Skouris

I denna första del av årsrapporten ges en översikt av verksamheten vid Europeiska unionens domstol under år 2011. Den innehåller först en redogörelse för hur institutionen har utvecklats under det gångna året, med tonvikt på de institutionella förändringar som berört domstolen och på utvecklingen av domstolens interna organisation (avsnitt 1). Den innehåller därefter en statistisk analys av förändringen av institutionens arbetsbörda och den genomsnittliga handläggningstiden (avsnitt 2). Därefter redovisas, såsom varje år, de huvudsakliga utvecklingstendenserna i domstolens rättspraxis, indelade efter rättsområde (avsnitt 3).

1. År 2011 tillställde domstolen unionslagstiftaren ett förslag med ändringar i stadgan samt ett förslag till omarbetning och uppdatering av dess rättegångsregler. Båda förslagen syftar huvudsakligen till att öka effektiviteten i förfarandena inför unionsdomstolarna.

Förslagen till ändring i stadgan avser bland annat att inrätta en funktion som vice ordförande, att öka antalet domare som ingår i stora avdelningen till 15 och att ta bort bestämmelsen att ordförandena på avdelningar med fem domare systematiskt ska delta samt även att avskaffa förhandlingsrapporten. Vad gäller de bestämmelser i stadgan som avser tribunalen så föreslår domstolen att antalet ledamöter i tribunalen ökas till 39 för att möta den ständiga ökningen av antalet mål.

Vad vidare gäller förslaget att omarbета rättegångsreglerna så syftar detta till att anpassa såväl dess struktur som dess innehåll till utvecklingen av målen, att fortsätta de ansträngningar som görs sedan flera år för att bevara domstolens kapacitet (målen blir allt större och allt mer komplicerade) att avgöra anhängiggjorda mål inom rimlig tid och att klargöra de förfaranderegler som tillämpas och öka deras tydlighet.

Samtliga förslag är resultatet av en process av moget övervägande som grundas på intern konsultation. Förslagen diskuteras just nu inom unionens lagstiftande organ. Förslagen kan läsas i fulltext på domstolens webbplats.¹

Det ska vidare noteras att vissa förändringar av domstolens rättegångsregler gjordes redan den 24 maj 2011 (EUT L 162, s. 17). Ändringarna gör det för första gången möjligt för domstolen att genom beslut fastställa villkoren för att delge en rättegångshandling elektroniskt. Domstolen använde sig av denna möjlighet genom att anta beslutet av den 13 september 2011 om ingivande av inlagor och om delgivning av inlagor samt domar och beslut med hjälp av datasystemet e-Curia (EUT L 289, s. 7). Detta datasystem, som lanserades den 21 november 2011, kommer på ett obestridligt sätt att bidra till en modernisering av förfarandet vid unionsdomstolarna.

Jag vill även påpeka att unionens medborgare hädanefter har tillgång till en ny sökmotor som för första gången omfattar samtliga uppgifter avseende unionsdomstolarnas rättspraxis ända sedan domstolen inrättades år 1952. Sökmotorn kan användas gratis via domstolens webbplats.

¹ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7031/

På samma sätt är slutligen domstolens bibliotekskatalog tillgänglig via domstolens webbplats.² Användaren har således möjlighet att göra bibliografiska sökningar online om unionsrätten och om andra rättsområden som täcks av domstolens bibliotekskatalog. Exempel härpå är internationell rätt, komparativ rätt, rättssystemen i Europeiska unionens medlemsstater och i vissa tredjeländer samt allmän rättsteori. Katalogen är i nuläget en av världens mest innehållsrika vad gäller unionsrätten och består just nu av ungefär 340 000 katalogposter, varav mer än 80 000 avser unionsrätten. Katalogen växer med mer än 20 000 poster om året.

2. Domstolens verksamhetsstatistik för år 2011 präglas rent allmänt av hög produktivitet och effektivitet vid domstolens samtliga instanser. Den visar även på en väsentlig ökning av antalet anhängiggjorda mål.

Domstolen avgjorde 550 mål år 2011 (nettoantal som beaktar antalet mål som förenats), vilket är en ökning jämfört med året innan (522 mål avgjordes år 2010). Av dessa mål avgjordes 370 genom dom och 180 genom beslut.

Under året anhängiggjordes 688 nya mål vid domstolen (detta antal tar inte hänsyn till mål som förenats på grund av att de hänger samman), vilket innebär en kraftig ökning i förhållande till år 2010 (då 631 mål anhängiggjordes) och, för andra året i rad, utgör det högsta antalet mål i domstolens historia. Situationen är densamma i fråga om begäran om förhandsavgöranden. Antalet mål om förhandsavgörande som anhängiggjordes under året är, för tredje året i rad, det högsta någonsin. I förhållande till år 2009 motsvarar detta en ökning med nästan 41 procent (423 mål år 2011 jämfört med 302 mål år 2009). Det har även skett en påtaglig ökning av antalet överklaganden (162 år 2011 jämfört med 97 år 2010) och en minskning av antalet fall av direkt talan, detta för femte året i rad. Direkt talan växer numera endast i ungefär 12 procent av alla mål som anhängiggörs vid domstolen, medan denna typ av talan motsvarade ungefär 38 procent år 2007.

När det gäller handläggningstidens längd är statistiken över lag lika positiv som förra året. I mål om förhandsavgörande är handläggningstiden 16,4 månader, vilket motsvarar en statistiskt sett försumbar ökning jämfört med siffrorna för år 2010 (16 månader). Den genomsnittliga handläggningstiden för direkt talan och överklaganden uppgick år 2011 till 20,2 månader respektive 15,4 månader (jämfört med 16,7 månader respektive 14,3 månader år 2010).

Utöver den reformering av sina arbetsmetoder som domstolen gjort under de senaste åren kan den förbättrade och effektiviserade handläggningen av målen även tillskrivas en utökad användning av olika processuella instrument som domstolen förfogar över för att påskynda handläggningen av vissa typer av mål (förfarande för brådskande mål om förhandsavgörande, handläggning med förtur, skyndsam handläggning, förenklat förfarande och möjligheten att avgöra ett mål utan förslag till avgörande av en generaladvokat).

Handläggning enligt förfarandet för brådskande mål om förhandsavgörande begärdes i 5 mål, och den avdelning som målet förlades till ansåg att de villkor som föreskrivs i artikel 104b var uppfyllda i 2 av målen. Målen avgjordes sedan inom i genomsnitt 2,5 månader.

² <http://bib-curia.eu/>

Skyndsam handläggning har begärts i 13 fall under året, men villkoren enligt rättegångsreglerna var endast uppfyllda i 2 av målen. Enligt praxis, som etablerades år 2004, bifalls eller avslås en begäran om skyndsam handläggning genom motiverat beslut av domstolens ordförande. Vidare har 7 mål beviljats förtur.

Domstolen har ofta använt det förenklade förfarandet enligt artikel 104.3 i rättegångsreglerna för att lämna förhandsavgörande beträffande vissa tolkningsfrågor. Sammanlagt 30 mål avslutades genom slutligt beslut med stöd av nämnda bestämmelse.

Slutligen har domstolen fortsatt att använda sig av möjligheten i artikel 20 i domstolens stadga att avgöra ett ärende utan förslag till avgörande av en generaladvokat, om det inte omfattar någon ny rättsfråga. Det kan också nämnas att omkring 46 procent av de domar som meddelades år 2011 saknade sådant förslag till avgörande av en generaladvokat (jämfört med 50 procent år 2010).

Vad gäller fördelningen av målen mellan domstolens olika sammansättningar, avgjorde stora avdelningen omkring 11 procent, avdelningar med fem domare 55 procent och avdelningar med tre domare ungefär 33 procent av de mål som avslutades genom dom eller beslut av rättskipningskaraktär år 2011. I förhållande till föregående år kan man inte konstatera någon väsentlig skillnad av andelen mål som prövats av respektive sammansättning.

För ytterligare upplysningar angående statistiska uppgifter för rättsåret 2011 hänvisas läsaren till avsnittet avseende verksamhetsstatistik i denna årsbok.

B – Rättspraxis från domstolen år 2011

I denna del av årsrapporten redovisas en del av rättspraxis från år 2011.

Konstitutionella och institutionella frågor

Domstolen har i flera mål getts tillfälle att precisera villkoren för att utöva sin domsrätt. Här kommer inledningsvis mål avseende talan om fördragsbrott att redovisas.

I dom av den 24 maj 2011 i mål C-52/08, *kommissionen mot Portugal*, prövade domstolen kommissionens fördragsbrottstalan mot Republiken Portugal för att denna underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt direktiv 2005/36¹ genom att inte anta de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet.

Beträffande upptagande till prövning av talan konstaterade domstolen att kommissionens ansökan visserligen avsåg en påstådd underlåtenhet att införliva direktiv 2005/36, men att dess formella underrättelser och motiverade yttrande tog sikte på direktiv 89/48 om en generell ordning för erkännande av examensbevis över behörighetsgivande högre utbildning som omfattar minst tre års studier².

Domstolen erinrade därefter om att även om de yrkanden som ansökan innehåller i princip inte får avse andra fördragsbrott än dem som gjorts gällande i det motiverade yttrandets slutsats och i den formella underrättelsen, har kommissionen inte desto mindre möjlighet att göra gällande att sådana skyldigheter som härrör från den ursprungliga versionen av en unionsrättsakt som senare ändrats eller upphävts, och som kvarstår genom bestämmelserna i en ny unionsrättsakt, har åsidosatts. Däremot kan inte tvisteföremålet utvidgas till att avse skyldigheter som följer av nya bestämmelser vilka saknar motsvarighet i den ursprungliga versionen av rättsakten i fråga, eftersom detta skulle innebära att de väsentliga formföreskrifterna för ett korrekt genomförande av förfarandet vid fastställelse av fördragsbrott åsidosattes.

I sak fann domstolen därefter att när det uppstår osäkerhet på grund av särskilda omständigheter under lagstiftningsförfarandet, såsom avsaknaden av klara ställningstaganden av lagstiftaren eller bristande precisering beträffande tillämpningsområdet för en unionsrättslig bestämmelse, kan det inte fastställas att det vid utgången av tidsfristen i det motiverade yttrandet fanns en tillräckligt klar skyldighet för medlemsstaterna att införliva ett direktiv. Domstolen ogillade därför kommissionens talan.

I mål C-469/09, *kommissionen mot Italien*, som avgjordes i dom av den 17 november 2011, hade kommissionen väckt talan om fördragsbrott mot Republiken Italien för att denna underlåtit att följa en tidigare dom av domstolen³ avseende återkrav av det statliga stöd som i ett beslut av kommissionen förklarats vara olagligt och oförenligt med den gemensamma marknaden. Kommissionen yrkade även att Republiken Italien skulle förpliktas att utge ett löpande vite och ett schablonbelopp.

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/36/EG av den 7 september 2005 om erkännande av yrkeskvalifikationer (EUT L 255, s. 22).

² Rådets direktiv 89/48/EEG av den 21 december 1988 om en generell ordning för erkännande av examensbevis över behörighetsgivande högre utbildning som omfattar minst tre års studier (EGT L 19, 1989, s. 16; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 192).

³ Dom av den 1 april 2004 i mål C-99/02.

Domstolen erinrade inledningsvis, med hänvisning till den föregående domen mot Republiken Italien i det målet, om att när kommissionen har antagit ett beslut om att statligt stöd som är oförenligt med den gemensamma marknaden ska upphävas och det inte har väckts direkt talan mot detta beslut, eller om en sådan talan har väckts men inte vunnit bifall, är den enda grund som en medlemsstat kan åberopa till sitt försvar att det föreligger ett absolut hinder för en korrekt verkställighet av nämnda beslut. Varken fruktan för interna, till och med oöverstigliga, svårigheter eller den omständigheten att den aktuella medlemsstaten avser att kontrollera varje berört företags individuella situation kan rättfärdiga att denna medlemsstat underlåter att iakttaga de skyldigheter som åligger den i enlighet med unionsrätten. Att den aktuella medlemsstaten är i dröjsmål med att verkställa kommissionens beslut, huvudsakligen beroende på att medlemsstaten har dröjt med att vidta åtgärder för att lösa svårigheterna med att identifiera stödmottagarna och återkräva det ifrågavarande olagliga stödet, utgör inte någon giltig grund för att motivera underlåtenheten. Domstolen tillade i detta avseende att det i sammanhanget är irrelevant att den berörda medlemsstaten informerat kommissionen om de svårigheter som visat sig vara för handen vad avser att återkräva nämnda stöd och att finna lösningar på detta problem.

Beträffande påförandet av ekonomiska sanktioner slog domstolen därefter fast att det inom ramen för det förfarande som föreskrivs i artikel 228.2 EG i varje mål ankommer på den att, med beaktande av omständigheterna i varje enskilt fall som den har att avgöra och med hänsyn till den grad av påtryckning och avskräckande effekt som anses nödvändig, förelägga de ekonomiska sanktioner som är lämpliga, i syfte att säkerställa att den dom varigenom ett fördragsbrott har fastställts följs snarast möjligt och att förhindra att liknande överträdelser av unionsrätten upprepas. Domstolen tillade dessutom att de rättsliga och faktiska omständigheter som omgärdar överträdelsen kan utgöra ett indicium på att det krävs en åtgärd med avskräckande effekt för att på ett effektivt sätt förhindra att liknande överträdelser av unionsrätten upprepas i framtiden. Beträffande beloppet av det löpande vitet preciserade domstolen att den, inom ramen för sitt utrymme för skönsmässig bedömning på området, har att fastställa vitet så att det dels är anpassat efter omständigheterna, dels står i proportion till det fastställda fördragsbrottet samt till den berörda medlemsstatens betalningsförmåga.

Domstolen erinrade slutligen om att den med hänsyn till de syften som ligger bakom det förfarande som föreskrivs i artikel 228.2 EG, är behörig att, inom sitt utrymme för skönsmässig bedömning enligt nämnda artikel, utdöma ett löpande vite och ett schablonbelopp kumulativt.

Härefter ska ett mål rörande en ogiltighetstalan nämnas, nämligen mål C-83/09 P, *kommissionen mot Kronoply och Kronotex*, som avgjordes i dom av den 24 maj 2011.

I detta mål hade domstolen att ta ställning till huruvida en talan om ogiltighetsförklaring, som tredje man väckt mot kommissionens beslut om att inte göra invändningar mot ett statligt stöd som en medlemsstat beviljat ett bolag, kan prövas. Enligt domstolen beror lagenligheten av ett sådant beslut, som fattats med stöd av artikel 4.3 i förordning nr 659/1999⁴, på huruvida det föreligger tveksamhet vad gäller stödets förenlighet med den gemensamma marknaden. Eftersom sådan tveksamhet ska föranleda att ett formellt granskningsförfarande inleds, i vilket de berörda parter som avses i artikel 1 h i nämnda förordning kan delta, måste alla berörda parter i den mening som avses i sistnämnda bestämmelse anses direkt och personligen berörda av ett sådant beslut. De personer som omfattas av de i artikel 88.2 EG och artikel 6.1 i förordning nr 659/1999 föreskrivna processrättsliga skyddsreglerna kan nämligen endast tillvarata dem om de har möjlighet att vid

⁴ Rådets förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget (EGT L 83, s. 1).

unionsdomstolen väcka talan mot beslutet att inte göra invändningar. Domstolen fann därmed att den särställning som en berörd part i den mening som avses i artikel 1 h i förordning nr 659/1999 åtnjuter, vilken hänger samman med det särskilda föremålet för talan, är tillräcklig inom ramen för en talan om ogiltigförklaring för att en sökande som har väckt talan mot ett beslut om att inte göra invändningar ska anses individualiserad på det sätt som anges i artikel 230 fjärde stycket EG.

Domstolen preciserade för övrigt att artikel 1 h i förordning nr 659/1999 inte utesluter att ett företag som inte är en direkt konkurrent till stödmottagaren, men som i sin produktionsprocess har behov av samma råvara som stödmottagaren, kvalificeras som berörd part, förutsatt att detta företag gör gällande att dess intressen kan påverkas av att stödet beviljas. Domstolen slog slutligen fast att det krav på att föremålet för talan ska identifieras, som följer av artikel 44.1 c i tribunalens rättegångsregler, ska anses uppfyllt så länge sökanden noggrant har angett det beslut som denne yrkar ska ogiltigförklaras. Det är av mindre betydelse om det i ansökan anges att sökanden yrkar ogiltigförklaring av ett beslut om att inte göra invändningar – vilket uttryck återfinns i artikel 4.3 i förordning nr 659/1999 – eller av ett beslut att inte inleda ett formellt granskningsförfarande, eftersom kommissionen tar ställning till dessa båda frågor i ett och samma beslut.

Avslutningsvis förtjänar två mål avseende domstolens utövande av sin behörighet att meddela förhandsavgörande att nämnas.

I mål C-196/09, *Miles m.fl.*, som avgjordes i dom av den 14 juni 2011, undersökte domstolen begreppet nationell domstol i den mening som avses i artikel 267 FEUF.

Domstolen fann att den saknar behörighet att besvara en begäran om förhandsavgörande från Europaskolornas besvärsnämnd. EU-domstolen beaktar vid bedömningen av huruvida det hänskjutande organet utgör en domstol i den mening som avses i artikel 267 FEUF, vilket är en rent unionsrättslig fråga, ett antal omständigheter, såsom huruvida organet är upprättat enligt lag, organet är av stadigvarande karaktär, dess jurisdiktion är av tvingande art, förfarandet är kontradiktoriskt, organet tillämpar rättsregler och huruvida det har en oberoende ställning. Även om nämnda besvärsnämnd uppfyller samtliga dessa kriterier och därför ska betraktas som en "domstol" i den mening som avses i artikel 267 FEUF, är den dock inte hänförlig till "en medlemsstat" utan till Europaskolorna, vilket framgår av nämnda artikel. Enligt det första och det tredje skälet i konventionen om Europaskolorna bildar Europaskolorna en särskild typ av system som genom ett internationellt avtal utgör en form av samarbete medlemsstaterna sinsemellan och mellan dem och unionen. Besvärsnämnden utgör således ett organ i en internationell organisation som, trots att den har anknytning till unionen i funktionellt hänseende, förblir formellt skild från unionen och medlemsstaterna. Enbart det förhållandet att besvärsnämnden är skyldig att tillämpa unionens allmänna rättsprinciper i en eventuell tvist är mot denna bakgrund inte tillräckligt för att besvärsnämnden ska anses omfattas av begreppet "domstol i en medlemsstat" och således av tillämpningsområdet för artikel 267 FEUF.

I mål C-240/09, *Lesoochranárske zoskupenie*, som avgjordes i dom av den 8 mars 2001, fick domstolen tillfälle att för egen del ta ställning till sin behörighet beträffande tolkningen av ett internationellt avtal (Århuskonventionen⁵) som gemenskapen respektive medlemsstaterna ingått med stöd av en delad behörighet.

⁵ Konvention om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor, som godkändes på Europeiska gemenskapens vägnar genom rådets beslut 2005/370/EG av den 17 februari 2005 (EUT L 124, s. 1).

Domstolen, vid vilken talan anhängiggjorts i enlighet med fördragets bestämmelser, bland annat artikel 267 FEUF, förklarade sig behörig att göra en gränsdragning mellan de skyldigheter som åligger unionen och dem som endast åligger medlemsstaterna, samt att tolka bestämmelserna i nämnda konvention. Det ska därefter fastställas huruvida unionen har utövat sin behörighet inom det område som omfattas av artikel 9.3 i Århuskonventionen, och antagit bestämmelser om fullgörande av de skyldigheter som följer därav. Om så inte är fallet omfattas de skyldigheter som följer av artikel 9.3 i Århuskonventionen även fortsättningsvis av medlemsstaternas nationella rättsordningar. Det ankommer i så fall på dessa staters domstolar att, på grundval av nationell rätt, fastställa huruvida enskilda direkt kan åberopa bestämmelserna i det internationella avtalet på detta område, eller huruvida domstolarna ex officio ska tillämpa dem. I detta fall varken föreskriver eller utesluter unionsrätten att en medlemsstats rättsordning ger enskilda rätt att direkt åberopa bestämmelsen, eller ålägger de nationella domstolarna en skyldighet att tillämpa den ex officio. Om det däremot fastställs att unionen har utövat sin behörighet och antagit bestämmelser inom det område som omfattas av artikel 9.3 i Århuskonventionen, är unionsrätten tillämplig. Det ankommer då på EU-domstolen att fastställa huruvida bestämmelsen i det aktuella internationella avtalet har direkt effekt. Dessutom kan en specifik fråga som ännu inte har blivit föremål för unionslagstiftning likafullt omfattas av unionsrätten, om frågan regleras i avtal som unionen och dess medlemsstater har ingått, och om den avser ett område som i stor utsträckning omfattas av unionsrätten.

Domstolen fann att den är behörig att tolka bestämmelserna i artikel 9.3 i Århuskonventionen och särskilt att avgöra frågan huruvida de har direkt effekt eller inte. När en bestämmelse kan tillämpas såväl på situationer som omfattas av nationell rätt som på situationer som omfattas av unionsrätten, föreligger det nämligen ett bestämt intresse av att bestämmelsen tolkas på ett enhetligt sätt, oberoende av under vilka omständigheter den ska tillämpas, för att i framtiden undvika tolkningar som skiljer sig åt.

Dessa mål återspeglar dock långt ifrån all den rättspraxis som meddelades under år 2011 för att klargöra konstitutionella och institutionella kärnfrågor.

I mål C-163/10, *Patricello*, som avgjordes i dom av den 6 september 2011, tolkade domstolen artikel 8 i protokoll om Europeiska unionens immunitet och privilegier, bilagd EU-, EUF- och Euratomfördragen, och preciserade omfattningen av den immunitet som parlamentsledamöterna åtnjuter enligt unionsrätten för yttranden de gjort eller röster de avlagt under utövandet av sitt ämbete.

Domstolen fann att artikel 8 i protokollet om Europeiska unionens immunitet och privilegier skulle tolkas så, att ett uttalande av en ledamot av Europaparlamentet utanför parlamentet som medfört åtal för falsk tillvitelse i dennes ursprungsmedlemsstat utgör ett yttrande som denne gjort under utövandet av sitt ämbete som parlamentsledamot och omfattas av immunitet enligt denna bestämmelse enbart om uttalandet uttrycker en subjektiv uppfattning som har ett direkt och tydligt samband med utövandet av detta ämbete. Det är den hänskjutande domstolen som har att avgöra huruvida dessa villkor är uppfyllda i det enskilda fallet.

När det gäller nya medlemsstaters anslutning till Europeiska unionen den 1 maj 2004 tog domstolen i de förenade målen C-307/09–C-309/09, *Vicoplus m.fl.*, som avgjordes i dom av den 10 februari 2011, ställning till tolkningen av artiklarna 56 FEUF och 57 FEUF samt av artikel 1.3 c i direktiv 96/71⁶ om utstationering av arbetstagare i samband med tillhandahållande av tjänster.

⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 96/71/EG av den 16 december 1996 om utstationering av arbetstagare i samband med tillhandahållande av tjänster (EGT L 18, 1997, s. 1).

Domstolen slog därvid fast att artiklarna 56 FEUF och 57 FEUF inte utgör hinder mot att en medlemsstat, under den övergångsperiod som avses i kapitel 2 punkt 2 i bilaga XII till 2003 års anslutningsakt⁷, föreskriver krav på arbetstillstånd för att polska arbetstagare ska kunna utstationeras i den medlemsstaten, i den mening som avses i artikel 1.3 c i ovannämnda direktiv. En sådan nationell bestämmelse ska nämligen trots att den bedömts som en inskränkning i friheten att tillhandahålla tjänster anses utgöra en bestämmelse som reglerar tillträdet till arbetsmarknaden i den aktuella medlemsstaten för polska medborgare, i den mening som avses i kapitel 2 punkt 2 i bilaga XII till 2003 års anslutningsakt. Denna slutsats gäller även med hänsyn till den aktuella punktens syfte, vilket var att i samband med anslutningen till unionen av de nya medlemsstaterna undvika störningar på arbetsmarknaderna i de dåvarande medlemsstaterna till följd av att det omedelbart kom in ett alltför stort antal medborgare från de nya medlemsstaterna.

På området för allmänhetens tillgång till handlingar prövade domstolen ett överklagande i mål C-506/08 P, *Sverige mot My Travel och kommissionen*, som avgjordes i dom av den 21 juli 2011, av förstainstansrättens dom⁸ i vilken den ogillade My Travels talan mot två beslut⁹ av kommissionen att inte ge tillgång till vissa av institutionens interna dokument i samband med ett redan avslutat samordningsförfarande.

I artikel 4 i förordning nr 1049/2001¹⁰ om allmänhetens tillgång till Europaparlamentets, rådets och kommissionens handlingar föreskrivs undantag vilka innebär en avvikelse från principen att allmänheten ska ha största möjliga tillgång till handlingar, och vilka därför ska tolkas och tillämpas restriktivt. Enligt domstolen gäller att när en institution beslutar att avslå en ansökan om att en handling ska lämnas ut är den i princip skyldig att förklara hur tillgången till handlingen konkret och faktiskt skulle skada det skyddade intresset – bland annat institutionens beslutsförfarande och skyddet för juridisk rådgivning – på det sätt som institutionen hävdar.

Domstolen prövade samtliga aktuella dokument och fann bland annat att förstainstansrätten borde ha krävt att kommissionen angav de särskilda skälen till varför den ansåg att ett utlämnande av vissa av de aktuella handlingarna allvarligt skulle undergräva institutionens beslutsförfarande, trots att det förfarande som handlingarna avsåg hade avslutats.

Domstolen slog därför fast att kommissionen inte hade tillämpat vare sig undantaget avseende skydd för kommissionens beslutsförfarande eller undantaget avseende skydd för juridisk rådgivning korrekt. Den upphävde därför förstainstansrättens dom och ogiltigförklarade kommissionens två beslut på dessa punkter.

Eftersom vissa av kommissionens argument för att inte lämna ut vissa andra interna dokument, däribland argumenten avseende de övriga undantagen avseende skyddet för syftet med inspektioner, utredningar och revisioner, inte hade prövats av tribunalen, fann domstolen att den inte kunde ta ställning till dessa och återförvisade därför målet till tribunalen.

⁷ Akt om villkoren för Republiken Tjeckien, Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland, Republiken Litauen, Republiken Ungern, Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien och Republiken Slovakien anslutning till de fördrag som ligger till grund för Europeiska Unionen och om anpassning av fördragen (EUT L 236, 2003, s. 33).

⁸ Förstainstansrättens dom av den 9 september 2008 i mål T-403/05, *My Travel mot kommissionen*.

⁹ Kommissionens beslut D(2005) 8461 av den 5 september 2005 och kommissionens beslut D(2005) 9763 av den 12 oktober 2005.

¹⁰ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1049/2001 av den 30 maj 2001 om allmänhetens tillgång till Europaparlamentets, rådets och kommissionens handlingar (EGT L 145, s. 43).

Beträffande tillämpningen av unionsrätten i medlemsstaternas rättsordningar förtjänar två domar särskild uppmärksamhet.

I de förenade målen C-201/10 och C-202/10, *Ze Fu Fleischhandel och Vion Trading*, som avgjordes i dom av den 5 maj 2011, slog domstolen fast att rättssäkerhetsprincipen i princip inte utgör något hinder för att förvaltningsmyndigheter och domstolar i en medlemsstat, i samband med det skydd av Europeiska unionens finansiella intressen som definieras i förordning nr 2988/95¹¹ och i enlighet med artikel 3.3 i denna förordning, tillämpar en preskriptionstid som föreskrivs i en allmän nationell bestämmelse analogt, på en tvist avseende återbetalning av felaktigt utbetalt exportbidrag. Detta får emellertid ske endast under förutsättning att denna tillämpning följer av en tillräckligt förutsebar rättspraxis, vilket det ankommer på den nationella domstolen att kontrollera. Enligt domstolen utgör dock proportionalitetsprincipen, i samband med att medlemsstaterna genomför den möjlighet som de har enligt artikel 3.3 i förordning nr 2988/95, hinder för att en trettioårig preskriptionstid tillämpas på en tvist avseende återbetalning av exportbidrag som uppburits på ett otillbörligt sätt. Med hänsyn till syftet att skydda unionens finansiella intressen – med avseende på vilket unionslagstiftaren ansåg att en preskriptionstid på fyra år, eller till och med tre år, i sig är tillräckligt lång för att de nationella myndigheterna ska ha möjlighet att vidta åtgärder mot oegentligheter som skadar dessa finansiella intressen och som kan leda till åtgärder, såsom återkrav av förmåner som erhållits på ett otillbörligt sätt – förefaller nämligen en preskriptionstid på trettio år gå utöver vad som är nödvändigt för en skyndsam förvaltning. Slutligen fann domstolen att i en situation som omfattas av nämnda förordnings tillämpningsområde utgör rättssäkerhetsprincipen hinder för att en längre preskriptionstid, i den mening som avses i artikel 3.3 i denna förordning, kan följa av en allmän preskriptionstid som gjorts kortare i rättspraxis, för att kraven enligt proportionalitetsprincipen ska vara uppfyllda vid tillämpningen av denna preskriptionstid, eftersom den fyraåriga preskriptionstid som föreskrivs i artikel 3.1 första stycket i nämnda förordning i alla händelser skulle tillämpas under sådana förhållanden.

I mål C-398/09, *Lady & Kid A m.fl.*, som avgjordes i dom av den 6 september 2011, fann domstolen att unionsrättens bestämmelser om återbetalning av felaktigt betalda belopp ska tolkas så, att återbetalning av ett felaktigt betalat belopp kan medföra en obehörig vinst endast om de belopp som inbetalats felaktigt av en skatt- eller avgiftsskyldig – i form av skatt eller avgift som i en medlemsstat tagits ut i strid med unionsrätten – har övervältrats direkt på köparen. Härav följer, enligt domstolen, att unionsrätten utgör hinder mot att en medlemsstat vägrar att återbetala en olaglig skatt eller avgift med motiveringen att de belopp som den skatt- eller avgiftsskyldige felaktigt inbetalat har kompenserats ekonomiskt genom den besparing som uppstår på grund av det samtidiga avskaffandet av andra skatter eller avgifter, eftersom en sådan kompensation ur unionsrättslig synvinkel inte kan betraktas som en obehörig vinst med avseende på den förstnämnda skatten eller avgiften.

När det gäller domstolens bidrag till definitionen av verkningarna av de avtal som unionen ingår med tredjeland ska domarna i mål C-187/10, *Unal*, som avgjordes i dom av den 29 september 2011, och i mål C-484/01, *Pehlivan*, som avgjordes i dom av den 16 juni 2011, framhållas. Dessa mål avsåg viktiga frågor angående tolkningen av internationella avtal, i synnerhet associationsavtalet mellan EEG och Turkiet¹².

¹¹ Rådets förordning (EG, Euratom) nr 2988/95 av den 18 december 1995 om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen (EGT L 312, s. 1).

¹² Rådets beslut 64/732/EEG av den 23 december 1963 angående ingåendet av avtalet om upprättandet av en associering mellan Europeiska ekonomiska gemenskapen och Turkiet (EGT 1964, 217, s. 3685).

Vidare kommer en av domstolens domar, avseende tolkningen av Århuskonventionen¹³, att beröras i detta avsnitt om internationella avtal, nämligen domen i mål C-240/09, *Lesoochranárske zoskupenie*, som avgjordes i dom av den 8 mars 2011.

Vad inledningsvis angår det ovannämnda målet *Unal* fann domstolen att artikel 6.1 första strecksatsen i beslut 1/80 av associeringsrådet EEG–Turkiet (nedan kallat beslut nr 1/80) ska tolkas så, att den utgör hinder för de nationella myndigheterna att återkalla en turkisk arbetstagares uppehållstillstånd med retroaktiv verkan från den dag villkoret för att bevilja uppehållstillståndet enligt nationell rätt inte längre är uppfyllt, då nämnda arbetstagare inte gjort sig skyldig till något bedrägligt handlande och återkallelsen sker sedan den period om ett års reguljär anställning som föreskrivs i artikel 6.1 första strecksatsen i detta beslut har löpt ut. Domstolen bedömde nämligen att denna bestämmelse inte kan tolkas så, att en medlemsstat ensidigt kan ändra räckvidden av systemet för en gradvis integrering av turkiska arbetstagare på värdmedlemsstatens arbetsmarknad. Att inte godta att en sådan arbetstagare innehaft reguljär anställning i värdmedlemsstaten i mer än ett år skulle enligt domstolen strida mot den allmänna princip om iakttagande av förvärvade rättigheter som innebär att när en turkisk medborgare med framgång kan åberopa rättigheter med stöd av en bestämmelse i beslut nr 1/80, är dessa rättigheter enligt nämnda princip inte längre beroende av att de omständigheter under vilka de uppkom fortfarande föreligger. Nämnda beslut innehåller nämligen inte något sådant villkor.

I domen i målet *Pehlivan* slog domstolen fast att det såväl av unionsrättens företrädare som av den direkta effekten av en bestämmelse som artikel 7 första stycket i beslut nr 1/80 framgår att medlemsstaterna saknar rätt att ensidigt ändra tillämpningsområdet för reglerna om gradvis integrering av turkiska medborgare i värdmedlemsstaten, och de har inte heller rätt att vidta åtgärder som kan utgöra ett hinder för den rättsliga ställning som turkiska medborgare uttryckligen har tillerkänts genom bestämmelserna om associeringen mellan EEG och Turkiet. En familjemedlem till en turkisk arbetstagare som uppfyller villkoren i artikel 7 första stycket i beslut nr 1/80 kan förlora de rättigheter som vederbörande tillerkänns enligt denna bestämmelse, nämligen antingen om den migrerande turkiska medborgarens närvaro i värdmedlemsstaten, på grund av hans eller hennes personliga uppförande, utgör en faktisk och allvarlig fara för den allmänna ordningen, den allmänna säkerheten eller folkhälsan, i den mening som avses i artikel 14.1 i samma beslut, eller om den berörde utan legitima skäl lämnar denna stat under avsevärd tid.

Slutligen slog domstolen i den ovannämnda domen *Lesoochranárske zoskupenie* fast att artikel 9.3¹⁴ i konventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor (Århuskonventionen) inte har direkt effekt enligt unionsrätten, men att det emellertid ankommer på den nationella domstolen att i den utsträckning det är möjligt tolka den processuella rätten, avseende de villkor som ska vara uppfyllda för att få till stånd en prövning av domstol eller i administrativ ordning, så att den står i överensstämmelse med såväl målen i artikel 9.3 i Århuskonventionen som målet att säkerställa ett effektivt domstolsskydd av rättigheterna enligt unionsrätten, så att en miljöskyddsförening ges möjlighet att väcka talan vid domstol mot ett beslut fattat efter ett administrativt förfarande som kan strida mot unionens miljölagstiftning. I avsaknad av unionslagstiftning på området ankommer det på varje medlemsstat att i sin interna rättsordning fastställa de processuella regler som gäller för den talan som syftar till

¹³ Se fotnot 5.

¹⁴ "Varje part skall dessutom, utan att det påverkar tillämpningen av de prövningsförfaranden som avses i punkterna 1 och 2, se till att den allmänhet som uppfyller eventuella kriterier i nationell rätt har rätt att få handlingar och underlåtenheter av personer och myndigheter som strider mot den nationella miljölagstiftningen prövade av domstol eller i administrativ ordning."

att säkerställa skyddet för enskildas rättigheter enligt unionsrätten, varvid medlemsstaterna bär ansvaret för att dessa rättigheter i varje enskilt fall tillförsäkras ett effektivt skydd. De processuella regler som gäller för den talan som syftar till att säkerställa skyddet för enskildas rättigheter enligt unionsrätten får därvid varken vara mindre förmånliga än dem som avser liknande talan som grundar sig på nationell rätt (likvärdighetsprincipen) eller göra det i praktiken omöjligt eller orimligt svårt att utöva rättigheter som följer av unionsrätten (effektivitetsprincipen).

Unionsmedborgarskapet och därtill knutna rättigheter har ännu långt ifrån visat sin potential.

I mål C-34/09, *Ruiz Zambrano*, som avgjordes i dom av den 8 mars 2011, tog domstolen ställning till den känsliga frågan huruvida fördragets bestämmelser om unionsmedborgarskap ger tredjelandsmedborgare, som är förälder till minderåriga barn för vilka vederbörande är underhållsskyldig, en rätt att uppehålla sig och att arbeta i den medlemsstat där barnen är medborgare och bosatta och som de aldrig har lämnat sedan de föddes. Domstolen fann att artikel 20 FEUF utgör hinder för att en medlemsstat nekar en tredjelandsmedborgare som är underhållsskyldig för sina minderåriga barn, vilka är unionsmedborgare, uppehållsrätt i den medlemsstat i vilken barnen bor och är medborgare, och att den utgör hinder för nämnda medlemsstat att neka tredjelandsmedborgaren arbetstillstånd, i den mån sådana beslut medför att barnen går miste om möjligheten att faktiskt åtnjuta kärnan i de rättigheter som är knutna till ställningen som unionsmedborgare. Denna är nämligen avsedd att vara den grundläggande ställningen för medlemsstaternas medborgare. Den omständigheten att föräldrarna nekas uppehållsrätt skulle innebära att barnen, som är unionsmedborgare, måste lämna unionen för att följa med sina föräldrar. Om en sådan tredjelandsmedborgare inte beviljas arbetstillstånd skulle han eller hon också riskera att inte ha tillräckliga tillgångar för att försörja sig själv och sin familj, vilket likaledes innebär att barnen, som är unionsmedborgare, tvingas lämna unionen. Under dessa omständigheter är det således omöjligt för nämnda unionsmedborgare att utöva kärnan i de rättigheter som tillkommer dem i kraft av unionsmedborgarskapet.

I mål C-434/09, *McCarthy*, som avgjordes i dom av den 5 maj 2011, fick domstolen tillfälle att bedöma om bestämmelserna om unionsmedborgarskap är tillämpliga på situationen för en unionsmedborgare som aldrig har utnyttjat sin rätt till fri rörlighet, som alltid har uppehållit sig i en medlemsstat i vilken vederbörande är medborgare och som dessutom är medborgare i en annan medlemsstat. Domstolen fann inledningsvis att artikel 3.1 i direktiv 2004/38 om rätt att röra sig fritt och uppehålla sig¹⁵ inte är tillämplig på en sådan unionsmedborgare. Detta konstaterande påverkas inte av att unionsmedborgaren även är medborgare i en annan medlemsstat än den i vilken vederbörande uppehåller sig. Att en unionsmedborgare är medborgare i mer än en medlemsstat innebär nämligen inte att vederbörande har utnyttjat sin rätt till fri rörlighet. Domstolen bedömde vidare att artikel 21 FEUF inte är tillämplig på en unionsmedborgare som aldrig har utnyttjat sin rätt till fri rörlighet, som alltid har uppehållit sig i en medlemsstat i vilken vederbörande är medborgare och som dessutom är medborgare i en annan medlemsstat, i den mån situationen för denna medborgare inte innebär en tillämpning av en medlemsstats bestämmelser som medför att medborgaren fråntas möjligheten att faktiskt åtnjuta kärnan i de rättigheter som tillkommer vederbörande i kraft av unionsmedborgarskapet eller att hon eller han hindras från att utöva sin rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier. Den omständigheten att en medborgare förutom att vara medborgare i den medlemsstat där vederbörande är bosatt också

¹⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier och om ändring av förordning (EEG) nr 1612/68 och om upphävande av direktiven 64/221/EEG, 68/360/EEG, 72/194/EEG, 73/148/EEG, 75/34/EEG, 75/35/EEG, 90/364/EEG, 90/365/EEG och 93/96/EEG (EUT L 158, s. 77).

är medborgare i en annan medlemsstat, är inte tillräcklig i sig för att den berörda personen ska anses omfattas av artikel 21 FEUF, eftersom nämnda situation inte har någon anknytning till någon av de situationer som avses i unionsrätten, och att samtliga relevanta omständigheter för denna situation begränsas till en enda medlemsstats inre förhållanden.

I mål C-256/11, *Dereci m.fl.*, som avgjordes i dom av den 15 november 2011, uppkom frågan huruvida bestämmelser om unionsmedborgarskap ger en medborgare i tredjeland rätt att uppehålla sig i en medlemsstat, när vederbörande avser att bo tillsammans med en familjemedlem, som är en unionsmedborgare som är bosatt i nämnda medlemsstat – där han eller hon också är medborgare – och som aldrig har utnyttjat sin rätt till fri rörlighet, och som inte är beroende av tredjelandsmedborgaren för sin försörjning. Enligt domstolen utgör inte unionsrätten, framför allt bestämmelserna om unionsmedborgarskapet, hinder för att en medlemsstat nekar en tredjelandsmedborgare uppehållsrätt i den medlemsstaten när vederbörande avser att bo tillsammans med en familjemedlem, som är en unionsmedborgare som är bosatt i nämnda medlemsstat – där han eller hon också är medborgare – och som aldrig har utnyttjat sin rätt till fri rörlighet, förutsatt att ett sådant nekande inte medför att unionsmedborgaren fräntas möjligheten att faktiskt åtnjuta kärnan i de rättigheter som ställningen som unionsmedborgare ger, vilket det ankommer på den nationella domstolen att avgöra. I det avseendet hänför sig kriteriet att någon fräntas möjligheten att åtnjuta kärnan i de rättigheter som ställningen som unionsmedborgare ger honom eller henne till sådana situationer som kännetecknas av att unionsmedborgaren i praktiken blir tvungen att lämna inte bara den medlemsstat där han eller hon är medborgare utan hela unionen. Att en medborgare i en medlemsstat kan finna det önskvärt – av ekonomiska skäl eller för fortsatt familjesammanhållning – att medlemmar av hans familj, som inte är medborgare i någon medlemsstat, kan bosätta sig tillsammans med honom eller henne i unionen, räcker således inte i sig för att unionsmedborgaren ska anses tvungen att lämna unionen om en sådan rätt inte beviljas.

I mål C-434/10, *Aladzhev*, som avgjordes i dom av den 17 november 2011, tolkade domstolen artikel 27.1 och 27.2 i direktiv 2004/38¹⁶. Domstolen slog i det målet fast att unionsrätten inte utgör hinder för en lagbestämmelse i en medlemsstat enligt vilken en förvaltningsmyndighet kan förbjuda en medborgare i denna stat att lämna landet med motiveringen att ett bolag som denne är en av ledarna för inte har betalat en skatteskuld. Detta gäller dock under förutsättning att följande två villkor är uppfyllda. Den aktuella åtgärden ska syfta till att i vissa undantagsfall – vilka bland annat kan uppstå på grund av skuldens karaktär eller storlek – svara mot ett verkligt, aktuellt och tillräckligt allvarligt hot avseende ett grundläggande samhällsintresse. Åtgärden får inte tjäna endast ekonomiska syften. Det ankommer på den nationella domstolen att undersöka huruvida dessa två villkor är uppfyllda. Dels kan det nämligen i princip inte uteslutas att utebliven indrivning av skattefordringar kan medföra att det går att åberopa hänsyn till allmän ordning. Dels gäller att eftersom indrivningen av offentliga fordringar, särskilt skattefordringar, syftar till att säkerställa finansieringen av den aktuella medlemsstatens insatser utifrån val som är uttryck för dess allmänna ekonomiska och sociala politik, kan de åtgärder som myndigheterna vidtar för att säkerställa denna indrivning i princip inte anses ha vidtagits endast för att tjäna ekonomiska syften, i den mening som avses i artikel 27.1 i direktiv 2004/38. Domstolen konstaterade vidare att även om det skulle antas att ett beslut om förbud att lämna landet har fattats med iakttagande av de kriterier som anges i artikel 27.1 i direktiv 2004/38 utgör de villkor som anges i punkt 2 i samma artikel hinder för en sådan åtgärd om åtgärden endast grundar sig på att ett bolag som klaganden är en av ledarna för inte har betalat sin skatteskuld, och enbart på grund av att han har denna roll, utan något som helst beaktande av den berördes personliga beteende och utan någon som helst hänvisning till

¹⁶ Se fotnot 15.

något hot mot den allmänna ordningen som detta beteende skulle utgöra, och om förbudet mot att lämna landet inte är ägnat att säkerställa uppnåendet av direktivets syfte och går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta. Det ankommer också på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida detta är fallet i det mål den har att avgöra.

I mål C-391/09, *Runevič-Vardyn och Wardyn*, som avgjordes i dom av den 12 maj 2011, fick domstolen tillfälle att ta ställning till regler om transkribering i en medlemsstats folkbokföringshandlingar av unionsmedborgares för- och efternamn. Domstolen slog för det första fast att artikel 21 FEUF inte utgör hinder för att de behöriga myndigheterna i en medlemsstat, med tillämpning av nationella bestämmelser i vilka det föreskrivs att en persons för- och efternamn endast får transkriberas i detta lands folkbokföringshandlingar i enlighet med stavningsreglerna i det officiella nationalspråket, vägrar att i födelseattesten och vigselbeviset för en av sina medborgare ändra transkriberingen av dennes för- och efternamn enligt stavningsreglerna i en annan medlemsstat. Den omständigheten att personens efternamn och förnamn enbart kan ändras och transkriberas i folkbokföringshandlingarna från personens ursprungsmedlemsstat med bokstäver i den sistnämnda medlemsstatens språk, utgör inte en mindre förmånlig behandling än den som personen hade rätt till innan möjligheterna i fördraget till fri rörlighet för personer användes, och den kan följaktligen inte avhålla unionsmedborgaren från att utöva rätten till rörlighet enligt nämnda artikel 21 FEUF. Enligt domstolen gäller vidare att artikel 21 FEUF inte utgör hinder för att behöriga myndigheter, med tillämpning av ovan beskrivna nationella bestämmelser, vägrar att ändra det gemensamma efternamnet på makar som är unionsmedborgare, såsom det är upptaget i de folkbokföringshandlingar som utfärdats av ursprungsmedlemsstaten för en av dessa medborgare, i enlighet med stavningsreglerna i sistnämnda stat, under förutsättning att denna vägran inte ger upphov till allvarliga olägenheter för nämnda medborgare i administrativt, yrkesmässigt och privat hänseende – vilket det ankommer på den nationella domstolen att pröva. Om detta skulle vara fallet, ankommer det även på denna domstol att pröva om vägran att företa en ändring är nödvändig för att skydda de intressen som de nationella bestämmelserna avser att säkerställa och om den står i proportion till det eftersträlvade berättigade målet. Domstolen fann slutligen att artikel 21 FEUF inte utgör hinder för att behöriga myndigheter i en medlemsstat, med tillämpning av dessa nationella bestämmelser, vägrar att ändra vigselbeviset för en unionsmedborgare som är medborgare i en annan medlemsstat så, att nämnda medborgares förnamn i beviset transkriberas med diakritiska tecken, såsom de har transkriberats i de folkbokföringshandlingar som utfärdats av dennes ursprungsmedlemsstat och i enlighet med stavningsreglerna för det officiella nationalspråket i den sistnämnda staten.

Efter domen i målet *Lassal*¹⁷ tolkade domstolen ännu en gång artikel 16 i direktiv 2004/38¹⁸ i mål C-325/09, *Dias*, som avgjordes i dom av den 21 juli 2011 och som härrörde från samma hänskjutande domstol. Domstolen fann därvid att artikel 16.1 och 16.4 i direktiv 2004/38 ska tolkas så, att de perioder under vilka en unionsmedborgare uppehåller sig i en mottagande medlemsstat inte ska anses utgöra perioder under vilka unionsmedborgaren uppehåller sig lagligt i den medlemsstaten med avseende på förvärvet av permanent uppehållsrätt enligt artikel 16.1 i direktiv 2004/38, när dessa perioder har slutförts före den tidpunkt då direktivet ska ha införlivats, det vill säga den 30 april 2006, och unionsmedborgaren har uppehållit sig i den mottagande medlemsstaten enbart i kraft av ett uppehållstillstånd som utfärdats på giltigt sätt i enlighet med

¹⁷ Dom av den 7 oktober 2010 i mål C-162/09, *Lassal*, se Årsrapporten 2010, s. 17.

¹⁸ Se fotnot 15.

rådets direktiv 68/360¹⁹, och utan att unionsmedborgaren uppfyllde villkoren för uppehållsrätt enligt några bestämmelser. Domstolen fann vidare att perioder som understiger två på varandra följande år under vilka en unionsmedborgare uppehåller sig i en mottagande medlemsstat enbart i kraft av ett uppehållstillstånd som utfärdats på giltigt sätt i enlighet med direktiv 68/360 och utan att unionsmedborgaren uppfyller villkoren för uppehållsrätt, vilka perioder inträffat före den 30 april 2006 och efter en fortlöpande period på fem år under vilken unionsmedborgaren uppehållit sig lagligt i medlemsstaten och vilken slutförts före detta datum, inte kan inverka på förvärvet av permanent uppehållsrätt enligt artikel 16.1 i direktiv 2004/38. Även om artikel 16.4 i direktiv 2004/38 endast hänför sig till bortovaro från den mottagande medlemsstaten påverkas den berörda medborgarens anknytning till denna medlemsstat genom integration även i ett sådant fall där medborgaren, även om denne uppehållit sig lagligt i medlemsstaten i fråga under en fortlöpande period på fem år, därefter bestämmer sig för att stanna i den medlemsstaten utan att ha uppehållsrätt. I det avseendet gäller att den integration som styr förvärvet av permanent uppehållsrätt enligt artikel 16.1 i direktiv 2004/38 inte endast beror på geografiska och tidsmässiga faktorer, utan även på kvalitativa faktorer som avser graden av integration i den mottagande medlemsstaten.

Avslutningsvis tog domstolen i mål C-503/09, *Stewart*, som avgjordes i dom av den 21 juli 2011 och som avsåg en förmån vid kortvarig arbetsförmåga hos unga funktionshindrade, ställning till villkoren för beviljande av nämnda förmån vilken inte enbart omfattade ett krav på att sökanden vistades i medlemsstaten vid den tidpunkt då ansökan lämnades in utan även ett krav på tidigare vistelse i denna stat. Enligt domstolen utgör artikel 21.1 FEUF hinder mot att en medlemsstat, som villkor för förvärv av en förmån vid kortvarig arbetsförmåga hos unga funktionshindrade, uppställer ett krav på att sökanden tidigare har vistats i landet utan att övriga omständigheter mot bakgrund av vilka sökandens verkliga anknytning till denna medlemsstat skulle kunna fastställas därvid beaktas, och ett krav på att sökanden vistas i landet vid den tidpunkt då ansökan lämnas in.

Fri rörlighet för varor

Rättspraxis på detta område är betydligt mindre rikhaltig än den har varit under tiotals år, men fortfarande anhängiggörs ett stort antal mål.

I dom av den 7 april 2011 i mål C-291/09, *Francesco Guarnieri & Cie*, angående en tvist mellan ett monegaskiskt bolag och ett belgiskt bolag, konstaterade domstolen inledningsvis att varor med ursprung i Monaco omfattas av fördragsbestämmelserna om fri rörlighet för varor. Enligt artikel 3.2 b i förordning nr 2913/92²⁰ om inrättandet av en tullkodex för gemenskapen ska nämligen Furstendömet Monacos territorium omfattas av gemenskapens tullområde. Eftersom ingen tull eller avgift med motsvarande verkan således får tillämpas på handeln mellan Monaco och medlemsstaterna, ska de varor som kommer från Monaco och som direktimporteras därifrån till en medlemsstat behandlas på samma sätt som varor med ursprung i medlemsstaterna. Domstolen tog vidare ställning till huruvida en medlemsstats bestämmelse, enligt vilken utländska medborgare, såsom monegaskiska medborgare, är skyldiga att ställa säkerhet för rättegångskostnader (*cautio judicatum solvi*) när de vidtar rättsliga åtgärder mot en medborgare i denna medlemsstat, samtidigt som det inte föreligger någon sådan skyldighet för medborgare i nämnda medlemsstat, utgör

¹⁹ Rådets direktiv 68/360/EEG av den 15 oktober 1968 om avskaffande av restriktioner för rörlighet och bosättning inom gemenskapen för medlemsstaternas arbetstagare och deras familjer (EGT L 257, s. 13; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 44).

²⁰ Rådets förordning (EEG) nr 2913/92 av den 12 oktober 1992 om inrättandet av en tullkodex för gemenskapen (EGT L 302, s. 1; svensk specialutgåva, område 2, volym 16, s. 4).

hinder för den fria rörligheten för varor enligt artikel 34 FEUF. Domstolen ansåg att så inte var fallet. En bestämmelse av detta slag leder förvisso till att olika processuella system gäller för en ekonomisk aktör som har för avsikt att vidta rättsliga åtgärder, beroende på om denne är medborgare i den berörda medlemsstaten eller inte. Att medborgare i andra medlemsstater av denna anledning skulle kunna tveka att sälja varor till köpare som är etablerade i den berörda medlemsstaten samt är medborgare i densamma är emellertid ett alltför ovisst och indirekt kriterium för att en sådan nationell bestämmelse ska kunna anses vara av sådant slag att den hindrar handeln mellan medlemsstaterna. Orsakssambandet mellan den eventuella påverkan på handeln inom gemenskapen och särbehandlingen i fråga kan följaktligen inte anses ha visats.

Ytterligare en dom rörande den fria rörligheten för varor ska nämnas. Det rör sig om dom av den 21 december 2011 i mål C-28/09, *kommissionen mot Österrike*. Detta mål handlade om nationella bestämmelser om körförbud för fordon med en totalvikt på över 7,5 ton som transporterar vissa varor på en mycket viktig vägsträcka som utgör en av de främsta huvudlederna för landtransporter mellan vissa medlemsstater. En medlemsstat som antar sådana bestämmelser i syfte att säkerställa luftkvaliteten i den berörda zonen i enlighet med artikel 8.3 i direktiv 96/62 om utvärdering och säkerställande av luftkvaliteten²¹, jämförd med direktiv 1999/30/EG om gränsvärden för svaveldioxid, kvävedioxid och kväveoxider, partiklar och bly i luften²², åsidosätter sina skyldigheter enligt artiklarna 28 EG och 29 EG. Domstolen fann nämligen att ett sådant förbud, genom att tvinga de berörda företagen att hitta lönsamma transportalternativ för de varor som berörs av bestämmelserna, hindrar den fria rörligheten för varor och ska anses vara en åtgärd med motsvarande verkan som kvantitativa restriktioner som i princip är oförenlig med de skyldigheter som följer enligt artiklarna 28 EG och 29 EG, om den inte är objektivt motiverad. Nationella åtgärder som kan hindra handeln inom gemenskapen kan enligt domstolen visserligen motiveras med tvingande miljöskydds krav, vilka i princip inbegriper skyddet för hälsan, förutsatt att åtgärderna är ägnade att säkerställa att detta mål uppnås och inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå det avsedda ändamålet. Nämda förbud kan dock inte motiveras på detta sätt, eftersom det inte har visats att det eftersträvade målet inte kunde uppnås genom åtgärder med mindre restriktiv inverkan på den fria rörligheten, exempelvis genom att körförbudet utvidgas från att gälla lastbilar i vissa Euroklasser till att även gälla lastbilar i andra klasser, eller att den variabla hastighetsbegränsningen ersätts med en permanent hastighetsbegränsning på 100 km/t.

Fri rörlighet för personer, tjänster och kapital

Även detta år har domstolen meddelat ett stort antal domar avseende etableringsfrihet, frihet att tillhandahålla tjänster, fri rörlighet för arbetstagare och fri rörlighet för kapital. Av tydlighetsskäl kommer de utvalda domarna att presenteras i grupper utifrån den frihet de behandlar och, i förekommande fall, utifrån berörda verksamhetsområden.

När det gäller etableringsfrihet har domstolen i flera konnexa mål tagit ställning till begreppet utövande av offentlig makt och till att notariet inte omfattas av tillämpningen av bestämmelserna i artikel 49 FEUF (tidigare artikel 43 EG). Fördragsbrottstalan väcktes vid domstolen mot sex medlemsstater i vilka den nationella lagstiftningen innebar att endast de egna medborgarna hade tillträde till notariet. Domstolen fann i mål C-47/08, *kommissionen mot Belgien*, som avgjordes i dom av den 24 maj 2011, i mål C-50/08, *kommissionen mot Frankrike*,

²¹ Rådets direktiv 96/62/EG av den 27 september 1996 om utvärdering och säkerställande av luftkvaliteten (EGT L 296, s. 55).

²² Rådets direktiv 1999/30/EG av den 22 april 1999 om gränsvärden för svaveldioxid, kvävedioxid och kväveoxider, partiklar och bly i luften (EGT L 163, s. 41).

som avgjordes i dom av 24 maj 2011, i mål C-51/08, *kommissionen mot Luxemburg*, som avgjordes i dom av den 24 maj 2011, i mål C-53/08, *kommissionen mot Österrike*, som avgjordes i dom av den 24 maj 2011, i mål C-54/08, *kommissionen mot Tyskland*, som avgjordes i dom av den 24 maj 2011, och i mål C-61/08, *kommissionen mot Grekland*, som avgjordes i dom av den 24 maj 2011, att artikel 45 första stycket EG utgör ett undantag från den grundläggande regeln om etableringsfrihet och därför ska tolkas så, att dess räckvidd begränsas till att endast omfatta vad som är absolut nödvändigt för att säkerställa de hänsyn som medlemsstaterna ges rätt att skydda. Detta undantag ska dessutom begränsas till verksamhet som i sig är direkt och specifikt förenad med utövandet av offentlig makt. Beträffande de göromål som anförtratts notaries preciserade domstolen därefter att bedömningen av huruvida dessa göromål har en sådan direkt och specifik koppling till utövandet av offentlig makt ska ske med beaktande av arten av de göromål som notarierna utför. Domstolen konstaterade i detta hänseende att de göromål som notarierna utför i de berörda medlemsstaterna inte är direkt och specifikt förenade med utövande av offentlig makt i den mening som avses i artikel 45 första stycket EG (nu artikel 51 första stycket FEUF), trots de betydande rättsverkningar som är knutna till deras handlingar, i den mån antingen parternas vilja eller domarens tillsyn eller beslut är av särskild vikt. Domstolen konstaterade även att notarierna – inom sina respektive territoriella behörighetsområden – konkurrerar med varandra, vilket inte är fallet vid utövandet av offentlig makt. Vidare är notarierna, till skillnad från vad som gäller vid offentlig maktutövning där staten påtar sig ansvaret för fel som begås, direkt och personligen ansvariga gentemot sina klienter för skador som vållas genom fel eller försummelse i tjänsten. Domstolen slog följaktligen fast att samtliga svarandestater hade underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 43 EG (nu artikel 49 FEUF) eftersom de notariegöromål som definieras i respektive nationella rättsordningar inte kunde anses utgöra verksamhet som är förenad med utövandet av offentlig makt i den mening som avses i artikel 45 första stycket EG (nu artikel 51 första stycket FEUF).

Domstolen har även preciserat sin praxis när det gäller etableringsfriheten, beträffande restriktioner som tillämpas vid flyttning av ett bolags säte till en annan medlemsstat än den i vilken bolaget bildats.

I mål C-371/10, *National Grid Indus*, som avgjordes i dom av den 29 november 2011, slog domstolen sålunda fast att artikel 49 FEUF inte utgör hinder för en lagstiftning i en medlemsstat enligt vilken skatten på orealiserade värdeökningar på ett bolags tillgångar fastställs slutligt – utan hänsyn till värdeminskningar eller värdeökningar som kan uppkomma senare – vid den tidpunkt då bolaget till följd av att det flyttat sin verkliga ledning till en annan medlemsstat inte längre uppbär skattepliktig inkomst i förstnämnda medlemsstat. Det saknar i det avseendet betydelse att de orealiserade värdeökningar som beskattas hänförs till valutakursvinster som inte kan synliggöras i den mottagande medlemsstaten med hänsyn till den där rådande skatteordningen. Enligt domstolen är en sådan lagstiftning, med hänsyn till sitt ändamål, vilket är att i ursprungsmedlemsstaten beskatta de värdeökningar som när de uppkom omfattades av den medlemsstatens beskattningsrätt, förenlig med proportionalitetsprincipen. Det är nämligen proportionellt att ursprungsmedlemsstaten, i syfte att säkerställa utövandet av sin beskattningsrätt, fastställer den skatt som ska betalas på orealiserade värdeökningar som uppkommit inom dess territorium vid den tidpunkt då dess rätt att beskatta bolaget upphör, i förevarande fall vid den tidpunkt då bolaget flyttar sin verkliga ledning till en annan medlemsstat. Däremot slog domstolen fast att artikel 49 FEUF utgör hinder för en lagstiftning i en medlemsstat, enligt vilken skatten på orealiserade värdeökningar på tillgångar i ett bolag som flyttar sin verkliga ledning till en annan medlemsstat ska tas ut vid själva tidpunkten för flyttningen. Domstolen fann nämligen att en nationell lagstiftning med möjlighet för det bolag som flyttar sin verkliga ledning till en annan medlemsstat att välja mellan, å ena sidan, att omedelbart betala skatten – vilket medför en nackdel i likviditetshänseende för detta bolag samtidigt som senare administrativa bördor undviks – och, å andra sidan, en uppskjuten betalning av nämnda skatt eventuellt i förening med ränta enligt

tillämplig nationell lagstiftning – något som oundvikligen leder till en administrativ börda för det berörda bolaget i samband med bevakningen av överförda tillgångar –, utgör en åtgärd som både är ägnad att säkerställa en väl avvägd fördelning av beskattningsrätten mellan medlemsstaterna och som utgör ett mindre ingrepp i etableringsfriheten än ett omedelbart uttag av skatten.

Fördragets bestämmelser om etableringsfrihet och frihet att tillhandahålla tjänster har också varit föremål för domstolens tolkning på området för fastställande av advokatarvoden.

I mål C-565/08, *kommissionen mot Italien*, som avgjordes i dom av den 29 mars 2011, gjorde kommissionen gällande att Republiken Italien hade åsidosatt artiklarna 43 EG och 49 EG (nu artiklarna 49 FEUF och 56 FEUF) genom att införa bestämmelser om att advokater är skyldiga att iakttä maxtaxor för sina arvoden. Domstolen avfärdade kommissionens argument och slog fast att italienska staten inte hade åsidosatt sina skyldigheter enligt artikel 43 EG (nu artikel 49 FEUF) eller artikel 49 EG (nu artikel 56 FEUF) eftersom den aktuella lagstiftningen inte hade utformats på ett sätt som äventyrar möjligheten att på normala och effektiva konkurrensvillkor komma in på den italienska marknaden för advokattjänster. Enligt domstolen gäller detta för en ordning som utmärks av en flexibilitet som gör det möjligt att ta ut en korrekt ersättning för varje typ av tjänst som tillhandahålls av advokater, eftersom det är möjligt att på vissa villkor överskrida de högsta belopp som föreskrivits för arvoden så att de fördubblas eller fyrdubblas eller till och med ännu mer, liksom i flera situationer där advokaterna får sluta särskilda avtal med sina klienter för att fastställa arvoden. Domstolen preciserade att en inskränkning i den mening som avses i fördraget inte kan anses föreligga enbart med anledning av att advokater som är etablerade i andra medlemsstater än värdmedlemsstaten måste vänja sig vid att tillämpa de bestämmelser som gäller i denna medlemsstat vid beräkningen av arvoden för tjänster som de tillhandahåller där. Förekomsten av nämnda inskränkning ska i stället grundas på den omständigheten att en sådan ordning hindrar advokater från andra medlemsstater från att komma in på den aktuella marknaden i värdmedlemsstaten.

När det gäller frihet att tillhandahålla tjänster har domstolen meddelat flera viktiga domar inom vitt skilda områden, såsom bland annat tjänster avseende sändning av radio och tv, hasardspel, verksamhet som bedrivs av experter med behörighet att anlitas av domstol, allmänhetens hälsa och marknadskommunikation. I dessa mål har domstolen antingen föranletts att tillämpa principen om frihet att tillhandahålla tjänster sådan den föreskrivs i fördraget, eller att tolka ett direktiv i syfte att genomföra nämnda princip på ett visst område.

Av den rättspraxis som avser artikel 56 FEUF ska för det första de förenade målen C-403/08 och C-429/08, *Football Association Premier League m.fl.*, som avgjordes i dom av den 4 oktober 2011, belysas. Målen rörde den ensamrätt som beviljats vissa programföretag på geografisk basis att direktsända fotbollsmatcher, och vissa pubars åtgärder för att kringgå denna ensamrätt genom att använda utländska avkodningskort. Enligt domstolen utgör artikel 56 FEUF hinder för en lagstiftning i en medlemsstat som innebär att det är förbjudet att till denna stat importera samt där sälja och använda utländsk avkodningsutrustning som möjliggör tillgång till en kodad satellitsändningstjänst från en annan medlemsstat som innehåller alster som skyddas i den förstnämnda statens lagstiftning. Framför allt kan inte en sådan inskränkning anses vara motiverad utifrån syftet att skydda immateriella rättigheter. Domstolen konstaterade att idrottsevenemang visserligen i sig har en unik karaktär, och i denna utsträckning är originella, vilket kan göra dem till alster som förtjänar ett skydd jämförbart med det som ges verk. I den mån det skyddande av rättigheterna som utgör det särskilda föremålet för den aktuella upphovsrätten inte säkerställer att innehavarna av de berörda rättigheterna får skälig ersättning och inte högsta möjliga ersättning för kommersiellt utnyttjande av de skyddade verken, säkerställs detta skyddande när mottagandet en satellitsändning förutsätter innehav av en avkodningsutrustning, och det är följaktligen möjligt

att med mycket hög noggrannhet bestämma det totala antal tv-tittare som ingår i den faktiska och potentiella publiken till den aktuella sändningen, således både tv-tittare som är bosatta i sändarmedlemsstaten och sådana som är bosatta utanför denna stat. För övrigt kan det tillägg som programföretagen betalar för att bli tilldelade ensamrätten för ett visst territorium leda till konstgjorda skillnader i pris mellan de avgränsade nationella marknaderna. Enligt domstolen är en sådan avskärmning och den konstgjorda prisskillnad den leder till oförenliga med fördragets huvudsakliga syfte, vilket är att förverkliga den inre marknaden.

Härefter ska mål C-347/09, *Dickinger och Ömer*, som avgjordes i dom av den 15 september 2011, nämnas. Detta mål bekräftar och preciserar domstolens praxis i fråga om monopol på hasardspelsverksamhet. Domstolen erinrade där om att även om ett monopol på hasardspel utgör en inskränkning av friheten att tillhandahålla tjänster kan en sådan restriktion emellertid anses vara motiverad av tvingande skäl av allmänintresse såsom strävan att säkerställa en särskilt hög skyddsnivå för konsumenterna, vilket det ankommer på den nationella domstolen att pröva. Vad särskilt gäller möjligheten för den som innehar monopolet att bedriva en expansionistisk marknadsföringspolitik preciserade domstolen att en nationell lagstiftning om införande av monopol avseende hasardspel, för att vara förenlig med syftet att bekämpa brottslighet samt begränsa spelmöjligheterna, dels måste vila på konstaterandet att brottslig och bedräglig aktivitet inom spelsektorn samt spelberoende utgör ett problem i den berörda medlemsstaten och att detta problem skulle kunna avhjälpas genom att antalet godkända och reglerade verksamheter utökas, dels endast tillåter sådan marknadsföring som är väl avvägd och strikt begränsad till det som är nödvändigt för att styra konsumenterna mot kontrollerad spelverksamhet. För att uppnå målet att styra in denna verksamhet i kontrollerade banor bör de lagliga aktörerna utgöra ett trovärdigt, men samtidigt attraktivt, alternativ till förbjuden verksamhet, vilket i sig kan förutsätta att de tillhandahåller ett omfattande spelsortiment, att de gör reklam i viss omfattning och att de använder ny distributionsteknik. Domstolen påpekade emellertid i detta avseende att marknadsföringen under alla förhållanden måste förbli väl avvägd och strikt begränsad till det som är nödvändigt medan den inte får uppmuntra konsumenternas naturliga spelbenägenhet genom att locka dem till aktivt deltagande, såsom genom att banalisera spelandet eller ge det en positiv image genom att hänvisa till att spelintäkterna går till verksamhet av allmänintresse eller genom att förstärka spelens dragningskraft med anslående reklambudskap där stora spelvinster förespeglas.

Domstolen fick också tillfälle att i de förenade målen C-372/09 och C-373/09, *Peñarroja Fa*, som avgjordes i dom av den 17 mars 2011, utreda vilka kvalifikationer som kan krävas av experter med behörighet att anlitas av domstol som önskar bedriva översättningsverksamhet. Domstolen besvarade flera tolkningsfrågor som ställts av franska Cour de cassation, varvid den först konstaterade att översättningsverksamhet som bedrivs av experter med behörighet att anlitas av domstol inte utgör verksamhet som är förenad med utövandet av offentlig makt i den mening som avses i artikel 45 första stycket EG (nu artikel 51 första stycket FEUF), eftersom de översättningar som utförs av en sådan expert endast är av underordnad betydelse och inte påverkar domstolens bedömning eller det fria utövandet av rättskipningsbefogenheten. Domstolen slog därefter fast att artikel 49 EG (nu artikel 56 FEUF) utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken det föreskrivs villkor för upptagande i en nationell förteckning över experter med behörighet att anlitas av domstol i egenskap av översättare beträffande kvalifikationer utan att de berörda har möjlighet att få kännedom om de skäl som ligger till grund för beslut som fattats rörande dem och utan att dessa beslut kan bli föremål för en effektiv rättslig prövning som gör det möjligt att kontrollera beslutets laglighet, i synnerhet i förhållande till det krav som uppställs i unionsrätten på att deras kvalifikationer som förvärvats och erkänns i andra medlemsstater ska beaktas på vederbörligt sätt. Domstolen fann likaså att artikel 49 EG (nu artikel 56 FEUF) utgör hinder för ett villkor enligt vilket ingen kan upptas i den nationella förteckningen över experter med behörighet

att anlitas av domstol om vederbörande inte dessförinnan under tre år i rad har förekommit i en förteckning som upprättas av en cour d'appel, eftersom ett sådant krav, vid bedömningen av en ansökan från en person som är etablerad i en annan medlemsstat och som inte kan styrka en sådan registrering, innebär att de kvalifikationer som denna person har förvärvat i en annan medlemsstat inte beaktas på ett vederbörligt sätt för att avgöra om och i vilken utsträckning dessa motsvarar den kompetens som vanligtvis förväntas av en person som under tre år i rad har förekommit på en lista som upprättats av en cour d'appel. Domstolen erinrade i det hänseendet om att det ankommer på de nationella myndigheterna att säkerställa att de kvalifikationer som förvärvats i andra medlemsstater erkänns till sitt rätta värde och tas i beaktande på vederbörligt sätt.

Slutligen behandlas mål C-490/09, *kommissionen mot Luxemburg*, som avgjordes i dom av den 27 januari 2011, avseende en luxemburgsk lagstiftning enligt vilken kostnader för laboratorieanalyser och laboratorieundersökningar vilka utförts i en annan medlemsstat inte ersattes. I den domen slog domstolen fast att Luxemburg hade underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 49 EG (nu artikel 56 FEUF) genom att i sin lagstiftning om social trygghet inte ha föreskrivit någon möjlighet till omhändertagande av dessa kostnader medelst ersättning för de belopp som erlagts i form av förskottsbetalning för dessa analyser och undersökningar, utan endast ha föreskrivit ett system med direkt betalning från sjukförsäkringskassorna. Enligt domstolen gäller nämligen att i den mån en sådan lagstiftning i praktiken utesluter möjligheten till omhändertagande av kostnader för laboratorieanalyser och laboratorieundersökningar som nästan helt eller alldeles helt har utförts av vårdgivare i andra medlemsstater avhåller den, eller till och med hindrar den, personer som är anslutna till den medlemsstatens socialförsäkringssystem från att vända sig till sådana vårdgivare och således utgör den, såväl för dessa personer som för vårdgivarna, en inskränkning i friheten att tillhandahålla tjänster.

Bland mål avseende tolkningen av ett visst direktiv ska för det första nämnas mål C-119/09, *Société fiduciaire nationale d'expertise comptable*, som avgjordes i dom av den 5 april 2011 och som gäller tolkningen av direktiv 2006/123²³. I detta mål frågade franska Conseil d'État om det var möjligt för medlemsstaterna att föreskriva ett totalförbud för dem som utövar ett reglerat yrke, såsom revisorsyrket, att bedriva hemförsäljning. Domstolen slog inledningsvis fast att begreppet marknadskommunikation sådant det definieras i artikel 4.12 i direktiv 2006/123 inte bara omfattar traditionell reklam, utan även andra former av reklam och tillhandahållande av information som är avsedda att attrahera nya kunder, och att hemförsäljning följaktligen mycket väl omfattas av begreppet marknadskommunikation. Domstolen konstaterade därefter att ett förbud mot all hemförsäljningsverksamhet oavsett dess form, innehåll eller det sätt på vilket den bedrivs och som gäller för alla kommunikationssätt som gör det möjligt att genomföra denna form av marknadskommunikation, ska anses utgöra ett totalförbud mot marknadskommunikation, som är förbjuden enligt artikel 24.1 i direktiv 2006/123. Domstolen drog härav slutsatsen att när en lagstiftning utgör ett totalförbud mot en form av marknadskommunikation och därför omfattas av tillämpningsområdet för artikel 24.1 i direktiv 2006/123, strider den mot direktivet och kan inte anses tillåten enligt artikel 24.2 i nämnda direktiv, även om den är icke-diskriminerande, grundad på tvingande skäl av allmänintresse och proportionerlig.

På området för televisionssändningar ska därefter de förenade målen C-244/10 och C-245/10, *Mesopotamia Broadcast och Roj TV*, som avgjordes i dom av den 22 september 2011, belysas.

²³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/123/EG av den 12 december 2006 om tjänster på den inre marknaden (EUT L 376, s. 36).

Domstolen slog i den domen fast att artikel 22a i direktiv 89/552²⁴, i dess lydelse enligt direktiv 97/36, i vilket det föreskrivs att medlemsstaterna ska säkerställa att sändningarna inte innehåller något som "uppammar hat grundat på ras, kön, religion eller nationalitet", under omständigheter vilka omfattas av en nationell bestämmelse om förbud mot handlingar som strider mot tanken om förståelse mellan folken, ska tolkas så, att dessa omständigheter anses omfattas av ovannämnda begrepp. Enligt domstolen utgör inte denna artikel hinder för att en medlemsstat med stöd av allmänna rättsbestämmelser, såsom en lag om föreningar, vidtar åtgärder mot ett tv-programföretag etablerat i en annan medlemsstat med motiveringen att dess verksamhet och syfte innebär ett åsidosättande av principen om förståelse mellan människor, förutsatt att dessa åtgärder inte hindrar den egentliga återutsändningen på mottagarstatens territorium av tv-sändningar som har producerats av detta programföretag i en annan medlemsstat.

I fråga om fri rörlighet för arbetstagare ska två mål betonas. I det första målet, *C-424/09, Toki*, som avgjordes i dom av den 5 april 2011, rörde frågan tolkningen av direktiv 89/48²⁵. I det målet hade en grekisk medborgare som erhållit sitt examensbevis i Förenade kungariket inom miljöteknikområdet, nekats tillträde till det i lag reglerade ingenjörsyrket i Grekland, då hon inte var fullvärdig medlem av Engineering Council, som är en brittisk privat organisation vilken uttryckligen räknas upp i direktiv 89/48, men i vilken medlemskap inte är obligatoriskt för att utöva det i lag reglerade ingenjörsyrket i Storbritannien. Domstolen preciserade inledningsvis att den i artikel 3 första stycket b i direktiv 89/48 föreskrivna ordningen för erkännande är tillämplig oberoende av om den berörde är fullvärdig medlem eller inte av den aktuella sammanslutningen eller organisationen. Domstolen slog därefter fast att den yrkeserfarenhet som åberopas av en person i en ansökan om tillstånd för utövande av ett reglerat yrke i värdmedlemsstaten ska uppfylla följande tre krav: 1) den åberopade erfarenheten ska bestå i arbete som utförts på heltid under minst två år under de närmast föregående tio åren; 2) arbetet ska ha inneburit att en mängd arbetsuppgifter som kännetecknar det berörda yrket i ursprungsmedlemsstaten oavbrutet och regelbundet utförts, utan att det är nödvändigt att arbetet har omfattat samtliga sådana arbetsuppgifter; och 3) yrket, såsom det vanligtvis utövas i ursprungsmedlemsstaten, ska vara likvärdigt, med avseende på de verksamheter som det omfattar, med det yrke som personen har ansökt om tillstånd att få utöva i värdmedlemsstaten.

Det andra målet som ska belysas är mål *C-379/09, Casteels*, som avgjordes i dom av den 10 mars 2011. Det målet gäller bevarande av rätt till kompletterande pensionsförmåner för en migrerande arbetstagare. Domstolen slog i sin dom fast att artikel 45 FEUF vid den obligatoriska tillämpningen av ett arbetsrättsligt kollektivavtal utgör hinder för att det vid fastställandet av den period som krävs för att tjäna in slutgiltig rätt till kompletterande pensionsförmåner i en medlemsstat inte beaktas tjänsteår som arbetstagaren har fullgjort för samma arbetsgivare vid dennes driftställen i olika medlemsstater och inom ramen för samma övergripande anställningsavtal. Denna artikel utgör också hinder mot att en arbetstagare som har förflyttats från sin arbetsgivares driftställe i en medlemsstat till samme arbetsgivares driftställe i en annan medlemsstat ska anses ha lämnat denne arbetsgivare på eget initiativ. Domstolen preciserade även att artikel 48 FEUF inte har någon

²⁴ Rådets direktiv 89/552/EEG av den 3 oktober 1989 om samordning av vissa bestämmelser som fastställts i medlemsstaternas lagar och andra författningar om utförandet av sändningsverksamhet för television (EGT L 298, s. 23), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 97/36/EG av den 30 juni 1997 om ändring av rådets direktiv 89/552/EEG om samordning av vissa bestämmelser som fastställts i medlemsstaternas lagar och andra författningar om utförandet av sändningsverksamhet för television (EGT L 202, s. 60).

²⁵ Rådets direktiv 89/48/EEG av den 21 december 1988 om en generell ordning för erkännande av examensbevis över behörighetsgivande högre utbildning som omfattar minst tre års studier (EGT L 19, 1989, s. 16 ; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 192), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/19/EG av den 14 maj 2001 (EGT L 206, s. 1).

direkt effekt som kan åberopas av en enskild mot en arbetsgivare inom den privata sektorn i en tvist vid de nationella domstolarna.

Principen om fri rörlighet för kapital har varit föremål för flera domar avseende skatter och avgifter. Bland dessa ska för det första mål C-10/10, *kommissionen mot Österrike*, som avgjordes i dom av den 16 juni 2011, nämnas. Domstolen slog i det målet fast att en medlemsstat, som medger skattemässig avdragsrätt för gåvor till inrättningar som har till uppgift att bedriva forskning och utbildning men endast om dessa inrättningar har hemvist i denna medlemsstat, underlåter att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 56 EG (nu artikel 63 FEUF) och artikel 40 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Enligt domstolen kan ett kriterium för åtskillnad mellan skattskyldiga personer uteslutande baserat på den ort där gåvomottagaren har sitt hemvist i realiteten, per definition inte utgöra något giltigt kriterium för bedömningen av huruvida situationerna är objektivt jämförbara, och följaktligen för att fastställa huruvida det föreligger en objektiv skillnad mellan dessa. Dessutom gäller att även om främjandet av forskning och utveckling kan utgöra ett tvingande skäl av allmänintresse, så står en nationell lagstiftning enligt vilken en skattereduktion för forskning förbehålls sådan forskning som bedrivs i den berörda medlemsstaten i direkt strid med ändamålet med unionens politik på området för forskning och teknisk utveckling. Enligt artikel 163.2 EG syftar nämligen denna politik bland annat till att avlägsna fiskala hinder för samarbetet på forskningsområdet, och den kan följaktligen inte genomföras genom främjande av forskning och utveckling på nationell nivå.

För det andra ska mål C-450/09, *Schröder*, som avgjordes i dom av den 31 mars 2011, belysas. Domstolen fann i det målet att artikel 63 FEUF utgör hinder för en lagstiftning i en medlemsstat enligt vilken en skattskyldig person som saknar hemvist i landet inte har rätt att från inkomst av uthyrning hänförlig till fastigheter belägna i denna stat, vilka överlåtits på den skattskyldige av en förälder, dra av periodiska utbetalningar till samma förälder, samtidigt som sådant avdrag medges en skattskyldig person som har hemvist i landet, i den mån förpliktelsen att göra dessa periodiska utbetalningar följer av överlåtelsen av nämnda tillgångar. Domstolen påpekade i det hänseendet att i den mån som åtagandet av en skattskyldig person utan hemvist i landet att göra de periodiska utbetalningarna till sin förälder följer av överlåtelsen på vederbörande av de i den berörda medlemsstaten belägna fastigheterna, utgör dessa periodiska utbetalningar en kostnad som har direkt koppling till utnyttjandet av dessa tillgångar, varför denna skattskyldiga person i detta hänseende befinner sig i en situation som är jämförbar med situationen för en skattskyldig person med hemvist i landet. En nationell lagstiftning som i fråga om inkomstskatt förvägrar personer som saknar hemvist i landet avdrag för en sådan kostnad, medan sådan avdragsrätt medges personer med hemvist i landet, strider under dessa förhållanden mot artikel 63 FEUF, såvida det inte finns en godtagbar motivering.

Avslutningsvis ska mål C-503/09, *Stewart*, i vilken dom meddelades den 21 juli 2011, nämnas. Domstolen fick i det målet tillfälle att beträffande social trygghet för migrerande arbetstagare ta ställning till arten av en förmån vid kortvarig arbetsoförmåga hos unga funktionshindrade och pröva det krav på stadigvarande bosättning i medlemsstaten som uppställdes för att nämnda förmån skulle beviljas. Av domstolens dom framgår för det första att en förmån vid kortvarig arbetsoförmåga hos unga funktionshindrade utgör en förmån vid invaliditet i den mening som avses i artikel 4.1 b i förordning (EEG) nr 1408/71²⁶ om det framgår att sökanden hade ett

²⁶ Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen (EGT L 149, s. 2; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 57), i dess ändrade och uppdaterade lydelse enligt rådets förordning (EG) nr 118/97 av den 2 december 1996 (EGT L 28, 1997, s. 1), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 647/2005 av den 13 april 2005 (EUT L 117, s. 1).

permanent eller varaktigt funktionshinder när ansökan lämnades in, eftersom denna förmån i en sådan situation direkt åsyftar risken för invaliditet som avses i nämnda bestämmelse. Av domen följer för det andra att artikel 10.1 första stycket i förordning nr 1408/71 utgör hinder mot att en medlemsstat, som villkor för förvärv av en sådan förmån vid kortvarig arbetsoförmåga hos unga funktionshindrade, vilken anses utgöra en förmån vid invaliditet, uppställer ett krav på att sökanden är stadigvarande bosatt i denna medlemsstat.

Tillnärmning av lagstiftning

Rättspraxis vad gäller tillnärmning av lagstiftning var även detta år omfattande. I likhet med den lagstiftning som gett upphov till den berör den många olika områden.

På konsumentskyddsområdet uttalade sig domstolen i dom av den 16 juni 2011 i de förenade målen C-65/09 och C-87/09, *Gebr. Weber och Putz*, avseende tolkningen av artikel 3.2 och 3.3 i direktiv 1999/44 om vissa aspekter rörande försäljning av konsumentvaror och härmed förknippade garantier,²⁷ i vilket det föreskrivs att om den levererade varan inte är avtalsenlig har kunden rätt att utan kostnad få varan reparerad eller utbytt av säljaren. Närmare bestämt skulle domstolen besvara huruvida, för det första, utbyte utan kostnad omfattar avlägsnandet av den felaktiga varan och installationen av utbytesvaran, och, för det andra, huruvida säljaren kan vägra att svara för oproportionella kostnader för att ersätta den felaktiga varan, i sådana fall då detta är det enda möjliga sättet att reparera skadan.

Domstolen erinrade i sitt svar på den första frågan om att det faktum att säljaren utan kostnad ska återställa en vara till avtalsenlighet är ett väsentligt inslag i det konsumentskydd som säkerställs genom direktivet. Med hänvisning till ändamålet med direktivet, vilket är att säkerställa en hög konsumentskyddsnivå, fann domstolen att artikel 3.2 och 3.3 i direktivet ska tolkas så, att säljaren – när en vara som i god tro installerats av konsumenten i enlighet med dess art och avsedda ändamål, innan felet visade sig, har återställts till avtalsenlighet genom utbyte – är skyldig att antingen själv avlägsna varan från den plats där den installerats och installera utbytesvaran, eller bära kostnaderna för avlägsnandet samt installationen av utbytesvaran. Domstolen angav även att detta gäller oberoende av huruvida säljaren enligt köpeavtalet var skyldig att installera den ursprungliga varan.

Vad gäller den andra frågan fann domstolen att artikel 3.3 i direktivet utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken säljaren kan vägra att byta ut en icke avtalsenlig vara, vilket är den enda möjliga påföljden, på grund av att utbytet, med anledning av skyldigheten att avlägsna den felaktiga varan och installera utbytesvaran, medför kostnader som varken står i proportion till varans värde om ingen bristande avtalsenlighet hade förelegat eller till betydelsen av den bristande avtalsenligheten. Domstolen angav emellertid att den aktuella bestämmelsen, för att säkerställa en rimlig avvägning mellan konsumentens och säljarens intressen, inte utgör hinder för att konsumentens rätt till ersättning för kostnaderna för att avlägsna den felaktiga varan och installera utbytesvaran, i ett sådant fall, begränsas till att säljaren svarar för ett belopp som är proportionellt, vilket ska fastställas enligt kriterier som anges i domen.

Vad gäller området för skadeståndsansvar för produkter med säkerhetsbrister bör nämnas dom av den 21 december 2011 i mål C-495/10, *Dutruex*. I denna dom fick domstolen, som hade att besvara

²⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/44/EG av den 25 maj 1999 om vissa aspekter rörande försäljning av konsumentvaror och härmed förknippade garantier (EGT L 171, s. 12).

en tolkningsfråga, återigen²⁸ anledning att precisera omfattningen av den harmonisering som följer av direktiv 85/374²⁹. Den fråga som ställts i detta fall var sammanfattningsvis huruvida nämnda direktiv utgör hinder mot det franska system enligt vilket strikt ansvar föreskrivs för offentliga vårdinrättningars skadeståndsansvar gentemot sina patienter för de skador som sistnämnda lidit till följd av bristfällig funktion hos en anordning eller produkt som vårdinrättningen har använt i vården av patienterna.

Domstolen erinrade inledningsvis om sin rättspraxis avseende omfattningen och graden av den harmonisering som följer av direktiv 85/374, i vilken bekräftas att detta syftar till att uppnå en fullständig³⁰ och uttömmande³¹ harmonisering i de frågor som regleras i direktivet. Efter denna precisering skulle därefter fastställas huruvida detta system omfattas av direktivets tillämpningsområde. Således undersökte domstolen gränserna för direktivets tillämpningsområde vad gäller den personkrets mot vilken de skadelidande har rätt att väcka talan enligt det ansvarssystem som fastställs genom direktivet. Enligt domstolen anges denna personkrets uttömmande i artikel 3 i direktivet och omfattar tillverkare, dem som importerar produkter till gemenskapen samt dem som levererar en produkt vars tillverkare inte kan identifieras. Domstolen fann därför att tillämpningsområdet för direktivet inte omfattar ansvar för personer som vid tillhandahållandet av tjänster, såsom vård i sjukhusmiljö, använder sådana anordningar eller produkter med säkerhetsbrister som personen inte har tillverkat i den mening som avses i artikel 3 i direktivet, och därigenom vållar tjänstemottagaren skada. Av detta drog domstolen slutsatsen att direktivet inte utgör hinder för att en medlemsstat inrättar ett sådant ansvarssystem som det som var aktuellt i det nationella målet, enligt vilket skadeståndsansvar för sådan skada föreskrivs för den person som tillhandahåller tjänsterna även om denna person inte på något sätt har förfarit vårdslöst, under förutsättning att den skadelidande och/eller den som tillhandahåller tjänsterna har möjlighet att göra gällande tillverkarens ansvar enligt direktivet när villkoren i detta är uppfyllda.

På humanläkemedelsområdet kan nämnas två domar som meddelades samma datum (domar av den 5 maj 2011 i målen C-249/09, *Novo Nordisk*, och C-316/09, *MSD Sharp & Dohme*). I dessa domar gjorde domstolen viktiga preciseringar vad gäller betydelsen av vissa bestämmelser avseende marknadsföringen av dessa läkemedel i direktiv 2001/83 om upprättande av gemenskapsregler för humanläkemedel.³²

I det förstnämnda målet, *Novo Nordisk*, gällde det nationella målet ett läkemedelsföretag specialiserat på diabetesbehandling som genom beslut av Estlands läkemedelsmyndighet förbjöds att i en medicinsk tidskrift publicera en annons för ett insulinbaserat läkemedel riktad till personer med rätt att förskriva läkemedel. Beslutet motiverades med att annonsen stred mot nationell lagstiftning enligt vilken marknadsföringen av ett läkemedel inte får använda sig av uppgifter som inte fanns med i sammanfattningen av nämnda läkemedels egenskaper. Efter att en

²⁸ Se dom av den 4 juni 2009 i mål C-285/08, *Moteurs Leroy Somer*, REG 2009, s. I-4733.

²⁹ Rådets direktiv 85/374/EEG av den 25 juli 1985 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om skadeståndsansvar för produkter med säkerhetsbrister (EGT L 210, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 6, s. 239), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/34/EG av den 10 maj 1999 (EGT L 141, s. 20).

³⁰ Se, bland annat, dom av den 25 april 2002 i mål C-52/00, *kommissionen mot Frankrike* (REG 2002, s. I-3827), punkt 24, av den 25 april 2002 i mål C-154/00, *kommissionen mot Grekland* (REG 2002, s. I-3879), punkt 20, och av den 10 januari 2006 i mål C-402/03, *Skov och Bilka* (REG 2006, s. I-199), punkt 23.

³¹ Se domen i det ovannämnda målet *Moteurs Leroy Somer*, punkterna 24 och 25.

³² Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/83/EG av den 6 november 2001 om upprättande av gemenskapsregler för humanläkemedel (EGT L 311, s. 67), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/27/EG av den 31 mars 2004 (EUT L 136, s. 34).

tal om ogiltigförklaring väckts vid den nationella domstolen ställde denna två tolkningsfrågor till EU-domstolen avseende tolkningen av artikel 87.2 i direktiv 2001/83, i vilken anges att "[m] arknadsföringen av ett läkemedel måste till alla delar överensstämma med de uppgifter som anges i sammanfattningen av produktens egenskaper".

Genom sin första fråga avsåg den nationella domstolen att få klarhet i huruvida artikel 87.2 i direktiv 2001/83 även omfattar citat ur medicinska tidskrifter eller vetenskapliga verk, som används i läkemedelsreklam som riktar sig till personer som är behöriga att förskriva läkemedel. Domstolen besvarade denna fråga jakande och fann att det framgår såväl av placeringen av artikel 87 i direktiv 2001/83, som av ordalydelsen och innehållet i nämnda artikel 87 i dess helhet, att artikel 87.2 utgör en allmän regel som gäller all läkemedelsreklam, inklusive sådan som riktar sig till personer som är behöriga att förskriva eller lämna ut läkemedel.

Den nationella domstolens andra fråga till EU-domstolen avsåg omfattningen av det förbud som föreskrivs i artikel 87.2 i direktiv 2001/83. Domstolen svarade att denna bestämmelse ska tolkas så, att den innebär ett förbud mot att i läkemedelsreklam som riktar sig till personer som är behöriga att förskriva eller lämna ut läkemedel göra påståenden som motsäger sammanfattningen av produktens egenskaper, men att den inte innebär att samtliga påståenden som görs i reklamen måste finnas i nämnda sammanfattning eller måste kunna härledas ur denna. Domstolen angav vidare att sådan reklam får innehålla påståenden som kompletterar de uppgifter som avses i artikel 11 i nämnda direktiv, under förutsättning att påståendena bekräftar eller preciserar – och är förenliga med – nämnda uppgifter, utan att förvanska dem, och att påståendena uppfyller de krav som uppställs i artiklarna 87.3, 92.2 och 92.3 i direktivet.

I det andra målet, *MSD Sharp & Dohme*, hade domstolen att uttala sig om tolkningen av artikel 88.1 a i nämnda direktiv 2001/83, enligt vilken det är förbjudet med reklam som riktas till allmänheten för läkemedel som är receptbelagda. I det aktuella fallet hävdade ett läkemedelsföretag att en av deras konkurrenter brutit mot de bestämmelser genom vilka denna regel införlivats med nationell lagstiftning genom att på sin webbplats offentliggöra uppgifter som var tillgängliga för vem som helst avseende tre av det sistnämnda företags receptbelagda läkemedel. Förstnämnda bolags talan resulterade i att nationella domstolar förbjöd det aktuella offentliggörandet. Efter att det andra bolaget överklagat detta har den hänskjutande domstolen frågat EU-domstolen huruvida det omstridda offentliggörandet verkligen utgjorde reklam i den mening som avses i artikel 88.1 a i direktiv 2001/83. Domstolen svarade att denna bestämmelse ska tolkas så, att den inte innebär ett förbud mot att ett läkemedelsföretag på sin webbplats sprider information om sina receptbelagda läkemedel, när denna information endast är tillgänglig för dem söker efter den och spridningen endast består i ett troget återgivande av läkemedelsförpackningen i enlighet med artikel 62 i nämnda direktiv och i ett ordagrant och fullständigt återgivande av bipacksedelns text eller av den av läkemedelsmyndigheten godkända sammanfattningen av produktens egenskaper. Det är däremot förbjudet att på en sådan webbplats sprida information om ett läkemedel där tillverkaren har valt ut eller omarbetat informationen, vilket endast kan förklaras med ett reklamsyfte.

På humanläkemedelsområdet kan även nämnas dom av den 24 november 2011 i mål C-322/10, *Medeva*, som gällde förordning nr 469/2009 om tilläggsskydd för läkemedel.³³ I detta mål besvarade domstolen en begäran om förhandsavgörande som syftade till att precisera villkoren för att erhålla ett tilläggsskydd för läkemedel.

³³ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 469/2009 av den 6 maj 2009 om tilläggsskydd för läkemedel (EUT L 152, s. 1).

I syfte att uppväga bristerna i det skydd ett patent ger föreskrivs i artikel 3 i förordning nr 469/2009 en möjlighet för innehavaren av ett nationellt patent att erhålla ett tilläggsskydd. Villkor för detta är, bland annat, att produkten redan skyddas av ett gällande grundpatent, samt att ett giltigt godkännande att saluföra produkten som läkemedel har lämnats. Domstolen preciserade inledningsvis vad gällde kriterierna för att avgöra huruvida "produkten skyddas av ett gällande grundpatent" att artikel 3 a i förordning nr 469/2009 ska tolkas så, att den utgör hinder för att de behöriga patentmyndigheterna i en medlemsstat beviljar ett tilläggsskydd för aktiva ingredienser som inte anges i patenkraven för det grundpatent som åberopats till stöd för en sådan ansökan. Vad därefter gällde det andra villkor som anges i artikel 3 b i förordning nr 469/2009, enligt vilket ett giltigt godkännande att saluföra produkten som läkemedel måste ha lämnats, och vad gällde dess kombination, angav domstolen att artikel 3 b – med förbehåll för att även de övriga villkoren i artikel 3 är uppfyllda – inte utgör hinder för att de behöriga patentmyndigheterna i en medlemsstat beviljar ett tilläggsskydd för en kombination av två aktiva ingredienser, som motsvarar den kombination som anges i patenkraven för det åberopade grundpatentet, när det läkemedel med avseende på vilket ett godkännande för försäljning lagts fram till stöd för ansökan om tilläggsskydd innefattar inte endast denna kombination av de två aktiva ingredienserna, utan även andra aktiva ingredienser.

Vad gäller skydd för biotekniska uppfinningar har domstolen lämnat ett viktigt förhandsavgörande genom dom av den 18 oktober 2011 i mål C-34/10, *Brüstle*. I denna dom definierade domstolen begreppet "mänskliga embryon". Begäran om förhandsavgörande skedde inom ramen för en talan väckt av Greenpeace om ogiltigförklaring av ett patent som avser neurala prekursorceller, som framställs från embryonala stamceller och används för behandling av neurologiska sjukdomar. Domstolen fick i detta mål frågor om tolkningen av begreppet "mänskliga embryon", som inte definieras i direktiv 98/44 om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar³⁴, och omfattningen av det i artikel 6.2 b i direktivet föreskrivna undantaget från patenterbarhet för uppfinningar som gäller användning av mänskliga embryon för industriella eller kommersiella ändamål.

Domstolen preciserade inledningsvis att orden "mänskliga embryon" i artikel 6.2 i direktiv 98/44 ska anses utgöra ett självständigt unionsrättsligt begrepp som ska tolkas enhetligt i unionen. Därefter påpekade domstolen att unionslagstiftaren har avsett att utesluta varje möjlighet till patenterbarhet när den tillbörliga respekten för mänsklig värdighet kan påverkas härav. Av detta drog domstolen slutsatsen att begreppet mänskligt embryo ska ges en vid betydelse. I enlighet härmed ska i detta sammanhang en obefruktad mänsklig äggcell, i vilken en cellkärna från en mogen mänsklig cell har transplanterats, samt en obefruktad mänsklig äggcell som har stimulerats till delning och vidareutveckling genom partenogenes betraktas som mänskliga embryon i den mening som avses i direktivet. Däremot ankommer det på den nationella domstolen att, med beaktande av den vetenskapliga utvecklingen, avgöra huruvida en stamcell som har utvunnits ur mänskliga embryon i blastocyststadiet utgör ett mänskligt embryo i den mening som avses i denna bestämmelse.

Därefter fann domstolen att den uteslutning från patenterbarhet som gäller begreppet "användning av mänskliga embryon för industriella eller kommersiella ändamål" även gäller användning för vetenskaplig forskning. Enligt domstolen förutsätter nämligen meddelandet av ett patent för en uppfinning i princip att uppfinningen används industriellt och kommersiellt. Även om målet med vetenskaplig forskning ska skiljas från industriella och kommersiella ändamål, kan

³⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 98/44/EG av den 6 juli 1998 om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar (EGT L 213, s. 13).

dock användning av mänskliga embryon för vetenskaplig forskning som skulle kunna bli föremål för en patentansökan inte avskiljas från själva patentet och de rättigheter som följer av detsamma.

Slutligen uttalade sig domstolen angående patenterbarheten av en uppfinning som avser framställningen av neurala prekursorceller. Domstolen fann att det måste vara uteslutet att patentera en uppfinning när, såsom i det aktuella fallet, tillämpningen av uppfinningen fordrar att mänskliga embryon först förstörs eller att de används som utgångsmaterial, oberoende av i vilket skede de används och även när användningen av mänskliga embryon inte nämns i beskrivningen av den tekniska lösningen i patentkraven.

I dom av den 8 september 2011 i de förenade målen C-58/10–C-68/10, *Monsanto m.fl.*, uttalade sig domstolen angående under vilka villkor som de nationella myndigheterna har rätt att vidta nödgärder som syftar till att stoppa eller tillfälligt förbjuda användningen eller utsläppandet på marknaden av genetiskt modifierade organismer som redan godkänts för utsläppande på marknaden på grundval av direktiv 90/220 om genetiskt modifierade organismer³⁵ (som upphävts genom direktiv 2001/18³⁶).

Domstolen påpekade att i det aktuella fallet har majssorten MON 810, som har godkänts bland annat som utsäde för odling med tillämpning av direktiv 90/220, anmälts som "befintlig produkt" i enlighet med förordning nr 1829/2003 om genetiskt modifierade livsmedel och foder,³⁷ och därefter blivit föremål för en ansökan om förnyelse (som håller på att handläggas) av godkännandet enligt denna förordning. Domstolen fann att en medlemsstat under dessa omständigheter inte kan åberopa den skyddsklausul som föreskrivs i direktiv 2001/18 för att vidta åtgärder om att stoppa och därefter tillfälligt förbjuda användningen eller utsläppandet på marknaden av sådana genetiskt modifierade organismer som MON 810. Emellertid angav domstolen att sådana nödfallsåtgärder kan vidtas med stöd av förordning nr 1829/2003.

I detta sammanhang underströk domstolen att en medlemsstat som avser att vidta nödgärder på grundval av denna förordning måste iaktta såväl de i förordningen uppställda materiella villkoren som de processuella villkor som föreskrivs i förordning nr 178/2002,³⁸ till vilka förstnämnda förordning hänvisar i detta avseende. Medlemsstaten måste således informera kommissionen "officiellt" om nödvändigheten av att vidta nödgärder. Om kommissionen inte vidtar åtgärder måste medlemsstaten "omedelbart" informera såväl kommissionen som andra medlemsstater om de vidtagna säkerhetsåtgärdernas innehåll.

Vad gäller de materiella villkoren för att få vidta nödgärder med stöd av förordning nr 1829/2003 fann domstolen att det i denna förordning föreskrivs att medlemsstaterna ska visa att det, förutom att det rör sig om en nödsituation, också föreligger en situation som sannolikt kommer att innebära en betydande risk som på ett uppenbart sätt äventyrar människors hälsa, djurs hälsa eller miljön. Trots att dessa åtgärder är tillfälliga och preventiva till sin karaktär kan de vidtas endast om de är

³⁵ Rådets direktiv 90/220/EEG av den 23 april 1990 om avsiktlig utsättning av genetiskt modifierade organismer i miljön (EGT L 117, s. 15; svensk specialutgåva, område 15, volym 9, s. 212).

³⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/18/EG av den 12 mars 2001 om avsiktlig utsättning av genetiskt modifierade organismer i miljön och om upphävande av rådets direktiv 90/220/EEG (EGT L 106, s. 1).

³⁷ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1829/2003 av den 22 september 2003 om genetiskt modifierade livsmedel och foder (EUT L 268, s. 1).

³⁸ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet (EGT L 31, s. 1).

baserade på en riskbedömning som är så fullständig som den möjligen kan vara med beaktande av de särskilda omständigheterna i det enskilda fallet, och om det av dessa omständigheter framgår att det är nödvändigt att vidta åtgärderna.

Slutligen påpekade domstolen att, med beaktande av hur det system som föreskrivs i förordning nr 1829/2003 är uppbyggt, och med hänsyn till dess syfte att undvika konstlade skillnader i behandlingen av en allvarlig risk, det ytterst endast är kommissionen och rådet, vilka är underställda unionsdomstolens kontroll, som är behöriga att bedöma och hantera en allvarlig och uppenbar risk.

Vad gäller tolkningen av förordning nr 1829/2003 om genetiskt modifierade livsmedel³⁹ bör även nämnas dom av den 6 september 2011 i mål C-442/09, *Bablok m.fl.* I det nationella målet stod en biodlare mot Freistaat Bayern (Tyskland), som äger olika fastigheter på vilka majssorten MON 810 (genetiskt modifierade organismer) har odlats under de senaste åren. Biodlaren hävdade att det faktum att såväl majspollen som vissa honungsprover från biodlarens produktion innehöll DNA från majssorten MON 810 kunde medföra att biodlarens produkter inte längre är lämpade för saluföring eller konsumtion. Efter att ha funnit att pollen, vid den tidpunkt då det överförs till honungen eller avses för användning som livsmedel eller kosttillskott, inte längre har någon konkret individuell fortplantningsförmåga beslutade den nationella domstolen att begära förhandsavgörande från EU-domstolen. Den nationella domstolen önskade få klarhet i huruvida enbart det förhållandet att de aktuella biodlingsprodukterna innehåller pollen från en genetiskt modifierad majssort vilket har förlorat sin fortplantningsförmåga innebär att dessa kräver godkännande för att få släppas ut på marknaden.

Domstolen fick därför anledning att precisera begreppet genetiskt modifierad organism i den mening som avses i artikel 2 led 5 i förordning nr 1829/2003. Domstolen fann att detta begrepp ska tolkas så, att det inte omfattar ett ämne, såsom pollen från en genetiskt modifierad majssort, vilket har förlorat sin fortplantningsförmåga och vilket saknar förmåga att överföra det genetiska material som det innehåller. Emellertid ska produkter såsom honung och kosttillskott som innehåller ett sådant pollen anses utgöra livsmedel som innehåller ingredienser som har framställts av genetiskt modifierade organismer i den mening som avses i förordningen. I detta hänseende konstaterade domstolen att det omtvistade pollenet är "framställ[t] av genetiskt modifierade organismer" och utgör en "ingrediens" i honung och kosttillskott som innehåller pollen. Vad gäller honung underströk domstolen att pollen inte utgör någon främmande kropp eller någon förorening av honungen utan är en normal beståndsdel i denna, varför pollenet således ska kvalificeras som ingrediens. Det aktuella pollenet omfattas följaktligen av förordningens tillämpningsområde och måste godkännas enligt det system som föreskrivs i förordningen innan det får släppas ut på marknaden. Vidare påpekade domstolen att kravet på ett sådant godkännande för livsmedel som innehåller ingredienser som framställts av genetiskt modifierade organismer gäller oberoende av huruvida överföringen av pollenet till honungen har skett avsiktligt eller oavsiktligt. Slutligen preciserade domstolen att det i artiklarna 3.1 och 4.2 i förordning nr 1829/2003 föreskrivna kravet på godkännande och övervakning av ett livsmedel kvarstår oavsett hur stor proportion genetiskt modifierat material den aktuella produkten innehåller och att det inte är möjligt att analogt tillämpa ett sådant tröskelvärde som det som föreskrivs avseende märkning i artikel 12.2 i förordningen.

Vad gäller upphovsrättsligt skydd i informationssamhället bör två domar särskilt uppmärksammas.

³⁹ Se fotnot 37.

Det första målet, mål C-70/10, *Scarlet Extended*, som avgjordes i dom av den 24 november 2011, gällde nationella åtgärder som syftade till att bekämpa illegal nedladdning på internet. Målet hade sin upprinnelse i en tvist mellan internetleverantören Scarlet Extended SA och SABAM, en belgisk upphovsrättsorganisation som företräder upphovsmän, kompositörer och utgivare av musikaliska verk när det gäller att bevilja tredje man tillstånd att använda deras skyddade verk. SABAM hade konstaterat att Scarlets internetanvändare olovligen, och utan att betala ersättning, laddade ned sådana verk som fanns i organisationens katalog från internet med hjälp av "peer to peer"-nät. SABAM väckte talan vid nationell domstol. Den domstol som hade att pröva talan i första instans förelade internetleverantören att få dessa upphovsrättsintrång att upphöra genom att göra det omöjligt att med hjälp av "peer to peer"-program skicka eller ta emot elektroniska filer innehållande musikaliska verk ur SABAM:s repertoar. Efter att internetleverantören överklagat till den hänskjutande domstolen vilandeförklarade nämnda domstol målet och begärde förhandsavgörande från EU-domstolen. Den hänskjutande domstolen ville sammanfattningsvis få klarhet i huruvida ett sådant föreläggande var förenligt med unionsrätten.

Domstolen svarade att direktiven 2000/31⁴⁰, 2001/29⁴¹, 2004/48⁴², 95/46⁴³ och 2002/58⁴⁴ – jämförda med varandra och tolkade mot bakgrund av de krav som följer av skyddet av de tillämpliga grundläggande rättigheterna – ska tolkas så, att de utgör hinder för att en internetleverantör föreläggs att i förebyggande syfte och på egen bekostnad införa ett system för filtrering av all elektronisk kommunikation som passerar via internetleverantörens tjänster, bland annat med hjälp av "peer-to-peer"-program, vilket är tillämpligt utan åtskillnad i förhållande till samtliga av internetleverantörens kunder och utan begränsning i tiden och vilket kan upptäcka överföring inom internetleverantörens nät av elektroniska filer innehållande musikaliska eller audiovisuella verk samt filmverk, till vilka den som har yrkat föreläggande gör anspråk på att inneha de immateriella rättigheterna, i syfte att blockera överföringen av sådana filer vilkas utväxling innebär upphovsrättsintrång.

Som motivering för sitt beslut angav domstolen att ett sådant föreläggande strider mot det i artikel 15.1 i direktiv 2000/31 föreskrivna förbudet att ålägga en sådan tjänsteleverantör en allmän övervakningsskyldighet, och mot skyldigheten att se till att avvägningen är rimlig mellan å ena sidan skyddet av upphovsrätten och å andra sidan näringsfriheten, rätten till skydd för personuppgifter och friheten att ta emot och sprida uppgifter.

I det andra målet, mål C-462/09, *Stichting de Thuiskopie*, som avgjordes i dom av den 16 juni 2011, uttalade sig domstolen avseende tillämpningen och omfattningen av den skyldighet som åligger de medlemsstater som medger undantag för privatkopiering att säkerställa att en rimlig kompensation utgår till upphovsrättsinnehavarna i enlighet med artikel 5.2 b i direktiv 2001/29 om upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället.⁴⁵ Det aktuella fallet gällde den

⁴⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/31/EG av den 8 juni 2000 om vissa rättsliga aspekter på informationssamhällets tjänster, särskilt elektronisk handel, på den inre marknaden (EGT L 178, s. 1).

⁴¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (EGT L 167, s. 10).

⁴² Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/48/EG av den 29 april 2004 om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter (EUT L 157, s. 45).

⁴³ Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter (EGT L 281, s. 31).

⁴⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/58/EG av den 12 juli 2002 om behandling av personuppgifter och integritetsskydd inom sektorn för elektronisk kommunikation (EGT L 201, s. 37).

⁴⁵ Se fotnot 41.

särskilda situation då den yrkesmässiga säljaren av medier för mångfaldigande är etablerad i en annan medlemsstat än den medlemsstat som har ovanstående skyldigheter, och säljarens aktivitet är inriktad mot denna stat.

Domstolen medgav inledningsvis att även om det i princip är de slutanvändare som för privat bruk mångfaldigar ett skyddat verk som är skyldiga att erlagga den rimliga kompensationen får dock medlemsstaterna, med tanke på de praktiska svårigheter som är förenade med att identifiera privat användarna och ålägga dem att ersätta rättsinnehavarna för deras skada, införa en avgift för privatkopiering som ska erläggas av dem som ställer utrustning, apparater eller medier för mångfaldigande till slutanvändarnas förfogande, då de har möjlighet att låta kostnaden för denna avgift få genomslag på det pris för detta tillhandahållande som erläggs av slutanvändaren. Därefter tolkade domstolen bestämmelserna i direktivet så, att de innebär att en medlemsstat som har infört ett undantag för privatkopiering i sin nationella rätt även har en skyldighet att inom ramen för sin behörighet säkerställa en effektiv uppbörd av den rimliga kompensation som ska ersätta upphovsmännen för den skada de lider, särskilt om skadan uppkommer i den medlemsstaten. Enbart den omständigheten att en yrkesmässig säljare av utrustning, apparater eller medier för mångfaldigande är etablerad i en annan medlemsstat än den där köparna är bosatta saknar härvidlag betydelse för denna skyldighet att åstadkomma ett visst resultat. Det ankommer på den nationella domstolen att, för det fall det är omöjligt att säkerställa att den rimliga kompensationen uppbärs från köparna, tolka sin nationella rätt så, att denna kompensation kan uppbäras från en betalningsskyldig som uppträder som näringsidkare.

Vad mer allmänt gäller immateriella rättigheter uttalade sig domstolen i dom av den 18 oktober 2011 i mål C-406/09, *Realchemie Nederland*, angående räckvidden av den regel som uppställs i artikel 14 i direktiv 2004/48 om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter,⁴⁶ enligt vilken medlemsstaterna ska se till att rimliga och proportionerliga kostnader för förfarandet, och andra kostnader som har åsamkats den vinnande parten, i princip ersätts av den förlorande parten.

I detta mål fann domstolen att de rättegångskostnader som uppkommit i ett verkställighetsförfarande, vilket har inletts i en medlemsstat och avser en ansökan om erkännande och verkställighet av ett avgörande som meddelats i en annan medlemsstat i ett mål som anhängiggjorts i syfte att säkerställa efterlevnaden av en immateriell rättighet, omfattas av artikel 14 i direktiv 2004/48. Enligt domstolen är en sådan tolkning förenlig såväl med det allmänna syftet med direktiv 2004/48, nämligen att tillnärma medlemsstaternas lagstiftning för att uppnå en hög, likvärdig och enhetlig skyddsnivå för immateriella rättigheter, som med det specifika syftet med nämnda artikel 14, nämligen att förhindra att en skadelidande part avskräcks från att väcka talan vid domstol för att skydda sina immateriella rättigheter. Den som gör sig skyldig till immaterialrättsintrång ska, som huvudregel, för att dessa syften ska uppnås, bära det fulla ekonomiska ansvaret för sitt beteende.

I det mål som föranledde dom av den 1 mars 2011 i mål C-236/09, *Association Belge des Consommateurs Test-Achats m.fl.*, hade domstolen fått en fråga från Cour constitutionnelle du Royaume de Belgique angående giltigheten av artikel 5.2 i direktiv 2004/113,⁴⁷ i vilken föreskrivs att "[t]rots vad som anges i punkt 1, får medlemsstaterna besluta att före den 21 december 2007 tillåta proportionerliga skillnader i enskilda personers premier och ersättningar om användningen

⁴⁶ Se fotnot 42.

⁴⁷ Rådets direktiv 2004/113/EG av den 13 december 2004 om genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster (EGT L 373, s. 37).

av kön är en avgörande faktor vid en riskbedömning som grundas på relevanta och korrekta försäkringstekniska och statistiska uppgifter". Domstolen erinrade om att det mål som eftersträvas med direktiv 2004/113 avseende försäkringstjänster är, såsom framgår av artikel 5.1 i detsamma, att regeln om könsneutrala premier och ersättningar ska tillämpas. I skäl 18 i direktivet anges uttryckligen att för att säkra likabehandling av kvinnor och män bör användningen av kön som en försäkringsteknisk faktor inte leda till skillnader i enskildas premier och ersättningar. I skäl 19 i direktivet anges att medlemsstaterna har möjlighet att som ett "undantag" underlåta att tillämpa regeln om könsneutrala premier och ersättningar. Direktiv 2004/113 utgår således från att kvinnors respektive mäns situationer, när det gäller försäkringspremier och försäkringsersättningar som de har tecknat, är jämförbara vid tillämpningen av principen om likabehandling av kvinnor och män i artiklarna 21 och 23 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Domstolen fann därefter att artikel 5.2 i direktiv 2004/113, enligt vilken det är tillåtet för de berörda medlemsstaterna att utan tidsbegränsning bibehålla ett undantag från regeln om könsneutrala premier och ersättningar, är oförenlig med uppnåendet av det mål om likabehandling av kvinnor och män som eftersträvas i direktiv 2004/113, och med artiklarna 21 och 23 i stadgan. Domstolen fann följaktligen att denna bestämmelse ska anses vara ogiltig med verkan från och med den 21 december 2012.

I dom av den 1 december 2011 i mål C-442/10, *Churchill Insurance Company och Evans*, som gällde första, andra och tredje direktiven 72/166⁴⁸, 84/5⁴⁹ och 90/232⁵⁰ om ansvarsförsäkring för motorfordon, vilka senare kodifierats genom direktiv 2009/103⁵¹, hade domstolen på grund av en begäran om förhandsavgörande anledning att uttala sig om den obligatoriska ansvarsförsäkringens omfattning beträffande tredje man som orsakats skador vid en trafikolycka.

Domstolen fann i sin dom att artikel 1 första stycket i tredje direktivet 90/232 och artikel 2.1 i andra direktivet 84/5 utgör hinder för nationella bestämmelser som innebär att en skadelidande i en trafikolycka med automatik utesluts från försäkringsskydd när olyckan orsakades av en oförsäkrad förare och denna skadelidande, som var passagerare i fordonet vid tidpunkten för olyckan, var försäkrad att framföra det ifrågavarande fordonet och hade gett den oförsäkrade föraren tillåtelse att framföra fordonet. Vidare preciserade domstolen att denna tolkning inte blir annorlunda om den försäkrade som lidit skada kände till att den förare som han gett tillstånd att framföra fordonet saknade försäkring för detta fordon eller trodde att föraren var försäkrad eller inte hade övervägt huruvida föraren var försäkrad. Domstolen medgav emellertid att detta inte innebär att medlemsstaterna i sina regler om civilrättsligt ansvar inte kan beakta denna omständighet, under förutsättning att de utövar sina befogenheter under iakttagande av unionsrätten, och särskilt av artikel 3.1 i första direktivet, artikel 2.1 i andra direktivet och artikel 1 i tredje direktivet, och att dessa nationella regler inte fråntar direktiven deras ändamålsenliga verkan. Domstolen fann således att en nationell lagstiftning, som utformats på grundval av allmänna och abstrakta kriterier, inte kan begränsa passagerarens rätt till ersättning från den obligatoriska ansvarsförsäkringen på

⁴⁸ Rådets direktiv 72/166/EEG av den 24 april 1972 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om ansvarsförsäkring för motorfordon och kontroll av att försäkringsplikten fullgörs beträffande sådan ansvarighet (EGT L 103, s. 1; svensk specialutgåva, område 6, volym 1, s. 111).

⁴⁹ Rådets andra direktiv 84/5/EEG av den 30 december 1983 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om ansvarsförsäkring för motorfordon (EGT L 8, 1984, s. 17; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 90).

⁵⁰ Rådets tredje direktiv 90/232/EEG av den 14 maj 1990 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om ansvarsförsäkring för motorfordon (EGT L 129, s. 33; svensk specialutgåva, område 13, volym 19, s. 189).

⁵¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/103/EG av den 16 september 2009 om ansvarsförsäkring för motorfordon och kontroll av att försäkringsplikten fullgörs beträffande sådan ansvarighet (EUT L 263, s. 11). Detta direktiv hade inte trätt i kraft vid tiden för omständigheterna i målet.

ett oproportionerligt sätt, endast på grund av den skadelidandes medverkan till uppkomsten av skadan. Det är endast under särskilda omständigheter och efter en bedömning av det enskilda fallet som ersättningen till den skadelidande kan sättas ned.

Transport

I dom av den 12 maj 2011 i mål C-176/09, *Luxemburg mot parlamentet och rådet*, uttalade sig domstolen om giltigheten av direktiv 2009/12 om flygplatsavgifter.⁵² Trots att den enda flygplatsen i denna medlemsstat inte uppfyller det kvantitativa kriteriet enligt detta direktiv (fem miljoner passagerarrörelser per år) och trots att den ligger nära andra flygplatser i angränsande medlemsstater omfattas den av de administrativa och finansiella skyldigheter som åläggs genom direktivet. Det har nämligen ansetts att den har en privilegierad ställning som ankomstpunkt till medlemsstaten. Till stöd för uppfattningen att detta direktiv inte är giltigt åberopade Storhertigdömet Luxemburg ett åsidosättande av principen om likabehandling dels på grund av att det finns andra regionala flygplatser med fler passagerarrörelser, dels på grund av att den enda flygplatsen i Luxemburg behandlas som en flygplats med mer än fem miljoner passagerarrörelser per år.

Domstolen erinrade inledningsvis om att unionslagstiftaren hade gjort en åtskillnad mellan två kategorier av flygplatser och att den flygplats som har det högsta antalet passagerarrörelser per år i en medlemsstat där ingen flygplats uppnår fem miljoner passagerarrörelser betraktas som ankomstpunkt till den berörda medlemsstaten, eftersom den har en privilegierad ställning. Därefter slog domstolen fast att unionslagstiftaren inte gjort en oriktig bedömning eller överskridit sina befogenheter genom att göra en åtskillnad mellan sekundära flygplatser och huvudflygplatser oberoende av antalet passagerarrörelser per år. Sekundära flygplatser kan nämligen inte anses som ankomstpunkt till en medlemsstat i den mening som avses i direktivet. Slutligen slog domstolen fast att blott den omständigheten att en flygplats har en privilegierad ställning räcker för att motivera en tillämpning av direktivet. Domstolen framhöll även att de avgifter som följer av den ordning som inrättats genom direktivet inte framstår som oproportionerliga i förhållande till de fördelar de ger upphov till. Unionslagstiftaren hade med rätta ansett att det saknades anledning att låta flygplatser som har en årlig trafik som inte uppgår till fem miljoner passagerarrörelser per år omfattas av direktivets tillämpningsområde när de inte utgör huvudflygplats i medlemsstaten.

Konkurrens

Domstolen haft tillfälle att klargöra olika sidor av konkurrensrätten både genom att pröva överklaganden av tribunalens domar och genom att meddela förhandsavgöranden. Målen har rört såväl fördragets materiella regler som processuella regler för den materiella rättens tillämpning. Bland annat har frågan om fördelningen av befogenheter mellan unionsmyndigheterna och de nationella myndigheterna behandlats.

I dom av den 8 september 2011 i de förenade målen C-78/08–C-80/08, *Paint Graphos m.fl.*, hade domstolen att besvara flera tolkningsfrågor rörande skattelättnader som kooperativa föreningar beviljades enligt italiensk lagstiftning. Domstolen hade här att uttala sig om tillämpningen av bestämmelserna om statligt stöd⁵³ på undantag från skatteplikt för diverse skatter som tillämpas på dessa kooperativa föreningar enligt den italienska lagstiftningen. Den hänskjutande domstolen ansåg nämligen att det var nödvändigt att fastställa huruvida, och i förekommande fall under

⁵² Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/12/EG av den 11 mars 2009 om flygplatsavgifter (EUT L 70, s. 11).

⁵³ Artiklarna 87 och 88 i EG-fördraget (EGT C 325, 2002, s. 67).

vilka förutsättningar, den omständigheten att de berörda kooperativa föreningarna gjorde skattebesparingar som ofta var betydande, utgjorde stöd som är oförenligt med den gemensamma marknaden i den mening som avses i artikel 87.1 EG. En sådan oförenlighet skulle nämligen, till följd av att artikel 88.3 EG har direkt effekt, medföra en skyldighet för de nationella myndigheterna, däribland domstolarna, att underlåta att tillämpa det italienska dekret i vilket dessa skattelättnader föreskrevs.

Domstolen gav en tolkning av villkoren i artikel 87.1 EG för att en nationell åtgärd ska kvalificeras som statligt stöd, nämligen, för det första, att åtgärden finansieras av medlemsstaten eller med hjälp av statliga medel, för det andra, att den är selektiv och för det tredje att den påverkar handeln mellan medlemsstaterna och att konkurrensen snedvrids till följd av åtgärden. Domstolen erinrade om att ett undantag från skattskyldighet utgör statligt stöd och att stöd som gynnar vissa företag eller viss produktion är förbjudet. En åtgärd som utgör ett undantag från tillämpningen av det allmänna skattesystemet kan likväl vara berättigad om den berörda medlemsstaten kan visa att denna åtgärd är en direkt följd av de grundläggande eller styrande principerna för medlemsstatens skattesystem. Domstolen preciserade dock att syftet med statliga åtgärder inte utan vidare kan medföra att de inte anses utgöra statligt stöd. För att sådana undantag från skatteplikt som dem som italienska kooperativa föreningar omfattas av ska kunna motiveras av arten hos eller den allmänna systematiken i den berörda medlemsstatens skattesystem, ska det under alla omständigheter säkerställas att de är förenliga med proportionalitetsprincipen och inte går utöver vad som är nödvändigt, det vill säga att det eftersträfvade legitima syftet inte kan uppnås genom mindre omfattande åtgärder. Slutligen behandlade domstolen frågorna rörande inverkan på handeln mellan medlemsstaterna respektive snedvridningen av konkurrensen, enligt artikel 87.1 EG. Domstolen erinrade om att handeln inom gemenskapen ska anses vara påverkad av ett stöd som beviljats av en medlemsstat när stödet stärker ett företags ställning i förhållande till andra konkurrerande företags ställning. Det är i detta sammanhang inte nödvändigt att det gynnade företaget självt deltar i handeln mellan medlemsstaterna. När en medlemsstat beviljar ett stöd till ett företag, kan dess verksamhet inom landet upprätthållas eller öka på grund av detta, vilket leder till att möjligheterna för företag från andra medlemsstater att ta sig in på denna medlemsstats marknad minskar. Om ett företag som dittills inte deltagit i handeln mellan medlemsstaterna får en stärkt ställning, kan det dessutom leda till att företaget tar sig in på marknaden i en annan medlemsstat. Av detta skäl drog domstolen den slutsatsen att den skattelättnad som italienska kooperativa föreningar beviljats kunde påverka handeln mellan medlemsstaterna och snedvrida konkurrensen. Den utgjorde således statligt stöd, förutsatt att samtliga rekvisit i artikel 87.1 EG var uppfyllda. Domstolen framhöll att det ankommer på den nationella domstolen att bedöma huruvida de undantag från skatteplikt som beviljats italienska kooperativa föreningar är selektiva och huruvida de kan motiveras av arten hos och den allmänna systematiken i det nationella skattesystem som de omfattas av. I detta syfte rekommenderade domstolen att den italienska domstolen fastställer huruvida de kooperativa föreningarna faktiskt befinner sig i en situation som är jämförbar med den som andra aktörer som bildats som vinstdrivande rättsliga enheter befinner sig i och, om så är fallet, huruvida den skattemässigt förmånligare behandling som dessa kooperativa föreningar åtnjuter för det första följer av de grundläggande principerna i det skattesystem som är tillämpligt i den berörda medlemsstaten och för det andra är förenlig med principen om inre sammanhang och proportionalitetsprincipen.

I dom av den 15 november 2011 i de förenade målen C-106/09 P och C-107/09 P, *kommissionen och Spanien mot Government of Gibraltar och Förenade kungariket*, upphävde domstolen förstainstansrättens dom av den 18 december 2008. I den domen hade förstainstansrätten ogiltigförklarat ett beslut av kommissionen om den stödordning som Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland planerade att genomföra med avseende på bolagsskattereformen i Gibraltar. Domstolen fann att förstainstansrätten hade gjort sig skyldig till felaktig

rättstillämpning då den fastslog att den planerade skattereformen inte medförde selektiva fördelar för offshorebolagen. Domstolen ansåg nämligen att en skillnad i beskattning som följer av tillämpningen av en "generell" skatteordning visserligen inte i sig är tillräcklig för att styrka att en beskattning är selektiv men att en sådan selektiv karaktär likväl föreligger när, såsom i förevarande fall, de kriterier som bildar beskattningsunderlag i ett skattesystem är ägnade att känneteckna de gynnade företagen utifrån egenskaper som är specifika för dem som en privilegierad företagskategori. Domstolen erinrade i synnerhet om att det inte är så att ett skattesystem kan anses vara "selektivt" endast om det utformats så, att samtliga företag betalar lika hög skatt men att vissa omfattas av undantagsbestämmelser som ger dem en selektiv fördel. Tillmäts selektivitetskriteriet en sådan innebörd förutsätter detta att ett skattesystem, för att det ska kunna kvalificeras som selektivt, är utformat enligt en viss lagstiftningsteknik. Ett sådant synsätt skulle leda till att nationella skattebestämmelser direkt undgår kontrollen avseende statliga stöd redan av det skälet att de omfattas av en annan lagstiftningsteknik, trots att de leder till samma verkningar.

I dom av den 17 februari 2011 i mål C-52/09, *TeliaSonera Sverige*, behandlade domstolen konkurrensbegränsande metoder inom telekommunikationssektorn på grossistmarknaden för återförsäljarprodukter för ADSL, som används för bredbandsanslutningar. Stockholms tingsrätt frågade domstolen vilka kriterier som ska beaktas vid bedömningen av huruvida prissättning som innebär marginalpress ska anses utgöra missbruk av dominerande ställning. Detta förfaringsätt består i att en operatör, vanligtvis vertikalt integrerad, fastställer både detaljistpriserna på en marknad och priserna för återförsäljarprodukter som är nödvändiga för tillträde till detaljistmarknaden utan att marginalen mellan dessa priser räcker för att täcka de övriga kostnaderna för att leverera tjänsten till slutkonsumenten. Ett sådant förfaringsätt kan utgöra missbruk av en vertikalt integrerad teleoperatörs dominerande ställning, i den mening som avses i artikel 102 FEUF.

Domstolen erinrade om att det uttryckligen framgår av artikel 102 andra stycket a FEUF att det är förbjudet för ett företag i dominerande ställning att direkt eller indirekt påtvinga någon oskäligen priser. Förteckningen över missbruk i artikel 102 FEUF är heller inte uttömmande, och de förfaranden som anges där utgör endast exempel på missbruk av dominerande ställning. Uppräkningen av förfaranden som utgör missbruk i denna bestämmelse utesluter således inte att det finns andra sätt att missbruka en dominerande ställning som också är förbjudna enligt unionsrätten. Missbruk av en dominerande ställning, som är förbjudet enligt nämnda bestämmelse, är nämligen ett objektiva begrepp som avser sådant beteende hos ett företag i dominerande ställning som, på en marknad där konkurrensen redan är försvagad just till följd av företagets närvaro på den marknaden, hindrar att den konkurrens som fortfarande föreligger upprätthålls eller utvecklas genom användandet av andra metoder än sådana som räknas till normal konkurrens om varor och tjänster på grundval av de ekonomiska aktörernas prestationer. För att bedöma huruvida ett företag har missbrukat sin dominerande ställning genom sin prissättning, är det enligt domstolen nödvändigt att bedöma samtliga omständigheter och undersöka huruvida prissättningen syftar till att frånta köparen möjlighet att välja sina inköpskällor eller att inskränka denna möjlighet, att hindra konkurrenternas inträde på marknaden, att tillämpa olika villkor för likvärdiga transaktioner med vissa handelspartner, varigenom dessa får en konkurrensnackdel, eller att stärka den dominerande ställningen genom att snedvrider konkurrensen.

Domstolen slog således fast att det förhållandet att ett vertikalt integrerat företag, som har en dominerande ställning på grossistmarknaden för återförsäljarprodukter för ADSL, tillämpar en prissättning som innebär att skillnaden mellan de priser som tas ut på denna marknad och de priser som tas ut på detaljistmarknaden för tillhandahållande av bredbandsanslutningar till slutkunder inte räcker för att täcka de specifika kostnader som företaget har för att få tillträde till

detaljistmarknaden kan utgöra missbruk i den mening som avses i artikel 102 FEUF, såvida det inte föreligger en objektiv motivering.

Vid bedömningen av huruvida en sådan prissättning ska anses utgöra missbruk preciserade domstolen vilka omständigheter som inte var relevanta vid bedömningen av huruvida det föreligger missbruk av dominerande ställning. Det rör sig om följande omständigheter: det förhållandet att det berörda företaget saknar en regulatorisk skyldighet att leverera återförsäljarprodukter för ADSL på den grossistmarknad på vilken det har en dominerande ställning; graden av dominans som företaget har på den marknaden; det förhållandet att nämnda företag inte samtidigt har en dominerande ställning även på detaljistmarknaden för tillhandahållande av bredbandsanslutningar till slutkunder; frågan huruvida prissättningen tillämpas på nya eller befintliga kunder till det berörda företaget; det förhållandet att det dominerande företaget inte har någon möjlighet att vinna tillbaka de förluster som eventuellt uppkommer till följd av att en sådan prissättning tillämpas; de relevanta marknadernas mognadsgrad och det förhållandet att de är föremål för ett teknikskifte, vilket kräver stora investeringar.

Domstolen slog fast att det i princip och i första hand är det berörda företags priser och kostnader på detaljistmarknaden som ska beaktas. Det är nämligen först när det på grund av omständigheterna saknas möjlighet att referera till dessa priser och kostnader som konkurrenternas priser och kostnader på samma marknad ska beaktas. Domstolen slog även fast att det måste bevisas att prissättningen, särskilt med hänsyn till att grossistprodukten är outhärdlig, får en, i vart fall potentiell, konkurrensbegränsande effekt på detaljistmarknaden, utan att denna effekt kan motiveras ekonomiskt.

I dom av den 20 januari 2011 i mål C-90/09, *General Química m.fl. mot kommissionen*, uttalade sig domstolen om presumptionen att ett moderbolag faktiskt utövar ett avgörande inflytande på dotterbolaget inom ramen för en kartell inom sektorn för gummikemikalier. Målet rörde ett holdingbolag som innehade hela kapitalet i ett mellanliggande bolag som i sin tur innehade hela kapitalet i ett dotterbolag. Enligt domstolen kan det inte uteslutas att ett holdingbolag kan hållas solidariskt ansvarigt för överträdelser av unionens konkurrensrätt som begåtts av ett dotterbolag i dess koncern, varvid det inte direkt innehar dotterbolagets aktiekapital, förutsatt att holdingbolaget utövar ett avgörande inflytande på dotterbolaget, även om det sker indirekt genom ett mellanliggande bolag. Så är särskilt fallet då dotterbolaget inte självständigt bestämmer sitt beteende på marknaden i förhållande till det mellanliggande bolaget, som inte heller agerar självständigt på marknaden, utan i huvudsak tillämpar instruktioner som det får av holdingbolaget. I en sådan situation hör holdingbolaget, det mellanliggande bolaget och det senare dotterbolaget i koncernen till samma ekonomiska enhet. De utgör då följaktligen ett enda företag i den mening som avses i unionens konkurrensrätt. Domstolen bekräftade sålunda att kommissionen har rätt att slå fast att holdingbolaget ska vara solidariskt ansvarigt för betalningen av de böter som det senare dotterbolaget i koncernen ålagts utan att det krävs att det har varit direkt inblandat i överträdelsen, såvida inte holdingbolaget kullkastar nämnda presumption genom att visa att antingen det mellanliggande bolaget eller nämnda dotterbolag agerar självständigt på marknaden. Domstolen upphävde emellertid förstainstansrättens dom om fastställande av kommissionens beslut. Skälet till detta var att förstainstansrätten hade varit skyldig att ta hänsyn till och närmare undersöka de omständigheter som moderbolaget hade framhållit för att visa att dotterbolaget var självständigt vid genomförandet av sin affärspolicy, för att kontrollera huruvida kommissionen hade gjort en oriktig bedömning när den ansåg att dessa bevis i förevarande fall inte var ägnade att visa att dotterbolaget inte utgjorde en enda ekonomisk enhet tillsammans med moderbolaget. Förstainstansrätten gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning genom att förklara att moderbolaget inte kunde vinna framgång med de argument som anförts i syfte att visa att det förekom en sådan självständighet, utan att göra

en närmare prövning av de argument som moderbolaget hade anfört och i stället bara hänvisa till rättspraxis.

Domstolen uttalade sig återigen om presumtionen att ett moderbolag faktiskt utövar ett avgörande inflytande på dotterbolaget i ett mål rörande en kartell inom kemikaliesektorn (dom av den 29 september 2011 i mål C-521/09 P, *Elf Aquitaine mot kommissionen*).

Kommissionen hade år 2005 genom ett beslut ålagt flera företag böter, däribland Elf Aquitaine S.A. och dess dotterbolag Arkema S.A., vilka enligt kommissionen låg bakom en kartell på marknaden för en substans som används som kemisk mellanprodukt.

Dessa båda företag väckte vart och ett för sig talan vid förstainstansrätten och yrkade ogiltigförklaring av kommissionens beslut, alternativt nedsättning av de böter de ålagts.

Förstainstansrätten underkände samtliga argument som de båda bolagen anfört. På klassiskt sätt slog förstainstansrätten fast att kommissionen kan presumera att ett moderbolag, som innehar hela eller nästan hela aktiekapitalet i ett dotterbolag, utövar ett avgörande inflytande på dotterbolagets affärsverksamhet.

Domstolen erinrade inledningsvis om att när ett beslut om tillämpning av konkurrensreglerna riktar sig till flera personer och berör frågan om vilka företag som ska hållas ansvariga för den konstaterade överträdelsen, ska beslutet innehålla en tillräcklig motivering i förhållande till var och en av dessa personer. Vad beträffar ett moderbolag som hålls ansvarigt för dotterbolagets rättsstridiga beteende, ska ett sådant beslut i princip innehålla en utförlig redogörelse för skälen till att förnämnda bolag tillskrivs överträdelsen.

Domstolen framhöll att kommissionens beslut enbart byggde på presumtionen att Elf Aquitaine S.A. faktiskt utövade ett avgörande inflytande över dotterbolagets beteende. Därför var kommissionen skyldig att på ett ändamålsenligt sätt ange skälen till varför de faktiska och rättsliga omständigheter som Elf Aquitaine S.A. åberopat inte hade varit tillräckliga för att bryta denna presumtion. Annars kan presumtionen i praktiken bli ovedersäglig. Det faktum att nämnda presumtion är motbevisbar innebär nämligen att berörda personer, för att bryta den, måste frambringa bevis avseende de ekonomiska, organisatoriska och juridiska banden mellan berörda företag.

Enligt domstolen ålåg det förstainstansrätten att fästa särskild uppmärksamhet vid frågan huruvida kommissionens beslut innehöll en detaljerad redogörelse för varför kommissionen ansåg att de omständigheter som Elf Aquitaine S.A. anfört inte var tillräckliga för att bryta den i beslutet tillämpade ansvarspresumtionen.

Domstolen konstaterade därefter att kommissionens motivering i beslutet vad gäller de argument som Elf Aquitaine S.A. framfört enbart bestod av en rad enkla påståenden och förnekanden, vilka upprepades och inte på något sätt var detaljerade. Då det saknades kompletterande preciseringar, möjliggjorde inte denna rad av påståenden och förnekanden för Elf Aquitaine S.A. att förstå hur den vidtagna åtgärden motiverats eller för behörig domstol att utöva sin kontroll.

Följaktligen upphävde domstolen förstainstansrättens dom och ogiltigförklarade kommissionens beslut i den del Elf Aquitaine S.A. hölls ansvarigt för överträdelsen och ålades böter.

Kommissionen hade i ett ärende rörande en kartell inom sektorn för kopparrör för industriellt bruk – en kartell där tre företag i samma koncern var inblandade – antagit ett beslut om ett

förfarande enligt artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet.⁵⁴ De tre företagen hade väckt talan vid förstainstansrätten och åberopade grunder som hänförde sig till de böter som kommissionen ålagt. Förstainstansrätten underkände samtliga grunder, och företagen överklagade till domstolen (dom av den 8 december 2011 i mål C-272/09 P, *KME Germany m.fl. mot kommissionen*).

Domstolen prövade tillämpningen av kriterierna för fastställande av bötesbeloppet – det vill säga överträdelsens varaktighet och allvar samt de berörda företagens eventuella samarbete – vilka omfattas av unionsdomstolens fasta praxis, men tog också ställning till den grund som avsåg åsidosättande av rätten till ett effektivt rättsmedel. Företagen hävdade att förstainstansrätten hade åsidosatt gemenskapsrätten och deras grundläggande rätt till ett effektivt rättsmedel genom att inte grundligt och ingående pröva deras argument och genom att i alltför hög och oskälig grad hänvisa till kommissionens utrymme för skönsmässig bedömning. De åberopade artikel 6 i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna samt Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.⁵⁵

Domstolen erinrade dels om att principen om ett effektivt rättsmedel inför en domstol utgör en allmän princip i unionsrätten, vilken numera kommer till uttryck i artikel 47 i stadgan, dels om att domstolsprövningen av beslut fattade av institutioner regleras i de grundläggande fördragen. Domstolen preciserade också att förutom en granskning av lagenligheten, i enlighet med artikel 263 FEUF, omfattas föreskrivna påföljder av domstolens fulla prövningsrätt.

Beträffande granskningen av lagenligheten fastslog domstolen, i enlighet med tidigare praxis, att kommissionen har ett utrymme för skönsmässig bedömning på de områden som kräver komplexa ekonomiska bedömningar, men att detta inte innebär att unionsdomstolen inte ska pröva kommissionens tolkning av ekonomiska uppgifter. Det ankommer på unionsdomstolen att utföra denna granskning på grundval av de omständigheter som klaganden anför.

Domstolen ansåg således att unionsdomstolen i samband med denna prövning inte får hänvisa till kommissionens utrymme för skönsmässig bedömning, vare sig när det gäller valet av omständigheter som har beaktats vid kommissionens bedömning av de kriterier som ligger till grund för fastställandet av bötesbeloppet eller med avseende på bedömningen av dessa omständigheter, och på så sätt avstå från att göra en fördjupad prövning av såväl rättsliga som faktiska omständigheter.

Domstolen preciserade att den obegränsade behörighet som unionsdomstolarna har avseende bötesbeloppet innebär att de, förutom att kontrollera påföljdens lagenlighet, får ersätta kommissionens bedömning med sin egen bedömning och följaktligen undanröja, sätta ned eller höja de böter som ålagts. Domstolen framhöll emellertid att ett utövande av den obegränsade behörigheten inte innebär en skyldighet att göra en prövning ex officio av hela det angripna beslutet. En sådan prövning skulle nämligen förutsätta att det gjordes en ny och uttömmande granskning av handlingarna i målet.

Domstolen drog därav den slutsatsen att unionsdomstolen ska kontrollera såväl rättsliga som faktiska omständigheter och att den har behörighet att pröva bevisningen, ogiltigförklara kommissionens beslut och ändra bötesbeloppet. Domstolen betonade således att den unionsrättsliga domstolsprövningen inte strider mot principen om ett effektivt rättsmedel inför en domstol enligt stadgan om de grundläggande rättigheterna. Förstainstansrätten hade

⁵⁴ Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EGT L 1, 1994, s. 181–185).

⁵⁵ Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EUT C 83, 2010, s. 401).

därmed i det aktuella målet gjort en sådan fullständig prövning av de rättsliga och faktiska omständigheterna som den var skyldig att göra.

I dom av den 25 oktober 2011 i de förenade målen C-109/10 P och C-110/10 P, *Solvay mot kommissionen*, hade domstolen tillfälle att förtydliga innebörden av skyldigheten att iaktta rätten till försvar. År 1990 vidtog kommissionen en första gång sanktionsåtgärder mot bolaget Solvay för missbruk av dominerande ställning på sodamarknaden och för prisöverenskommelser med en konkurrent. Besluten om sanktionsåtgärder hade ogiltigförklarats. Kommissionen antog följaktligen år 2000 nya beslut varvid Solvay ålades nya böter avseende samma omständigheter. Solvay väckte talan vid förstainstansrätten och gjorde gällande att kommissionen åsidosatt rätten till tillgång till de handlingar i ärendet som kommissionen hade i sin besittning, bland annat på grund av att vissa handlingar försvunnit. Bolaget gjorde också gällande att kommissionen borde ha hört bolaget innan den antog några nya beslut. Tribunalen ogillade Solvays talan, och bolaget överklagade till domstolen som fick pröva samma anmärkningar.

Domstolen erinrade till att börja med om att rätten att få tillgång till handlingarna i ärendet innebär att kommissionen måste ge det berörda företaget möjlighet att undersöka samtliga handlingar som ingår i akten i utredningen och som kan vara relevanta för företagets försvar. Ett åsidosättande av rätten till insyn i akten under det förfarande som leder fram till ett beslut kan i princip utgöra grund för ogiltigförklaring av detta beslut, då beslutet innebär att det berörda företags rätt till försvar har åsidosatts.

Domstolen preciserade att det i förevarande fall inte rörde sig om några enstaka förkomna handlingar, vilkas innehåll skulle ha kunnat fastställas med hjälp av andra källor, utan om hela underakter vilka skulle ha kunnat innefatta handlingar som varit väsentliga i förfarandet vid kommissionen och som skulle ha kunnat vara till nytta för Solvays försvar.

Följaktligen slog domstolen fast att tribunalen hade gjort sig skyldig till felaktig rättstillämpning genom att finna att den omständigheten att Solvay inte fått tillgång till samtliga handlingar i ärendet inte utgjorde ett åsidosättande av rätten till försvar.

Domstolen erinrade om att det muntliga hörandet av det berörda företaget före antagandet av ett kommissionsbeslut är en del av rätten till försvar som måste prövas mot bakgrund av de specifika omständigheterna i varje enskilt fall. När kommissionen – efter det att ett beslut ogiltigförklarats på grund av ett formfel som endast avser det sätt på vilket kommissionsledamöternas kollegium slutligt antagit beslutet – antar ett nytt beslut, med ett i huvudsak identiskt innehåll och som grundas på samma anmärkningar, är den inte skyldig att höra det berörda företaget på nytt. I förevarande fall kunde frågan om hörandet av Solvay emellertid inte särskiljas från frågan om insyn i akten, eftersom kommissionen, under det administrativa förfarande som föregick antagandet av de första besluten år 1990, inte hade tillhandahållit Solvay samtliga handlingar i akten rörande bolaget. Oaktat dessa omständigheter och trots den vikt som tillgång till handlingarna i ett ärende tillmäts i domstolens och tribunalens praxis antog kommissionen likadana beslut som de som ogiltigförklarats på grund av att deras giltighet inte bekräftats i vederbörlig ordning, utan att inleda ett nytt administrativt förfarande under vilket kommissionen borde ha hört Solvay efter att ha gett bolaget tillgång till handlingarna i ärendet.

Domstolen slog således fast att tribunalens bedömning att det inte var nödvändigt att höra Solvay innan de nya besluten antogs utgjorde felaktig rättstillämpning. Följaktligen upphävde domstolen tribunalens dom och ogiltigförklarade kommissionens beslut.

Europeiska kommissionen hade i ärenden rörande avtal och samordnade förfaranden mellan europeiska stålvalsproducenter år 1994 antagit ett beslut angående företaget ARBED (sedermera Arcelor Mittal), och år 1998 ett beslut angående företaget Thyssen Stahl (sedermera ThyssenKrupp). Båda företagen hade ålagts böter. Domstolen ogiltigförklarade dessa beslut på grund av ett åsidosättande av rätten till försvar. Kommissionen antog emellertid år 2006 två nya beslut som avsåg samma omständigheter, vilka hade ägt rum under åren 1988–1991. Kommissionen grundade sig bland annat på bestämmelserna i EKSG-fördraget, vilket hade löpt ut den 23 juli 2002. Det är de två sistnämnda besluten som har varit föremål för prövning av förstainstansrätten (varvid de fastställdes) och därefter av domstolen. I domar av den 29 mars 2011 i de förenade målen C-201/09 P och C-216/09 P, *ArcelorMittal Luxembourg mot kommissionen* och *kommissionen mot ArcelorMittal Luxembourg m.fl.* och i mål C-352/09 P, *ThyssenKrupp Nirosta mot kommissionen*, fastställde domstolen förstainstansrättens dom. Domstolen tog bland annat ställning till möjligheten att tillämpa handläggningsregler, vilka antagits på grundval av EG-fördraget, på överträdelser av EKSG-fördraget efter det att detta upphört att gälla. Domstolen fann att rättsstrukturernas kontinuitet ska säkerställas om lagstiftningen ändras och lagstiftaren inte invänder däremot. Om det inte finns några tecken på att unionslagstiftaren hade för avsikt att sådana ageranden i samförstånd som var förbjudna medan EKSG-fördraget fortfarande var i kraft inte skulle vara föremål för sanktioner sedan detta upphört att gälla skulle det enligt domstolen strida mot fördragets syfte och inbördes sammanhang, samt vara oförenligt med principen om kontinuiteten i unionens rättsordning, om kommissionen saknade behörighet att säkerställa en enhetlig tillämpning av bestämmelser med anknytning till EKSG-fördraget som fortfarande har verkningar, även efter att det fördraget upphört att gälla. Domstolen preciserade vidare att rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar innebar att de materiella bestämmelserna i EKSG-fördraget skulle tillämpas i förevarande fall och betonade att ett omsorgsfullt företag inte kunde vara ovetande om konsekvenserna av sitt agerande och inte heller kunde det räkna med att den omständigheten att EKSG-fördraget ersattes av EG-fördraget skulle medföra att företaget kunde undgå sanktioner. Sålunda slog domstolen fast dels att kommissionens behörighet att ålägga de berörda företagen böter följde av regler som antagits med stöd av EG-fördraget och att förfarandet skulle genomföras i enlighet med dessa regler, dels att den materiella bestämmelsen om tillämplig sanktion återfanns i EKSG-fördraget.

Ett annat mål rörde ett beslut av en nationell konkurrensmyndighet i vilket denna hade funnit att ett företag, enligt nationell rätt, inte hade gjort sig skyldigt till missbruk av dominerande ställning och att det därför saknades anledning att ta ställning till frågan huruvida EG-fördraget hade åsidosatts. Domstolen hade i detta mål om förhandsavgörande ombetts uttala sig om omfattningen av nationella konkurrensmyndigheters behörighet (dom av den 3 maj 2011 i mål C-375/09, *Tele2 Polska*).

Domstolen erinrade om att det genom förordning (EG) nr 1/2003⁵⁶, i syfte att säkerställa en enhetlig tillämpning av konkurrensreglerna i medlemsstaterna, har införts ett samarbete mellan kommissionen och nationella konkurrensmyndigheter, som del av den allmänna principen om lojalt samarbete.

Domstolen påpekade vidare att det tydligt framgår av förordningens lydelse att en nationell konkurrensmyndighet, som på grundval av de uppgifter som den förfogar över finner att villkoren för ett förbud inte är uppfyllda, endast har behörighet att fatta ett beslut om att det inte finns skäl för dem att ingripa.

⁵⁶ Rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 i fördraget (EGT L 1, 2003, s. 1).

Att tillåta nationella konkurrensmyndigheter att fatta beslut i vilka det konstateras att det inte föreligger en överträdelse av fördragets bestämmelser om missbruk av dominerande ställning skulle enligt domstolen nämligen äventyra de samarbetsmekanismer som inrättats genom förordning nr 1/2003 och undergräva kommissionens behörighet. Ett sådant negativt beslut i sak skulle kunna äventyra den enhetliga tillämpning av fördragets konkurrensregler⁵⁷ vilken är ett av förordningens syften, eftersom det skulle kunna hindra kommissionen från att senare konstatera att det aktuella förfarandet strider mot dessa regler.

Domstolen fann således att det endast är kommissionen som får konstatera att det inte föreligger någon överträdelse av förbudet mot missbruk av dominerande ställning i artikel 102 FEUF, även om denna artikel tillämpas i ett förfarande som genomförs av en nationell konkurrensmyndighet. En nationell konkurrensmyndighet som bedömer huruvida villkoren för att tillämpa artikel 102 FEUF är uppfyllda och drar slutsatsen att det inte är fråga om missbruk, får inte fatta ett beslut i vilket det konstateras att det inte föreligger någon överträdelse av förbudet mot missbruk av dominerande ställning.

Domstolen slog även fast att unionsrätten utgör hinder för en nationell bestämmelse, enligt vilken ett förfarande som rör tillämpningen av artikel 102 FEUF ska avslutas genom ett beslut i vilket det konstateras att det inte föreligger någon överträdelse av denna artikel. Det är nämligen endast när det inte föreskrivs några särskilda bestämmelser i unionsrätten som en nationell konkurrensmyndighet får tillämpa sina nationella bestämmelser.

I dom av den 14 juni 2011 i mål C-360/09, *Pfleiderer*, tog domstolen ställning till en tolkningsfråga från en tysk domstol. Frågan rörde huruvida tredje parter på området för böter på grund av konkurrensbegränsande samverkan (inbegripet de som lider skada av en sådan samverkan) ska få tillgång till ansökningarna om förmånlig behandling och till uppgifter och handlingar som de som ansökt om sådan behandling frivilligt har översänt till en nationell konkurrensmyndighet.

Domstolen erinrade inledningsvis om att det varken i EG-fördragets konkurrensregler eller i förordning nr 1/2003⁵⁸ föreskrivs gemensamma regler om förmånlig behandling eller gemensamma regler beträffande rätten till tillgång till handlingar som avser ett förfarande för förmånlig behandling och som frivilligt översänts till en nationell konkurrensmyndighet inom ramen för ett nationellt program för förmånlig behandling. Domstolen preciserade vidare att kommissionens tillkännagivanden om samarbete inom nätverket av konkurrensmyndigheter⁵⁹ och om immunitet mot böter och nedsättning av böter i kartellärenden⁶⁰ inte är bindande för medlemsstaterna. Inte heller det standardprogram för förmånlig behandling som utarbetats inom ramen för det europeiska konkurrensnätverket är bindande.

Domstolen slog därefter fast att unionens bestämmelser på området för konkurrensbegränsande samverkan, särskilt förordning nr 1/2003, inte utgör hinder för att en person som lider skada på grund av en överträdelse av unionens konkurrensrätt och som avser att göra gällande skadeståndsanspråk, ges tillgång till de handlingar som avser ett förfarande för förmånlig behandling beträffande den som gjort sig skyldig till överträdelsen i fråga. Domstolen preciserade

⁵⁷ Artiklarna 101 och 102 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUT C 83, 2010, s. 47).

⁵⁸ Se fotnot 56.

⁵⁹ Kommissionens tillkännagivande 2004/C 101/04 om samarbete inom nätverket av konkurrensmyndigheter (EUT C 101, 2004, s. 43).

⁶⁰ Kommissionens tillkännagivande 2006/C 298/11 om immunitet mot böter och nedsättning av böter i kartellärenden (EUT C 298, 2006, s. 17).

likväl att det ankommer på de nationella domstolarna att inom ramen för den nationella rätten fastställa vilka villkor som ska vara uppfyllda för att tillgång ska ges eller nekas, varvid de ska göra en avvägning av de intressen som skyddas av unionsrätten.

Bestämmelser om skatter och avgifter

I fråga om mervärdesskatt förtjänar mål C-539/09, *kommissionen mot Tyskland*, som avgjordes i dom av den 15 november 2011, särskild uppmärksamhet. I det målet gjorde kommissionen gällande att Förbundsrepubliken Tyskland inte hade låtit Europeiska unionens revisionsrätt genomföra granskningar i Tyskland vad avser det administrativa samarbetet enligt förordning nr 1798/2003⁶¹. Domstolen fann att Förbundsrepubliken genom sitt agerande hade underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 248.1–3 EG, i vilka det föreskrivs att revisionsrätten ska granska räkenskaperna över gemenskapens samtliga inkomster och utgifter, huruvida dessa är lagliga och korrekta samt huruvida den ekonomiska förvaltningen är sund, och som ger revisionsrätten befogenhet att genomföra granskningar på grundval av bokföringsmaterial och vid behov på plats, bland annat i medlemsstaterna.

Enligt domstolen syftar det system med egna medel som införts för att genomföra fördraget faktiskt, vad avser medel från mervärdesskatt, till att skapa en skyldighet för medlemsstaterna att ställa en del av de summor som de uppbär i form av denna skatt till gemenskapens förfogande, såsom egna medel. De samarbetsmekanismer som föreskrivs för medlemsstaterna i nämnda förordning nr 1798/2003 är sådana att de direkt och i väsentlig grad påverkar en effektiv uppbörd av inkomster från nämnda skatt och därmed ställandet av medel från mervärdesskatt till gemenskapsbudgetens förfogande. Detta beror på att syftet med nämnda mekanismer är att bekämpa fusk och undandragande på mervärdesskatteområdet. Sålunda kan en medlemsstats effektiva tillämpning av de regler för samarbete som införts genom förordning nr 1798/2003 inte bara påverka nämnda medlemsstats förmåga att på ett effektivt sätt arbeta mot fusk och skatteundandragande på sitt eget territorium. Det kan även påverka andra medlemsstats förmåga att arbeta mot dessa företeelser på sina respektive territorier. Detta gäller i synnerhet när den korrekta tillämpningen av mervärdesskatt i de andra medlemsstaterna beror på information som innehas av nämnda medlemsstat eller som betydligt lättare skulle kunna inhämtas av denna. Revisionsrättens kontroll vad avser det administrativa samarbetet enligt förordning nr 1798/2003 gäller således huruvida nämnda inkomster är lagliga och om den ekonomiska förvaltningen av dem var sund. Därmed föreligger ett direkt samband mellan nämnda granskning och revisionsrättens åligganden enligt artikel 248 EG.

Varumärken

Domstolen har vid flera tillfällen haft anledning att uppmärksamma varumärkesrätten i de delar som avser gemenskapsvarumärken⁶² eller tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning på området⁶³.

⁶¹ Rådets förordning (EG) nr 1798/2003 av den 7 oktober 2003 om administrativt samarbete i fråga om mervärdesskatt och om upphävande av förordning (EEG) nr 218/92 (EUT L 264, s. 1).

⁶² Rådets förordning (EG) nr 40/94 av den 20 december 1993 om gemenskapsvarumärken (EGT L 11, 1994, s. 1; svensk specialutgåva, område 17, volym 2, s. 3).

⁶³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/48/EG av den 29 april 2004 om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter (EUT L 157, s. 45).

Domstolen har, i domen av den 5 juli 2011 i mål C-263/09 P, *Edwin mot harmoniseringsbyrån*, avseende giltigheten av ett varumärke som bestod av den italienska modedesignern Elio Fioruccis efternamn, uttalat sig om i vilka fall ett gemenskapsvarumärke kan förklaras ogiltigt. Målet väcktes genom ett överklagande av förstainstansrättens dom av den 14 maj 2009 i mål T-165/06. Domstolen fann att ett gemenskapsvarumärke, efter ansökan från berörd part, kan förklaras ogiltigt enligt bestämmelserna i artikel 52.2 i förordning nr 40/94⁶⁴ om denna part gör gällande en annan, äldre rättighet. Förteckningen över rättigheter i denna artikel är inte en uttömmande förteckning som har till syfte att skydda olika slags intressen, såsom rätten till namn, rätten till egen bild, upphovsrätten och den industriella äganderätten. Domstolen fann således att ordalydelsen och strukturen i den artikel den hade att tolka ger vid handen att det inte är möjligt – då någon åberopar rätten till namn – att begränsa bestämmelsens tillämpning till att endast avse fall där en gemenskapsvarumärkesregistrering strider mot en rättighet som endast syftar till att skydda ett namn, såsom en rättighet som är hänförlig till den personliga sfären. Såsom andra rättigheter är rätten till namn följaktligen skyddad även i ekonomiskt hänseende. Domstolen slog dessutom fast att förstainstansrätten var behörig att göra en lagenlighetsprövning av harmoniseringsbyråns bedömning av den åberopade nationella lagstiftningen. Enligt domstolen var det berättigat av förstainstansrätten att, på grundval av de slutsatser som dragits avseende innehållet i den i målet aktuella nationella lagstiftningen, konstatera att innehavaren av ett välkänt namn kan motsätta sig att namnet används som varumärke då denne inte har lämnat sitt samtycke till registrering.

I domen av den 12 april 2011 i mål C-235/09, *DHL Express France*, som avsåg en begäran om förhandsavgörande, fann domstolen att ett förbud mot fortsatt intrång eller fortsatta handlingar som skulle kunna innebära intrång, vilket meddelats av en domstol för gemenskapsvarumärken, i princip omfattar hela Europeiska unionen. Såväl syftet med förordning nr 40/94⁶⁵, att åstadkomma ett enhetligt skydd för gemenskapsvarumärken, som gemenskapsvarumärkenas enhetliga karaktär motiverar nämligen att förbudet har en sådan räckvidd. Domstolen påpekade emellertid att den geografiska räckvidden av förbudet kan begränsas, särskilt när det, i en del av Europeiska unionen, inte har uppkommit skada eller risk för skada på varumärkets funktion. Den geografiska räckvidden av den ensamrätt som tillkommer innehavaren av ett gemenskapsvarumärke kan nämligen inte vara mer långtgående än vad som krävs för att innehavaren ska kunna skydda sitt varumärke. Domstolen tillade att övriga medlemsstater i princip är skyldiga att erkänna och verkställa domstolsavgörandet, vilket innebär att detta tillerkänns en gränsöverskridande verkan. Med hänvisning till principen om lojalt samarbete i artikel 4.3 andra stycket i fördraget om Europeiska unionen slog domstolen vidare fast att medlemsstaterna är skyldiga att tillhandahålla de åtgärder, förfaranden och sanktioner som är nödvändiga för att säkerställa skyddet för de immateriella rättigheter som omfattas av direktiv nr 2004/48.⁶⁶ Domstolen fann följaktligen att en tvångsåtgärd som beslutats av en domstol för gemenskapsvarumärken med tillämpning av nationell rätt, såsom ett vite, även har rättsverkan i andra medlemsstater än den medlemsstat där nämnda domstol befinner sig. Sådana åtgärder är endast verksamma om beslutet om tvångsåtgärdena och beslutet om förbudet har rättsverkan inom samma territorium. Om det inte i den medlemsstat där det söks verkställighet föreskrivs några tvångsåtgärder som motsvarar den tvångsåtgärd som beslutats av domstolen för gemenskapsvarumärken måste den domstol där talan väckts se till att syftet med nämnda tvångsåtgärd uppfylls, genom att tillämpa de relevanta bestämmelser i den nationella rätten som på ett likvärdigt sätt säkerställer efterlevnaden av den ursprungligen meddelade tvångsåtgärden.

⁶⁴ Se fotnot 62.

⁶⁵ Se föregående fotnot.

⁶⁶ Se fotnot 63.

Domen av den 12 juli 2011 i mål C-324/09, *L'Oréal m.fl.*, avsåg en begäran om förhandsavgörande från en brittisk domstol i ett mål mellan, å ena sidan, bolaget L'Oréal och vissa av dess dotterbolag och, å andra sidan, bolaget eBay International samt vissa av dess dotterbolag och återförsäljare. Begäran om förhandsavgörande omfattade flera tolkningsfrågor avseende betaltjänster bestående av sökningar baserade på sökord som sammanfaller med registrerade varumärken. I detta mål tog domstolen ställning till flera intressanta frågor inom gemenskapsvarumärkesrätten. Domstolen fann att de unionsrättsliga bestämmelserna skulle tillämpas. Skälet härtill var att försäljningserbjudandena, eller reklamen, avseende de varor som var försedda med gemenskapsvarumärken vilkas användning innehavaren inte hade tillåtit var riktade mot konsumenter inom Europeiska unionen. Vid bedömningen av huruvida sådana erbjudanden eller sådan reklam verkligen är riktade mot konsumenter inom unionen uppmanade domstolen de nationella domstolarna att pröva om det föreligger relevanta tecken, såsom geografiska områden till vilka säljaren är redo att leverera den aktuella varan. Domstolen preciserade även att sådana föremål som är försedda med ett varumärke, som är avsedda att ges till konsumenten i form av ett gratis varuprov och som varumärkesinnehavaren tillhandahåller sina auktoriserade återförsäljare, inte kan anses ha förts ut på marknaden i den mening som avses i direktiv 89/104⁶⁷ och förordning nr 40/94⁶⁸. Domstolen uttalade sig närmare om det ansvar som åligger den näringsidkare som driver den elektroniska marknadsplatsen. Även om näringsidkaren inte kan anses använda varumärkena endast genom att tillåta sina kunder att återge kännetecknen som sammanfaller med dessa är vederbörande icke desto mindre ansvarig, eftersom han eller hon utövar en aktiv roll som kan ge kännedom om eller kontroll över uppgifter om nämnda erbjudanden. Näringsidkaren kan således inte undgå ansvar när han eller hon bistår sina kunder med att optimera presentationen av eller reklamen för erbjudandena. Näringsidkaren kan inte heller undgå ansvar om han eller hon hade kännedom om sådana fakta eller omständigheter som föranleder en försiktig näringsidkare att inse att de elektroniska försäljningserbjudandena var olagliga och inte handlat utan dröjsmål för att avlägsna den aktuella informationen eller göra den oåtkomlig. I sistnämnda fall fann domstolen att det kan meddelas domstolsförelägganden mot den aktuella näringsidkaren, såsom ett föreläggande att inkomma med upplysningar som gör det möjligt att identifiera försäljningskunderna, med iakttagande av bestämmelserna om skydd av personuppgifter. Medlemsstaterna är således, enligt domstolen, skyldiga att säkerställa att nationella domstolar som är behöriga i mål som gäller skydd för immateriella rättigheter kan förelägga en näringsidkare som driver en elektronisk marknadsplats att vidta åtgärder som inte bara bidrar till att få intrång som gjorts i dessa rättigheter att upphöra, utan även att förebygga nya intrång av samma art. De förelägganden som kan meddelas ska emellertid vara effektiva, proportionerliga och avskräckande och får inte ge upphov till hinder för laglig handel.

I domen av den 29 mars 2011 i mål C-96/09 P, *Anheuser-Busch mot Budějovický Budvar*, prövade domstolen ett överklagande av förstainstansrättens dom av den 16 december 2008 i de förenade målen T-225/06, T-255/06, T-257/06 och T-309/06. I målet om överklagande hade domstolen att ta ställning i en tvist mellan bolagen Anheuser-Busch och Budějovický Budvar avseende användningen av varumärket BUD för vissa varor, såsom öl. Den första grunden för överklagandet avsåg omfattningen av de äldre rättigheter (ett nationellt varumärke och ursprungsbeteckningar som är skyddade i vissa medlemsstater) som åberopats till stöd för de invändningar som framställts mot registreringen av de aktuella varumärkena.⁶⁹ Domstolen slog i domen fast att det faktum att de äldre rättigheterna var skyddade i flera medlemsstater inte i sig kunde läggas till grund

⁶⁷ Rådets första direktiv 89/104/EEG av den 21 december 1988 om tillnärmningen av medlemsstaternas varumärkeslagar (EGT L 40, 1989, s. 1; svensk specialutgåva, område 13, volym 17, s. 178).

⁶⁸ Se fotnot 62.

⁶⁹ Ibidem.

för att dessa rättigheter hade mer än endast lokal omfattning. Även om skyddet i geografiskt hänseende inte endast är lokalt måste rättigheterna ha använts på ett tillräckligt betydande sätt i näringsverksamhet på en stor del av det område där de är skyddade. Domstolen preciserade även att användningen i näringsverksamhet måste bedömas separat för varje aktuellt område. Enligt domstolen är det endast inom hela eller en del av de äldre rättigheternas skyddsområde som ensamrätten till kännetecknet kan komma i konflikt med ett gemenskapsvarumärke. Slutligen fann domstolen att förstainstansrätten hade gjort sig skyldig till felaktig rättstillämpning genom att slå fast att det endast måste styrkas att ett kännetecken använts i näringsverksamhet före offentliggörandet av ansökan om registrering av varumärket och inte – senast – vid tidpunkten för inlämnandet av denna ansökan. Tillämpningen av det tidsmässiga kriterium som används för att fastställa när innehavaren har förvärvat rättigheterna till ett varumärke, det vill säga tidpunkten för registrering av ansökan om registrering av gemenskapsvarumärke, är nämligen – med hänsyn bland annat till hur lång tid som kan förflyta mellan inlämnandet av registreringsansökan och offentliggörandet av densamma – en bättre garanti för att den användning av kännetecknet som görs gällande är en verklig sådan och inte ett handlande som enbart syftar till att hindra registreringen av ett nytt varumärke. Domen upphävdes således till viss del och målen återförvisades till tribunalen.

Domstolen uttalade sig återigen om de rättigheter som tillkommer bolagen Anheuser-Busch och Budějovický Budvar i sin dom av den 22 september 2011 i mål C-482/09, *Budějovický Budvar*. Den brittiska domstolen hade ställt sina tolkningsfrågor utifrån de särskilda omständigheterna i det nationella målet, vilka domstolen även beaktade i domen. De båda bolagen hade nämligen, under en period av nästan trettio år, i god tro använt termen "Budweiser" som varumärke för öl, innan detta kännetecken varumärkesregistrerades. Domstolen besvarade de två första tolkningsfrågorna från den brittiska domstolen enligt följande. Begreppet passivitet, i den mening som avses i artikel 9.1 i direktiv 89/104⁷⁰, är ett unionsrättsligt begrepp, och innehavaren av ett äldre varumärke kan inte anses ha funnit sig i tredje mans sedan länge väl etablerade – och för innehavaren sedan länge välkända – användning i god tro av ett yngre varumärke som är identiskt med innehavarens, om denna innehavare inte har haft någon möjlighet att motsätta sig denna användning. Domstolen betonade vidare att fristen för preklusion till följd av passivitet inte kan börja löpa redan från och med att ett yngre varumärke börjar användas, även om innehavaren av detta varumärke senare låter registrera det, eftersom en registrering av det äldre varumärket i den berörda medlemsstaten inte utgör ett nödvändigt villkor för att fristen för preklusion till följd av passivitet ska börja löpa. De nödvändiga villkoren för att preklusionsfristen ska börja löpa, och som den nationella domstolen ska pröva, är nämligen inte bara att det yngre varumärket registrerats i den berörda medlemsstaten och att ansökan om registrering av detta varumärke har getts in i god tro utan även att innehavaren av det yngre varumärket har använt detta i den medlemsstat där varumärket är registrerat och, slutligen, att innehavaren av det äldre varumärket har varit medveten om registreringen av det yngre varumärket och användningen av detta varumärke efter dess registrering. Som svar på den tredje tolkningsfrågan erinrade domstolen om att ett äldre registrerat varumärke endast kan ogiltigförklaras om användningen av det yngre varumärket, i enlighet med vad som anges i artikel 4.1 i direktiv 89/104, skadar eller kan skada varumärkets grundläggande funktion, vilken är att garantera konsumenterna varornas eller tjänsternas ursprung. Domstolen hänvisade uttryckligen till kravet på god tro och slog härvid fast att en lång period av samtidig användning i god tro av två identiska varumärken för identiska varor varken skadar eller kan skada varumärkets grundläggande funktion och att det yngre varumärket således inte skulle ogiltigförklaras. Domstolen begränsade emellertid räckvidden av sin dom genom att vid

⁷⁰ Se fotnot 67.

flera tillfällen erinra om de särskilda omständigheter som gjorde sig gällande i det nationella målet och att till och med slå fast att dessa omständigheter kunde betraktas som "exceptionella".

Socialpolitik

Även om många mål avseende socialpolitik rör likabehandling har domstolen även haft att ta ställning till andra frågor inom detta rättsområde.

I två mål har domstolen tolkat principen om förbud mot diskriminering på grund av ålder.

I domen av den 8 september 2011 i de förenade målen C-297/10 och C-298/10, *Hennigs och Mai*, fann domstolen att principen om förbud mot diskriminering på grund av ålder – vilken kommer till uttryck i artikel 21 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna samt har konkretiserats i direktiv 2000/78 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet⁷¹, och särskilt artiklarna 2 och 6.1 i detta direktiv –, utgör hinder för en bestämmelse i ett kollektivavtal enligt vilken, i varje lönegrupp, löneklassen i grundlönen för en kontraktsanställd inom den offentliga sektorn fastställs, när den anställda rekryteras, med hänsyn till dennes ålder. Den omständigheten att unionsrätten utgör hinder för att tillämpa nämnda bestämmelse och att bestämmelsen ingår i ett kollektivavtal påverkar härvid inte rätten att förhandla och ingå kollektivavtal, som slås fast i artikel 28 i stadgan. Även om kriteriet om anställningstid i regel är lämpligt för att uppnå det berättigade målet att ta hänsyn till den yrkeserfarenhet som en anställd har förvärvat innan han rekryteras, går det utöver vad som är nödvändigt och lämpligt för att uppnå detta mål att löneklassen i grundlönen för en kontraktsanställd inom den offentliga sektorn fastställs med hänsyn till åldern vid rekryteringen. Med hänsyn till direktiv 2000/78 skulle ett kriterium som även grundas på den anställningstid eller yrkeserfarenhet som uppnåtts eller förvärvats, utan att detta kopplas till den anställdes ålder, vara bäst ägnat att uppnå det ovannämnda berättigade målet. Domstolen slog därefter fast att artiklarna 2 och 6.1 i direktiv 2000/78 samt artikel 28 i stadgan inte utgör något hinder för att tillämpa en bestämmelse i ett kollektivavtal, enligt vilken ett lönesystem för kontraktsanställda inom den offentliga sektorn som medför diskriminering på grund av ålder ersätts med ett lönesystem som grundas på objektiva kriterier, samtidigt som en viss diskriminerande verkan från det första systemet bibehålls under en period som är övergående och tidsbegränsad, för att säkerställa att anställda som innehar en tjänst kan övergå till det nya systemet utan att lida inkomstförlust. Övergångsbestämmelser som syftar till att skydda de förmåner som förvärvats måste nämligen anses eftersträva ett berättigat mål i den mening som avses i artikel 6.1 i direktiv 2000/78. Dessutom är det, med hänsyn till det stora utrymme för skönsässig bedömning som arbetsmarknadens parter har i fråga om fastställande av löner, inte orimligt att arbetsmarknadens parter antar lämpliga och nödvändiga övergångsbestämmelser för att hindra löneförlust för kontraktsanställda.

I domen av den 13 september 2011 i mål C-447/09, *Prigge m.fl.*, fann domstolen att artikel 2.5 i direktiv 2000/78⁷² ska tolkas så, att medlemsstaterna får införa bestämmelser som bemyndigar arbetsmarknadens parter att föreskriva sådana åtgärder som avses i nämnda artikel på de områden i bestämmelsen som omfattas av kollektivavtal och under förutsättning att bemyndigandena är så preciserade att de säkerställer att nämnda åtgärder uppfyller kraven i artikel 2.5. En åtgärd enligt vilken det fastställs en högsta åldersgräns på 60 år för att få utöva pilotyrket, trots att denna gräns har fastställts till 65 år i nationell och internationell rätt, är inte nödvändig för den allmänna säkerheten och

⁷¹ Rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet (EGT L 303, s. 16, och rättelse i EGT L 2, 2001, s. 42).

⁷² Se föregående fotnot.

skyddet för hälsan i den mening som avses i artikel 2.5 i direktiv 2000/78. Domstolen fann vidare att artikel 4.1 i direktiv 2000/78 utgör hinder för att det i en kollektivavtalsklausul fastställs en åldersgräns på 60 år, efter vilken ålder piloter inte längre anses besitta de fysiska förmågor som krävs för att utöva sitt yrke, trots att denna åldersgräns i nationell och internationell rätt har fastställts till 65 år. I den mån artikel 4.1 i direktivet tillåter undantag från principen om icke-diskriminering ska den nämligen tolkas restriktivt. Även om uppvisandet av vissa fysiska förmågor kan anses utgöra ett verkligt och avgörande yrkeskrav, i den mening som avses i bestämmelsen, för att få utöva trafikflygaryrket och även om målet att garantera flygsäkerheten, vilket eftersträvas med nämnda åtgärd, utgör ett legitimt mål i den mening som avses i artikel 4.1 i direktiv 2000/78, utgör fastställandet av en åldersgräns på 60 år för trafikflygare, efter vilken ålder de inte längre anses besitta de fysiska förmågor som krävs för att utöva sitt yrke, emellertid – under sådana omständigheter och med hänsyn till de nationella och internationella bestämmelserna – ett oproportionerligt krav i den mening som avses i bestämmelsen. Domstolen fann slutligen att artikel 6.1 första stycket i direktiv 2000/78 ska tolkas så, att flygsäkerhet inte utgör ett berättigat mål i den mening som avses i denna bestämmelse. Även om uppräkningsmålet i artikel 6.1 första stycket i direktivet inte är uttömmande är nämligen de mål som kan anses vara berättigade i den mening som avses i bestämmelsen – och därför motiverar att undantag görs från principen om förbud mot åldersdiskriminering – socialpolitiska mål, som rör till exempel sysselsättningspolitik, arbetsmarknad och yrkesutbildning.

Direktiv 2000/78⁷³ har även varit föremål för tolkning i domstolens dom av den 10 maj 2011 i mål C-147/08, *Römer*, varvid det dock var fråga om en annan typ av diskriminering. Detta mål handlade om ett fall av diskriminering på grund av sexuell läggning avseende storleken av en kompletterande pension. Domstolen fann således att direktiv 2000/78 ska tolkas så, att varken artikel 3.3 eller skäl 22 i direktivet innebär att kompletterande pensioner – såsom de som utbetalas av en offentlig arbetsgivare till tidigare anställda och deras efterlevande med stöd av nationell lag och vilka utgör lön i den mening som avses i artikel 157 FEUF – faller utanför det materiella tillämpningsområdet för detta direktiv. Enligt domstolen utgör artiklarna 1, 2 och 3.1 c i direktiv 2000/78 hinder för en nationell bestämmelse, enligt vilken en person som lever i registrerat partnerskap erhåller ett lägre kompletterande pensionsbelopp än vad som medges en gift person som inte varaktigt lever åtskild, om äktenskap i den berörda medlemsstaten är förbehållet personer av olika kön och existerar jämte ett registrerat partnerskap, vilket är förbehållet personer av samma kön och om det föreligger en direkt diskriminering på grund av sexuell läggning på grund av att den registrerade partnern, enligt nationell rätt, befinner sig i en situation som i juridiskt och faktiskt hänseende är jämförbar med situationen för en gift person vad beträffar den nämnda pensionen. Bedömningen av om situationerna är jämförbara omfattas av den nationella domstolens behörighet och ska fokusera på makarnas respektive de registrerade parternas rättigheter och skyldigheter såsom dessa regleras inom ramen för de båda rättsinstituten. Rättigheterna och skyldigheterna ska vara relevanta med hänsyn till föremålet för och villkoren för beviljande av den aktuella förmånen. Domstolen slog slutligen fast att för det fall en sådan nationell bestämmelse ska betraktas som en diskriminering enligt artikel 2 i direktiv 2000/78 har en enskild som berörs av bestämmelsen inte rätt att ställa krav på likabehandling förrän fristen för att införliva nämnda direktiv har löpt ut. Det behöver härvid inte inväntas att den nationella lagstiftaren bringar bestämmelsen i överensstämmelse med unionsrätten.

I dom av den 22 november 2011 i mål C-214/10, *KHS*, fann domstolen att artikel 7.1 i direktiv 2003/88⁷⁴ inte utgör hinder för nationella bestämmelser eller nationell praxis, såsom

⁷³ Se fotnot 71.

⁷⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/88/EG av den 4 november 2003 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden (EUT L 299, s. 9).

kollektivavtal, som innebär att kumulering av rätten till årlig betald semester, för en arbetstagare som har varit arbetsoförmögen under flera på varandra följande beräkningsperioder, begränsas genom en period för överföring på femton månader vid utgången av vilken rätten till sådan semester går förlorad. En sådan obegränsad kumulering skulle nämligen inte längre vara förenlig med själva syftet med rätten till årlig betald semester. Detta syfte består av två delar. Arbetstagaren ska nämligen ges dels en möjlighet att vila sig från sitt arbete, dels en period för avslappning och fritid. Även om den positiva verkan av den årliga betalda semestern på en arbetstagares säkerhet och hälsa utvecklas till fullo när semestern tas ut under det år som den var avsedd för, det vill säga innevarande år, så förlorar viloperioden inte sin verkan i detta hänseende om den tas ut vid ett senare tillfälle. Om överföringen överskrider en viss tidsgräns förlorar emellertid den årliga semestern sin positiva verkan för arbetstagaren som viloperiod och tjänar endast som period för avslappning och fritid. Med hänsyn till själva syftet med rätten till årlig betald semester får en arbetstagare som är arbetsoförmögen under flera år i rad följaktligen inte, på ett obegränsat sätt, kumulera rätten till årlig betald semester som uppkommer under denna period. För att iakttä rätten till årlig betald semester, som har till syfte att skydda arbetstagaren, slog domstolen fast att en period för överföring ska fastställas med beaktande av den särskilda situation som en arbetstagare som har varit arbetsoförmögen under flera på varandra följande beräkningsperioder befinner sig i. Varje period för överföring ska således avsevärt överstiga den beräkningsperiod för vilken den beviljas. Domstolen fann således att en period för överföring på femton månader inte strider mot syftet med rätten till årlig betald semester, eftersom dess positiva verkan för arbetstagaren som viloperiod därigenom säkerställs.

I sin dom av den 6 september 2011 i mål C-108/10, *Scattolon*, klargjorde domstolen räckvidden av skyddet för arbetstagaren när denne övergår till en anställning hos en ny arbetsgivare. Domstolen fann att när en offentlig myndighet i en medlemsstat övertar personal som är anställd vid en annan offentlig myndighet och som har till uppgift att tillhandahålla kompletterande service till skolor, inbegripet bland annat underhållsarbete och administrativt bistånd, rör det sig om en övergång av företag som omfattas av direktiv 77/187⁷⁵ om nämnda personal utgörs av en strukturerad grupp anställda som är skyddade i egenskap av arbetstagare enligt medlemsstatens nationella lagstiftning. När en övergång i den mening som avses i direktiv 77/187 leder till att ett hos förvärvaren gällande kollektivavtal omedelbart blir tillämpligt på de överförda arbetstagarna och lönevillkoren i nämnda kollektivavtal bland annat är kopplade till anställningstid, fann domstolen att artikel 3 i nämnda direktiv utgör hinder för att de överförda arbetstagarna drabbas av en påtaglig lönesänkning i förhållande till deras situation närmast före övergången, på grund av att deras anställningstid hos överlåtaren – som kan jämföras med anställningstiden för arbetstagare hos förvärvaren – inte beaktas vid den första inplaceringen i lönegrad hos förvärvaren. Det ankommer på den nationella domstolen att pröva huruvida det, vid en sådan övergång som den som nämnts ovan, är fråga om en sådan lönesänkning.

I domen av den 17 november 2011 i mål C-435/10, *van Ardennen*, klargjorde domstolen räckvidden av arbetstagarskyddet vid arbetsgivarens insolvens. Domstolen fann således att artiklarna 3 och 4 i direktiv 80/987⁷⁶ utgör hinder för nationell lagstiftning, enligt vilken det föreskrivs att en arbetstagare, för full rätt till ersättning för utestående lönefordringar, som är obestridda

⁷⁵ Rådets direktiv 77/187/EEG av den 14 februari 1977 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagares rättigheter vid överlåtelse av företag, verksamheter eller delar av verksamheter (EGT L 61, s. 26; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 91).

⁷⁶ Rådets direktiv 80/987/EEG av den 20 oktober 1980 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens (EGT L 283, s. 23; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 121), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/74/EG av den 23 september 2002 (EGT L 270, s. 10).

och erkända enligt nationell lagstiftning, är skyldig att registrera sig som arbetssökande. Medlemsstaterna har nämligen, i enlighet med artikel 4 i direktiv 80/987, endast undantagsvis möjlighet att begränsa den betalningsskyldighet som avses i artikel 3 i detta direktiv. Artikel 4 ska tolkas restriktivt och i överensstämmelse med direktivets sociala målsättning, vilken innebär att samtliga arbetstagare ska tillförsäkras ett visst minimiskydd. De fall i vilka det är tillåtet att begränsa garantiinstitutionernas betalningsskyldighet anges uttömmande i direktiv 80/987. De ifrågavarande bestämmelserna ska tolkas strikt, med beaktande av att de utgör undantagsbestämmelser och med beaktande av direktivets ändamål. Det skulle strida mot syftet med direktiv 80/987 att tolka detta direktiv – och särskilt artiklarna 3 och 4 i detsamma – så, att en arbetstagare, genom att inte ha iakttagit skyldigheten att inom viss tid registrera sig som arbetssökande, omfattas av en automatisk schablonminskning av ersättningen för sådana lönefordringar som är obestridda och erkända enligt nationell lagstiftning, och därmed inte kan komma i åtnjutande av garantin för sina faktiska löneförluster under referensperioden.

Miljö

Det faktum att miljöskyddspolitiken har genomförts på ett så målmedvetet sätt inom unionen har lett till att domstolen har haft att ta ställning till ett antal frågor på miljöområdet.

I domen av den 26 maj 2011 i de förenade målen C-165/09–C-167/09, *Stichting Natuur en Milieu m.fl.*, uttalade sig domstolen om tolkningen av direktiv 2008/1.⁷⁷ Domstolen slog härvid fast vilka principer som reglerar förfarandena och villkoren för beviljande av tillstånd för uppförande och drivande av stora industrianläggningar. Domstolen uttalade sig även om tolkningen av direktiv 2001/81,⁷⁸ varigenom det införts nationella utsläppstak för vissa föroreningar. Enligt domstolen är behöriga nationella myndigheter, när de beviljar miljötillstånd till att uppföra och driva en industrianläggning, inte skyldiga att bland villkoren för att bevilja ett sådant tillstånd räkna det nationella utsläppstak för SO₂ och NO_x som fastställs i direktiv 2001/81. De ska dock iaktta skyldigheten enligt detta direktiv att minska utsläppen av bland annat dessa föroreningar till en sådan nivå att de senast i slutet av år 2010 inte överstiger de gränsvärden som anges i bilaga I till direktivet. Under övergångsperioden från den 27 november 2002 till den 31 december 2010 ansågs medlemsstaterna skyldiga att avhålla sig från att vidta åtgärder som allvarligt kan äventyra det i direktivet föreskrivna resultatet.⁷⁹ Domstolen gav emellertid medlemsstaterna möjlighet att, under övergångsperioden, anta en specifik åtgärd som avser en enda källa till SO₂ och NO_x, eftersom detta inte ansågs kunna äventyra det aktuella resultatet. Domstolen fann att medlemsstaterna, enligt direktiv 2001/81, under övergångsperioden inte har någon skyldighet att vare sig neka eller begränsa beviljandet av miljötillstånd till att uppföra och driva en industrianläggning och inte heller någon skyldighet att anta specifika kompensationsåtgärder för varje beviljat tillstånd, även om de nationella utsläppstaken för SO₂ och NO_x överskrids eller riskerar att överskridas. Domstolen slog slutligen fast att artikel 4 i direktiv 2001/81 varken är ovillkorlig eller tillräckligt precis för att enskilda ska kunna åberopa den inför nationella domstolar före den 31 december 2010. Artikel 6 ansågs däremot ge direkt berörda enskilda en rätt, som kan göras gällande inför de nationella domstolarna, att kräva att medlemsstaterna under övergångsperioden antar eller planerar lämpliga och samstämmiga politiska eller andra åtgärder som kan minska utsläppen från de aktuella förorenande ämnena för att iaktta de nationella gränsvärden som

⁷⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/1/EG av den 15 januari 2008 om samordnade åtgärder för att förebygga och begränsa föroreningar (EUT L 24, s. 8).

⁷⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/81/EG av den 23 oktober 2001 om nationella utsläppstak för vissa luftföroreningar (EGT L 309, s. 22).

⁷⁹ Artiklarna 4.3 FEUF och 288 tredje stycket FEUF. Direktiv 2001/81/EG, se fotnot 78.

föreskrivs i bilaga I till direktivet. Enskilda kan även kräva att medlemsstaterna gör de utarbetade programmen tillgängliga för allmänheten och relevanta organisationer medelst information som ska vara tydlig, lättförståelig och lättillgänglig.

I dom av den 21 december 2011 i mål C-366/10, *The Air Transport Association of America m.fl.*, fann domstolen att direktiv 2008/101⁸⁰ ska tolkas mot bakgrund av relevanta regler i internationell havsrätt och internationell luftfartsrätt. Unionslagstiftningen kan tillämpas på en luftfartygsoperatör när dennes luftfartyg befinner sig inom en av medlemsstaternas territorium, och i synnerhet på en flygplats som är belägen inom ett sådant territorium. I direktiv 2008/101 uppställs som kriterium för att tillämpa detta direktiv på luftfartygsoperatörer som är registrerade i en medlemsstat eller i en tredjestat att dessa luftfartyg genomför en flygning med avgång från eller ankomst till en flygplats som är belägen inom en medlemsstats territorium. Därför angav domstolen att direktiv 2008/101 inte medför något åsidosättande av territorialitetsprincipen eller tredjestaters suveränitet, när dessa flygningar kommer från eller är på väg till sådana tredjestater, eftersom nämnda luftfartyg fysiskt befinner sig på en unionsmedlemsstats territorium och således av detta skäl är underkastade unionens oinskränkta jurisdiktion. Domstolen slog därefter fast att unionslagstiftaren i princip kan välja att endast tillåta utövandet av en kommersiell verksamhet inom dess territorium, i förevarande fall luftfartsverksamhet, om operatörerna iakttar de kriterier som fastställts av unionen och som syftar till att uppfylla de mål som unionen eftersträvar på miljöskyddsområdet. Detta gäller särskilt när dessa mål utgör förlängningen av ett internationellt avtal i vilket unionen är part, såsom ramkonventionen⁸¹ och Kyotoprotokollet. När det gäller tillämpningen av unionslagstiftningen på miljöområdet fann domstolen att det förhållandet att vissa omständigheter som bidrar till förorening av medlemsstaternas luft-, havs- och landterritorium har sitt ursprung i en händelse som äger rum delvis utanför detta territorium inte är av sådan art att det, mot bakgrund av principerna i den internationella sedvanerätten, påverkar unionsrättens fulla tillämplighet inom detta territorium.

Domstolen fann, i domen av den 12 maj 2011 i mål C-115/09, *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen*, att artikel 10a i direktiv 85/337⁸² utgör hinder för en lagstiftning som inte ger sådana icke-statliga miljöskyddsorganisationer som avses i artikel 1.2 i detta direktiv möjlighet att inför domstol – i ett mål angående överklagande av ett beslut att ge tillstånd till projekt som kan antas medföra betydande påverkan på miljön i den mening som avses i artikel 1.1 i direktivet – åberopa att en bestämmelse som följer av unionsrätten och som syftar till att skydda miljön har åsidosatts, på grund av att bestämmelsen endast skyddar allmänhetens intressen och inte enskildas intressen.

I dom av den 18 oktober 2011 i de förenade målen C-128/09–C-131/09, C-134/09 och C-135/09, *Boxus m.fl.*, fann domstolen att artikel 1.5 i direktiv 85/337⁸³ ska tolkas så, att endast projekt som antas i detalj genom särskild lagstiftning och på ett sådant sätt att direktivets syften uppnåtts genom lagstiftningsförfarandet, är undantagna från direktivets tillämpningsområde. Det ankommer på den nationella domstolen att kontrollera huruvida dessa båda villkor är uppfyllda. Den ska därvid

⁸⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/101/EG av den 19 november 2008 om ändring av direktiv 2003/87/EG så att luftfartsverksamhet införs i systemet för handel med utsläppsrätter för växthusgaser inom gemenskapen (EUT L 8, 2009, s. 3).

⁸¹ Förenta nationernas ramkonvention om klimatförändringar, vilken antogs den 9 maj 1992 i New York.

⁸² Rådets direktiv 85/337/EEG av den 27 juni 1985 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt (EGT L 175, s. 40; svensk specialutgåva, område 15, volym 6, s. 226), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/35/EG av den 26 maj 2003 (EUT L 156, s. 17).

⁸³ Se föregående fotnot.

beakta såväl innehållet i den antagna lagstiftningen som hela det lagstiftningsförfarande som lett fram till antagandet. En lagstiftningsakt som endast rakt av ratificerar en tidigare administrativ rättsakt, och endast hänvisar till tvingande skäl av allmänintresse utan att ett lagstiftningsförfarande i materiellt hänseende som gör det möjligt att iaktta de nämnda villkoren dessförinnan inletts, kan inte anses vara en särskild lagstiftning, i den mening som avses i bestämmelsen, och kan således inte ensam leda till att ett projekt faller utanför tillämpningsområdet för direktiv 85/337. Genom en tolkning av artikel 9.2 i Århuskonventionen⁸⁴ och artikel 10a i direktiv 85/337 kom domstolen fram till att när ett projekt som omfattas av tillämpningsområdet för dessa bestämmelser antas genom lagstiftning måste kontrollen av huruvida villkoren i artikel 1.5 i direktivet har uppfyllts kunna bli föremål för prövning av ett oberoende och opartiskt organ som inrättats genom lag. Domstolen erinrade även om att det, för det fall en sådan lagstiftningsakt inte kan prövas på det sätt och i den omfattning som anges ovan, åligger samtliga nationella domstolar att inom ramen för sin behörighet utöva denna kontroll och i förekommande fall underlåta att tillämpa den aktuella lagstiftningsakten.

Visering, asyl och invandring

De nationella domstolarna, vilka utövar tillsyn över medlemsstaternas åtgärder på detta synnerligen känsliga område, har vid flera tillfällen utnyttjat möjligheten att begära förhandsavgörande från domstolen för att denna ska klargöra vilka krav som unionsrätten ställer när det gäller behandlingen av medborgare från tredjeland som önskar uppehålla sig inom unionen.

I dom av den 28 april 2011 i mål C-61/11 PPU, *El Dridi*, uttalade sig domstolen i frågan huruvida direktiv 2008/115⁸⁵, särskilt artiklarna 15 och 16, skulle tolkas så, att det utgör hinder för nationell lagstiftning, enligt vilken en utlännings som vistas olagligt i landet ska dömas till fängelse enbart på den grunden att denne utan berättigade skäl har kvarstannat i landet i strid med en order att lämna landet inom viss tid. På den hänskjutande domstolens begäran handlade domstolen målet enligt förfarandet för brådskande mål om förhandsavgörande. Frågan besvarades jakande, eftersom ett sådant straff kan – bland annat på grund av rekvisiten och de närmare tillämpningsbestämmelserna – äventyra uppnåendet av direktivets mål, det vill säga att upprätta en effektiv politik för avlägsnande och återsändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i en medlemsstat.

Målet *Achughbabian* (dom av den 6 december 2011 i mål C-329/11) rör också det tolkningen av direktiv 2008/115⁸⁶ mot bakgrund av nationell lagstiftning med föreskrifter om straffrättsliga påföljder. Domstolen skulle närmare bestämt klargöra huruvida direktiv 2008/115, med beaktande av dess tillämpningsområde, utgör hinder för nationell lagstiftning, enligt vilken en tredjelandsmedborgare kan dömas till fängelsestraff enbart med anledning av att dennes inresa till eller vistelse i landet är olaglig. Inledningsvis konstaterade domstolen att direktiv 2008/115 endast handlar om antagandet av beslut om återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i en medlemsstat och verkställighet av sådana beslut. Direktivet syftar således inte till någon harmonisering av samtliga nationella regler om utlänningsars vistelse. Av detta följer enligt

⁸⁴ Konventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor, vilken godkändes på Europeiska gemenskapens vägnar genom rådets beslut 2005/370/EG av den 17 februari 2005 (EUT L 124, s. 1).

⁸⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/115/EG av den 16 december 2008 om gemensamma normer och förfaranden för återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i medlemsstaterna (EUT L 348, s. 98).

⁸⁶ Se föregående fotnot.

domstolen att direktivet inte utgör något hinder för att i den nationella rätten i en medlemsstat kvalificera olaglig vistelse som ett brott och föreskriva straffrättsliga påföljder för att avskräcka och motverka sådana överträdelser av de nationella reglerna angående vistelse. Direktivet utgör inte heller hinder för frihetsberövande i avvaktan på att det ska fastställas huruvida en tredjelandsmedborgares vistelse är laglig eller olaglig.

Därefter slog domstolen fast att direktiv 2008/115 ska tolkas så, att det utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning om straffrättsliga påföljder för olaglig vistelse, i den mån som en tredjelandsmedborgare som uppehåller sig olagligt i en medlemsstat och inte är beredd att lämna territoriet frivilligt, kan dömas till fängelse, när inga sådana tvångsmedel som avses i artikel 8 i direktivet har använts mot honom eller henne och, för det fall han eller hon hålls i förvar för att förbereda eller genomföra avlägsnandet, maxtiden för hållande i förvar inte har löpt ut. Däremot utgör direktivet inte hinder för en sådan lagstiftning, i den mån den tillåter att fängelsestraff döms ut för en tredjelandsmedborgare på vilken återvändandeförfarandet enligt direktivet har tillämpats och som uppehåller sig på medlemsstatens territorium olagligen utan att det föreligger något giltigt skäl för att inte återvända. Medlemsstaterna är visserligen bundna av direktiv 2008/115, och de får inte föreskriva fängelsestraff för tredjelandsmedborgare som uppehåller sig olagligt i landet i sådana fall där tredjelandsmedborgarna – enligt de gemensamma normer och förfaranden som har upprättats genom direktivet – ska avlägsnas och, på sin höjd, får hållas i förvar för att förbereda eller genomföra avlägsnandet. Detta utesluter dock inte att medlemsstaterna har möjlighet att anta eller behålla bestämmelser, i förekommande fall straffrättsliga sådana, som reglerar det fallet att de trots tvångsåtgärder inte har lyckats avlägsna en tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i landet, med iakttagande av principerna i och syftet med direktivet.

Målet *Samba Diouf* (dom av den 28 juli 2011 i mål C-69/10) rörde en tredjelandsmedborgare som inom ramen för ett påskyndat förfarande hade fått avslag på den ansökan om internationellt skydd som han ingett i en medlemsstat. Den berörde väckte talan och yrkade att avslagsbeslutet skulle upphävas, i den mån som de nationella myndigheterna, i detta beslut, hade prövat hans ansökan enligt ett påskyndat förfarande. Han yrkade i andra hand att beslutet skulle ändras eller upphävas i den mån hans ansökan om internationellt skydd hade avslagits.

Det var vid prövningen av huruvida talan om upphävande av de nationella myndigheternas beslut att tillämpa ett påskyndat förfarande kunde tas upp till prövning som den nationella domstolen bedömde att tillämpningen av den nationella lagstiftningen, enligt vilken ett sådant beslut inte kan överklagas, väcker frågor avseende tolkningen av artikel 39 i direktiv 2005/85 om miniminormer för medlemsstaternas förfaranden för beviljande eller återkallande av flyktingstatus⁸⁷, med hänsyn till den allmänna principen om rätt till ett effektivt rättsmedel. En begäran om förhandsavgörande framställdes hos domstolen, som slog fast att artikel 39 i direktivet och principen om rätt till ett effektivt domstolsskydd ska tolkas så, att de inte utgör hinder för sådan nationell lagstiftning som den i målet vid den nationella domstolen, enligt vilken ingen självständig talan kan föras mot behöriga myndigheters beslut att pröva en asylansökan genom ett påskyndat förfarande, när de skäl som har föranlett myndigheterna att pröva huruvida ansökan är välgrundad genom ett sådant förfarande kan bli föremål för en effektiv domstolsprövning inom ramen för ett överklagande av det slutliga avslagsbeslutet. Det ankommer på nationell domstol att avgöra huruvida så är fallet. Beslutet avseende vilket förfarande som ska tillämpas vid prövningen av asylansökan, bedömt självständigt och oberoende av det slutliga beslutet om att avslå eller bifalla denna ansökan, utgör enligt domstolen nämligen en förberedande rättsakt i förhållande till det slutliga beslutet

⁸⁷ Rådets direktiv 2005/85/EG av den 1 december 2005 om miniminormer för medlemsstaternas förfaranden för beviljande eller återkallande av flyktingstatus (EUT L 326, s. 13, och rättelse i EUT L 236, 2006, s. 36).

om asylrätt. Under dessa omständigheter innebär avsaknaden av en möjlighet att överklaga i detta skede av förfarandet inte ett åsidosättande av rätten till ett effektivt rättsmedel, under förutsättning att det slutliga beslut som antas genom ett påskyndat förfarande, i synnerhet de skäl som den behöriga myndigheten har angett för att avslå asylansökan som ogrundad, kan bli föremål för en ingående prövning av den nationella domstolen inom ramen för ett överklagande mot beslutet att avslå ansökan. Domstolen preciserade att rättsmedlets effektivitet däremot inte kan anses säkerställd om de skäl som föranlett den behöriga myndigheten att pröva ansökan i sak genom ett påskyndat förfarande inte kan bli föremål för prövning, på grund av att talan inte kan väckas mot denna myndighets beslut att pröva en asylansökan genom ett sådant förfarande, i och med att de skäl som myndigheten angett är desamma som de skäl som har medfört att asylansökan avslogs. I en sådan situation skulle det vara omöjligt att pröva beslutets lagenlighet såväl i sak- som i rättsfrågor. Skälen för att tillämpa ett påskyndat förfarande måste således senare kunna bestridas vid nationell domstol och prövas av denna inom ramen för ett överklagande av det slutliga beslut varigenom asyلفörfarandet avslutas.

Likaledes på området för asyl fick domstolen i målet *NS* (dom av den 21 december 2011 i de förenade målen C-411/10 och C-493/10) frågan huruvida medlemsstaterna får överföra asylsökande till andra medlemsstater när det finns risk för en allvarlig kränkning av de rättigheter som dessa asylsökande tillerkänns i unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. För att besvara denna fråga uttalade sig domstolen om tolkningen av dels artiklarna 1, 4, 18 och 47 i stadgan om de grundläggande rättigheterna, dels artikel 3 i förordning nr 343/2003.⁸⁸

Domstolen tolkade inledningsvis artikel 4 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna på så sätt att medlemsstaterna, inbegripet de nationella domstolarna, har en skyldighet att inte överföra en asylsökande till den ansvariga medlemsstaten i den mening som avses i förordning nr 343/2003, när de inte kan sväva i okunnighet om att de systembrister vad beträffar asyلفörfarandet och mottagningsvillkoren för asylsökande som finns i den medlemsstaten utgör allvarliga och klarlagda skäl att anta att den asylsökande löper en verklig risk att utsättas för omänsklig och förnedrande behandling i den mening som avses i denna bestämmelse. Av detta följer enligt domstolen att unionsrätten utgör hinder för tillämpning av en icke-motbevisbar presumtion om att den medlemsstat som enligt artikel 3.1 i förordning nr 343/2003 har ansvaret iakttar Europeiska unionens grundläggande rättigheter. Artiklarna 1, 18 och 47 i stadgan om de grundläggande rättigheterna talar inte emot denna lösning.

Domstolen preciserade vidare att med förbehåll för den möjlighet att själv pröva ansökan som avses i artikel 3.2 i förordning nr 343/2003, innebär den omständigheten att det är omöjligt att överföra en asylsökande till en annan medlemsstat i unionen – när denna stat identifierats som ansvarig medlemsstat enligt kriterierna i kapitel III i samma förordning – att den medlemsstat som skulle ha ombesörjt överföringen blir skyldig att fortsätta prövningen av kriterierna i nämnda kapitel, för att därvid avgöra om det utifrån något av de senare kriterierna är möjligt att fastställa en annan medlemsstat som ansvarig för prövningen av asylansökan. Det är emellertid viktigt att den medlemsstat där asylsökanden befinner sig ser till att inte förvärta kränkningen av den asylsökandes grundläggande rättigheter genom att låta förfarandet för fastställelse av den ansvariga medlemsstaten ta orimligt lång tid. Vid behov ankommer det på medlemsstaten själv att pröva ansökan enligt de villkor som föreskrivs i artikel 3.2 i förordning nr 343/2003. Artiklarna 1,

⁸⁸ Rådets förordning (EG) nr 343/2003 av den 18 februari 2003 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som har ansvaret för att pröva en asylansökan som en medborgare i tredje land har gett in i någon medlemsstat (EUT L 50, s. 1).

18 och 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna föranleder inte någon annan bedömning.

Civillrättsligt samarbete och internationell privaträtt

Under år 2011 har domstolen avgjort flera mål rörande förordning nr 44/2001.⁸⁹ Två av dessa domar förtjänar särskild uppmärksamhet.

I domen av den 12 maj 2011 i mål C-144/10, *BVG*, uttalade sig domstolen om tillämpningsområdet för artikel 22.2 i förordning nr 44/2001. I denna artikel förskrivs att "[o]m talan avser giltighet, ogiltighet eller upplösning av bolag eller andra juridiska personer eller giltighet av beslut av deras organ [ska] domstolarna i den medlemsstat där den juridiska personen har sitt säte ..., oberoende av parternas hemvist, ha exklusiv behörighet". Enligt domstolen är denna regel om exklusiv behörighet inte tillämplig på en tvist inom ramen för vilken ett bolag åberopar att ett avtal inte kan göras gällande gentemot bolaget på grund av att det påstås vara ogiltigt till följd av att bolagets organ vid beslutet att ingå avtalet överskred sina befogenheter enligt bolagsordningen. Alla frågor rörande giltigheten av ett beslut att ingå ett avtal, vilket fattats av någon av avtalsparternas bolagsorgan, ska nämligen anses vara accessoriska i en avtalsrättslig tvist. Föremålet för en sådan avtalsrättslig tvist har inte nödvändigtvis någon särskilt nära koppling till den domstol inom vars domsaga sätet för det bolag som åberopar en påstådd ogiltighet av ett beslut som fattats av bolagets organ är beläget. Det skulle därför strida mot god rättskipning att låta sådana tvister omfattas av den exklusiva behörigheten för domstolarna i den medlemsstat där ett av de avtalsslutande bolagen har sitt säte.

I domen av den 25 oktober 2011 i de förenade målen C-509/09 och C-161/10, *eDate Advertising m.fl.*, hade domstolen anledning att klargöra hur uttrycket "den ort där skadan inträffade eller kan inträffa" i artikel 5.3 i förordning nr 44/2001 ska tolkas vid en påstådd kränkning av personlighetsskyddet genom innehållet på en webbplats. Domstolen erinrade först om att detta uttryck avser både den ort där den skadevållande händelsen inträffade och den där skadan uppkom. Härefter konstaterade domstolen att publicering av innehåll på en webbplats särskiljer sig från territoriell spridning av tryckta medier på så sätt att innehållet på en webbplats ögonblickligen kan nås av ett obegränsat antal internetanvändare överallt i världen. Den obegränsade spridningen kan således dels innebära att kränkningen av personlighetsskyddet blir mer allvarligt, dels göra det mycket svårt att fastställa den plats där den av kränkningen orsakade skadan uppkom. Domstolen fann således att svårigheterna med att tillämpa skadekriteriet med avseende på spridning av information innebär att detta anknytningskriterium måste anpassas. Då inverkan på någons personlighetsskydd av en publicering på internet bäst kan bedömas av domstolen där den skadelidande har centrum för sina intressen är det den domstolen som är behörig vad gäller hela den skada som orsakats i Europeiska unionen. I detta hänseende angav domstolen närmare att den plats där en person har centrum för sina intressen i allmänhet motsvarar den plats där han eller hon är stadigvarande bosatt. Domstolen angav även att den skadelidande antingen kan väcka talan om ersättning för hela skadan vid domstolarna i den medlemsstat där avsändaren av det innehåll som lagts ut på internet är etablerad eller, i stället för en talan om ersättning för hela skadan, väcka talan vid domstolarna i varje medlemsstat på vars territorium det på internet publicerade innehållet är eller har varit tillgängligt. Sistnämnda domstolar är endast behöriga avseende de skador som orsakats i den medlemsstat där den domstol vid vilken talan väckts är belägen.

⁸⁹ Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 12, 2001, s. 1).

I samma dom tog domstolen ställning till räckvidden, i metodhänseende, av artikel 3 i direktiv 2000/31.⁹⁰ Enligt domstolen kräver denna artikel inte att bestämmelsen införlivas i form av en specifik lagvalsregel, men medlemsstaterna måste ändå, inom det samordnade området och med förbehåll för de undantag som är tillåtna enligt villkoren i artikel 3.4 i direktivet, säkerställa att en leverantör av en tjänst inom elektronisk handel inte underkastas krav som är strängare än de som föreskrivs i tillämplig materiell rätt i den medlemsstat där tjänsteleverantören är etablerad.

Domstolen har även, i dom av den 15 mars 2011 i mål C-29/10, *Koelzsch*, för första gången haft att avgöra ett mål om förhandsavgörande rörande tolkningen av artikel 6 i Romkonventionen av den 19 juni 1980 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser.⁹¹ Begäran om förhandsavgörande gällde individuella anställningsavtal och framställdes i en internationell tvist som uppkommit till följd av uppsägningen av en långtradarchaufförs anställningsavtal. Enligt artikel 6.1 i Romkonventionen "skall parternas val av tillämplig lag i ett anställningsavtal inte medföra att den anställda berövas det skydd som tillförsäkras honom enligt tvingande regler i den lag som enligt punkt 2 skulle tillämpas om inget lagval gjorts". Domstolen hade i detta fall att tolka anknytningskriteriet i artikel 6.2 a i Romkonventionen och fann att denna bestämmelse ska tolkas så, att i de fall då den anställda bedriver sin verksamhet i mer än en konventionsstat, ska det land där den anställda vid fullgörande av avtalet vanligtvis utför sitt arbete i den mening som avses i denna bestämmelse anses vara det land där, eller från vilket, den anställda – med beaktande av samtliga omständigheter som är utmärkande för dennes verksamhet – huvudsakligen uppfyller sina förpliktelser gentemot arbetsgivaren. Kriteriet i artikel 6.2 a är nämligen tillämpligt även då den anställda bedriver sin verksamhet i mer än en konventionsstat, när det är möjligt för den domstol vid vilken talan väckts att fastställa till vilken stat arbetet har en betydande anknytning. Domstolen angav även att kriteriet det land där arbetet vanligtvis utförs i artikel 6.2 a i Romkonventionen – med hänsyn till syftet med denna artikel, vilket är att tillförsäkra den anställda ett adekvat skydd – ska tolkas extensivt. Mot bakgrund av den tolkning domstolen gjort av artikel 5.1 i Brysselkonventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område⁹² ska kriteriet det land där arbetet vanligtvis utförs anses hänvisa till den ort där, eller från vilken, den anställda faktiskt bedriver sin yrkesverksamhet och, i avsaknad av yrkesverksamhetscentrum, den ort där den anställda utövar den största delen av sin yrkesverksamhet. Denna tolkning är dessutom förenlig med ordalydelsen i den nya bestämmelsen innehållande lagvalsregler för individuella anställningsavtal i förordning nr 593/2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I),⁹³ och särskilt med artikel 8 i förordningen.

Domstolen uttalade slutligen att den nationella domstolen – eftersom det är fråga om arbete som utförs inom den internationella transportsektorn – vid fastställandet av i vilken stat den anställda vanligtvis utför sitt arbete måste beakta samtliga omständigheter som är utmärkande för denna verksamhet. Den nationella domstolen ska bland annat fastställa i vilken stat den ort är belägen från vilken den anställda utför sina transportuppdrag, mottar instruktioner avseende sina uppdrag och organiserar sitt arbete samt i vilken stat den ort är belägen där den anställda har

⁹⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/31/EG av den 8 juni 2000 om vissa rättsliga aspekter på informationssamhällets tjänster, särskilt elektronisk handel, på den inre marknaden ("Direktiv om elektronisk handel") (EGT L 178, s. 1).

⁹¹ 1980 års Romkonvention om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (konsoliderad version) (EGT C 27, 1998, s. 34).

⁹² 1968 års Brysselkonvention om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 299, 1972, s. 32; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 30).

⁹³ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I) (EUT L 177, s. 6).

sina arbetsredskap. Den ska dessutom ta ställning till inom vilka orter transporten huvudsakligen genomförs, på vilka orter varorna lossas och till vilken ort den anställde återvänder efter sina uppdrag.

Polissamarbete och straffrättsligt samarbete

På detta område ska endast nämnas dom av den 15 september 2011 i de förenade målen C-483/09 och C-1/10, *Gueye och Salmerón Sánchez*, i vilken domstolen tolkade artiklarna 2, 3, 8 och 10 i rådets rambeslut 2001/220⁹⁴ om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden. Domstolen preciserade bland annat omfattningen av brottsoffrets rätt att höras enligt rambeslutet och vilken verkan detta får på vilka straff som den som begått brotten kan ådömas.

Inledningsvis fann domstolen att artiklarna 2, 3 och 8 i rambeslutet inte utgör hinder för att ett obligatoriskt besöksförbud med en minimilängd, som föreskrivs i straffrätten i en medlemsstat som en tilläggsåtgärd, åläggs dem som gjort sig skyldiga till våld inom familjen, även om brottsoffren motsätter sig att en sådan åtgärd tillämpas.

Domstolen fann nämligen att de skyldigheter som räknas upp i artikel 2.1 i rambeslutet syftar till att säkerställa att brottsoffret verkligen kan delta i det straffrättsliga förfarandet på ett lämpligt sätt, vilket inte innebär att ett sådant obligatoriskt besöksförbud som det i målen vid den nationella domstolen inte kan utdömas mot brottsoffrets vilja. Den processuella rätten att höras enligt artikel 3 första stycket i rambeslutet tillerkänner vidare inte brottsoffren vare sig någon rätt vad avser valet av åtgärd eller vad avser åtgärdernas nivå. Domstolen preciserade därefter att det straffrättsliga skyddet mot våld i hemmet inte bara avser att skydda brottsoffrets intressen utan också andra mer allmänna samhällsintressen. När det slutligen gäller artikel 8 i rambeslutet, som bland annat avser att säkerställa ett adekvat skydd för brottsoffren mot gärningsmannen under det straffrättsliga förfarandets gång, ska denna inte förstås på så sätt att medlemsstaterna också är skyldiga att skydda brottsoffren mot de indirekta effekter som de åtgärder som åläggs gärningsmännen av den nationella domstolen ger upphov till i ett senare skede.

Domstolen konstaterade också att skyldigheten att besluta om ett besöksförbud i enlighet med nämnda rambeslut inte faller under rambeslutets tillämpningsområde.

Därefter konstaterade domstolen att artikel 10.1 i rambeslutet ska tolkas på så sätt att den tillåter medlemsstaterna att, med hänsyn till den speciella typ av brott som brott inom familjen utgör, utesluta möjligheten till medling i alla straffrättsliga förfaranden avseende sådana brott.

Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik

Domstolen har inom ramen för sin befogenhet på detta område meddelat tre domar som bör uppmärksammas särskilt.

⁹⁴ Rådets rambeslut 2001/220/RIF av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden (EGT L 82, s. 1).

Republiken Frankrike hade överklagat en dom från förstainstansrätten⁹⁵, i vilken beslut 2008/583⁹⁶ (nedan kallat det omtvistade beslutet) ogiltigförklarades i den del det avsåg People's Mojahedin Organization of Iran. I dom av den 21 december 2011 i mål C-27/09, *Frankrike mot People's Mojahedin Organization of Iran*, erinrade domstolen om att en institution, när det antar ett första beslut om frysning av penningmedel, inte är skyldig att i förväg underrätta den berörda personen eller enheten om skälen till beslutet att föra in personen eller enheten i den förteckning som avses i artikel 2.3 i förordning nr 2580/2001⁹⁷. Det ligger nämligen i sakens natur att en sådan åtgärd för att vara effektiv måste kunna ha en överraskningseffekt och tillämpas omedelbart. Vid efterföljande beslut om frysning av penningmedel, enligt vilka namnet på en person eller enhet som redan finns med i den förteckning som avses i artikel 2.3 i förordning nr 2580/2001 ska behållas i denna, behövs däremot inte längre överraskningseffekten för att säkerställa åtgärdens effektivitet. Berörda personer eller enheter ska således i princip underrättas om de uppgifter som anförs mot dem, samt beredas möjlighet att yttra sig, innan ett sådant beslut antas. Domstolen delades således förstainstansrättens bedömning att då innebörden av det omtvistade beslutet var att People's Mojahedin Organization of Irans (nedan kallad PMOI) namn skulle behållas i den förteckning som avses i artikel 2.3 i förordning nr 2580/2001, hade rådet inte rätt att underrätta PMOI om de nya uppgifter som rådet anförde mot organisationen samtidigt som det antog det omtvistade beslutet. Rådet var absolut skyldigt att säkerställa att PMOI:s rätt till försvar iakttogs innan beslutet antogs och följaktligen att se till att organisationen underrättades om de uppgifter som anfördes mot den och att den bereddes tillfälle att yttra sig före nämnda tidpunkt. I detta hänseende fann domstolen att det skydd som ges genom kravet på underrättelse om uppgifter som anförs mot den berörda och vederbörandes rätt att lämna synpunkter före antagandet av ett sådant beslut som det omtvistade – vilket medför att restriktiva åtgärder genomförs – är grundläggande och nödvändigt för rätten till försvar. Detta gäller särskilt eftersom åtgärder av detta slag har en betydande inverkan på berörda personers och gruppers fri- och rättigheter.

Med hänsyn till den grundläggande betydelse som iakttagandet av rätten till försvar – som stadfästs uttryckligen i artikel 41.2 a i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – har under det förfarande som föregår antagandet av ett sådant beslut som det omtvistade, gjorde sig förstainstansrätten följaktligen inte skyldig till felaktig rättstillämpning när den slog fast att rådet inte hade styrkt att det var nödvändigt att anta det omtvistade beslutet med sådan skyndsamhet att det var omöjligt för institutionen att dessförinnan underrätta PMOI om de nya uppgifter som rådet anförde mot organisationen, samt bereda denna tillfälle att yttra sig.

Vad gäller de restriktiva åtgärder som vidtagits mot Islamiska republiken Iran i syfte att hindra kärnvapenspridning hade Bank Melli Iran – en iransk bank som ägs av iranska staten – överklagat en dom från förstainstansrätten⁹⁸ genom vilken denna ogillade bankens talan⁹⁹ om ogiltigförklaring av åtgärder som vidtagits mot banken. Överklagandet ledde till dom av den 16 november 2011 i mål C-548/09 P, *Bank Melli Iran mot rådet*. Domstolen fann att rätten till ett effektivt domstolsskydd

⁹⁵ Dom av den 4 december 2008 i mål T-284/08, *People's Mojahedin Organization of Iran mot rådet*.

⁹⁶ Rådets beslut 2008/583/EG av den 15 juli 2008 om genomförande av artikel 2.3 i förordning (EG) nr 2580/2001 om särskilda restriktiva åtgärder mot vissa personer och enheter i syfte att bekämpa terrorism och om upphävande av beslut 2007/868/EG (EUT L 188, s. 21).

⁹⁷ Rådets förordning (EG) nr 2580/2001 av den 27 december 2001 om särskilda restriktiva åtgärder mot vissa personer och enheter i syfte att bekämpa terrorism (EGT L 344, s. 58).

⁹⁸ Dom av den 14 oktober 2009 i mål T-390/08, *Bank Melli Iran mot rådet*.

⁹⁹ Talan om ogiltigförklaring av punkt 4 i tabell B i bilagan till rådets beslut 2008/475/EG av den 23 juni 2008 om genomförande av artikel 7.2 i rådets förordning (EG) nr 423/2007 om restriktiva åtgärder mot Iran (EUT L 163, s. 29).

innebär att den unionsmyndighet som antar en rättsakt som innebär restriktiva åtgärder gentemot en person eller en enhet i så stor utsträckning som möjligt ska upplysa den berörda personen eller den berörda enheten om de skäl som ligger till grund för rättsakten, antingen vid den tidpunkt när beslutet antas eller, i vart fall, så snart som möjligt efter det att beslutet antagits, i syfte att göra det möjligt för dessa personer och enheter att inom föreskriven tid utöva sin rätt att väcka talan. Det är med hänsyn till denna princip som det i artikel 15.3 i förordning nr 423/2007¹⁰⁰ föreskrivs att rådet ska ange individuella och specifika skäl för de beslut som antagits i enlighet med artikel 7.2 i förordningen och underrätta berörda personer, enheter och organ om dessa. Frysningen av tillgångarna har betydande konsekvenser för de berörda enheterna, eftersom den kan innebära att utövandet av deras grundläggande rättigheter inskränks. Av detta följer att det är genom en personlig underrättelse som rådet måste fullgöra den skyldighet som föreskrivs i denna bestämmelse. Även om personlig delgivning i princip är nödvändig, räcker det att konstatera att någon särskild form av delgivning inte är föreskriven enligt artikel 15.3 i förordning nr 423/2007, i vilken endast nämns skyldigheten att "underrätta". Det som är av betydelse är att denna bestämmelse ges en ändamålsenlig verkan, nämligen ett effektivt domstolsskydd för de personer och enheter som berörs av restriktiva åtgärder som antas med tillämpning av artikel 7.2 i förordningen.

Vidare fann domstolen att valet av rättslig grund för en rättsakt inom gemenskapen ska ske utifrån objektiva kriterier som kan bli föremål för domstolsprövning. Bland dessa kriterier ingår bland annat rättsaktens syfte och innehåll. Enligt sin titel rör förordning nr 423/2007 restriktiva åtgärder mot Islamiska republiken Iran. Det framgår av förordningens skäl och av dess bestämmelser i deras helhet att den – med hänsyn till den risk som den statens kärnteknikpolitik innebär – syftar till att hindra eller bromsa Irans kärnteknikpolitik genom ekonomiskt restriktiva åtgärder. Det är inte allmänna aktiviteter avseende kärnvapenspridning som bekämpas, utan de särskilda riskerna med det iranska kärnvapenprogrammet. Det är tydligt att den aktuella rättsaktens syfte och innehåll är vidtagandet av ekonomiska åtgärder gentemot Islamiska Republiken Iran, och tillämpningen av artikel 308 EG var därför inte nödvändig. Artikel 301 EG var en tillräcklig rättslig grund, eftersom den artikeln tillåter ett handlande från gemenskapens sida som helt eller delvis avbryter eller begränsar de ekonomiska förbindelserna med ett eller flera tredjeländer och ett sådant handlande kan omfatta åtgärder för frysning av tillgångar tillhörande enheter som, liksom Bank Melli Iran, har koppling till regimen i det berörda tredjelandet. När det gäller nödvändigheten av att inkludera gemensam ståndpunkt 2007/140¹⁰¹ bland de rättsliga grunderna, anges i artikel 301 EG, att den gemensamma ståndpunkten eller den gemensamma åtgärden måste finnas för att gemenskapsåtgärder ska kunna antas, men inte att dessa åtgärder måste grundas på denna gemensamma ståndpunkt eller denna gemensamma åtgärd. En gemensam ståndpunkt kan i vart fall inte utgöra rättslig grund för en gemenskapsrättsakt. Rådets gemensamma ståndpunkter inom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, såsom de gemensamma ståndpunkterna 2007/140 och 2008/479¹⁰², är antagna inom ramen för nämnda EU-fördrag, enligt artikel 15 i detta, medan rådets förordningar, såsom förordning nr 423/2007, antas enligt EU-fördraget. Rådet kunde således endast anta en gemenskapsrättsakt genom att grunda sig på den befogenhet som den institutionen gavs genom EG-fördraget, i detta fall artiklarna 60 EG och 301 EG.

¹⁰⁰ Rådets förordning (EG) nr 423/2007 av den 19 april 2007 om restriktiva åtgärder mot Iran (EUT L 103, s. 1).

¹⁰¹ Rådets gemensamma ståndpunkt 2007/140/Gusp av den 27 februari 2007 om restriktiva åtgärder mot Iran (EUT L 61, s. 49).

¹⁰² Rådets gemensamma ståndpunkt 2008/479/Gusp av den 23 juni 2008 om ändring av gemensam ståndpunkt 2007/140 (EUT L 163, s. 43).

Vad gäller samma förordning nr 423/2007¹⁰³ om restriktiva åtgärder mot Islamiska republiken Iran gav domstolen, efter hänskjutande från Oberlandesgericht i Düsseldorf, sin tolkning av artikel 7.3 och 7.4 i denna förordning genom dom av den 21 december 2011 i mål C-72/11, *Afrasiabi m.fl.*

Domstolen fann att artikel 7.3 i förordningen ska tolkas så, att förbudet mot att indirekt ställa en ekonomisk resurs – i den mening som avses i artikel 1 i i nämnda förordning – till förfogande även omfattar handlingar som består i att, till och i Iran, leverera och installera en sintringsugn, som är funktionsduglig men som ännu inte kan användas, till tredje man som dels agerar för i bilagorna IV och V till denna förordning uppräknade personers, enheters eller organs räkning, på deras uppdrag eller under deras kontroll, dels har för avsikt att använda denna ugn för att till gagn för en sådan person eller enhet eller ett sådant organ tillverka varor som skulle kunna bidra till kärnvapenspridningen i denna stat. Vidare fann domstolen att artikel 7.4 i förordningen ska tolkas så, a) att den omfattar verksamheter som genom ett formellt yttre inte uppfyller kriterierna för ett åsidosättande av artikel 7.3 i nämnda förordning, men som trots allt visar sig ha som syfte eller verkan att direkt eller indirekt kringgå förbudet i denna senare bestämmelse, och b) att begreppen "medvetet" och "avsiktligt" förutsätter de kumulativa kriterierna kännedom och avsikt, vilka är uppfyllda när den person som deltar i en verksamhet med ett sådant syfte eller verkan uppsåtligt eftersträvar detta eller, i vart fall, förstår att hans eller hennes deltagande i en sådan verksamhet kan ha detta syfte, eller denna verkan, och godtar en sådan möjlighet.

¹⁰³ Se fotnot 100.

C – Domstolens sammansättning

(Protokollär ordning den 7 oktober 2011)

Första raden från vänster till höger:

Avdelningsordföranden U. Löhmus, förste generaladvokaten J. Mazák, avdelningsordförandena K. Lenaerts och A. Tizzano, domstolens ordförande V. Skouris, avdelningsordförandena J.N. Cunha Rodrigues, J.-C. Bonichot, J. Malenovský och M. Safjan.

Andra raden från vänster till höger:

Domarna A. Borg Barthet och E. Juhász, generaladvokaten J. Kokott, domaren A. Rosas, avdelningsordföranden A. Prechal, domarna R. Silva de Lapuerta, K. Schiemann, G. Arestis och M. Ilešič.

Tredje raden från vänster till höger:

Generaladvokaterna V. Trstenjak, Y. Bot och E. Sharpston, domarna A. Ó Caoimh, E. Levits och L. Bay Larsen, generaladvokaten P. Mengozzi, domarna T. von Danwitz och A. Arabadjiev.

Fjärde raden från vänster till höger:

Domaren C.G. Fernlund, generaladvokaten P. Cruz Villalón, domarna M. Berger, J.-J. Kasel, C. Toader, D. Šváby, generaladvokaten N. Jääskinen, domaren E. Jarašiūnas, justitiesekreteraren A. Calot Escobar.

1. Domstolens ledamöter

(efter tillträde av ämbetet)

Vassilios Skouris

Född 1948; juristexamen, Berlins fria universitet (1970); juris doktor i konstitutionell rätt och förvaltningsrätt, Hamburgs universitet (1973); universitetslektor, Hamburgs universitet (1972–1977); professor i offentlig rätt, Bielefelds universitet (1978); professor i offentlig rätt, Thessalonikis universitet (1982); inrikesminister (1989 och 1996); ledamot av styrelsen för Kretas universitet (1983–1987); direktör för Centrum för internationell och europeisk ekonomisk rätt, Thessaloniki (1997–2005); ordförande i Grekiska föreningen för Europarätt (1992–1994); ledamot av Grekiska nationalkommittén för forskning (1993–1995); ledamot av Uttagningskommittén för tillsättning av tjänstemän inom den offentliga förvaltningen i Grekland (1994–1996); medlem av Vetenskapliga rådet vid Akademien för Europarätt i Trier (sedan 1995); ledamot av styrelsen för Nationella domarhögskolan i Grekland (1995–1996); ledamot av Vetenskapliga rådet vid utrikesdepartementet (1997–1999); ordförande i Ekonomiska och sociala rådet i Grekland (1998); domare vid domstolen sedan den 8 juni 1999 och domstolens ordförande sedan den 7 oktober 2003.

Antonio Tizzano

Född 1940; professor i Europarätt vid universitetet La Sapienza i Rom; professor vid universiteten Istituto Orientale (1969–1979) och Federico II i Neapel (1979–1992), vid universitetet i Catania (1969–1977) och vid universitet i Mogadishu (1967–1972); advokat vid Italiens högsta domstol; rättssakkunnig vid Republiken Italiens ständiga representation vid Europeiska gemenskaperna (1984–1992); ledamot av den italienska delegationen vid förhandlingarna om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals anslutning till Europeiska gemenskaperna; ledamot av den italienska delegationen vid förhandlingarna om Europeiska enhetsakten; ledamot av den italienska delegationen vid förhandlingarna om fördraget om Europeiska unionen; författare till ett flertal verk, däribland kommentarer till Europafördragen och till Europeiska unionens lagar; grundare och sedan år 1996 direktör för tidskriften *Il Diritto dell'Unione Europea*; styrelseledamot eller ledamot av redaktionskommittén för flera rättsliga tidskrifter; rapportör vid flera internationella kongresser och konferenser samt vid kurser vid flera internationella institutioner, däribland The Hague Academy of International Law (1987); ledamot av den grupp av oberoende sakkunniga som utsågs att granska Europeiska gemenskapernas kommissions finanser (1999); generaladvokat vid EG-domstolen från den 7 oktober 2000 till den 3 maj 2006; domare vid domstolen sedan den 4 maj 2006.

José Narciso da Cunha Rodrigues

Född 1940; diverse domarämbeten (1964–1977); ansvarig för diverse uppdrag för regeringen i syfte att genomföra och samordna studier om reformeringen av domstolsväsendet; regeringens representant vid Europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter och vid Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter (1980–1984); expert vid Europarådets styrkommitté för mänskliga rättigheter (1980–1985); ledamot av utredningen avseende revidering av strafflagen och straffprocesslagen; Procurador-Geral da República (ungefär motsvarande justitiekansler) (1984–2000); ledamot av övervakningskommittén för Europeiska byrån för bedrägeribekämpning (Olaf) (1999–2000); domare vid domstolen från och med den 7 oktober 2000.

Allan Rosas

Född 1948; juris doktor vid Åbo universitet; juris professor vid Åbo universitet (1978–1981) och vid Åbo Akademi (Åbo, Finland) (1981–1996); ordförande för Institutet för mänskliga rättigheter vid Åbo Akademi (1985–1995); diverse internationella och nationella akademiska ansvarsfulla befattningar; medlem i lärda sällskap; samordnare av flera internationella och nationella forskningsprojekt och forskningsprogram inom bland annat följande områden: gemenskapsrätt, internationell rätt, mänskliga och grundläggande rättigheter, konstitutionell rätt samt komparativ offentlig förvaltning; företrädare för den finska regeringen som medlem i eller rådgivare åt de finska delegationerna vid olika internationella konferenser och sammanträden; sakkunnig i frågor rörande finsk rätt, bland annat i juridiska regerings- eller riksdagsutskott i Finland samt vid Förenta nationerna, Unesco, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och Europarådet; sedan 1995 juridisk chefsrådgivare vid Europeiska kommissionens rättstjänst, med ansvar för yttre förbindelser; sedan mars 2001 biträdande generaldirektör för Europeiska kommissionens rättstjänst. Domare vid domstolen sedan den 17 januari 2002.

Rosario Silva de Lapuerta

Född 1954; juris kandidatexamen (Complutenseuniversitetet i Madrid); Abogado del Estado i Málaga. Abogado del Estado vid rättsavdelningen vid transport-, turist- och kommunikationsministeriet och senare vid rättsavdelningen vid utrikesministeriet; Abogado del Estado-Jefe vid avdelningen för gemenskapsrättsliga tvister och biträdande generaldirektör vid tjänsten för gemenskapsrätt och internationell rätt vid Abogacía General del Estado (justitieministeriet); medlem av kommissionens grupp för betänkande om gemenskapens framtida rättssystem; chef för den spanska delegationen i sammanslutningen "Ordförandeskapets vänner" för reformen i Nicefördraget av gemenskapens rättssystem och för rådets ad hoc-grupp "EG-domstolen"; professor i gemenskapsrätt vid Escuela Diplomática (Madrid). Biträdande redaktör för tidskriften *Noticias de la Unión Europea*. Domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2003.

Koen Lenaerts

Född 1954; juris kandidatexamen och juris doktor (Katholieke Universiteit i Leuven); Master of Laws, Master in Public Administration (Harvard University); assistent (1979–1983), sedermera professor i Europarätt vid Katholieke Universiteit i Leuven (sedan 1983); rättssekreterare vid EG-domstolen (1984–1985); professor vid Collège d'Europe i Brygge (1984–1989); advokat i Bryssel (1986–1989); gästprofessor vid Harvard Law School (1989); domare vid förstainstansrätten från den 25 september 1989 till den 6 oktober 2003. Domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2003.

Juliane Kokott

Född 1957; studier i juridik (universiteten i Bonn och Genève); LL.M (American University i Washington D.C.); juris doktor (universitetet i Heidelberg, 1985, och Harvard University, 1990); gästprofessor vid universitet i Berkeley (1991); professor i tysk och utländsk offentlig rätt, internationell rätt och Europarätt vid universiteten i Augsburg (1992), Heidelberg (1993) och Düsseldorf (1994); domarsuppleant för den tyska regeringen vid den internationella domstolen för förlikning och skiljeförfarande som inrättats av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE); vice ordförande för den rådgivande federala kommittén för global förändring (WBGU, 1996); professor i internationell rätt, internationell affärsrätt och Europarätt vid universitetet i S:t Gallen (1999); direktör för Institutet för europeisk och internationell affärsrätt vid universitetet i S:t Gallen (2000); tillförordnad direktör för programmet för specialisering i affärsrätt vid universitetet i S:t Gallen (2001); generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 2003.

Konrad Hermann Theodor Schiemann

Född 1937; juristutbildning vid Cambridge; barrister (1964–1980); Queen's Counsel (1980–1986); domare vid High Court of England and Wales (1986–1995); Lord Justice of Appeal (1995–2003); medlem sedan 1985 och kassör under 2003 i Honourable Society of the Inner Temple; domare vid domstolen sedan den 8 januari 2004.

Endre Juhász

Född 1944; juristexamen, Szegeds universitet, Ungern (1967); ungersk advokatexamen (1970); studier i komparativ rätt, Strasbourgs universitet, Frankrike (1969, 1970, 1971, 1972); statstjänsteman på rättsavdelningen i Ministeriet för utrikeshandel (1966–1974), chef för lagstiftningsfrågor (1973–1974); förste handelsattaché med ansvar för gemenskapsfrågor vid ungerska ambassaden i Bryssel (1974–1979); direktör vid Ministeriet för utrikeshandel (1979–1983); förste handelsattaché och sedermera rådgivare i handelsfrågor vid ungerska ambassaden i Washington D.C., Förenta staterna (1983–1989); generaldirektör vid Handelsministeriet och Ministeriet för utrikeshandel (1989–1991); chefsförhandlare inför upprättandet av associeringsavtalet mellan Ungern och Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater (1990–1991); generalsekreterare i Ministeriet för utrikeshandel, chef för byrån för europeiska frågor (1992); statssekreterare i Ministeriet för utrikeshandel (1993–1994); statssekreterare i Industri- och handelsministeriet, chef för byrån för europeiska frågor (1994); extraordinär och befullmäktigad ambassadör, chef för Republiken Ungerns diplomatiska representation vid Europeiska unionen (januari 1995–maj 2003); chefsförhandlare inför Republiken Ungerns anslutning till Europeiska unionen (juli 1998–april 2003); minister utan portfölj med ansvar för koordineringen av frågor om europeisk integration (sedan maj 2003); domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

George Arestis

Född 1945; juristexamen, Athens universitet (1968); MA i Comparative Politics and Government, University of Kent, Canterbury (1970); advokat på Cypern (1972–1982); utnämnd till District Court Judge (1982); befordrad till President District Court (1995); Administrative President District Court, Nicosia (1997–2003); domare vid Cyperns högsta domstol (2003); domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Anthony Borg Barthet U.O.M.

Född 1947; juris doktor, Royal University of Malta (1973); statstjänsteman i egenskap av Notary to Government (1975); rådgivare åt Republiken (1978), förste rådgivare åt Republiken (1979), biträdande Attorney General (1988) och av presidenten utnämnd till Attorney General (1989); lektor i civilrätt på deltid, Maltas universitet (1985–1989); medlem av styrelsen för Maltas universitet (1998–2004); medlem av justitieutskottet (1994–2004); medlem i chefskommittén för Maltas skiljedomstol (1998–2004); domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Marko Ilešič

Född 1947; juris doktor (Ljubljanas universitet); fördjupning i ämnet komparativ rätt (Strasbourgs universitet och Coimbras universitet); advokat- och domarexamen; professor i civilrätt, handelsrätt och internationell privaträtt; vice dekanus (1995–2001) och dekanus (2001–2004) vid den juridiska fakulteten vid Ljubljanas universitet; författare till ett stort antal juridiska publikationer; hedersdomare och avdelningsordförande vid arbetsdomstolen i Ljubljana (1975–1986); ordförande för Sloveniens idrottsdomstol (1978–1986); chef för fondbörsens skiljenämnd i Ljubljana; domare vid Jugoslaviens handelskammare (fram till 1991) och vid Sloveniens handelskammare (sedan 1991); domare vid Chambre Internationale de Commerce, Paris; domare i UEFA:s appellationsnämnd och i FIFA:s appellationsnämnd; ordförande för det slovenska juristförbundet (1993–2005); medlem av International Law Association, Comité Maritime International och diverse andra internationella juristföreningar; domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Jiří Malenovský

Född 1950; juris doktor, Karlsuniversitetet i Prag (1975); biträdande lektor (1974–1990), biträdande dekanus (1989–1991) och chef för sektionen för internationell rätt och gemenskapsrätt (1990–1992) vid Masaryk-universitetet, Brno; domare vid den tjeckoslovakiska författningsdomstolen (1992); ambassadör vid Europarådet (1993–1998); ordförande för Europarådets ministerkommitté (1995); generaldirektör vid Utrikesministeriet (1998–2000); ordförande för International Law Associations tjeckiska och slovakiska sektion (1999–2001); domare vid författningsdomstolen (2000–2004); ledamot av lagstiftningskommittén (1998–2000); ledamot av permanenta skiljedomstolen i Haag (sedan 2000); professor i internationell privaträtt, Masaryk-universitetet, Brno (2001); domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Uno Lõhmus

Född 1952; juris doktor (1986); advokat (1977–1998); gästprofessor i straffrätt vid Tartu universitet; domare vid Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (1994–1998); ordförande för Estlands högsta domstol (1998–2004); medlem av författningskommittén; rådgivare åt strafflagskommittén; delaktig i arbetsgruppen för beredning av straffprocesslag; författare till ett flertal publikationer i ämnena mänskliga rättigheter och författningsrätt, domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Egils Levits

Född 1955; examen i juridik och i statsvetenskap, Hamburgs universitet; vetenskaplig medarbetare vid juridiska fakulteten vid Kiels universitet; det lettiska parlamentets rådgivare i frågor om internationell rätt, författningsrätt och lagstiftningsreformer; Lettlands ambassadör i Tyskland och Schweiz (1992–1993), och i Österrike, Schweiz och Ungern (1994–1995); biträdande premiärminister, justitieminister och tjänstgörande utrikesminister (1993–1994); medlare vid Medlings- och skiljedomstolen inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) (sedan 1997); ledamot av permanenta skiljedomstolen (sedan 2001); vald till domare vid Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (1995, omvald 1998 och 2001); författare till ett flertal publikationer i ämnena författningsrätt och förvaltningsrätt, lagstiftningsreformer och gemenskapsrätt; domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Aindrias Ó Caoimh

Född 1950; juristexamen (National University of Ireland, University College Dublin, 1971); barrister (King's Inns, 1972), högskoleexamen i Europarätt (University College Dublin, 1977); medlem i Irlands advokatsamfund (1972–1999); lektor i Europarätt (King's Inns, Dublin); Senior Counsel (1994–1999); företrädare för den irländska regeringen i ett flertal mål vid Europeiska gemenskapernas domstol; domare vid Irlands High Court (sedan 1999); bencher (dekanus) vid Honorable Society of King's Inns (sedan 1999); vice ordförande för den irländska föreningen för Europarätt, medlem av International Law Association (irländska sektionen); son till Andreas O'Keeffe (Aindrias Ó Caoimh), domare vid domstolen (1974–1985); domare vid domstolen sedan den 13 oktober 2004.

Lars Bay Larsen

Född 1953; examen i statsvetenskap (1976), juris kandidatexamen (1983), Köpenhamns universitet; sekreterare i justitieministeriet (1983–1985); undervisningsassistent (1984–1991) och därefter extern lektor (1991–1996) i familjerätt vid Köpenhamns universitet; anställd vid advokatsamfundet (1985–1986); anställd vid justitieministeriet (1986–1991); advokat (1991); kontorschef i justitieministeriet (1991–1995); chef för civil- och polisavdelningen inom justitieministeriet (1995–1999) och för lagstiftningsavdelningen inom justitieministeriet (2000–2003); Danmarks representant i K4-kommittén (1995–2000), i centralgruppen (Schengen) (1996–1998) och i Europol Management Board (1998–2000); domare vid Højesteret (2003–2006); domare vid domstolen sedan den 11 januari 2006.

Eleanor Sharpston

Född 1955; ekonomi-, språk- och juridikstudier vid King's College, Cambridge (1973–1977); assistent och forskare vid Corpus Christi College, Oxford (1977–1980); upptagen som medlem av Middle Temple (1980), barrister (1980–1987 och 1990–2005); rättssekreterare hos generaladvokaten och senare domaren Sir Gordon Slynn (1987–1990); lektor i Europarätt och komparativ rätt (Director of European Legal Studies) vid University College London (1990–1992); Lecturer vid juridiska fakulteten (1992–1998) och därefter Affiliated Lecturer (1998–2005) vid universitetet i Cambridge, Fellow of King's College, Cambridge (1992–2010); Emeritus Fellow of King's College, Cambridge (sedan 2011), Senior Research Fellow vid Centre for European Legal Studies vid universitetet i Cambridge (1998–2005); Queen's Counsel (1999); Bencher (dekanus) vid Middle Temple (2005); Honorary Fellow of Corpus Christi College, Oxford (2010), LL.D (*honoris causa*) Glasgow (2010) och Nottingham Trent (2011); generaladvokat vid domstolen sedan den 11 januari 2006.

Paolo Mengozzi

Född 1938; professor i internationell rätt och innehavare av professuren Jean Monnet för gemenskapsrätt vid universitetet i Bologna; hedersdoktor vid universitetet Carlos III i Madrid; gästprofessor vid universiteten Johns Hopkins (Bologna Center), St. Johns (New York), Georgetown, Paris II, Georgia (Aten) samt vid Institut universitaire international (Luxemburg); samordnare för European Business Law Pallas Program, som har utarbetats vid universitetet i Nijmegen; ledamot av Rådgivande kommittén för offentlig upphandling vid Europeiska gemenskapernas kommission; understatssekreterare för industri- och handelsfrågor under den halvårsperiod då Italien innehade ordförandeskapet för rådet; ledamot av Europeiska gemenskapens arbetsgrupp för Världshandelsorganisationen (WTO) och ordförande för 1997 års konferens om WTO vid forskningscentret inom institutet för folkrätt i Haag; domare vid förstainstansrätten mellan den 4 mars 1998 och den 3 maj 2006; generaladvokat vid domstolen sedan den 4 maj 2006.

Pernilla Lindh

Född 1945; juris kandidat vid Lunds universitet; tingsnotarie och domare vid Trollhättans tingsrätt (1971–1974); fiskal i Svea hovrätt (1974–1975); fiskal vid Stockholms tingsrätt (1975); administrativ fiskal i Svea hovrätt (1975–1978); fiskal i Domstolsverket (1977); föredragande hos Justitiekanslern (1979–1980); assessor i Svea hovrätt (1980–1981); rättssakkunnig i Handelsdepartementet (1981–1982); rättssakkunnig, sedan departementsråd och därefter rättschef i Utrikesdepartementet (1982–1995), med ambassadörs titel 1992; vice ordförande i Marknadsdomstolen; ansvarig för rättsliga och institutionella frågor vid EES-förhandlingarna (vice ordförande, därefter ordförande i Eftagruppen) och vid förhandlingarna inför Konungariket Sveriges anslutning till Europeiska unionen; domare vid förstainstansrätten mellan den 18 januari 1995 och den 6 oktober 2006; domare vid domstolen mellan den 7 oktober 2006 och den 6 oktober 2011.

Yves Bot

Född 1947; juristexamen från juridiska fakulteten i Rouen; juris doktor (universitetet Paris II Panthéon-Assas); extern lektor vid juridiska fakulteten i Mans; biträdande och därefter förste biträdande åklagare vid åklagarmyndigheten i Mans (1974–1982); allmän åklagare vid Tribunal de grande instance de Dieppe (1982–1984); biträdande allmän åklagare vid Tribunal de grande instance de Strasbourg (1984–1986); allmän åklagare vid Tribunal de grande instance de Bastia (1986–1988); allmän åklagare vid Cour d'appel de Caen (1988–1991); allmän åklagare vid Tribunal de grande instance du Mans (1991–1993); juridisk sakkunnig hos justitieministern (1993–1995); allmän åklagare vid Tribunal de grande instance de Nanterre (1995–2002); allmän åklagare vid Tribunal de grande instance de Paris (2002–2004); allmän åklagare vid Cour d'appel de Paris (2004–2006); generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 2006.

Ján Mazák

Född 1954; juris doktor (universitetet Pavol Jozef Safarik, Košice, 1978); professor i civilrätt (1994) och i gemenskapsrätt (2004); chef för institutet för gemenskapsrätt vid juridiska fakulteten i Košice (2004); domare vid Krajský súd (regional domstol) i Košice (1980); vice ordförande (1982) och ordförande (1990) för Mestský súd (stadsdomstol) i Košice; medlem av det slovakiska advokatsamfundet (1991); ledamot av författningsdomstolen (1993–1998); vice justitieminister (1998–2000); ordförande för författningsdomstolen (2000–2006); ledamot av Venedigkommissionen (2004); generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 2006.

Jean-Claude Bonichot

Född 1955; jur. kand. vid universitetet i Metz, examen från Institut d'études politiques i Paris, studier vid École nationale d'administration; föredragande (1982–1985), regeringsombud (1985–1987 och 1992–1999); bisittare (1999–2000); ordförande för den sjätte underavdelningen vid Conseil d'États tvistemålsavdelning (2000–2006); rättssekreterare vid domstolen (1987–1991); kabinetschef hos ministern med ansvar för arbete, sysselsättning och yrkesutbildning, därefter kabinetschef hos ministern med ansvar för offentliganställda och för moderniseringen av statlig förvaltning (1991–1992); chef för Conseil d'États juridiska delegation vid en nationell sjukkassa (Caisse nationale d'assurance maladie des travailleurs salariés) (2001–2006); extern lektor vid universitetet i Metz (1988–2000), därefter vid universitetet Paris I Panthéon Sorbonne (sedan 2000); författare till ett flertal publikationer i förvaltningsrätt, gemenskapsrätt och Europarätt på området mänskliga rättigheter; grundare av och ordförande för redaktionskommittén för tidskriften *Bulletin de jurisprudence de droit de l'urbanisme*, medgrundare och medlem av redaktionskommittén för tidskriften *Bulletin juridique des collectivités locales*, ordförande för ett vetenskapligt forskningsråd (Conseil scientifique du groupement de recherche sur les institutions et le droit de l'aménagement de l'urbanisme et de l'habitat); domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2006.

Thomas von Danwitz

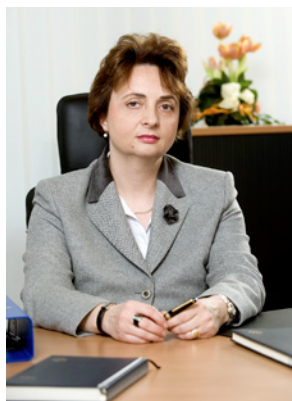
Född 1962; studier i Bonn, Genève och Paris; juristexamen (1986 och 1992); juris doktor (universitetet i Bonn, 1988); internationell examen i förvaltningsrätt (École nationale d'administration, 1990); behörighetsförklarad (universitetet i Bonn, 1996); professor i tysk offentlig rätt och Europarätt (1996–2003), dekanus för juridiska fakulteten vid universitetet i Ruhr, Bochum (2000–2001); professor i tysk offentlig rätt och Europarätt (universitetet i Köln, 2003–2006); chef för Institutet för offentlig rätt och förvaltningskunskap (2006); gästprofessor vid Fletcher School of Law and Diplomacy (2000), vid universitetet François Rabelais (Tours, 2001–2006) och vid universitetet Paris I Panthéon-Sorbonne (2005–2006); hedersdoktor vid universitetet François Rabelais (Tours, 2010); domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2006.

Verica Trstenjak

Född 1962; juristexamen (1987); juris doktor vid universitetet i Ljubljana (1995); professor (sedan 1996) i rättsteori, statsrätt (doktrin) och privaträtt; forskare; doktorandstudier vid universitetet i Zürich, vid institutet för komparativ rätt vid universitetet i Wien, vid Max Planck-institutet för internationell privaträtt i Hamburg, vid fria universitetet i Amsterdam; gästprofessor vid universiteten i Wien, i Freiburg (Tyskland) samt vid Buceriuskolan för rättsliga studier i Hamburg; chef för rättstjänsten (1994–1996) och statssekreterare vid ministeriet för vetenskap och teknologi (1996–2000); regeringens generalsekreterare (2000); medlem av arbetsgruppen för en europeisk civilagstiftning (Study Group on European Civil Code) sedan 2003; ansvarig för forskarprojektet Humboldt (Humboldt Stiftung); författare till fler än 100 juridiska artiklar och ett flertal böcker i ämnena Europarätt och privaträtt; mottagare av slovenska juristföreningens pris "årets jurist 2003"; medlem av redaktionskommittéer för flera juridiska tidskrifter; generalsekreterare i den slovenska juristföreningen; medlem i flera juristföreningar, bland annat Gesellschaft für Rechtsvergleichung; domare vid förstainstansrätten från den 7 juli 2004 till den 6 oktober 2006; generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 2006.

Alexander Arabadjiev

Född 1949; studier i juridik (S:t Kliment Ohridski-universitetet, Sofia); domare i domstolen i första instans i Blagojevgrad (1975–1983); domare i Blagojevgrads regionala domstol (1983–1986); domare i Högsta domstolen (1986–1991); domare i författningsdomstolen (1991–2000); ledamot av Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna (1997–1999); ledamot av Europeiska konventet om Europas framtid (2002–2003); parlamentsledamot (2001–2006); observatör vid Europaparlamentet; domare vid domstolen sedan den 12 januari 2007.

Camelia Toader

Född 1963; juris kandidat (1986), juris doktor (1997, Bukarests universitet); domaraspirant vid domstolen i första instans i Buftea (1986–1988); domare i domstolen i första instans i Bukarests femte domkrets (1988–1992); medlem i advokatsamfundet i Bukarest (1992), kursansvarig (1992–2005), därefter från och med 2005 professor i civilrätt och i europeisk avtalsrätt vid Bukarests universitet; studier i flera ämnen på doktorsnivå och forskning vid Max Planck-institutet för internationell privaträtt i Hamburg (1992–2004); chef för avdelningen för europeisk integration på Justitiedepartementet (1997–1999); domare i Kassationsdomstolen (1999–2006); gästprofessor vid Wiens universitet (2000); lärare i gemenskapsrätt vid Nationella institutet för domarutbildning (2003 och 2005–2006); redaktionsledamot vid flera juridiska tidskrifter; sedan 2010 associerad ledamot av International Academy of Comparative Law samt forskare (*cercetător onorific*) vid Centrum för Europarättsliga studier vid Rumänska akademiens rättsforskningsinstitut; domare vid domstolen sedan den 12 januari 2007.

Jean-Jacques Kasel

Född 1946; juris doktor, licence spéciale (särskild magisterexamen) i förvaltningsrätt (ULB, 1970); examen från Institut d'études politiques (IEP) i Paris (Ecofin, 1972); biträdande jurist; juridisk rådgivare vid Banque de Paris et des Pays-Bas (1972–1973); attaché och därefter legationssekreterare vid Utrikesministeriet (1973–1976); ordförande för ministerrådets arbetsgrupper (1976); förste ambassadsekreterare (Paris), biträdande ständig representant vid OECD (sambandsansvarig vid Unesco, 1976–1979); chef för vice regeringschefens kabinett (1979–1980); ordförande för arbetsgrupper vid EPS (Asien, Afrika, Latinamerika); rådgivare och därefter biträdande kabinettsschef hos Europeiska gemenskapernas kommissions ordförande (1981); chef med ansvar för budget- och personalfrågor vid ministerrådets generalsekretariat (1981–1984); chargé de mission vid den ständiga representationen vid Europeiska gemenskaperna (1984–1985); ordförande för budgetkommittén, ambassadråd, chef för enheten för politiska och kulturella frågor (1986–1991); diplomatisk rådgivare åt premiärministern (1986–1991), ambassadör i Grekland (1989–1991, icke bosatt i Grekland), ordförande för politiska kommittén (1991); ambassadör, ständig representant vid Europeiska gemenskaperna (1991–1998); ordförande för Coreper (1997); ambassadör (Bryssel, 1998–2002); ständig representant vid Nato (1998–2002); maréchal de la Cour (hovmarskalk) och chef för hans kungliga höghet storhertigens kabinett (2002–2007); domare vid domstolen sedan den 15 januari 2008.

Marek Safjan

Född 1949; juris doktor (universitetet i Warszawa, 1980); doktor i rättsvetenskap (universitetet i Warszawa, 1990); professor i juridik (1998); direktör för institutet för civilrätt vid universitetet i Warszawa (1992–1996); vicerektor för universitetet i Warszawa (1994–1997); generalsekreterare för den polska avdelningen av "Association Henri Capitant des amis de la culture juridique française" (1994–1998); Polens representant vid Europarådets kommitté för bioetik (1991–1997); domare vid författningsdomstolen (1997–1998), därefter ordförande för samma domstol (1998–2006); ledamot av International Academy of Comparative Law (sedan 1994) och vice ordförande för denna organisation (sedan 2010); ledamot av Association Internationale de Droit, Ethique et Science (sedan 1995); ledamot av den polska Helsingforskommittén; ledamot av Polska Akademia Umiejętności (polska konst- och litteraturakademin); tilldelad medaljen Pro Merito av Europarådets generalsekreterare (2007); författare till åtskilliga artiklar om civilrätt, medicinsk rätt och gemenskapsrätt; domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2009.

Daniel Šváby

Född 1951; juris doktor, Bratislava universitet; domare vid Bratislavas domstol i första instans; domare med ansvar för civilmål samt vice ordförande för Bratislavas appellationsdomstol; ledamot av rättsinstitutets civil- och familjerättssektion vid Justitieministeriet; vikarierande domare vid Högsta domstolen med ansvar för handelsrättsliga mål; medlem av Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna, Strasbourg; domare vid författningsdomstolen (2000–2004); domare vid förstainstansrätten mellan den 12 maj 2004 och den 6 oktober 2009; domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2009.

Maria Berger

Född 1956; juridik- och ekonomistudier (1975–1979), juris doktor; assistent och lärare vid institutet för offentlig rätt och statsvetenskap vid Innsbrucks universitet (1979–1984); handläggare vid förbundsministeriet för vetenskap och forskning, avslutningsvis som biträdande avdelningschef (1984–1988); sakkunnig i EU-frågor vid förbundskanslersämbetet (1988–1989); chef för avdelningen för integrationspolitisk samordning vid förbundskanslersämbetet (förberedelse inför Österrikes anslutning till Europeiska unionen) (1989–1992); direktör vid Eftas övervakningsmyndighet i Genève och i Bryssel (1993–1994); vice ordförande för Donau-universitetet i Krems (1995–1996); ledamot av Europaparlamentet (november 1996–januari 2007 och december 2008–juli 2009) och ledamot av utskottet för rättsliga frågor; suppleant i konventet om Europas framtid (februari 2002–juli 2003); ledamot av kommunstyrelsen i Perg (september 1997–september 2009); förbundsjustitieminister (januari 2007–december 2008); domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2009.

Niilo Jääskinen

Född 1958; juris kandidat (1980), juris licentiat (1982), juris doktor (2008) vid Helsingfors universitet; undervisning och forskning vid Helsingfors universitet (1980–1986); notarie vid Rovaniemi tingsrätt (1983–1984); lagstiftningsråd (1987–1989), därefter chef för EES-enheten (1990–1995) vid Justitieministeriet; lagstiftningsråd vid Utrikesministeriet (1989–1990); utskottsråd och sekreterare i riksdagens stora utskott för EU-frågor (1995–2000); extraordinarie förvaltningsråd (juli 2000–december 2002), därefter ordinarie förvaltningsråd (januari 2003–september 2009) i Högsta förvaltningsdomstolen; ansvarig för rättsliga och institutionella frågor under förhandlingarna om Republiken Finlands anslutning till Europeiska unionen; generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 2009.

Pedro Cruz Villalón

Född 1946; examen i juridik (1963–1968) och juris doktor (1975) vid universitetet i Sevilla; högskolestudier vid universitetet i Freiburg im Breisgau (1969–1971); professor i rättspolitik vid universitetet i Sevilla (1978–1986); innehavare av professuren i konstitutionell rätt vid universitetet i Sevilla (1986–1992); rättssekreterare vid Spaniens författningsdomstol (1986–1987); domare vid Spaniens författningsdomstol (1992–1998); ordförande vid Spaniens författningsdomstol (1998–2001); fellow vid Wissenschaftskolleg i Berlin (2001–2002); innehavare av professuren i konstitutionell rätt vid Universidad Autónoma de Madrid (2002–2009); consejero de Estado electivo (2004–2009); författare till flera publikationer; generaladvokat vid domstolen sedan den 14 december 2009.

Alexandra (Sacha) Prechal

Född 1959; studier i juridik (Groningens universitet, 1977–1983); juris doktor (Amsterdams universitet, 1995); undervisningsassistent vid juridiska fakulteten i Maastricht (1983–1987); rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (1987–1991); undervisningsassistent vid Europainstitutet vid Amsterdams universitets juridiska fakultet (1991–1995); professor i Europarätt vid Tilburgs universitets juridiska fakultet (1995–2003); professor i Europarätt vid Utrechts universitets juridiska fakultet och ledamot av styrelsen för Europainstitutet vid Utrechts universitet (sedan 2003); ledamot av redaktionskommittén för flera nationella och internationella juridiska tidskrifter; författare av talrika publikationer; ledamot av Kungliga nederländska vetenskapsakademien; domare vid domstolen sedan den 10 juni 2010.

Egidijus Jarašiūnas

Född 1952; juristexamen vid Vilnius universitet (1974–1979); doktor i rättsvetenskap vid juridiska akademien i Litauen (1999), advokat i Litauen (1979–1990); ledamot av högsta rådet vid Republiken Litauens parlament (1990–1992), därefter ledamot av Republiken Litauens parlament (Seimas) och ledamot av utskottet för statliga och rättsliga frågor (1992–1996); domare vid Republiken Litauens författningsdomstol (1996–2005), därpå rådgivare åt ordföranden för Republiken Litauens författningsdomstol (från 2006); assistent knuten till professuren i konstitutionell rätt vid juridiska fakulteten vid universitetet Mykolas Romeris (1997–2000), sedan extern lektor (2000–2004), därpå (från 2004) professor vid nämnda professur och slutligen chef för professuren i konstitutionell rätt (2005–2007); dekanus för juridiska fakulteten vid universitetet Mykolas Romeris (2007–2010); ledamot av Venedigkommissionen (2006–2010); undertecknare av Litauens självständighetsförklaring av den 11 mars 1990; författare till ett stort antal juridiska publikationer; domare vid domstolen sedan den 6 oktober 2010.

Carl Gustav Fernlund

Född 1950; juris kandidat vid Lunds universitet (1975); tingsnotarie vid Landskrona tingsrätt (1976–1978); kammarrättsfiskal (1978–1982); kammarrättsassessor (1982); föredragande i Konstitutionsutskottet (1983–1985); rättssakkunnig i Finansdepartementet (1985–1990); departementsråd och chef för Finansdepartementets enhet för personbeskattning (1990–1996); chef för Finansdepartementets punktskatteenhet (1996–1998); ekonomiskt råd vid Sveriges ständiga representation vid Europeiska unionen (1998–2000); finansråd och chef för Finansdepartementets skatte- och tullavdelning (2000–2005); regeringsråd (2005–2009); president i Kammarrätten i Göteborg (2009–2011); domare i domstolen sedan den 6 oktober 2011.

Alfredo Calot Escobar

Född 1961; juris kandidatexamen vid universitetet i Valencia (1979–1984); affärsanalytiker vid rådet för handelskamrarna i den autonoma regionen Valencia (1986); juristlingvist vid domstolen (1986–1990); juridisk granskare vid domstolen (1990–1993); handläggare vid domstolens press- och informationsavdelning (1993–1995); handläggare vid sekretariatet i Europaparlamentets utskott för institutionella frågor (1995–1996); förordnande hos domstolens justitiesekreterare (1996–1999); rättssekreterare (1999–2000); chef för domstolens avdelning för översättning till spanska språket (2000–2001); direktör, därefter generaldirektör, för översättningen vid domstolen (2001–2010); justitiesekreterare vid domstolen sedan den 7 oktober 2010.

2. Förändringar i domstolens sammansättning år 2011

Högtidlig sammankomst den 6 oktober 2011

Företrädare för regeringarna i Europeiska unionens medlemsstater har genom beslut av den 8 september 2011 utnämnt Carl Gustav Fernlund, som efterträder Pernilla Lindh, till domare i Europeiska unionens domstol, för återstoden av Pernilla Lindhs mandattid, det vill säga till och med den 6 oktober 2012.

3. Domstolens ledamöter (i protokollär ordning)

**från den 1 januari 2011
till den 6 oktober 2011**

V. SKOURIS, domstolens ordförande
A. TIZZANO, ordförande på första avdelningen
J.N. CUNHA RODRIGUES, ordförande på andra avdelningen
K. LENAERTS, ordförande på tredje avdelningen
J.-C. BONICHOT, ordförande på fjärde avdelningen
Y. BOT, förste generaladvokat
K. SCHIEMANN, ordförande på åttonde avdelningen
A. ARABADJIEV, ordförande på sjätte avdelningen
J.-J. KASEL, ordförande på femte avdelningen
D. ŠVÁBY, ordförande på sjunde avdelningen
A. ROSAS, domare
R. SILVA de LAPUERTA, domare
J. KOKOTT, generaladvokat
E. JUHÁSZ, domare
G. ARESTIS, domare
A. BORG BARTHET, domare
M. ILEŠIČ, domare
J. MALENOVSKÝ, domare
U. LÖHMUS, domare
E. LEVITS, domare
A. Ó CAOIMH, domare
L. BAY LARSEN, domare
E. SHARPSTON, generaladvokat
P. MENGGOZZI, generaladvokat
P. LINDH, domare
J. MAZÁK, generaladvokat
T. von DANWITZ, domare
V. TRSTENJAK, generaladvokat
C. TOADER, domare
M. SAFJAN, domare
M. BERGER, domare
N. JÄÄSKINEN, generaladvokat
P. CRUZ VILLALÓN, generaladvokat
A. PRECHAL, domare
E. JARAŠIŪNAS, domare

A. CALOT ESCOBAR, justitiesekreterare

**från den 7 oktober 2011
till den 31 december 2011**

V. SKOURIS, domstolens ordförande
A. TIZZANO, ordförande på första avdelningen
J.N. CUNHA RODRIGUES, ordförande på andra avdelningen
K. LENAERTS, ordförande på tredje avdelningen
J.-C. BONICHOT, ordförande på fjärde avdelningen
J. MAZÁK, förste generaladvokat
J. MALENOVSKÝ, ordförande på sjunde avdelningen
U. LÖHMUS, ordförande på sjätte avdelningen
M. SAFJAN, ordförande på femte avdelningen
A. PRECHAL, ordförande på åttonde avdelningen
A. ROSAS, domare
R. SILVA de LAPUERTA, domare
J. KOKOTT, generaladvokat
K. SCHIEMANN, domare
E. JUHÁSZ, domare
G. ARESTIS, domare
A. BORG BARTHET, domare
M. ILEŠIČ, domare
E. LEVITS, domare
A. Ó CAOIMH, domare
L. BAY LARSEN, domare
E. SHARPSTON, generaladvokat
P. MENGGOZZI, generaladvokat
Y. BOT, generaladvokat
T. von DANWITZ, domare
V. TRSTENJAK, generaladvokat
A. ARABADJIEV, domare
C. TOADER, domare
J.-J. KASEL, domare
D. ŠVÁBY, domare
M. BERGER, domare
N. JÄÄSKINEN, generaladvokat
P. CRUZ VILLALÓN, generaladvokat
E. JARAŠIŪNAS, domare
C.G. FERNLUND, domare

A. CALOT ESCOBAR, justitiesekreterare

4. Domstolens tidigare ledamöter

Pilotti Massimo, domare (1952–1958), ordförande 1952–1958
Serrarens Petrus, domare (1952–1958)
Van Kleffens Adrianus, domare (1952–1958)
Rueff Jacques, domare (1952–1959 och 1960–1962)
Riese Otto, domare (1952–1963)
Lagrange Maurice, generaladvokat (1952–1964)
Delvaux Louis, domare (1952–1967)
Hammes Charles Léon, domare (1952–1967), ordförande 1964–1967
Roemer Karl, generaladvokat (1953–1973)
Catalano Nicola, domare (1958–1962)
Rossi Rino, domare (1958–1964)
Donner Andreas Matthias, domare (1958–1979), ordförande 1958–1964
Trabucchi Alberto, domare (1962–1972), därefter generaladvokat (1973–1976)
Lecourt Robert, domare (1962–1976), ordförande 1967–1976
Strauss Walter, domare (1963–1970)
Gand Joseph, generaladvokat (1964–1970)
Monaco Riccardo, domare (1964–1976)
Mertens de Wilmars Josse J., domare (1967–1984), ordförande 1980–1984
Pescatore Pierre, domare (1967–1985)
Dutheillet de Lamothe Alain Louis, generaladvokat (1970–1972)
Kutscher Hans, domare (1970–1980), ordförande 1976–1980
Mayras Henri, generaladvokat (1972–1981)
O'Dalaigh Cearbhall, domare (1973–1974)
Sørensen Max, domare (1973–1979)
Reischl Gerhard, generaladvokat (1973–1981)
Warner Jean-Pierre, generaladvokat (1973–1981)
Mackenzie Stuart Alexander J., domare (1973–1988), ordförande 1984–1988
O'Keeffe Aindrias, domare (1974–1985)
Touffait Adolphe, domare (1976–1982)
Capotorti Francesco, domare (1976), därefter generaladvokat (1976–1982)
Bosco Giacinto, domare (1976–1988)
Koopmans Thymen, domare (1979–1990)
Due Ole, domare (1979–1994), ordförande 1988–1994
Everling Ulrich, domare (1980–1988)
Chloros Alexandros, domare (1981–1982)
Rozès Simone, generaladvokat (1981–1984)
Verloren van Themaat Pieter, generaladvokat (1981–1986)
Slynn Sir Gordon, generaladvokat (1981–1988), därefter domare (1988–1992)
Grévisse Fernand, domare (1981–1982 och 1988–1994)
Bahlmann Kai, domare (1982–1988)
Galmot Yves, domare (1982–1988)
Mancini G. Federico, generaladvokat (1982–1988), därefter domare (1988–1999)
Kakouris Constantinos, domare (1983–1997)

Darmon Marco, generaladvokat (1984–1994)
Joliet René, domare (1984–1995)
Lenz Carl Otto, generaladvokat (1984–1997)
O’Higgins Thomas Francis, domare (1985–1991)
Schockweiler Fernand, domare (1985–1996)
Da Cruz Vilaça José Luís, generaladvokat (1986–1988)
De Carvalho Moithinho de Almeida José Carlos, domare (1986–2000)
Mischo Jean, generaladvokat (1986–1991 och 1997–2003)
Rodríguez Iglesias Gil Carlos, domare (1986–2003), ordförande 1994–2003
Diez de Velasco Manuel, domare (1988–1994)
Zuleeg Manfred, domare (1988–1994)
Van Gerven Walter, generaladvokat (1988–1994)
Tesauro Giuseppe, generaladvokat (1988–1998)
Jacobs Francis Geoffrey, generaladvokat (1988–2006)
Kapteyn Paul Joan George, domare (1990–2000)
Murray John L., domare (1991–1999)
Gulmann Claus Christian, generaladvokat (1991–1994), därefter domare (1994–2006)
Edward David Alexander Ogilvy, domare (1992–2004)
Elmer Michael Bendik, generaladvokat (1994–1997)
Hirsch Günter, domare (1994–2000)
Cosmas Georges, generaladvokat (1994–2000)
La Pergola Antonio Mario, domare (1994 och 1999–2006), generaladvokat (1995–1999)
Puissochet Jean-Pierre, domare (1994–2006)
Léger Philippe, generaladvokat (1994–2006)
Ragnemalm Hans, domare (1995–2000)
Fennelly Nial, generaladvokat (1995–2000)
Sevón Leif, domare (1995–2002)
Wathelet Melchior, domare (1995–2003)
Jann Peter, domare (1995–2009)
Ruiz-Jarabo Colomer Dámaso, generaladvokat (1995–2009)
Schintgen Romain, domare (1996–2008)
Ioannou Krateros, domare (1997–1999)
Alber Siegbert, generaladvokat (1997–2003)
Saggio Antonio, generaladvokat (1998–2000)
O’Kelly Macken Fidelma, domare (1999–2004)
Von Bahr Stig, domare (2000–2006)
Colneric Ninon, domare (2000–2006)
Geelhoed Leendert A., generaladvokat (2000–2006)
Stix-Hackl Christine, generaladvokat (2000–2006)
Timmermans Christiaan Willem Anton, domare (2000–2010)
Poiares Pessoa Maduro Luís Miguel, generaladvokat (2003–2009)
Makarczyk Jerzy, domare (2004–2009)
Klučka Ján, domare (2004–2009)
Kūris Pranas, domare (2004–2010)
Lindh Pernilla, domare (2006–2011)

Ordförande

Pilotti Massimo (1952–1958)
Donner Andreas Matthias (1958–1964)
Hammes Charles Léon (1964–1967)
Lecourt Robert (1967–1976)
Kutscher Hans (1976–1980)
Mertens de Wilmars Josse J. (1980–1984)
Mackenzie Stuart Alexander John (1984–1988)
Due Ole (1988–1994)
Rodríguez Iglésias Gil Carlos (1994–2003)

Justitiesekreterare

Van Houtte Albert (1953–1982)
Heim Paul (1982–1988)
Giraud Jean-Guy (1988–1994)
Grass Roger (1994–2010)

D – Domstolens verksamhetsstatistik

Domstolens allmänna verksamhet

1. Anhängiggjorda, avgjorda och pågående mål (2007–2011)

Anhängiggjorda mål

2. Typ av förfarande (2007–2011)
3. Föremål för talan (2011)
4. Talan om fördragsbrott (2007–2011)

Avgjorda mål

5. Typ av förfaranden (2007–2011)
6. Domar, beslut, yttranden (2011)
7. Dömande sammansättning (2007–2011)
8. Mål avgjorda genom dom, yttrande eller beslut av rättskipningskaraktär (2007–2011)
9. Föremål för talan (2007–2011)
10. Föremål för talan (2011)
11. Domar i mål om fördragsbrott: avgörandets innebörd (2007–2011)
12. Handläggningstid (domar och beslut av rättskipningskaraktär) (2007–2011)

Pågående mål den 31 december

13. Typ av förfarande (2007–2011)
14. Dömande sammansättning (2007–2011)

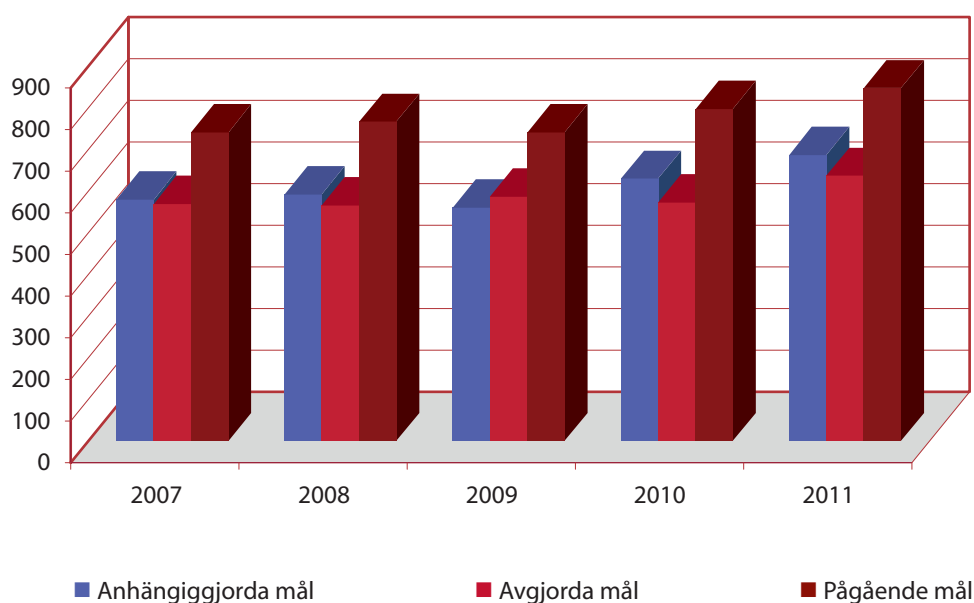
Övrigt

15. Skyndsam handläggning (2007–2011)
16. Förfarande för brådskanie mål om förhandsavgörande (2008–2011)
17. Interimistiska förfaranden (2011)

Den dömande verksamhetens allmänna utveckling (1952–2011)

18. Anhängiggjorda mål och domar
19. Begäran om förhandsavgörande som anhängiggjorts (per medlemsstat och år)
20. Begäran om förhandsavgörande som anhängiggjorts (per medlemsstat och domstol)
21. Anhängiggjorda mål om fördragsbrott

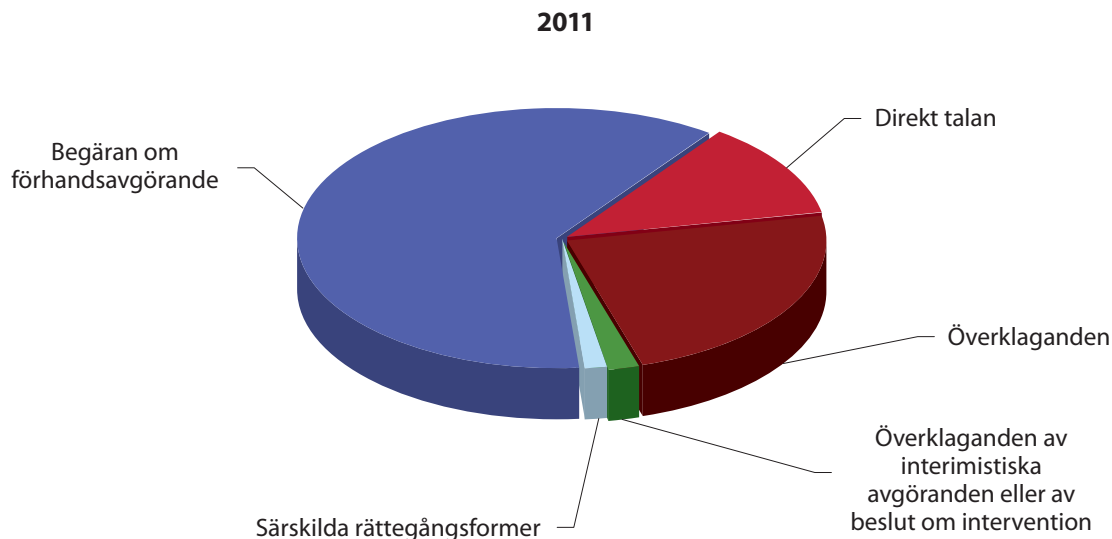
1. Domstolens allmänna verksamhet **Anhängiggjorda mål, avgjorda mål och pågående mål** **(2007–2011)¹**

	2007	2008	2009	2010	2011
Anhängiggjorda mål	581	593	562	631	688
Avgjorda mål	570	567	588	574	638
Pågående mål	742	768	742	799	849

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

2. Anhängiggjorda mål – Typ av förfaranden (2007–2011)¹

	2007	2008	2009	2010	2011
Begäran om förhandsavgörande	265	288	302	385	423
Direkt talan	222	210	143	136	81
Överklaganden	79	78	105	97	162
Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention	8	8	2	6	13
Yttranden		1	1		
Särskilda rättegångsformer ²	7	8	9	7	9
Totalt	581	593	562	631	688
Ansökan om interimistiska åtgärder	3	3	2	2	3

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

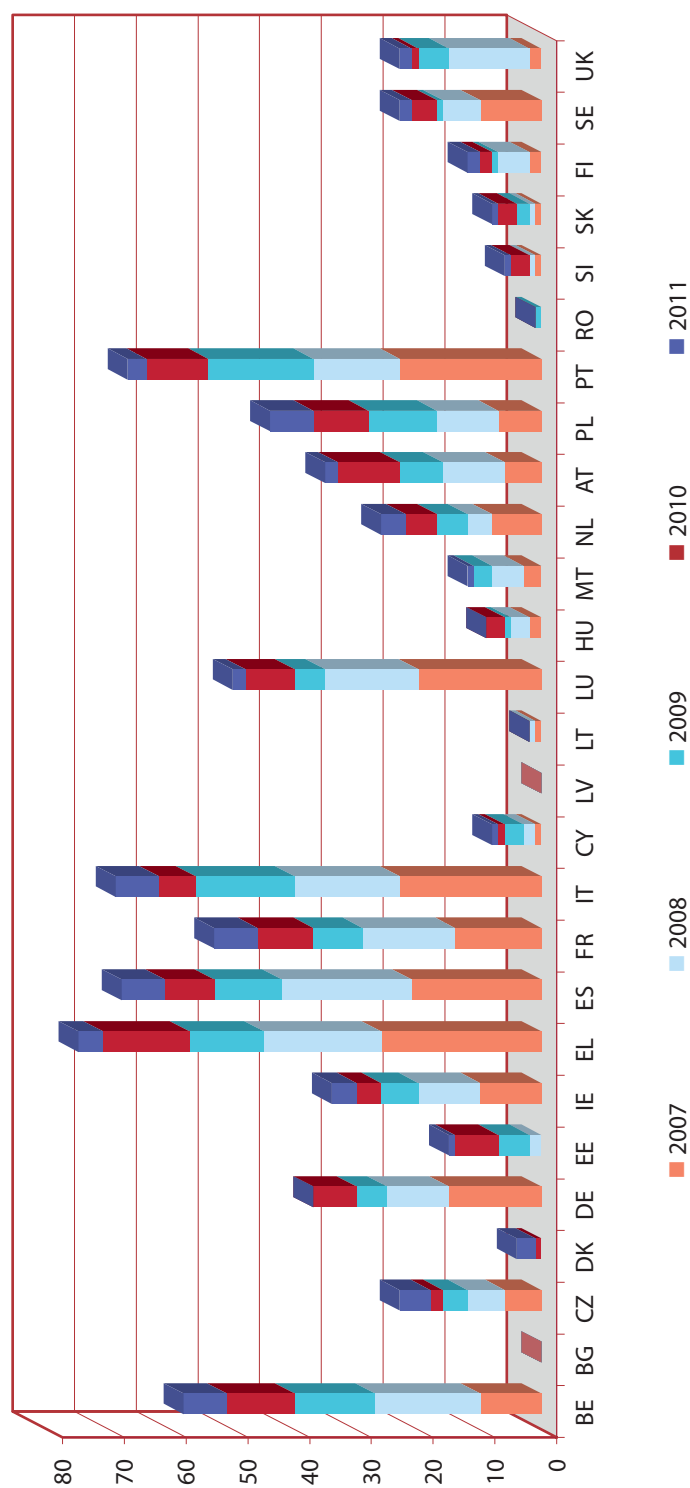
² Följande förfaranden anses vara "särskilda rättegångsformer": rättelse av dom (artikel 66 i rättegångsreglerna), fastställelse av rättegångskostnader (artikel 74 i rättegångsreglerna), rättshjälp (artikel 76 i rättegångsreglerna), ansökan om återvinning (artikel 94 i rättegångsreglerna), talan av tredje man (artikel 97 i rättegångsreglerna), resning (artikel 98 i rättegångsreglerna), förklaring av dom (artikel 102 i rättegångsreglerna), prövning av förslag från förste generaladvokaten att domstolen omprövar tribunalens avgörande (artikel 62 i domstolens stadga), utmätning, kvarstad och andra säkerhetsåtgärder (protokollet om immunitet och privilegier) och mål rörande immunitet (protokollet om immunitet och privilegier).

3. Anhängiggjorda mål – Föremål för talan (2011)¹

	Direkt talan	Begäran om förhandsavgörande	Överklaganden	Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention	Totalt	Särskilda rättegångsformer
Anslutning av nya stater		2			2	
Bolagsrätt	2	1			3	
Ekonomisk och monetär politik			1		1	
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning		2	4		6	
Etableringsfrihet	4	11			15	
Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa		44			44	
Europeiska unionens yttre åtgärder	1	5	1		7	
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel, bedrägeribekämpning ...)	1	3			4	
Folkhälsa		2			2	
Fri rörlighet för kapital	3	19			22	
Fri rörlighet för personer	1	11	2		14	
Fri rörlighet för varor	3	2			5	
Frihet att tillhandahålla tjänster	1	12	3		16	
Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik	1	9	6	1	17	
Handelspolitik		2	2		4	
Immaterialrätt och industriell äganderätt	2	17	39		58	
Industripolitik	3	7			10	
Institutionell rätt	7	2	17	10	36	1
Jordbruk	3	23	5		31	
Konkurrens		7	52	1	60	
Konsumentskydd	2	21			23	
Miljö	20	19	3		42	
Offentlig upphandling		9	3		12	
Skatterätt	19	66			85	
Social trygghet för migrerande arbetstagare		11			11	
Socialpolitik	3	37	1		41	
Statligt stöd	2	3	14		19	
Tillgång till handlingar			6		6	
Tillnärmning av lagstiftning		15			15	
Transport	2	19			21	
Tullunionen och gemensamma tulltaxan		19			19	
Turism		1			1	
Unionsmedborgarskap	1	12			13	
Unionsrättens principer		9	2		11	
Utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott		1			1	
FEUF	81	423	161	12	677	1
Institutionell rätt				1	1	
Immunitet och privilegier						1
Förfarande						7
Tjänsteföreskrifterna			1		1	
Övriga			1	1	2	8
TOTALT	81	423	162	13	679	9

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

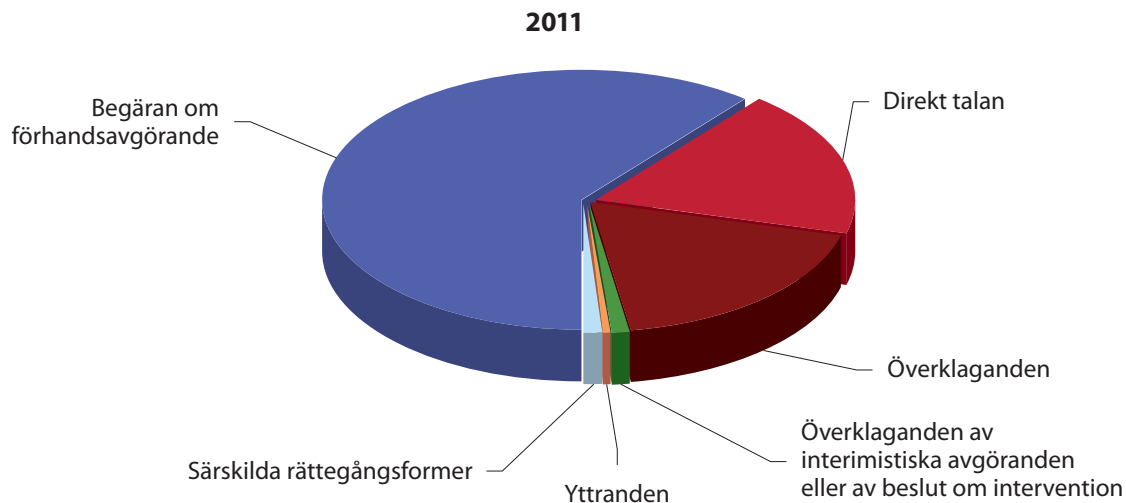
4. Anhängiggjorda mål – Talan om fördragsbrott (2007–2011)¹

	2007	2008	2009	2010	2011
Belgien	10	17	13	11	7
Bulgarien					
Tjeckien	6	6	4	2	5
Danmark				1	3
Tyskland	15	10	5	7	
Estland		2	5	7	1
Irland	10	10	6	4	4
Grekland	26	19	12	14	4
Spanien	21	21	11	8	7
Frankrike	14	15	8	9	7
Italien	23	17	16	6	7
Cypern	1	2	3	1	1
Lettland					
Litauen	1	1			
Luxemburg	20	15	5	8	2
Ungern	2	3	1	3	
Malta	3	5	3		1
Nederländerna	8	4	5	5	4
Österrike	6	10	7	10	2
Polen	7	10	11	9	7
Portugal	23	14	17	10	3
Rumänien			1		
Slovenien	1	1		3	1
Slovakien	1	1	2	3	1
Finland	2	5	1	2	2
Sverige	10	6	1	4	2
Förenade kungariket	2	13	5	1	2
Totalt	212	207	142	128	73

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

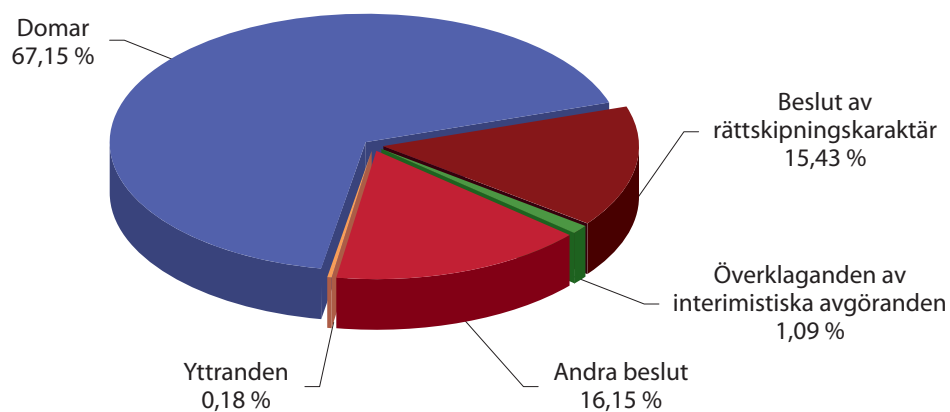
5. Avgjorda mål – Typ av förfaranden (2007–2011)¹

	2007	2008	2009	2010	2011
Begäran om förhandsavgörande	235	301	259	339	388
Direkt talan	241	181	215	139	117
Överklaganden	88	69	97	84	117
Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention	2	8	7	4	7
Yttranden			1		1
Särskilda rättegångsformer	4	8	9	8	8
Totalt	570	567	588	574	638

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

6. Avgjorda mål – Domar, beslut och yttranden (2011)¹

	Domar	Beslut av rättskipningskaraktär ²	Beslut om interimistiska åtgärder ³	Andra beslut ⁴	Yttranden	Totalt
Begäran om förhandsavgörande	237	38		45		320
Direkt talan	82	1		34		117
Överklaganden	51	41	2	5		99
Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention			4	3		7
Yttranden					1	1
Särskilda rättegångsformer		5		2		7
Totalt	370	85	6	89	1	551

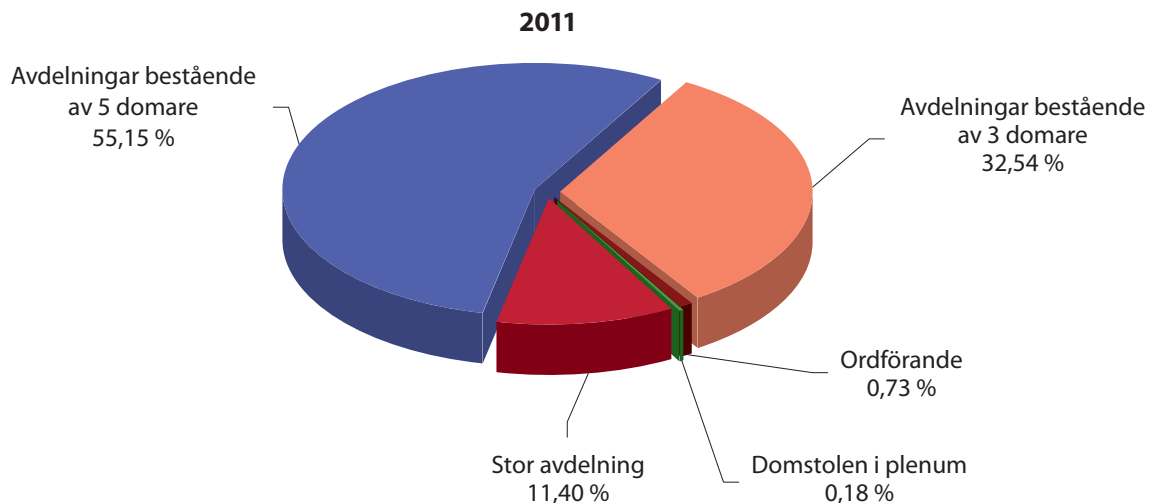
¹ De angivna siffrorna (nettosiffror) visar antalet mål med beaktande av att vissa mål har förenats på grund av samband (en serie förenade mål = ett mål).

² Beslut varigenom domstolen skiljer sig från ett mål på annat sätt än genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till tribunalen.

³ Beslut som meddelats efter en begäran enligt artiklarna 278 FEUF och 279 FEUF (tidigare artiklarna 242 EG och 243 EG) eller artikel 280 FEUF (tidigare artikel 244 EG) eller enligt motsvarande bestämmelser i Euratom-fördraget, eller beslut som meddelats till följd av ett överklagande av ett beslut om interimistiska åtgärder eller intervention.

⁴ Beslut som innebär att domstolen skiljer sig från målet genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till tribunalen.

7. Avgjorda mål – Dömande sammansättning (2007–2011)¹

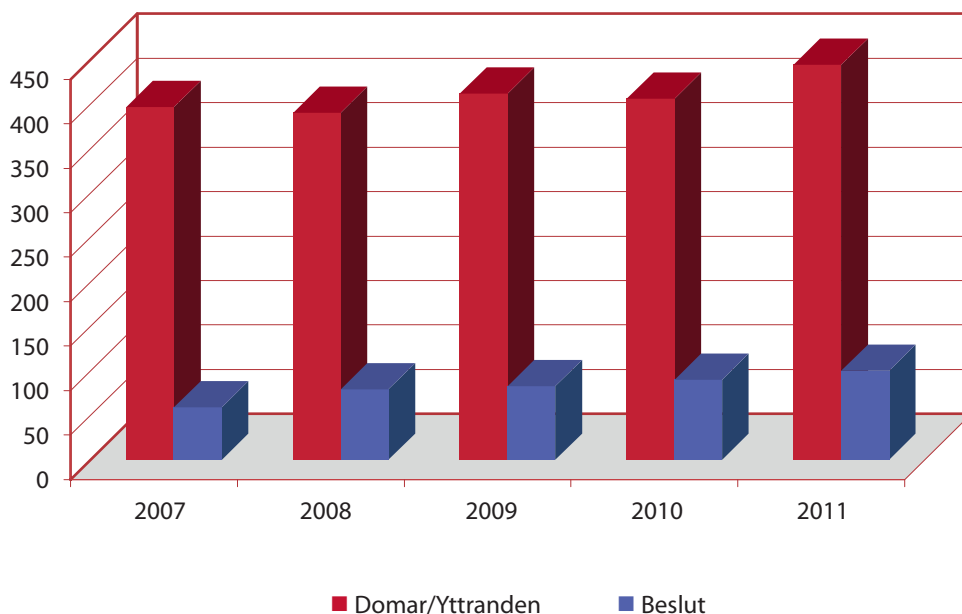

	2007			2008			2009			2010			2011		
	Domar/Yttranden	Beslut ²	Totalt	Domar/Yttranden	Beslut ²	Totalt	Domar/Yttranden	Beslut ²	Totalt	Domar/Yttranden	Beslut ²	Totalt	Domar/Yttranden	Beslut ²	Totalt
Domstolen i plenum													1		1
Stor avdelning	51		51	66		66	41		41	70	1	71	62		62
Avdelningar bestående av 5 domare	241	8	249	259	13	272	275	8	283	280	8	288	290	10	300
Avdelningar bestående av 3 domare	105	49	154	65	59	124	96	70	166	56	76	132	91	86	177
Ordförande		2	2		7	7		5	5		5	5		4	4
Totalt	397	59	456	390	79	469	412	83	495	406	90	496	444	100	544

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

² Beslut varigenom domstolen skiljer sig från ett mål på annat sätt än genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till tribunalen.

8. Mål avgjorda genom dom, yttrande eller beslut av rättskipningskaraktär (2007–2011)^{1 2}

	2007	2008	2009	2010	2011
Domar/Yttranden	397	390	412	406	444
Beslut	59	79	83	90	100
Totalt	456	469	495	496	544

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

² Beslut varigenom domstolen skiljer sig från ett mål på annat sätt än genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till tribunalen.

9. Mål avgjorda genom dom, yttrande eller beslut av rättskipningskaraktär – Föremål för talan (2007–2011)¹

	2007	2008	2009	2010	2011
Anslutning av nya stater	1		1		1
Bolagsrätt	16	17	17	17	8
Brysselkonventionen	2	1	2		
Ekonomisk och monetär politik	1	1	1	1	
Energi	4	4	4	2	2
Etableringsfrihet	19	29	13	17	21
Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa	17	4	26	24	23
Europeiska unionens yttre åtgärder	9	8	8	10	8
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel, bedrägeribekämpning ...) ²				1	4
Folkhälsa					3
Forskning, information, utbildning, statistik				1	
Fri rörlighet för kapital	13	9	7	6	14
Fri rörlighet för personer	19	27	19	17	9
Fri rörlighet för varor	14	12	13	6	8
Frihet att tillhandahålla tjänster	24	8	17	30	27
Gemensam fiskepolitik	6	6	4	2	1
Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik	4	2	2	2	4
Gemensamma tulltaxan ⁴	10	5	13	7	2
Gemenskapens budget ²				1	
Gemenskapernas egna medel ²	3		10	5	2
Handelspolitik	1	1	5	2	2
Immaterialrätt och industriell äganderätt	21	22	31	38	47
Immunitet och privilegier	1	2			
Industripolitik	11	12	6	9	9
Institutionell rätt	6	15	29	26	20
Jordbruk	23	54	18	15	23
Konkurrens	17	23	28	13	19
Konsumentskydd ³				3	4
Miljö- och konsumentskydd ³	50	43	60	48	25
Miljö ³				9	35
Offentlig upphandling					7
Rättsliga och inrikes frågor		1			
Regionalpolitik	7	1	3	2	
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)					1
Romkonventionen			1		
Skatterätt	44	38	44	66	49
Social trygghet för migrerande arbetstagare	7	5	3	6	8
Socialpolitik	26	25	33	36	36
Statligt stöd	9	26	10	16	48
Tillgång till handlingar					2
Tillnärmning av lagstiftning	21	21	32	15	15

>>>

	2007	2008	2009	2010	2011
Transport	6	4	9	4	7
Tullunionen och gemensamma tulltaxan ⁴	12	8	5	15	19
Unionsmedborgarskap	2	7	3	6	7
Unionsrättens principer	4	4	4	4	15
EG-fördraget/FEUF	430	445	481	482	535
EU-fördraget	4	6	1	4	1
Kol- och stålfördraget	1	2			1
Euratomfördraget	1				
Immunitet och privilegier					2
Förfarande	3	5	5	6	5
Tjänsteföreskrifterna	17	11	8	4	
Övriga	20	16	13	10	7
TOTALT	456	469	495	496	544

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

² Rubrikerna "Gemenskapernas budget" och "Gemenskapernas egna medel" har slagits samman och återfinns under rubriken "Finansiella bestämmelser" såvitt avser mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

³ Rubriken "Miljö och konsumenter" har delats upp i två olika rubriker för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

⁴ Rubrikerna "Gemensamma tulltaxan" och "Tullunionen" har slagits samman till en enda rubrik för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

10. Mål avgjorda genom dom, yttrande eller beslut av rättskipningskaraktär – Föremål för talan (2011)¹

	Domar/Yttranden	Beslut ²	Totalt
Anslutning av nya stater	1		1
Bolagsrätt	7	1	8
Energi	2		2
Etableringsfrihet	20	1	21
Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa	22	1	23
Europeiska unionens yttre åtgärder	7	1	8
Europeiskt medborgarskap	7		7
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel, bedrägeribekämpning ...) ³	4		4
Folkhälsa	1	2	3
Fri rörlighet för kapital	13	1	14
Fri rörlighet för personer	9		9
Fri rörlighet för varor	8		8
Frihet att tillhandahålla tjänster	26	1	27
Gemensam fiskepolitik	1		1
Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik	4		4
Gemensamma tulltaxan ⁵	2		2
Gemenskapernas egna medel ³	2		2
Handelspolitik	2		2
Immaterialrätt	26	21	47
Industripolitik	8	1	9
Institutionell rätt	8	12	20
Jordbruk	21	2	23
Konkurrens	17	2	19
Konsumentskydd ⁴	2	2	4
Miljö- och konsumentskydd ⁴	21	4	25
Miljö ⁴	34	1	35
Offentlig upphandling	3	4	7
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)	1		1
Skatterätt	39	10	49
Social trygghet för migrerande arbetstagare	8		8
Socialpolitik	28	8	36
Statligt stöd	42	6	48
Tillgång till handlingar		2	2
Tillnärmning av lagstiftning	13	2	15
Transport	6	1	7
Tullunionen och gemensamma tulltaxan ⁵	18	1	19
Unionsrättens principer	7	8	15

>>>

EG-fördraget/FEUF	440	95	535
EU-fördraget	1		1
Kol- och stålfördraget	1		1
Immunitet och privilegier	2		2
Förfarande		5	5
Övriga	2	5	7
TOTALT	444	100	544

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

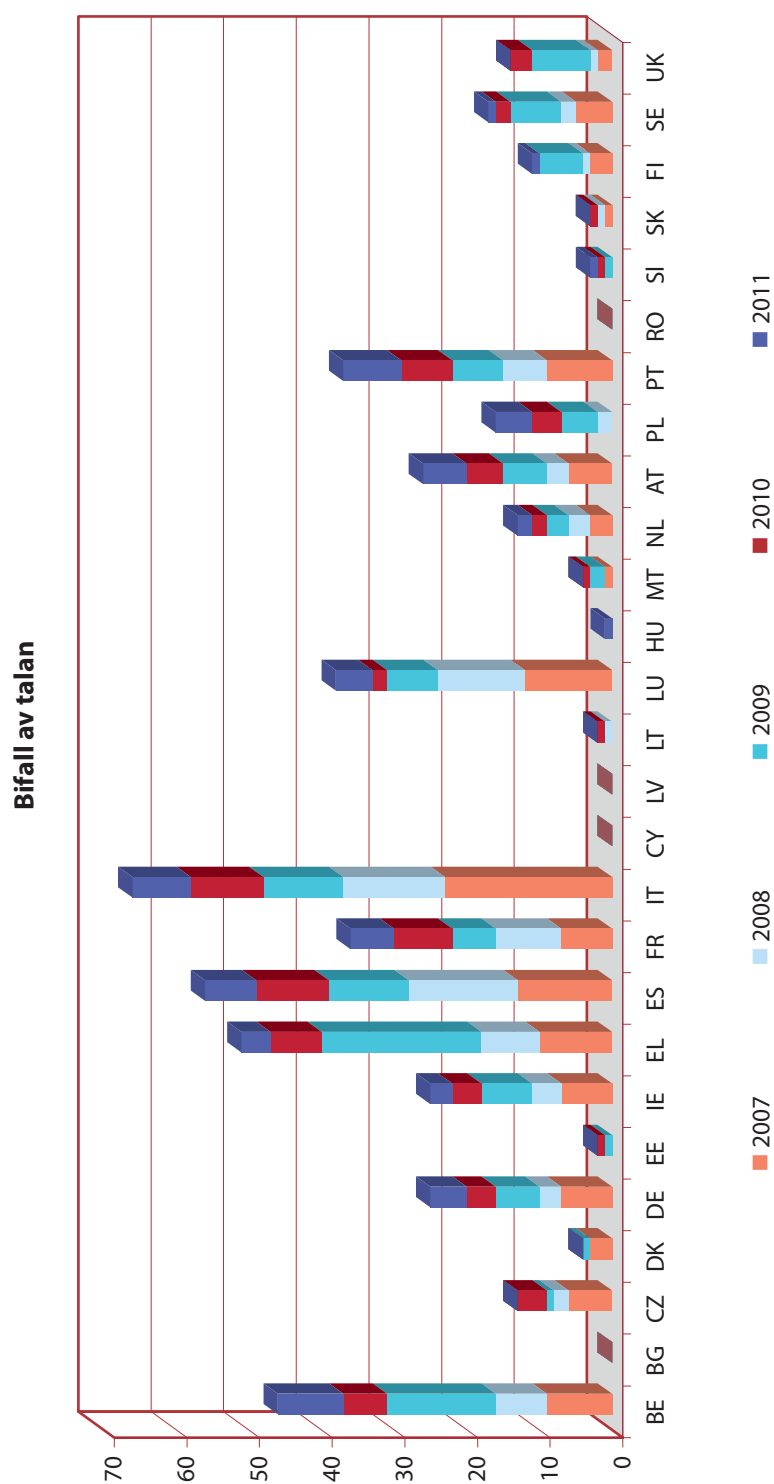
² Beslut varigenom domstolen skiljer sig från ett mål på annat sätt än genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till tribunalen.

³ Rubrikerna "Gemenskapernas budget" och "Gemenskapernas egna medel" har slagits samman och återfinns under rubriken "Finansiella bestämmelser" såvitt avser mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

⁴ Rubriken "Miljö och konsumenter" har delats upp i två olika rubriker för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

⁵ Rubrikerna "Gemensamma tulltaxan" och "Tullunionen" har slagits samman till en enda rubrik för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

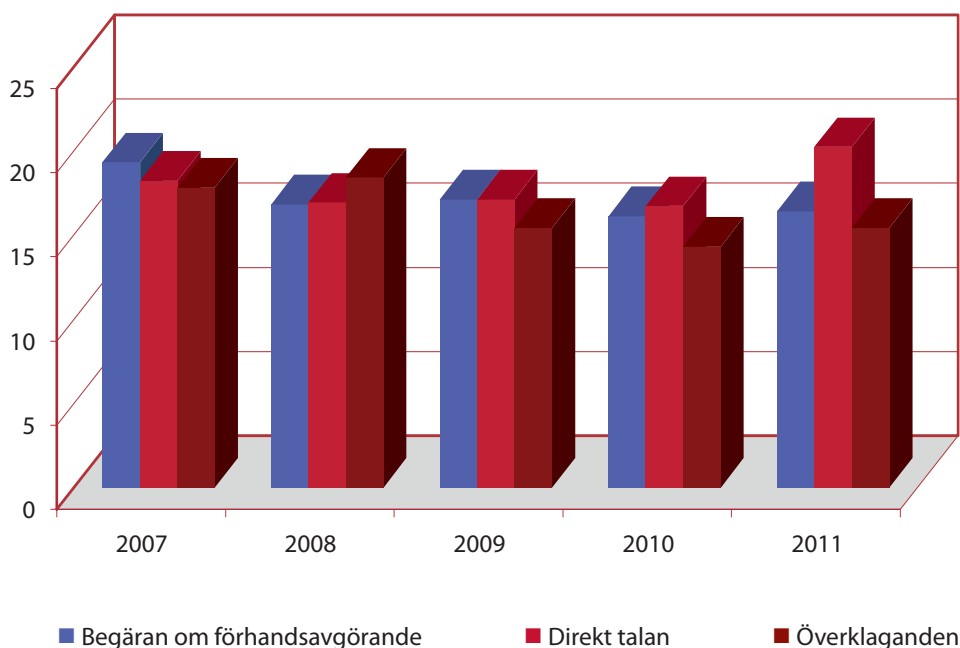
11. Avgjorda mål – Domar i mål om fördragsbrott: avgörandets innebörd (2007–2011)¹

	2007			2008			2009			2010			2011		
	Bifall	Avslag		Bifall	Avslag		Bifall	Avslag		Bifall	Avslag		Bifall	Avslag	
Belgien	9	1	7	15	1	6	1	9	1						
Bulgarien															
Tjeckien	6		2	1		4									
Danmark	3			1											
Tyskland	7	1	3	6	2	4	2	5	2						
Estland				1		1									
Irland	7	2	4	7		4		3							
Grekland	10	3	8	22	1	7		4							
Spanien	13	1	15	11	1	10	2	7	1						
Frankrike	7		9	6	1	8	2	6	2						
Italien	23	2	14	11	4	10	8	1	10						
Cypern															
Lettland															
Litauen			1			1									
Luxemburg	12		12	7		2		5							
Ungern															
Malta	1			2		1	1	1	1						
Nederländerna	3	1	3	3		2		2							
Österrike	6		3	6		5		6							
Polen			2	5		4		5							
Portugal	9		6	7	1	7	1	8	1						
Rumänien															
Slovenien				1		1									
Slovakien	1		1			1									
Finland	3	1	1	6	1			1							
Sverige	5		2	7	1	2		1							
Förenade kungariket	2	4	1	8	1	3	1	1	12						
Totalt	127	16	94	133	10	83	12	72	9						

¹ De angivna siffrorna (nettosiffror) visar antalet mål med beaktande av att vissa mål har förenats på grund av samband (en serie förenade mål = ett mål).

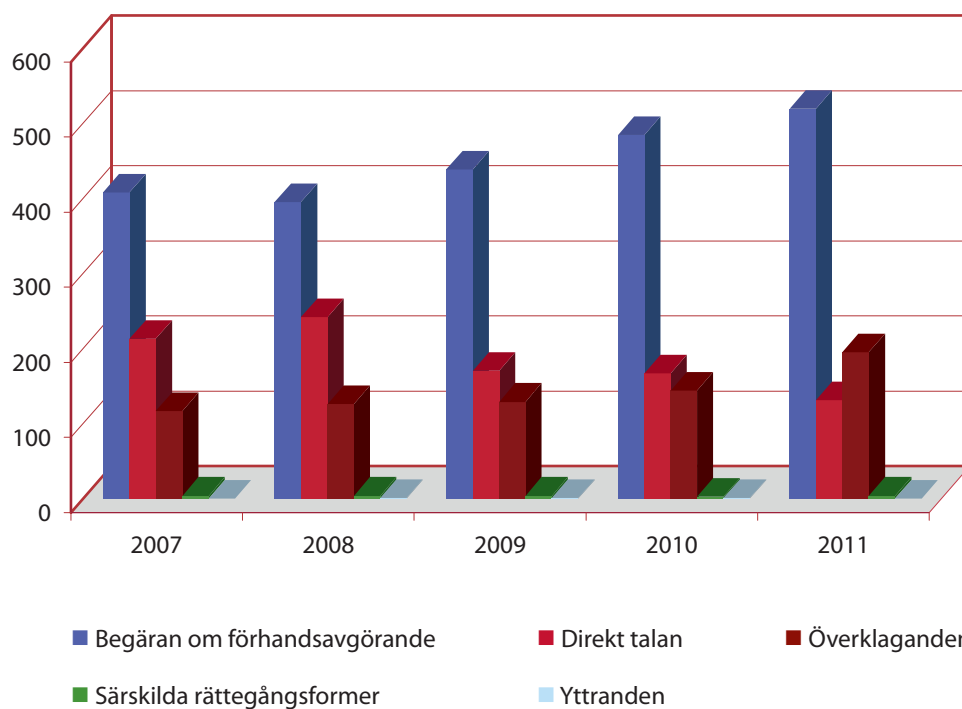
12. Avgjorda mål – Handläggningstid (2007–2011)¹ (domar och beslut av rättskipningskaraktär)

	2007	2008	2009	2010	2011
Begäran om förhandsavgörande	19,3	16,8	17,1	16,1	16,4
Förfaranden för brådskanie mål om förhandsavgörande		2,1	2,5	2,1	2,5
Direkt talan	18,2	16,9	17,1	16,7	20,2
Överklaganden	17,8	18,4	15,4	14,3	15,4

¹ Handläggningstiden uttrycks i månader och i tiondelar av en månad. Följande typer av mål omfattas inte av beräkningen av handläggningstiden: mål som innehåller en mellandom eller en åtgärd för bevisupptagning, yttranden, särskilda rättegångsformer (det vill säga fastställelse av rättegångskostnader, rättshjälp, ansökan om återvinning, talan av tredje man, förklaring av dom, resning, rättelse av dom, förfaranden om utmätning, kvarstad och andra säkerhetsåtgärder), mål som avslutas genom ett beslut om avskrivning, beslut att anledning saknas att döma i saken, beslut om återförvisning eller beslut om överlämnande till tribunalen, interimistiska förfaranden samt överklaganden angående interimistiska åtgärder eller intervention.

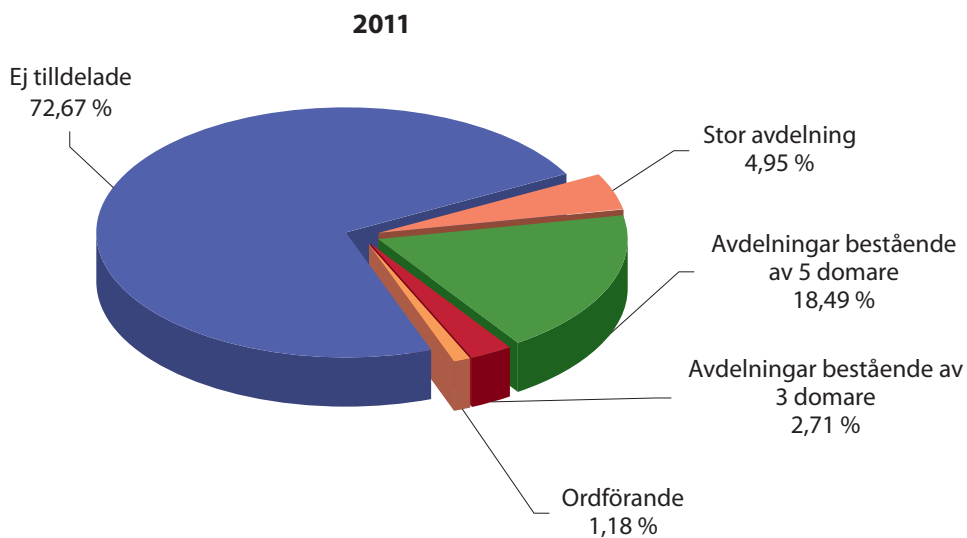
13. Pågående mål den 31 december – Typ av förfaranden (2007–2011)¹

	2007	2008	2009	2010	2011
Begäran om förhandsavgörande	408	395	438	484	519
Direkt talan	213	242	170	167	131
Överklaganden	117	126	129	144	195
Särskilda rättegångsformer	4	4	4	3	4
Yttranden		1	1	1	
Totalt	742	768	742	799	849

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

14. Pågående mål den 31 december – Dömande sammansättning (2007–2011)¹

	2007	2008	2009	2010	2011
Ej tilldelade	481	524	490	519	617
Domstolen i plenum				1	
Stor avdelning	59	40	65	49	42
Avdelningar bestående av 5 domare	170	177	169	193	157
Avdelningar bestående av 3 domare	24	19	15	33	23
Ordförande	8	8	3	4	10
Totalt	742	768	742	799	849

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

15. Övriga – Skyndsam handläggning (2007–2011)¹

	2007		2008		2009		2010		2011	
	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag
Direkt talan		1						1		
Begäran om förhandsavgörande		5	2	6	1	3	4	7	2	6
Överklaganden		1				1				5
Särskilda rättegångsformer						1				
Totalt		7	2	6	1	5	4	8	2	11

16. Övriga – Förfaranden för brådskande mål om förhandsavgörande (2008–2011)²

	2008		2009		2010		2011	
	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag
Jordbruk		1						
Polisiärt och straffrättsligt samarbete	2	1		1				
Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa	1	1	2		5	1	2	3
Totalt	3	3	2	1	5	1	2	3

¹ Sedan den 1 juli 2000 är det möjligt att handlägga mål enligt ett förfarande för skyndsam handläggning i enlighet med artiklarna 62a och 104a i rättegångsreglerna.

² Sedan den 1 mars 2008 är det möjligt att handlägga mål som avser området med frihet, säkerhet och rättvisa enligt ett förfarande för brådskande mål om förhandsavgörande i enlighet med artikel 104b i rättegångsreglerna.

17. Övrigt – Interimistiska förfaranden (2011)¹

	Anhängiggjorda interimistiska förfaranden	Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention	Beslutets innebörd		
			Avslag	Bifall	Avskrivning eller anledning saknas att döma i saken
Europeiska utrikestjänsten	1				
Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik		1			
Handelspolitik					1
Immaterialrätt och industriell äganderätt	2				
Institutionell rätt		11	3		1
Konkurrens		1			1
Miljö					1
Statligt stöd			1		
Tillgång till handlingar			1		
TOTALT	3	13	5		4

¹ De angivna siffrorna (nettosiffror) visar antalet mål med beaktande av att vissa mål har förenats på grund av samband (en serie förenade mål = ett mål).

18. Den dömande verksamhetens allmänna utveckling (1952–2011) – Anhängiggjorda mål och domar

År	Anhängiggjorda mål ¹							Domar/Yttranden ²
	Direkt talan	Begäran om förhandsavgörande	Överklaganden	Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention	Begäran om yttrande	Totalt	Ansökan om interimistiska åtgärder	
1953	4					4		
1954	10					10		2
1955	9					9	2	4
1956	11					11	2	6
1957	19					19	2	4
1958	43					43		10
1959	46				1	47	5	13
1960	22				1	23	2	18
1961	24	1			1	26	1	11
1962	30	5				35	2	20
1963	99	6				105	7	17
1964	49	6				55	4	31
1965	55	7				62	4	52
1966	30	1				31	2	24
1967	14	23				37		24
1968	24	9				33	1	27
1969	60	17				77	2	30
1970	47	32				79		64
1971	59	37				96	1	60
1972	42	40				82	2	61
1973	131	61				192	6	80
1974	63	39				102	8	63
1975	61	69			1	131	5	78
1976	51	75			1	127	6	88
1977	74	84				158	6	100
1978	146	123			1	270	7	97
1979	1 218	106				1 324	6	138
1980	180	99				279	14	132
1981	214	108				322	17	128
1982	217	129				346	16	185
1983	199	98				297	11	151
1984	183	129				312	17	165
1985	294	139				433	23	211
1986	238	91				329	23	174

>>>

År	Anhängiggjorda mål ¹							Domar/Yttranden ²
	Direkt talan	Begäran om förhandsavgörande	Överklaganden	Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention	Begäran om yttrande	Totalt	Ansökan om interimistiska åtgärder	
1987	251	144				395	21	208
1988	193	179				372	17	238
1989	244	139				383	19	188
1990	221	141	15	1		378	12	193
1991	140	186	13	1	2	342	9	204
1992	251	162	24	1	2	440	5	210
1993	265	204	17			486	13	203
1994	125	203	12	1	3	344	4	188
1995	109	251	46	2		408	3	172
1996	132	256	25	3		416	4	193
1997	169	239	30	5		443	1	242
1998	147	264	66	4		481	2	254
1999	214	255	68	4		541	4	235
2000	197	224	66	13	2	502	4	273
2001	187	237	72	7		503	6	244
2002	204	216	46	4		470	1	269
2003	277	210	63	5	1	556	7	308
2004	219	249	52	6	1	527	3	375
2005	179	221	66	1		467	2	362
2006	201	251	80	3		535	1	351
2007	221	265	79	8		573	3	379
2008	210	288	77	8	1	584	3	333
2009	143	302	104	2	1	552	1	377
2010	136	385	97	6		624	2	370
2011	81	423	162	13		679	3	371
Totalt	8 682	7 428	1 280	98	19	17 507	354	9 008

¹ Bruttosiffror, särskilda rättegångsformer undantagna.

² Nettosiffror.

19. Den dömande verksamhetens allmänna utveckling (1952–2011) –
 Begäran om förhandsavgörande som anhängiggjorts (per medlemsstat och år)¹

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Övrigt¹	Totalt
1961																		1										1	
1962																		5										5	
1963															1			5										6	
1964											2							4										6	
1965					4				2									1										7	
1966																		1										1	
1967	5				11				3						1			3										23	
1968	1				4				1		1							2										9	
1969	4				11				1						1													17	
1970	4				21				2		2							3										32	
1971	1				18				6		5				1			6										37	
1972	5				20				1		4							10										40	
1973	8				37				4		5				1			6										61	
1974	5				15					6	5							7								1		39	
1975	7			1	26				15		14				1			4								1		69	
1976	11				28				8		12							14								1		75	
1977	16			1	30				14		7							9								5		84	
1978	7			3	46				12		11							38								5		123	
1979	13			1	33				18		19				1			11								8		106	
1980	14			2	24				14		19							17								6		99	
1981	12			1	41				17		11				4			17								5		108	
1982	10			1	36				39		18							21								4		129	
1983	9			4	36				15		7							19								6		98	
1984	13			2	38				34		10							22								9		129	
1985	13				40				45		11				6			14								8		139	
																												>>>	

>>>

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Övrigt¹	Totalt	
1986	13			4	18		4	2	1	19	5				1			16									8		91	
1987	15			5	32		2	17	1	36	5				3			19									9		144	
1988	30			4	34				1	38	28				2			26									16		179	
1989	13			2	47		1	2	2	28	10				1			18			1						14		139	
1990	17			5	34		4	2	6	21	25				4			9		2							12		141	
1991	19			2	54		2	3	5	29	36				2			17		3							14		186	
1992	16			3	62			1	5	15	22				1			18		1							18		162	
1993	22			7	57		1	5	7	22	24				1			43		3							12		204	
1994	19			4	44		2		13	36	46				1			13		1							24		203	
1995	14			8	51		3	10	10	43	58				2			19	2	5						6	20		251	
1996	30			4	66			4	6	24	70				2			10	6	6					3	4	21		256	
1997	19			7	46		1	2	9	10	50				3			24	35	2					6	7	18		239	
1998	12			7	49		3	5	55	16	39				2			21	16	7					2	6	24		264	
1999	13			3	49		2	3	4	17	43				4			23	56	7					4	5	22		255	
2000	15			3	47		2	3	5	12	50							12	31	8					5	4	26	1	224	
2001	10			5	53		1	4	4	15	40				2			14	57	4					3	4	21		237	
2002	18			8	59			7	3	8	37				4			12	31	3					7	5	14		216	
2003	18			3	43		2	4	8	9	45				4			28	15	1					4	4	22		210	
2004	24			4	50		1	18	8	21	48				1	2		28	12	1					4	5	22		249	
2005	21		1	4	51		2	11	10	17	18				2	3		36	15	1	2				4	11	12		221	
2006	17		3	3	77		1	14	17	24	34			1	1	4		20	12	2	3				1	5	2	10		251
2007	22	1	2	5	59	2	2	8	14	26	43			1		2		19	20	7	3	1			1	5	6	16		265
2008	24		1	6	71	2	1	9	17	12	39	1	3	3	4	6		34	25	4	1				4	7	14		288	
2009	35	8	5	3	59	2		11	11	28	29	1	4	3		10	1	24	15	10	3	1	2	1	2	5	28	1	302	
2010	37	9	3	10	71		4	6	22	33	49		3	2	9	6		24	15	8	10	17	1	5	6	6	29		385	
2011	34	22	5	6	83	1	7	9	27	31	44		10	1	2	13		22	24	11	11	14	1	3	12	4	26		423	
Totalt	685	40	20	141	1 885	7	62	160	271	847	1 100	2	20	11	75	46	1	789	387	43	88	33	4	11	76	91	531	2	7 428	

¹ Mål C-265/00, Campina mot Melkunie (Cour de justice Benelux / Benelux Gerechtshof).
Mål C-196/09, Miles m.fl. (Chambre de recours des écoles européennes).

20. Den dömande verksamhetens allmänna utveckling (1952–2011) – Begäran om förhandsavgörande som anhängiggjorts (per medlemsstat och domstol)

			Totalt
Belgien	Cour constitutionnelle	21	
	Cour de cassation	85	
	Conseil d'État	64	
	Övriga domstolar	515	685
Bulgarien	Софийски градски съд Търговско отделение	1	
	Övriga domstolar	39	40
Tjeckien	Nejvyššího soudu		
	Nejvyšší správní soud	10	
	Ústavní soud		
	Övriga domstolar	10	20
Danmark	Højesteret	30	
	Övriga domstolar	111	141
Tyskland	Bundesgerichtshof	148	
	Bundesverwaltungsgericht	105	
	Bundesfinanzhof	279	
	Bundesarbeitsgericht	23	
	Bundessozialgericht	74	
	Staatsgerichtshof des Landes Hessen	1	
	Övriga domstolar	1 255	1 885
Estland	Riigikohus	2	
	Övriga domstolar	5	7
Irland	Supreme Court	19	
	High Court	20	
	Övriga domstolar	23	62
Grekland	Άρειος Πάγος	10	
	Συμβούλιο της Επικρατείας	50	
	Övriga domstolar	100	160
Spanien	Tribunal Supremo	46	
	Audiencia Nacional	1	
	Juzgado Central de lo Penal	7	
	Övriga domstolar	217	271
Frankrike	Cour de cassation	95	
	Conseil d'État	75	
	Övriga domstolar	677	847
Italien	Corte suprema di Cassazione	110	
	Corte Costituzionale	1	
	Consiglio di Stato	75	
	Övriga domstolar	914	1 100
Cypern	Ανώτατο Δικαστήριο	2	
	Övriga domstolar		2
Lettland	Augstākā tiesa	18	
	Satversmes tiesa		
	Övriga domstolar	2	20

>>>

			Totalt
Litauen	Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas	1	
	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas	3	
	Lietuvos vyriausiasis administracinis Teismas	3	
	Övriga domstolar	4	11
Luxemburg	Cour supérieure de justice	10	
	Cour de cassation	8	
	Conseil d'État	13	
	Cour administrative	8	
	Övriga domstolar	36	75
Ungern	Legfelsőbb Bíróság	3	
	Fővárosi Ítéltábla	2	
	Szegedi Ítéltábla	1	
	Övriga domstolar	40	46
Malta	Qorti Kostituzzjonali		
	Qorti ta' l- Appel		
	Övriga domstolar	1	1
Nederländerna	Raad van State	74	
	Hoge Raad der Nederlanden	207	
	Centrale Raad van Beroep	49	
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	140	
	Tariefcommissie	34	
	Övriga domstolar	285	789
Österrike	Verfassungsgerichtshof	4	
	Oberster Gerichtshof	87	
	Oberster Patent- und Markensenat	3	
	Bundesvergabeamt	24	
	Verwaltungsgerichtshof	66	
	Vergabekontrollsenat	4	
	Övriga domstolar	199	387
Polen	Sąd Najwyższy	5	
	Naczelny Sąd Administracyjny	15	
	Trybunał Konstytucyjny		
	Övriga domstolar	23	43
Portugal	Supremo Tribunal de Justiça	2	
	Supremo Tribunal Administrativo	45	
	Övriga domstolar	41	88
Rumänien	Tribunal Dâmbovița	3	
	Curtea de Apel	14	
	Övriga domstolar	16	33
Slovenien	Vrhovno sodišče	1	
	Ustavno sodišče		
	Övriga domstolar	3	4

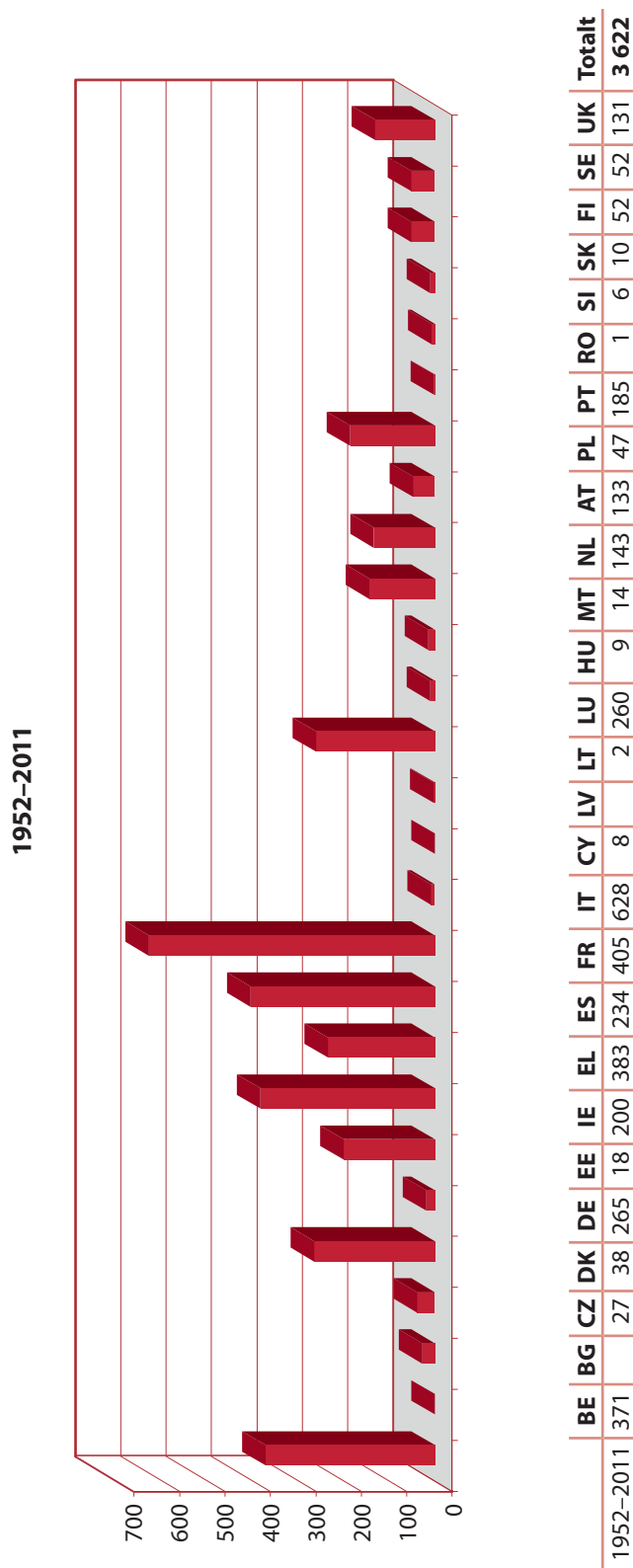
>>>

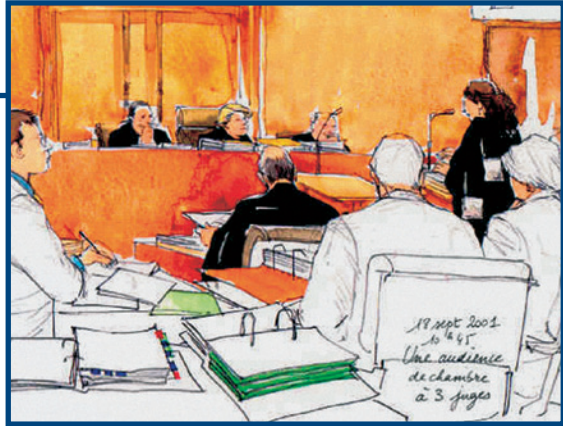
			Totalt
Slovakien	Ústavný Súd		
	Najvyšší súd	6	
	Övriga domstolar	5	11
Finland	Högsta förvaltningsdomstolen	38	
	Högsta domstolen	12	
	Övriga domstolar	26	76
Sverige	Högsta domstolen	14	
	Marknadsdomstolen	5	
	Regeringsrätten	24	
	Övriga domstolar	48	91
Förenade kungariket	House of Lords	40	
	Supreme Court	3	
	Court of Appeal	69	
	Övriga domstolar	419	531
Övriga	Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof ¹	1	1
	Europaskolornas överklagandenämnd ²	1	1
Totalt			7 428

¹ Mål C-265/00, Campina Melkunie.

² Mål C-196/09, Miles m.fl.

21. Den dömande verksamhetens allmänna utveckling (1952–2011) – Anhängiggjorda mål om fördragsbrott

Kapitel II

Tribunalen

A – Tribunalens verksamhet år 2011

Av ordföranden Marc Jaeger

År 2011 skedde förvisso ingen partiell ny tillsättning, men året var ändå inte ett år helt utan förändringar för tribunalen när det gäller dess sammansättning. Under året välkomnade vi Mariyana Kancheva, som efterträdde Teodor Tchipev sedan han slutat i juni 2010. Under året avgick även Enzo Moavero Milanesi. Denna typ av förändringar inträffar utöver den fastlagda ordningen med ny tillsättningar vart tredje år och är ett återkommande inslag i tribunalens verksamhet. För att möta sådana förändringar krävs att tribunalen vidtar lämpliga organisatoriska åtgärder och visar prov på god förvaltning.

I statistiskt hänseende kan år 2011 tvivelsutan betraktas som ett rekordår. De totalt 722 nya mål som anhängiggjordes utgör en ökning med 15 procent i förhållande till år 2010 (då 636 mål anhängiggjordes), som även det var ett år med en dittills aldrig skådad nivå av antal nya mål. På samma sätt har den stora ökningen av antalet avgjorda mål (+ 35 procent) lett till en för tribunalen helt ny verksamhetstakt med 714 avslutade mål (jämfört med 527 år 2010). Till dessa mål ska läggas 52 interimistiska mål. Resultatet ska ses som frukten av de djupgående reformer som tribunalen gjort vad gäller såväl case management, i vid bemärkelse, som utveckling av databaserade hjälpmedel och skrivmetoder.

Även om tribunalen måste anstränga sig för att varaktigt upprätthålla samma takt som år 2011, medför olika konjunkturfaktorer att en sådan takt inte kan garanteras från år till år. Reformerna måste således fortsättas för att tribunalen ska kunna möta den systematiska ökningen av antalet mål, men även kunna minska antalet pågående mål. Det bör noteras att trots de exceptionella resultat som beskrivs ovan har antalet pågående mål ökat och uppgår till 1 308. Handläggningstiden har haft en tendens att öka och uppgår i genomsnitt till 26,7 månader (jämfört med 24,7 månader år 2010).

Sedan de interna möjligheterna till reformer har uttömts, behöver framtida reformtänkar inriktas på en modernisering av rättegångsreglerna för att uppnå större effektivitet och bättre flexibilitet i handläggningen av olika typer av mål vid tribunalen, samtidigt som parternas processuella rättigheter iakttas. Utöver dessa förvisso nödvändiga förbättringar, visar 2011 års statistik att tribunalen inte rimligen kan planera inför framtiden utan en strukturutveckling och ökade resurser, detta i en ekonomisk, finansiell och budgetrelaterad kontext som inte är direkt gynnsam.

Vad gäller karaktären på tribunalens mål, kännetecknades år 2011 av en ökning av antalet mål om statligt stöd (67 anhängiggjorda mål). Vidare kan det åter konstateras att en stor andel av målen är immaterialrättsliga (219 mål, det vill säga 30 procent av det totala antalet mål). Verksamheten kännetecknades även av en plötslig och omfattande tillströmning av mål avseende restriktiva åtgärder som Europeiska unionen vidtagit med anledning av situationen i vissa tredjeländer (93 anhängiggjorda mål). Detta visar på ett utomordentligt tydligt sätt den direkta påverkan som unionens lagstiftande och reglerande verksamhet har på tribunalens arbetssituation. Rent allmänt har målen blivit mer diversifierade och komplicerade, vilket nedanstående redogörelse vittnar om. Redogörelsen kommer att ägnas åt tribunalens olika verksamhetsområden och därmed beröra avgöranden i mål om lagenlighetsfrågor (I), skadeståndsmål (II), överklaganden (III) och mål om interimistiska åtgärder (IV).

I. Rättsakters lagenlighet

Upptagande till sakprövning av talan som väckts med stöd av artikel 263 FEUF

1. Tidsfrist för väckande av talan

För att en talan om ogiltigförklaring ska kunna upptas till sakprövning måste den tidsfrist som föreskrivs i artikel 263 sjätte stycket FEUF iakttas. I denna bestämmelse föreskrivs att talan om ogiltigförklaring ska väckas inom två månader från den dag då åtgärden offentliggjordes eller delgavs klaganden eller, om så inte har skett, från den dag då denne fick kännedom om åtgärden, alltefter omständigheterna. När det rör sig om en rättsakt som offentliggörs börjar denna frist, enligt artikel 102.1 i tribunalens rättegångsregler, att löpa vid slutet av den fjortonde dagen efter detta offentliggörande.

I målet *PPG och SNF mot Echa* (beslut av den 21 september 2011 i mål T-268/10, ännu ej publicerat i rättsfallssamlingen, överklagat till domstolen, meddelat av tribunalen i utökad sammansättning), hade talan väckts mot ett beslut av Europeiska kemikaliemyndigheten (Echa) vilket, i enlighet med myndighetens skyldigheter enligt Reach-förordningen¹, hade offentliggjorts på myndighetens webbplats. Tribunalen angav att artikel 102.1 i rättegångsreglerna endast avser beslut som offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning* och att det i förevarande fall inte finns någon bestämmelse som påbjuder att det angripna beslutet ska offentliggöras i den tidningen (till skillnad från vad som gäller exempelvis beslut rörande statligt stöd). Av detta skäl fann tribunalen att det saknades skäl att förlänga fristen och att talan således skulle avvisas.

I beslut av den 1 april 2011 i mål T-468/10, *Doherty mot kommissionen* (ännu ej publicerat i rättsfallssamlingen), slog tribunalen vidare fast att det klockslag som ska beaktas som tidpunkt för ingivande av ansökan via telefaxmeddelande är det klockslag som kansliet har registrerat med hänsyn till bestämmelserna i artikel 43.3 i rättegångsreglerna (i vilken det föreskrivs att det vid beräkningen av frister i förfarandet enbart är datumet för ingivande till kansliet som ska gälla). Det är luxemburgsk tid som är relevant, eftersom Europeiska unionens domstol, enligt protokoll nr 6 till EUF-fördraget, ska ha sitt säte i Luxemburg.

I beslut av den 22 juni 2011 i mål T-409/09, *Evropaïki Dynamiki mot kommissionen* (ännu ej publicerat i rättsfallssamlingen, överklagat till domstolen), slog tribunalen fast att den förlängning av fristen med tio dagar med hänsyn till avstånd som föreskrivs i artikel 102.2 i rättegångsreglerna endast avser frister rörande förfarandet och inte den femåriga preskriptionsfrist som föreskrivs i artikel 46 i stadgan för Europeiska unionens domstol. När denna preskriptionsfrist har löpt ut kan talan om utomobligatoriskt ansvar följaktligen inte längre väckas. Fristerna rörande förfarandet, såsom tidsfristerna för att väcka talan, och den femåriga preskriptionsfristen för talan om utomobligatoriskt ansvar mot unionen, är alltså frister av olika slag. Tidsfristerna för att väcka talan tillhör nämligen tvingande rätt och är inte något som parterna eller domstolen kan råda över, eftersom de fastställts för att säkerställa tydlighet och säkerhet i rättsförhållanden. Det ankommer således på unionsdomstolen att även ex officio pröva om talan väckts i tid. Rätten kan däremot inte ex officio pröva grunden avseende preskription av talan om utomobligatoriskt ansvar.

¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG (EUT L 396, s. 1).

2. Artikel 263 fjärde stycket FEUF – Första målen där bestämmelsen tillämpas

a) Begreppet regleringsakt

Enligt artikel 230 fjärde stycket EG ska två villkor vara uppfyllda för att en enskild ska kunna väcka talan mot en rättsakt som är riktad till någon annan. Sökanden ska vara direkt och personligen berörd av den angripna rättsakten. Enligt rättspraxis kan andra fysiska eller juridiska personer än dem som ett beslut är riktat till göra anspråk på att vara personligen berörda endast om beslutet angår dem på grund av vissa egenskaper som är utmärkande för dem eller på grund av en faktisk situation som särskiljer dem från alla andra personer och därigenom berör dem personligen på motsvarande sätt som det berör den som beslutet är riktat till.²

I och med ikraftträdandet av Lissabonfördraget den 1 december 2009 har villkoren för att en talan om ogiltigförklaring ska tas upp till sakprövning ändrats. Enligt artikel 263 fjärde stycket FEUF får således alla fysiska eller juridiska personer väcka talan mot en akt som direkt och personligen berör dem samt mot en regleringsakt som direkt berör dem och som inte medför genomförandeåtgärder. Denna nya bestämmelse som är avsedd att underlätta för enskilda att utverka en prövning av unionsdomstolen har för första gången varit föremål för tribunalens tolkning.

I beslut av den 6 september 2011 i mål T-18/10, *Inuit Tapiriit Kanatami m.fl. mot parlamentet och rådet* (ännu ej publicerat i rättsfallssamlingen, meddelat av tribunalen i utökad sammansättning), klargjorde tribunalen för första gången begreppet regleringsakt i den mening som avses i artikel 263 fjärde stycket FEUF. Tribunalen tolkade denna bestämmelse så, att även om ordet beslut inte förekommer i bestämmelsen kan talan väckas, för det första, mot rättsakter med individuell giltighet, mot rättsakter med allmän giltighet som berör en fysisk eller juridisk person direkt eller personligen, och slutligen mot regleringsakter som direkt berör dem och som inte medför genomförandeåtgärder. Det framgår av den vedertagna betydelsen av ordet "reglering" att även de akter som avses genom denna tredje möjlighet har allmän giltighet. Denna möjlighet avser emellertid inte samtliga rättsakter med allmän giltighet utan enbart dem som inte är av lagstiftande karaktär, vilket framgår av systematiken i artikel 263 och av denna bestämmelses tillkomsthistoria. Bestämmelsen i fråga var inledningsvis avsedd att bli artikel III-365 fjärde stycket i förslaget till fördrag om upprättande av en konstitution för Europa. Tribunalen grundade sig denna gång på en teleologisk analys och tillade att det är förenligt med ändamålet med denna bestämmelse – det vill säga att enskilda ska kunna väcka talan mot rättsakter med allmän giltighet som inte är lagstiftningsakter, varigenom den situationen att enskilda tvingas göra sig skyldiga till en lagöverträdelse för att få tillgång till domstolsprövning ska kunna undvikas – att förutsättningarna för att en talan om ogiltigförklaring av en lagstiftningsakt ska kunna tas upp till sakprövning är mer restriktiva än dem som gäller talan mot en regleringsakt.

Tribunalen angav att den angripna rättsakten, förordningen om handel med sälprodukter³, har antagits enligt medbeslutandeförfarandet i EG-fördraget (artikel 251 EG). Tribunalen framhöll att det framgår av artikel 289 FEUF att de rättsakter som antas enligt det förfarande som föreskrivs i artikel 294 FEUF (det ordinarie lagstiftningsförfarandet), utgör lagstiftningsakter och att detta förfarande i allt väsentligt motsvarar medbeslutandeförfarandet. Med beaktande av de kategorier av rättsakter som anges i EUF-fördraget måste därför den angripna förordningen

² Domstolens dom av den 15 juli 1963 i mål 25/62, *Plaumann mot kommissionen* (REG 1963, s. 197, 223; svensk specialutgåva, volym 1, s. 181).

³ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1007/2009 av den 16 september 2009 om handel med sälprodukter (EUT L 286, s. 36).

anses utgöra en lagstiftningsakt. Frågan om en rättsakt ska kvalificeras som lagstiftningsakt eller regleringsakt enligt EUF-fördraget beror således på förfarandet för dess antagande, vare sig detta är lagstiftande eller ej. Frågan huruvida sökandenas talan kan upptas till sakprövning berodde följaktligen i förevarande fall på huruvida de kunde visa att de var direkt och personligen berörda av förordningen i den mening som avses i artikel 263 fjärde stycket FEUF.

b) Begreppen direkt berörd och regleringsakt som kräver genomförandeåtgärder

Det var på grundval av definitionen av begreppet regleringsakt som tribunalen, i dom av den 25 oktober 2011 i mål T-262/10, *Microban International och Microban (Europe) mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), fann att talan mot kommissionens beslut om att inte uppta triklosan (en av sökandena framställd kemikalie) i förteckningen över tillsatser som får användas vid tillverkning av material och produkter av plast som är avsedda att komma i kontakt med livsmedel kunde tas upp till sakprövning.

Tribunalen konstaterade att kommissionen hade antagit det angripna beslutet inom ramen för sina genomförandebefogenheter och inte inom ramen för sina lagstiftningsbefogenheter. Det angripna beslutet har dessutom allmän räckvidd, eftersom det är tillämpligt på objektivet bestämda situationer och medför rättsverkningar för en allmänt och abstrakt angiven personkrets. Följaktligen utgör det angripna beslutet en regleringsakt, i den mening som avses i artikel 263 fjärde stycket FEUF.

Tribunalen erinrade om att syftet med att i artikel 263 fjärde stycket FEUF tillåta att en fysisk eller juridisk person väcker talan mot en regleringsakt som direkt berör denne och som inte medför genomförandeåtgärder är att mildra villkoren för att väcka direkt talan. Villkoret direkt berörd, såsom det nyligen införts i denna bestämmelse, ska således inte tolkas mer restriktivt än villkoret direkt berörd i artikel 230 fjärde stycket EG. Eftersom det fastställts att sökandena var direkt berörda av det angripna beslutet, i den mening som detta villkor förstods i artikel 230 fjärde stycket EG, slog tribunalen fast att de även ska anses direkt berörda av det angripna beslutet, i den mening som detta i artikel 263 fjärde stycket FEUF nyligen införda villkor ska förstås.

Vad gäller frågan huruvida det angripna beslutet medförde genomförandeåtgärder konstaterade tribunalen att det följer av direktiv 2002/72/EG⁴ att endast tillsatser som förekommer i den temporära förteckningen får fortsätta att användas efter den 1 januari 2010. I direktivet föreskrivs dessutom att en tillsats ska strykas från den temporära förteckningen när kommissionen fattar ett beslut om att inte införa den i den positiva förteckningen. Beslutet att inte uppta triklosan i den positiva förteckningen fick således som omedelbar följd att ämnet ströks från den temporära förteckningen och att saluföringen av ämnet förbjöds, utan att medlemsstaterna behövde vidta någon genomförandeåtgärd. Övergångsbestämmelsen innebar vidare att det var möjligt att tillåta att triklosan salufördes fram till den 1 november 2011. Den krävde inte i sig att medlemsstaterna vidtog någon genomförandeåtgärd, eftersom det endast handlade om en frivillig möjlighet att förbjuda saluföring redan före den 1 november 2011. Tribunalen underströk slutligen att även om övergångsbestämmelsen kunde leda till att medlemsstaterna vidtog genomförandeåtgärder, var bestämmelsens syfte endast att underlätta genomförandet av det angripna beslutet. Övergångsbestämmelsen är således accessorisk i förhållande till det angripna beslutets huvudsyfte, nämligen att förbjuda saluföring av triklosan.

⁴ Kommissionens direktiv 2002/72/EG av den 6 augusti 2002 om material och produkter av plast som är avsedda att komma i kontakt med livsmedel (EGT L 220, s. 18).

Tribunalen konstaterade att den angripna rättsakten utgör en regleringsakt som direkt berör sökandena och som inte medför genomförandeåtgärder, och tribunalen förklarade således med stöd av de nya bestämmelserna i artikel 263 FEUF att talan kunde upptas till sakprövning.

3. Tribunalens behörighet vad gäller ogiltigförklaring av beslut om verkställighet av vite som domstolen förelagt vid underlåtenhet att följa en dom om fördragsbrott

I målet *Portugal mot kommissionen* (dom av den 29 mars 2011 i mål T-33/09, ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), hade tribunalen att pröva en talan om ogiltigförklaring av ett beslut av kommissionen om krav på betalning av vite som utgick med anledning av verkställandet av domstolens dom av den 10 januari 2008 i målet *kommissionen mot Portugal*⁵. Denna dom hade för sin del föregåtts av en första dom⁶, vari det fastslagits att denna medlemsstat gjort sig skyldig till fördragsbrott genom att inte upphäva nationell lagstiftning enligt vilken det krävdes uppsåt eller oaktsamhet för att skadestånd skulle utgå till personer som lidit skada till följd av ett åsidosättande av unionsrätten på området för offentlig upphandling.

Tribunalen konstaterade härvid att fördraget inte innehåller någon särskild bestämmelse om lösning av tvister som uppkommer mellan en medlemsstat och kommissionen vid indrivning av belopp som ska betalas vid verkställighet av en fördragsbrottsdom från domstolen, i vilken denna förpliktar en medlemsstat att till kommissionen betala vite på grund av underlåtenheten att följa en första fördragsbrottsdom. Härav följer att de rättsmedel som fastställs i EG-fördraget är tillämpliga och att det beslut genom vilket kommissionen fastställer det belopp som en medlemsstat ska betala, i form av det i dom fastslagna vitet, kan bli föremål för en talan om ogiltigförklaring som omfattas av tribunalens behörighet.

Vid utövandet av denna behörighet får tribunalen emellertid inte inkräkta på domstolens exklusiva behörighet avseende fördragsbrott. Vid en talan om ogiltigförklaring som riktar sig mot ett kommissionsbeslut angående verkställigheten av en sådan dom från domstolen, får tribunalen således inte pröva en fråga angående huruvida medlemsstaten har uppfyllt sina skyldigheter i enlighet med fördraget som inte tidigare har prövats av domstolen.

Vid verkställandet av en dom från domstolen genom vilken en medlemsstat påförs vite, ska kommissionen vidare kunna bedöma de åtgärder som vidtagits av medlemsstaten för att följa domstolens dom utan att därigenom inkräkta vare sig på medlemsstaternas rättigheter enligt fördragsbrottsförfarandet eller på domstolens exklusiva behörighet att pröva huruvida en nationell lagstiftning är förenlig med unionsrätten. Innan kommissionen driver in ett vitesbelopp ska den således undersöka huruvida de anmärkningar som domstolen fastslagit i en dom som meddelats efter fördragsbrottsförfarandet fortfarande består när den av domstolen fastställda tidsfristen för att få fördragsbrottet att upphöra har löpt ut. Kommissionen får dock inte i detta sammanhang fastställa att de åtgärder som en medlemsstat har vidtagit för att följa en dom inte var förenliga med unionsrätten och beakta detta vid beräkningen av det vite som domstolen beslutat. Om kommissionen anser att det nya regelverk som medlemsstaten infört inte utgör ett korrekt genomförande av ett direktiv ska den inleda ett fördragsbrottsförfarande.

⁵ C-70/06, REG 2008, s. I-1. En likartad tvist har avgjorts genom dom av den 19 oktober 2011 i mål T-139/06, *Frankrike mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen).

⁶ Domstolens dom av den 14 oktober 2004 i mål C-275/03, *kommissionen mot Portugal*, ej publicerad i rättsfallssamlingen.

I förevarande fall erinrade tribunalen om att det följer av domstolens dom av den 10 januari 2008 i mål C-70/06, *kommissionen mot Portugal*, att medlemsstaten var skyldig att upphäva den omtvistade nationella lagstiftningen och att vitet löpte fram till dess att ett sådant upphävande ägt rum. Den aktuella lagstiftningen upphävdes genom en lag som trädde i kraft den 30 januari 2008. Kommissionen ansåg ändå inte att fördragsbrottet hade upphört vid den tidpunkten utan fann att så hade skett den 18 juli 2008 då en ny lagstiftning trädde i kraft. Tribunalen fastslog att kommissionen följaktligen hade misstolkat domslutet i nämnda dom och ogiltigförklarade det angripna beslutet.

Konkurrensregler tillämpliga på företag

1. Allmänt

a) Begreppet företag

I dom av den 16 juni 2011 i de förenade målen T-208/08 och T-209/08, *Gosselin mot kommissionen* och *Stichting Administratiekantoor Portielje mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), klargjorde tribunalen villkoren för en tillämpning av den rättspraxis som innebär att den omständigheten att en enhet direkt eller indirekt är delaktig i den ekonomiska verksamheten i ett företag i vilket enheten har ett kontrollerande innehav medför att denna enhet ska anses utgöra ett företag i den mening som avses i konkurrensrätten. Kommissionen hade i sitt beslut ansett att Portielje, som är en stiftelse som förvaltar aktier i Gosselin, indirekt var delaktig i den ekonomiska verksamhet som Gosselin bedrev. Tribunalen angav dock att bevisbördan för detta åligger kommissionen, eftersom det i rättspraxis inte fastställts någon presumtion för att det utövats inflytande i ett företag. Tribunalen ansåg att kommissionen endast anfört strukturella argument i och med att den endast påpekade att Portielje innehade nästan hela aktiekapitalet i Gosselin och att de tre huvudmedlemmarna i dess ledning även var ledamöter i Gosselins styrelse. Kommissionen hade inte framlagt någon konkret bevisning till styrkande av att Portielje faktiskt utövat inflytande på förvaltningen av Gosselin. Följaktligen slog tribunalen fast att kommissionen inte hade styrkt att Portielje var ett företag.

b) Konkurrensbegränsning – Potentiell konkurrens

I målet *Visa Europe och Visa International Service mot kommissionen* (dom av den 14 april 2011 i mål T-461/07, ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), gjorde sökandena gällande att kommissionen, vid bedömningen av vilka effekter på konkurrensen som följde av den överträdelse som företagen lastats för, tillämpat ett felaktigt ekonomiskt och rättsligt kriterium, nämligen möjligheten att öka konkurrensen på den aktuella marknaden. Tribunalen underkände detta argument och uppgav att det förhållandet att kommissionen medgett att konkurrensen på den relevanta marknaden inte var ineffektiv inte hindrade att kommissionen vidtog sanktionsåtgärder mot ett beteende som ledde till att en potentiell konkurrent utestängdes. En undersökning av konkurrensvillkoren på en given marknad baseras nämligen inte bara på den nuvarande konkurrensen mellan de företag som redan finns på den aktuella marknaden, utan även på den potentiella konkurrensen. Följaktligen slog tribunalen fast att det var korrekt av kommissionen att grunda sin bedömning på den konkurrensbegränsande effekten, den potentiella konkurrensen och strukturen på den relevanta marknaden.

I denna dom gavs tribunalen också ett tillfälle att närmare klargöra begreppet potentiell konkurrent. I detta avseende angav tribunalen att även om ett företags avsikt att inträda på en marknad eventuellt är av betydelse för att kontrollera huruvida företaget kan betraktas som en potentiell konkurrent, är den grundläggande omständighet som en sådan kvalificering ska grundas på likväl dess förmåga att inträda på denna marknad.

c) Skälig handläggningstid

I målen rörande den nederländska ölkartellen (domar av den 16 juni 2011 i mål T-240/07, *Heineken Nederland och Heineken mot kommissionen*, och i mål T-235/07, *Bavaria mot kommissionen*, ännu ej publicerade i rättsfallssamlingen, överklagade till domstolen), hade kommissionen beviljat en nedsättning med 100 000 euro av de böter som vartdera företaget ålagts på grund av att det administrativa förfarandet varat orimligt länge. Detta hade pågått mer än sju år efter undersökningarna. Tribunalen fann härvid att det administrativa förfarandets längd hade inneburit ett åsidosättande av principen om en skälig handläggningstid och att kommissionens nedsättning med ett schablonbelopp inte tog hänsyn till storleken på de böter som företagen ålagts – 219,28 miljoner euro i fråga om Heineken NV och dess dotterbolag respektive 22,85 miljoner euro i fråga om Bavaria NV – på så sätt att nedsättningen inte innebär att tillräcklig hänsyn tas till det begångna felet. Tribunalen fastställde följaktligen nedsättningen till fem procent av bötesbeloppet.

2. Rättspraxis på området för artikel 101 FEUF

a) Bevisning

I de domar som rör kartellen avseende gasisolerade ställverk har tribunalen klargjort ett antal spörsmål rörande reglerna för bevisning i kartellärenden.

– Upptagande till sakprövning

I målet *Fuji Electric mot kommissionen* (dom av den 12 juli 2011 i mål T-132/07, ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), gjorde kommissionen gällande att anmärkningar som inte framförts under det administrativa förfarandet, liksom handlingar som inte företetts då och som sökanden ingett för första gången vid tribunalen, inte kunde ligga till grund för prövningen i sak. Tribunalen underkände detta synsätt och framhöll att reglerna för företagens rättigheter och skyldigheter under det administrativa förfarandet på konkurrensrättens område inte får tolkas så, att en person är skyldig att samarbeta och att, som svar på det meddelande om invändningar som kommissionen sänt till denna, redan under det administrativa förfarandet framföra samtliga anmärkningar som vederbörande önska åberopa till stöd för en talan om ogiltigförklaring.

På samma sätt ansåg kommissionen att tribunalen inte kunde pröva anmärkningar som grundade sig på ett ifrågasättande av faktiska eller rättsliga omständigheter som sökanden uttryckligen hade medgett under det administrativa förfarandet. Tribunalen angav emellertid att när den berörda personen frivilligt beslutar att samarbeta och under det administrativa förfarandet uttryckligen eller underförstått erkänner de omständigheter som motiverar att vederbörande hålls ansvarig för överträdelsen betyder inte det att den rätt att väcka talan som personen har enligt fördraget begränsas. En sådan begränsning skulle strida mot den grundläggande legalitetsprincipen och den grundläggande principen om rätten till försvar.

– Vittnesmål

I dom av den 12 juli 2011 i mål T-112/07, *Hitachi m.fl. mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), erinrade tribunalen inledningsvis om att ett uttalande från ett företag som misstänks ha deltagit i en kartell, vilket har bestritts av flera andra misstänkta företag, inte kan anses utgöra tillräcklig bevisning för att dessa andra företag har gjort sig skyldiga till en överträdelse om det inte får stöd av annan bevisning. Vidare preciserade tribunalen att skriftliga vittnesmål från ett företags anställda, som har utarbetats under företagets kontroll och som företaget lägger fram till sitt försvar inom ramen för kommissionens administrativa förfarande, i regel inte kan betraktas

som skilda och fristående från de uttalanden som samma företag har gjort. Sådana vittnesmål är bara komplement till uttalandena som kan förtydliga och konkretisera dessas innehåll. Därför måste även vittnesmålen styrkas genom annan bevisning.

– Omständigheter som rör sammanhanget

I domarna av den 12 juli 2011 i det ovannämnda målet *Hitachi m.fl. mot kommissionen*, i mål T-113/07, *Toshiba mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), och i mål T-133/07, *Mitsubishi Electric mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), erinrade tribunalen om att när kommissionens enda underlag för att dra slutsatsen att det föreligger en överträdelse är de berörda företagens uppträdande på marknaden, räcker det emellertid att dessa företag visar att det föreligger omständigheter som, genom att kasta ett annat ljus över de omständigheter som kommissionen har styrkt, gör det möjligt att ge en annan trolig förklaring till dessa omständigheter än den som kommissionen har lagt till grund för sin slutsats. Avsaknaden av skriftlig bevisning kan visserligen visa sig vara relevant vid den sammantagna bedömningen av de indicier som kommissionen har åberopat, men den medför inte i sig att det berörda företaget kan ifrågasätta kommissionens påståenden genom att lämna en alternativ förklaring till de faktiska omständigheterna. Det är endast fallet när kommissionens bevisning inte styrker överträdelsens existens på ett sådant sätt att det inte föreligger något tvivel och inte krävs någon tolkning.

– Tribunalens prövning

I domen i det ovannämnda målet *Mitsubishi Electric mot kommissionen*, ifrågasatte sökanden den rättspraxis som innebär att det kan vara tillåtet att tillämpa mer flexibla regler för bevisning, mot bakgrund av kommissionens svårigheter att styrka en överträdelse. Till stöd för sin argumentation uppgav sökanden att storleken på böterna i kartellärenden stadigt hade ökat under de senaste åren, vilket borde få till följd att kontrollen över kommissionens beslut skärptes. Tribunalen underkände detta argument och framhöll att ökningen av bötesbeloppen visserligen kan få allvarliga konsekvenser för de parter som åläggs böter, men eftersom det är allmänt känt att kommissionen strävar i denna riktning får denna ökning till följd att företag som begår en överträdelse anstränger sig än mer för att begränsa mängden användbar bevisning. Kommissionens uppgift blir på detta sätt ännu svårare.

I dom av den 25 oktober 2011 i mål T-348/08, *Aragonesas Industrias y Energía mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), erinrade tribunalen om att i och med att det ankommer på tribunalen att bedöma huruvida bevisningen och övriga omständigheter som kommissionen gjort gällande i sitt beslut räcker för att styrka en överträdelse, så ska tribunalen också fullt ut identifiera den bevisning som kommissionen har använt för att styrka sökandens medverkan i den aktuella överträdelsen. Den undersökning som syftar till att identifiera nämnda bevisning får endast avse den del av det angripna beslutets motivering i vilken kommissionen redogör för den kontradiktoriska fasen i det administrativa förfarandet.

b) Deltagande i en enda, fortlöpande överträdelse

I dom av den 16 juni 2011 i mål T-210/08, *Verhuizingen Coppens mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), erinrade tribunalen om att det för att ett företag ska kunna hållas ansvarigt för en enda, fortlöpande överträdelse krävs att det är styrkt att företaget kände till de övriga deltagarnas konkurrensbegränsande beteenden. Tribunalen angav att sökanden i det aktuella fallet visserligen hade medverkat i upprättandet av falska kostnadsförslag avseende flyttjänster men att den däremot inte kände till de andra företagens

konkurrensbegränsande verksamhet rörande avtal om kompensationer för anbud som inte antas eller då en kartelldeltagare avstår från att inkomma med anbud. Tribunalen ogiltigförklarade såväl konstaterandet att det förelåg en överträdelse som de ålagda böterna i och med att det – oberoende av lydelsen av beslutets artikeldel – klart framgick av skälen däri att kommissionen hade funnit att detta förfarande utgjorde en enda, fortlöpande överträdelse.

c) Beräkning av bötesbeloppet

Under år 2011 har tribunalen avgjort ett mycket stort antal mål som rörde den mångfacetterade problematiken kring beräkningen av de böter som ska åläggas. Tribunalen har också under året getts tillfälle att för första gången tolka 2006 års riktlinjer.⁷

– Försäljningsvärde

I dom av den 16 juni 2011 i de förenade målen T-204/08 och T-212/08, *Team Relocations m.fl. mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), klargjorde tribunalen tolkningen av begreppet "försäljning" som ska beaktas vid tillämpningen av 2006 års riktlinjer. Tribunalen underkände härvid sökandens ståndpunkt som innebar att det endast är det försäljningsvärde som är ett resultat av de tjänster som faktiskt har påverkats av de konkurrensbegränsande förfarandena som ska beaktas. Tribunalen slog nämligen fast att det försäljningsvärde som avses i riktlinjerna är försäljningen på den relevanta marknaden.

– Överträdelsens allvar

I målet *Ziegler mot kommissionen* (dom av den 16 juni 2011 i mål T-199/08, ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), återopade sökanden bristande motivering vad gäller beräkningen av böternas grundbelopp. I detta avseende angav tribunalen att 2006 års riktlinjer har inneburit "en grundläggande förändring av metoden för att beräkna böterna". I synnerhet avskaffades indelningen av överträdelserna i tre klasser ("mindre allvarliga", "allvarliga" och "mycket allvarliga"), och ett system med en skala som går från 0 till 30 procent infördes, för att möjliggöra en betydligt noggrannare differentiering. Vidare är grundbeloppet för böterna hädanefter "knutet till en andel av försäljningsvärdet och grundas på överträdelsens allvar multiplicerat med antalet år som företaget deltagit i överträdelsen". Regelmässigt "uppgår den andel av försäljningsvärdet som beaktas till högst 30 %". Vad gäller horisontella avtal om fastställande av priser, uppdelning av marknaden och produktionsbegränsningar, "som ... hör till de mest allvarliga konkurrensbegränsningarna", ska den andel av försäljningsvärdet som ska beaktas vid sådana överträdelser i regel bestämmas "i den övre delen av skalan". Det utrymme för skönsässig bedömning som kommissionen förfogar över i dessa frågor innebär att kommissionen är skyldig att motivera sitt val av den andel av försäljningsvärdet som ska beaktas och den får inte nöja sig med att endast ange att en överträdelse varit "mycket allvarlig". Tribunalen fann att kommissionens beslut var tillräckligt motiverat i detta avseende, mot bakgrund av befintlig rättspraxis, men framhöll på ett mer allmänt sätt att denna rättspraxis har utbildats särskilt med beaktande av de tidigare riktlinjerna. Tribunalen uppmanade därför kommissionen att, vid tillämpningen av 2006 års riktlinjer, ge mer utförliga motiveringar avseende beräkningen av böter så att företagen mer i detalj kan få reda på hur de böter som ålagts dem har beräknats.

⁷ Riktlinjer för beräkning av böter som döms ut enligt artikel 23.2 a i förordning nr 1/2003, antagna den 1 september 2006 (EUT C 210, 2006, s. 2).

I domen i de ovannämnda förenade målen *Team Relocations m.fl. mot kommissionen*, konstaterade tribunalen att 2006 års riktlinjer medförde att indelningen av överträdelserna i klasser liksom schablonbeloppen avskaffades. I stället infördes ett system som möjliggör en mycket precisare differentiering på grundval av överträdelsernas allvar. Tribunalen slog fast att kommissionen får ta hänsyn till hur allvarligt varje företags deltagande i överträdelsen har varit antingen då den fastställer den andel av försäljningsvärdet som ska beaktas eller vid bedömningen av förmildrande och försvårande omständigheter. I det sistnämnda fallet ska bedömningen av sådana omständigheter göra det möjligt att i tillräcklig grad ta hänsyn till det relativa allvaret av deltagandet i en enda, fortlöpande överträdelse, liksom av eventuella förändringar över tiden av deltagandets allvarlighetsgrad.

– Varaktighet

I de ovannämnda förenade målen *Team Relocations m.fl. mot kommissionen*, hade systemet i 2006 års riktlinjer enligt vilket det belopp som bestämts på grundval av försäljningsvärdet multipliceras med antalet år ett företag deltagit i överträdelsen i frågasatts, eftersom det enligt sökanden ger den tid som överträdelsen påstås ha pågått en oproportionerligt stor betydelse jämfört med andra relevanta omständigheter, inte minst överträdelsernas allvar. I likhet med vad som angetts i fråga om överträdelsernas allvar påpekade tribunalen även här att kommissionens nya tillvägagångssätt innebär en grundläggande förändring av metoden, eftersom en multiplicering med antal år bolaget deltagit i överträdelsen är detsamma som att höja beloppet med 100 procent per år. Tribunalen framhöll emellertid att artikel 23.3 i förordning (EG) nr 1/2003⁸ inte utgör hinder för en sådan utveckling.

I den dom som meddelades samma dag i de ovannämnda förenade målen *Gosselin och Stichting Administratiekantor Portielje mot kommissionen* fastslog tribunalen däremot följderna av denna förändring för kommissionens arbete. Sålunda preciserade tribunalen att det redan följer av fast rättspraxis att kommissionen har bevisbördan för överträdelser av artikel 101.1 FEUF och att den ska förebringa exakt och överensstämmande bevisning till stöd för att den påstådda överträdelsen ägt rum. Detta gäller dock särskilt bevisning avseende överträdelsernas varaktighet, ett kriterium vars betydelse blivit väsentligt större i 2006 års riktlinjer.

– Likabehandling – Omsättning som ska beaktas

I domarna i de ovannämnda målen *Toshiba mot kommissionen* och *Mitsubishi Electric mot kommissionen*, påpekade tribunalen att kommissionen hade valt år 2001 som referensår då den fastställde värdet av den globala försäljningen och beräknade utgångsbeloppet för de böter som Toshiba och Mitsubishi Electric skulle åläggas. Bolagens verksamhet avseende gasisolerade ställverk hade år 2002 övertagits av deras gemensamma bolag TM T & D. När det gällde de europeiska tillverkarna hade kommissionen emellertid utgått ifrån år 2003, som var det sista hela år då överträdelsen pågick. Denna skillnad i behandling återspeglade enligt kommissionen en önskan att ta hänsyn till att Toshiba, under större delen av överträdelseperioden, hade haft en betydligt mindre andel av den globala marknaden för den aktuella varan än Mitsubishi. Även om tribunalen ansåg att ett sådant syfte var legitimt fann den att det skulle ha varit möjligt att uppnå detta syfte genom icke diskriminerande metoder, exempelvis genom att fördela böternas utgångsbelopp beräknat utifrån 2003 års omsättning i proportion till bolagens respektive försäljning av den aktuella varan under det sista året innan det gemensamma bolaget bildades.

⁸ Rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 [EG] och 82 [EG] (EGT L 1, 2003, s. 1).

Tribunalen fann således att kommissionen åsidosatt principen om likabehandling och upphävde de böter som dessa företag ålagts, eftersom tribunalen inte förfogade över de uppgifter som krävdes för att fastställa ett nytt bötesbelopp.

– Avskräckande verkan

I målet *Arkema France m.fl. mot kommissionen* (dom av den 7 juni 2011 i mål T-217/06, ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), hade kommissionen tillämpat en höjning med 200 procent för att den ekonomiska sanktionen skulle bli tillräckligt avskräckande med hänsyn till det berörda företagets storlek och ekonomiska styrka. Denna höjning grundades på den globala omsättningen för sökandens moderbolag Total. Tribunalen angav emellertid att sökanden några dagar innan det angripna beslutet antogs hade upphört att kontrolleras av Total och den fann att höjningen av bötesbeloppet i avskräckande syfte följaktligen inte var berättigad. Nödvändigheten att säkerställa att böterna är tillräckligt avskräckande kräver nämligen bland annat att bötesbeloppet anpassas så att den eftersökta inverkan på det bötfällda företaget uppnås, så att böterna inte blir betydelselösa, eller tvärtom orimliga, bland annat mot bakgrund av det berörda företagets finansiella förmåga. Följaktligen kan detta avskräckande syfte endast uppnås om företagets situation vid tidpunkten för utfärdandet av böterna beaktas. I och med att Arkemas ekonomiska enhet med Total bröts upp före den dag då beslutet antogs, kunde i synnerhet Totals resurser inte beaktas för att fastställa den höjning av bötesbeloppet som skulle tillämpas på Arkema och dess dotterbolag. Tribunalen slog följaktligen fast att en höjning med 200 procent var orimligt hög i fråga om dem och att en höjning med 25 procent var lämplig för att uppnå en tillräckligt avskräckande verkan av de böter som de ålagts. Av detta skäl beslutade tribunalen att sätta ned de böter som Arkema ålagts, från 219,1 miljoner euro till 113,3 miljoner euro.

– Samarbete

I domen i det ovannämnda målet *Fuji Electric mot kommissionen* preciserade tribunalen att det visserligen är riktigt att tidpunkten då bevismaterial inges till kommissionen har betydelse för huruvida det ska anses att detta bevismaterial har ett betydande mervärde. Denna fråga beror nämligen av vilken bevisning som redan finns i kommissionens ärendeakt vid denna tidpunkt. Blott den omständigheten att detta bevismaterial har inletts efter det att meddelandet om invändningar delgavs utesluter dock inte att det fortfarande kan ha ett betydande mervärde, trots att förfarandet är i ett långt framskridet skede. I synnerhet när det gäller en ansökan om att omfattas av ett meddelande om samarbete som framställts efter delgivningen av meddelandet om invändningar, kan ett företag koncentrera sig på de omständigheter som enligt dess uppfattning inte har styrkts, i syfte att tillföra ett betydande mervärde i förhållande till den bevisning som kommissionen redan förfogar över.

I målet *Deltafina mot kommissionen* (dom av den 9 september 2011 i mål T-12/06, ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), hade kommissionen för första gången beslutat att bevilja sökanden villkorad immunitet enligt ett meddelande om samarbete. Tribunalen angav att beviljande av fullständig immunitet mot böter utgör ett undantag från principen om företags personliga ansvar för åsidosättande av konkurrensreglerna. Det är därför logiskt att kommissionen i gengäld kan kräva att företaget inte underlåter att upplysa kommissionen om relevanta omständigheter som företaget känner till och som kan påverka det administrativa förfarandets förlopp och möjligheten att garantera en effektiv handläggning. Tribunalen påpekade att sökanden, under ett möte med företagets konkurrenter, frivilligt och utan att upplysa kommissionen härom hade yppat att det hade inletts en ansökan om immunitet till kommissionen innan denna hade haft tillfälle att vidta undersökningar angående den aktuella konkurrensbegränsande samverkan. Ett sådant beteende vittnade inte om en verklig

samarbetsvilja, och tribunalen slog fast att kommissionen inte hade gjort fel genom att inte bevilja Deltafina slutlig immunitet.

– Försvårande omständigheter

I dom av den 17 maj 2011 i mål T-343/08, *Arkema France mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), angav tribunalen att även om inte någon preskriptionsfrist hindrar att kommissionen konstaterar att det förekommer upprepade överträdelser, är det likväl så att kommissionen, i enlighet med proportionalitetsprincipen, inte kan beakta ett eller flera tidigare beslut i vilka åtgärder vidtagits mot ett företag utan begränsning i tiden. Tribunalen konstaterade i fråga om det förevarande fallet att sökanden hade överträtt konkurrensreglerna när den i en följd, från och med år 1961 till och med maj 1984, deltog i karteller för vilka sanktionsåtgärder vidtogs mot den, först år 1984, sedan år 1986 och slutligen år 1994, och att sökanden trots denna rad beslut hade upprepat sitt rättsstridiga beteende när den från och med den 17 maj 1995 till och med den 9 februari 2000 deltog i en ny kartell mot vilken sanktionsåtgärder vidtagits i det angripna beslutet. Följaktligen hade kommissionen höjt grundbeloppet för de böter som sökanden ålades med 90 procent. Tribunalen godkände kommissionens tillvägagångssätt och angav att denna rad beslut som antogs med korta mellanrum och varav det sista antogs ett år innan sökanden på nytt deltog i den överträdelse mot vilken sanktionsåtgärder vidtagits i det angripna beslutet visar dess benägenhet att bortse från konkurrensreglerna. Kommissionen hade följaktligen inte åsidosatt proportionalitetsprincipen när den beaktade denna rad beslut vid bedömningen av sökandens uppförande som bestod av upprepade överträdelser.

I det beslut mot vilket talan väckts i målen *ENI mot kommissionen* och *Polimeri Europa mot kommissionen* (domar av den 13 juli 2011 i målen T-39/07 och T-59/07, ännu ej publicerade i rättsfallssamlingen, överklagade till domstolen), hade kommissionen, med hänvisning till att sanktioner redan hade vidtagits mot företaget EniChem för dess deltagande i två tidigare karteller, funnit att de grundbelopp för böter som skulle fastställas för sökandena, Eni och dess dotterbolag Polimeri, skulle höjas med 50 procent, på grund av den försvårande omständigheten upprepad överträdelse. Kommissionen hade funnit att det visserligen inte var samma juridiska personer som var inblandade i de aktuella överträdelserna men att samma företag likväl hade upprepat det beteende som utgjorde en överträdelse. Tribunalen ansåg dock att det var av vikt att påpeka att de berörda företagens struktur och kontrollen över dem hade genomgått en komplicerad utveckling och att kommissionen därför måste vara synnerligen tydlig och anföra samtliga omständigheter som krävdes för att visa att de företag som avsågs i det angripna beslutet och det företag som avsetts med de tidigare besluten utgjorde ett enda "företag" i den mening som avses i artikel 101 FEUF. Tribunalen ansåg att så inte var fallet i det aktuella målet och att det således inte visats att det förelåg upprepade överträdelser. Tribunalen satte följaktligen ned böterna från 272,25 till 181,5 miljoner euro.

I dom som meddelades samma dag i de förenade målen T-144/07, T-147/07–T-150/07 och T-154/07, *ThyssenKrupp Liften Ascenseurs m.fl. mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), erinrade tribunalen om att kommissionen hade höjt de böter dom ålagts moderbolaget ThyssenKrupp AG och dotterbolaget ThyssenKrupp Elevator AG samt vissa nationella dotterbolag med 50 procent, på grund av att det förelåg upprepade överträdelser. Sanktionsåtgärder hade nämligen redan år 1998 vidtagits mot vissa företag inom ThyssenKrupp-koncernen på grund av deras deltagande i en kartell på marknaden för legeringspåslag. Härvid påpekade tribunalen att kommissionen i detta beslut hade konstaterat att en överträdelse hade begåtts endast av företagen i denna koncern, men inte av deras dåvarande moderbolag, vars ekonomiska och rättsliga efterträdare var ThyssenKrupp AG. Kommissionen hade då inte heller ansett att dotterbolagen och deras moderbolag utgjorde en ekonomisk enhet.

Vidare konstaterade tribunalen att de dotterbolag som hade ålagts böter avseende kartellen inom sektorn för legeringspåslag inte ingick bland de företag mot vilka sanktionsåtgärder hade vidtagits i det angripna beslutet. De konstaterade överträdelserna kunde således inte anses utgöra upprepade överträdelser av samma företag.

– Förmildrande omständigheter

I det ovannämnda målet *Ziegler mot kommissionen*, åberopade sökanden som förmildrande omständighet att den hade upphört med det beteende som utgjorde en överträdelse. Tribunalen påpekade att det visserligen föreskrivs i 2006 års riktlinjer att grundbeloppet kan sänkas av detta skäl, men att detta "[inte] gäller ... hemliga avtal eller åtgärder (särskilt karteller)". Dessutom kan denna förmildrande omständighet endast åberopas i de fall då överträdelserna upphört efter kommissionens första åtgärder. Tribunalen konstaterade emellertid att sökanden deltagit i överträdelserna fram till och med den 8 september 2003 trots att kommissionens undersökningar ägt rum efter detta datum, närmare bestämt den 16 september 2003, och sökandens anmärkning underkändes därför.

I samma mål anförde sökanden att den omständigheten att kommissionen känt till det förfarande som utgjorde en överträdelse och tolererat det i årtal ingett sökanden en berättigad, om än felaktig, tro att detta förfarande var tillåtet. I detta avseende framhöll tribunalen att enbart kännedom om ett konkurrensbegränsande beteende inte i sig innebär att detta beteende underförstått har "godkänts eller uppmuntrats" av kommissionen i den mening som avses i 2006 års riktlinjer. Ett påstått avstående från att agera kan nämligen inte jämföras med ett aktivt agerande som ett godkännande eller en uppmuntran, vilket skulle medföra att det förelåg en förmildrande omständighet.

I det ovannämnda målet *Arkema France mot kommissionen* hävdade sökanden att kommissionen hade gjort fel som inte beviljade sökanden en nedsättning av böterna på grund av företagets samarbete utanför tillämpningsområdet för ett meddelande om samarbete. Tribunalen klargjorde att det för att den ändamålsenliga verkan av ett sådant meddelande ska kunna bevaras endast är i exceptionella situationer som kommissionen kan vara skyldig att bevilja en nedsättning av böterna till ett företag på en annan grund. Detta är bland annat fallet om ett företags samarbete, även om det går utöver företagets lagliga skyldighet att samarbeta dock utan att det ger det rätt till en nedsättning av böterna enligt nämnda meddelande, objektivt sett är användbart för kommissionen. En sådan användbarhet ska konstateras, om kommissionen i sitt slutliga beslut grundar sig på bevis utan vilka den inte helt eller delvis hade kunnat vidta sanktionsåtgärder mot den aktuella överträdelserna.

– Situationer som utgör undantagsfall

I domen i det ovannämnda målet *Ziegler mot kommissionen*, tog tribunalen ställning till tillämpningen av 2006 års riktlinjer när det gäller att ta hänsyn till det berörda företagets betalningsförmåga. I detta avseende angav tribunalen att det, för att ett bolag i undantagsfall ska kunna beviljas nedsättning av böterna på grund av ekonomiska problem, i enlighet med dessa riktlinjer krävs, förutom en ansökan härom, att två kumulativa villkor är uppfyllda. Dessa är dels oöverkomliga svårigheter att betala böterna, dels att det föreligger "en viss ekonomisk kontext och ... ett samhällssammanhang". Vad gäller det första villkoret konstaterade tribunalen att kommissionen hade nöjt sig med att påpeka att böterna endast motsvarade 3,76 procent av företagets globala omsättning för år 2006 och att sanktionen därför inte oåterkalleligen kunde äventyra företagets ekonomiska bärkraft. Tribunalen fann att detta var en abstrakt bedömning som inte beaktade sökandens faktiska situation och att enbart en beräkning av hur stor procentuell

andel av företagets globala omsättning som böterna motsvarar inte i sig kan utgöra grund för slutsatsen att böterna inte oåterkalleligen kan äventyra företagets ekonomiska bärkraft. Det andra villkoret var emellertid inte uppfyllt och tribunalen fann därför att kommissionen hade haft fog för att inte godta sökandens argument.

– Taket på 10 procent av omsättningen

I dom av den 16 juni 2011 i mål T-211/08, *Putters International mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), angav tribunalen att endast det faktum att det bötesbelopp som slutligen påfördes uppgår till 10 procent av sökandens omsättning, samtidigt som denna andel är lägre för andra kartelldeltagare, inte kan utgöra ett åsidosättande av principen om likabehandling eller av proportionalitetsprincipen. Denna effekt är nämligen en naturlig följd av tolkningen av det 10-procentiga taket såsom en enkel maximigräns, som tillämpas efter eventuella nedsättningar av böterna på grund av förmildrande omständigheter eller på grund av proportionalitetsprincipen. Ett system där det belopp som bestämts på grundval av försäljningsvärdet multipliceras med antalet år ett företag deltagit i överträdelsen kan emellertid, vid tillämpningen av 2006 års riktlinjer, medföra att användningen av det 10-procentiga taket härnäst blir regel snarare än undantag för alla företag som är verksamma i huvudsak på en enda marknad och som har deltagit under mer än ett år i en kartell. I dessa fall kan normalt ingen differentiering på grund av graden av allvar eller förmildrande omständigheter göras avseende ett bötesbelopp som har begränsats för att inte överstiga 10 procent. På detta sätt betonade tribunalen att den avsaknad av differentiering vad gäller de slutliga böterna som blir resultatet av detta utgör ett problem, med hänsyn till principen att straff och påföljder ska vara individuella, vilken genomsyrar den nya metoden.

d) Ansvar för överträdelsen och solidariskt ansvar

– Villkor för tillämpning av presumptionen att ett moderbolag är ansvarigt för dotterbolagets beteende

I dom av den 15 september 2011 i mål T-234/07, *Koninklijke Grolsch mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), angav tribunalen att kommissionen inte hade styrkt sökandens direkta deltagande i kartellen. Sökanden hade likställts med sitt (helägda) dotterbolag utan att kommissionen därvid gjorde någon åtskillnad mellan de juridiska personerna och inte heller redogjorde för skälen till att sökanden skulle hållas ansvarig för överträdelsen. Tribunalen ansåg att kommissionen, genom att på detta sätt underlåta att ange de ekonomiska, organisatoriska eller rättsliga banden mellan sökanden och dotterbolaget, hade berövat sökanden möjligheten att vid tribunalen eventuellt bestrida grunden för att den tillskrivits ansvaret och bryta presumptionen om att moderbolaget faktiskt utövade ett avgörande inflytande på dotterbolaget. Inte heller hade kommissionen gjort det möjligt för tribunalen att utföra sin prövning i detta avseende, vilket motiverade att beslutet ogiltigförklarades.

– Presumptionens brytande

I domar av den 16 juni 2011 i mål T-185/06, *Air liquide mot kommissionen* och i mål T-196/06, *Edison mot kommissionen* (ännu ej publicerade i rättsfallssamlingen, överklagade till domstolen), konstaterade tribunalen inledningsvis att det var riktigt av kommissionen att presumera att sökandena utövade ett avgörande inflytande över sina respektive dotterbolag, med hänsyn till det obestritt hundraprocentiga ägandeförhållande som förband bolagen. Tribunalen påpekade vidare att sökandena hade anfört specifika argument i syfte att bryta denna presumption genom att söka visa att respektive dotterbolag var självständigt. Kommissionen hade emellertid bemött

dessa argument endast genom att hänvisa till vissa ytterligare omständigheter som pekade på sökandenas avgörande inflytande över respektive dotterbolag. Enligt tribunalen hade kommissionen därigenom inte angett, i det angripna beslutet, skälen till att de omständigheter som lagts fram av sökanden inte räckte för att bryta denna presumtion. Kommissionens skyldighet att motivera sitt beslut på denna punkt framgår dock klart av den omständigheten att den aktuella presumtionen kan motbevisas, vilket kräver att sökandena framställer bevis rörande samtliga ekonomiska, organisatoriska och juridiska band mellan sökanden och dotterbolaget. Tribunalen fann att kommissionen inte på ett tydligt sätt tagit ställning i detta avseende och ogiltigförklarade det angripna beslutet på grund av att motiveringsskyldigheten åsidosatts.

I de ovannämnda förenade målen *Gosselin mot kommissionen och Stichting Administratiekantoort Portielje mot kommissionen*, hade kommissionen tillämpat presumtionen att Portielje faktiskt utövade ett avgörande inflytande på Gosselin, eftersom moderbolaget innehade nästan hela aktiekapitalet i dotterbolaget. Tribunalen angav emellertid att de omständigheter som Portielje anfört gjorde det möjligt att bryta denna presumtion. Bland dessa omständigheter nämndes det faktum att den enda möjlighet som moderbolaget hade att påverka dotterbolagets policy var att vid bolagsstämman utöva den rösträtt som var förbunden med aktieinnehavet. Under den period då överträdelsen pågick hade det dock inte hållits en enda bolagsstämma. Tribunalen beslutade således att ogiltigförklara beslutet i den del det rörde Portielje.

– Answarets omfattning

I målet *Tomkins mot kommissionen* (dom av den 24 mars 2011 i mål T-382/06, ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), hade sökanden, som ägde 100 procent av aktiekapitalet i dotterbolaget Pegler, hållits ansvarig för dotterbolagets överträdelse. Sökanden bestred bland annat dotterbolagets deltagande i kartellen under en del av den period som överträdelsen pågick. I dom som meddelades samma dag i mål T-386/06, *Pegler mot kommissionen*, ogiltigförklarade tribunalen kommissionens beslut avseende Peglers medverkan i kartellen för rörkopplingar av koppar vad gäller en längre period än den som moderbolaget Tomkins åberopat. Tribunalen erinrade i detta avseende om att eftersom unionsdomstolen inte kan döma utöver vad som yrkats av parterna (*ultra petita*) kan ogiltigförklaringen inte vara mera omfattande än vad som yrkats av sökanden. Emellertid utgjorde sökanden i konkurrensrättsligt hänseende en enda enhet tillsammans med dotterbolaget, vars talan om ogiltigförklaring delvis vunnit bifall i domen i det ovannämnda målet *Pegler mot kommissionen*. Kommissionens beslut att hålla sökanden ansvarig innebar således att den delvisa ogiltigförklaringen av det angripna beslutet i nämnda mål skulle komma sökanden till godo. I sin enda grund hade sökanden nämligen bestritt varaktigheten av Peglers deltagande i överträdelsen och därvid yrkat att det angripna beslutet skulle ogiltigförklaras på den grunden. Tribunalen kan således inte anses döma utöver vad som yrkats av parterna (*ultra petita*) när den, avseende en talan om ogiltigförklaring som väckts separat av ett moderbolag och dettas dotterbolag, beaktar utgången av dotterbolagets talan. De yrkanden som framställts i den talan som väckts av moderbolaget har nämligen samma föremål.

I målet *Tomkins mot kommissionen* hade sökanden däremot uttryckligen återkallat sin talan i den del den avsåg en felaktig bedömning avseende höjningen av bötesbeloppet i avskräckande syfte. Tribunalen ansåg därför att den inte kunde avgöra denna del utan att gå utöver den ram för rättegången som fastställts av parterna, trots att den i domen i det ovannämnda målet *Pegler mot kommissionen* hade funnit att kommissionen gjorde fel när den tillämpade denna multiplikationsfaktor.

– Solidarisk betalning

I dom av den 12 oktober 2011 i mål T-41/05, *Alliance One International mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), slog tribunalen fast att sökanden inte kunde hållas ansvarig för den överträdelse som Agroexpansión begått avseende perioden före den 18 november 1997, eftersom det var först från detta datum som sökanden bildade en ekonomisk enhet med Agroexpansión och, således, med ett företag i den mening som avses i artikel 101 FEUF. Eftersom det solidariska ansvaret för betalning av böterna endast kan omfatta den överträdelseperiod då moderbolaget och dess dotterbolag utgjorde ett sådant företag, hade kommissionen inte grund för att förplikta sökanden att solidariskt tillsammans med Agroexpansión betala hela det bötesbelopp som ålagts Agroexpansión, det vill säga 2 592 000 euro, ett belopp som avsåg hela överträdelseperioden. Följaktligen fastställde tribunalen att bötesbeloppet skulle ökas med 35 procent i stället för med 50 procent.

e) Obegränsad behörighet

Tribunalens obegränsade behörighet enligt artikel 261 FEUF och artikel 31 i förordning nr 1/2003 innebär att den, utöver en kontroll av påföljdens laglighet, vilken endast tillåter den att ogilla talan om ogiltigförklaring eller upphäva den ifrågasatta rättsakten, har befogenhet att ändra den omtvistade rättsakten, även om den inte ogiltigförklaras, för att, exempelvis, med beaktande av samtliga faktiska omständigheter, ändra det bötesbelopp som påförts.⁹

I domen i det ovannämnda målet *Arkema France m.fl. mot kommissionen*, påpekade tribunalen att kommissionen inte hade bestritt riktigheten av sökandenas påståenden att de från och med den 18 maj 2006 inte längre kontrollerades av Total och Elf Aquitaine, vilket var en uppgift som redan förekom i ansökan. Sökandena begärde att tribunalen, mot bakgrund av detta förhållande, skulle använda sig av sin obegränsade behörighet och sätta ned bötesbeloppet. Tribunalen fastställde den höjning som skulle tillämpas i avskräckande syfte till 25 procent i stället för 200 procent, eftersom den ansåg att en sådan höjning var orimlig i det att den beräknats utifrån moderbolagets globala omsättning. Följaktligen sattes Arkemas böter ned med 105,8 miljoner euro.

I domarna i de ovannämnda målen *Ziegler mot kommissionen* och *Team Relocations m.fl. mot kommissionen* preciserade tribunalen att de högre krav som ställs på motiveringen avseende beräkningen av böterna till följd av den grundläggande metodförändring som är ett resultat av 2006 års riktlinjer även syftar till att underlätta för tribunalen att utöva sin obegränsade behörighet. Det ska inom ramen för denna vara möjligt för tribunalen att pröva – förutom det ifrågasatta beslutets lagenlighet – huruvida de ålagda böterna är lämpliga.

I domen i det ovannämnda målet *Putters International mot kommissionen* slog tribunalen fast att avsaknaden av differentiering vad gäller de slutliga böterna som ibland blir en följd av den metod som anges i 2006 års riktlinjer kan medföra att tribunalen måste utöva sin obegränsade behörighet i enskilda fall där blott en tillämpning av riktlinjerna inte skulle möjliggöra en lämplig differentiering.

I dom av den 5 oktober 2011 i mål T-11/06, *Romana Tabacchi mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), konstaterade tribunalen att kommissionen, vid beräkningen av böterna, dels

⁹ Se, bland annat, domstolens dom av den 15 oktober 2002 i de förenade målen C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P och C-254/99 P, *Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen* (REG 2002, s. I-8375), punkt 692.

hade gjort en felaktig bedömning av de faktiska omständigheterna beträffande varaktigheten av sökandens deltagande i kartellen, dels hade åsidosatt likabehandlingsprincipen vid bedömningen av den specifika vikten av detta deltagande. Tribunalen avhjälpte denna brist genom att använda sig av sin obegränsade behörighet. Tribunalen ansåg således, med beaktande av den kumulativa effekten av de tidigare konstaterade olagligheterna och sökandens svaga finansiella situation, att det slutliga bötesbelopp som sökanden skulle åläggas efter en rättvis bedömning av samtliga omständigheter i målet skulle fastställas till en miljon euro i stället för 2,05 miljoner euro. Tribunalen preciserade härvid att ett sådant bötesbelopp innebär att en effektiv sanktionsåtgärd vidtas mot sökandens rättsstridiga beteende, på ett sätt som inte är försumbart och som förblir tillräckligt avskräckande. Varje bötesbelopp som är högre än detta skulle vara oproportionerligt med hänsyn till den överträdelse som sökanden klandras för betraktad som helhet.

3. Rättspraxis på området för företagskoncentrationer

I dom av den 12 oktober 2011, *Association belge des consommateurs test-achats mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), klargjorde tribunalen sakprövningsförutsättningarna avseende en talan som tredje man har väckt mot dels ett kommissionsbeslut genom vilket en koncentration (i detta fall mellan EDF och Segebel) förklaras förenlig med den gemensamma marknaden, dels beslutet att avslå nationella myndigheters begäran om partiellt hänskjutande av ett koncentrationsärende till samma nationella myndigheter (beslutet att avslå begäran om hänskjutande).

a) Tredje mans talerätt

I detta avseende erinrade tribunalen om att det följer av rättspraxis att talerätten för tredje man som berörs av ett beslut i vilket kommissionen förklarar en företagskoncentration förenlig med den gemensamma marknaden ska bedömas olika beroende på om vederbörande antingen åberopar fel som påverkar innehållet i dessa beslut (berörd tredje man i den första kategorin) eller gör gällande att kommissionen har kränkt sökandens processuella rättigheter enligt de av Europeiska unionens rättsakter som rör kontroll av koncentrationer (berörd tredje man i den andra kategorin).

Vad gäller den första kategorin krävs att tredje man berörs av det angripna beslutet på grund av vissa för dem utmärkande egenskaper eller på grund av faktiska omständigheter som särskiljer dem från alla andra rättssubjekt, och beslutet därigenom medför att de individualiseras på motsvarande sätt som den som beslutet är riktat till. I förevarande fall hörde sökanden inte till den första kategorin, eftersom den inte var personligen berörd av kommissionens beslut. När det gäller frågan huruvida sökanden hörde till den andra kategorin preciserade tribunalen att en konsumentorganisation ska anses ha en processuell rättighet, nämligen rätten att yttra sig under det administrativa förfarandet i samband med kommissionens undersökning av en koncentration, under förutsättning att två villkor är uppfyllda. För det första ska den aktuella koncentrationen avse varor eller tjänster som används av slutkonsumenter. För det andra ska en skriftlig begäran att få yttra sig ha lämnats in under nämnda undersökningsförfarande.

Tribunalen konstaterade att sökanden uppfyllde det första villkoret – den aktuella koncentrationen kunde ha sekundära effekter på konsumenterna – men inte det andra. I detta avseende framhöll tribunalen att tredje man ska vidta de åtgärder som krävs för att få delta i förfarandet för kontroll av företagskoncentrationer efter det att koncentrationen formellt har anmälts. På så sätt är det möjligt att, i tredje mans intresse, förhindra att en sådan begäran inges innan föremålet för kommissionens undersökningsförfarande har fastställts, vilket sker i samband med att den ekonomiska transaktionen i fråga anmäls. Dessutom skonar detta kommissionen från att, bland de ansökningar som kommer in, alltid behöva gallra ut dem som avser ekonomiska transaktioner

som är rent hypotetiska, eller som endast grundar sig på rykten, från dem som rör transaktioner som leder till en anmälan. I förevarande mål hade sökanden två månader före offentliggörandet av den aktuella anmälan informerat kommissionen om sin önskan om att yttra sig inom ramen för granskningen av koncentrationen. Detta kunde enligt tribunalen dock inte kompensera för att sökanden varken förnyade sin begäran eller tog några andra initiativ, när EDF:s och Segebels planerade ekonomiska transaktion väl hade lett till en i vederbörlig ordning anmäld koncentration.

b) Huruvida talan kan väckas mot ett beslut att avslå begäran om hänskjutande

Det följer av fast rättspraxis att en tredje man som berörs av en koncentration kan väcka talan vid tribunalen mot det beslut genom vilket kommissionen beviljar en begäran om hänskjutande som ingetts av en nationell konkurrensmyndighet. Däremot anser tribunalen att en tredje man som berörs inte kan väcka talan mot kommissionens beslut att avslå en begäran om hänskjutande som ingetts av en nationell konkurrensmyndighet. De processuella rättigheter och det domstolsskydd som tredje man tillerkänns av unionsrätten äventyras nämligen inte på något sätt genom beslutet att avslå begäran om hänskjutande. Ett sådant beslut garanterar tvärtom den tredje man som berörs av en koncentration med en gemenskapsdimension dels att den kommer att undersökas av kommissionen mot bakgrund av unionsrätten, dels att tribunalen är behörig domstol vid en eventuell talan mot kommissionens slutliga beslut.

Statligt stöd

1. Upptagande till sakprövning

Rättspraxis från detta år innehåller preciseringar bland annat beträffande begreppen rättsakt som har bindande rättsverkningar och berättigat intresse av att få saken prövad.

I sin dom av den 8 december 2011 i mål T-421/07, *Deutsche Post mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), fann tribunalen att en talan som Deutsche Post väckt mot kommissionens beslut att inleda ett formellt granskningsförfarande med avseende på stöd som Förbundsrepubliken Tyskland beviljat Deutsche Post inte kunde tas upp till sakprövning. Tribunalen slog fast att det angripna beslutet, som föregåtts av ett första beslut att inleda det formella undersökningsförfarandet år 1999, inte utgjorde en rättsakt mot vilken talan kan väckas.

Enligt tribunalen har ett beslut av kommissionen att inleda ett formellt förfarande, vilket är en rättsakt av förberedande art inför det slutliga beslutet, självständiga rättsverkningar och det utgör följaktligen en rättsakt mot vilken talan får väckas inte bara i det fallet att sökanden invänder mot klassificeringen av stödet som ett nytt stöd, utan även när sökanden invänder mot själva kvalifikationen av den omtvistade åtgärden som ett statligt stöd i den mening som avses i artikel 87.1 EG.

Tribunalen slog dock i det aktuella målet fast att den angripna rättsakten, bestående i ett andra beslut att inleda det formella förfarandet, inte utgjorde en rättsakt mot vilken talan får väckas eftersom den inte hade några självständiga rättsverkningar i förhållande till det första beslutet att inleda förfarandet. Den angripna rättsakten avsåg således samma åtgärder som dem som varit föremål för det tidigare beslutet att inleda förfarandet. Dessutom hade kommissionen redan angett att de omtvistade åtgärderna kunde omfattas av tillämpningsområdet för artikel 87.1 EG, och att de självständiga rättsverkningarna av den angripna rättsakten följaktligen redan uppkommit genom nämnda beslut att inleda förfarandet. Tribunalen konstaterade även att den angripna rättsakten antogs innan det formella granskningsförfarande som inletts 1999 hade avslutats med

avseende på de omtvistade åtgärderna. Den angripna rättsakten hade därför inte ändrat vare sig de omtvistade åtgärdernas rättsliga räckvidd eller sökandens rättsliga ställning.

I de förenade målen T-443/08 och T-455/08, *Freistaat Sachsen och Land Sachsen-Anhalt och Mitteldeutsche Flughafen och Flughafen Leipzig-Halle mot kommissionen*, som avgjordes i dom av den 24 mars 2011 (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), bestreds kvalifikationen av ett kapitaltillskott som statligt stöd i talan som väckts vid tribunalen i båda målen mot kommissionens beslut att det stöd som Förbundsrepubliken Tyskland gett till flygplatsen Leipzig-Halle var förenligt med den gemensamma marknaden. Talan i det första målet fördes av de offentliga aktieägarna i de företag som drev flygplatsen (mål T-443/08) och talan i det andra målet fördes av de två företag som drev flygplatsen.

Tribunalen slog fast att talan av de offentliga aktieägarna i mål T-443/08 inte kunde tas upp till sakprövning eftersom de saknade intresse av att få saken prövad. Tribunalen erinrade inledningsvis om att en talan om ogiltigförklaring som väcks av en fysisk eller juridisk person endast kan upptas till sakprövning om sökanden har ett intresse av att få rättsakten ogiltigförklarad. Det ska vara fråga om ett faktiskt intresse och det ska bedömas den dag talan väcks. Tribunalen påpekade även att enbart den omständigheten att det i ett kommissionsbeslut fastställts att stödet är förenligt med den gemensamma marknaden och således i princip inte går de stödmottagande företagen emot, inte innebär att unionsdomstolen befrias från skyldigheten att pröva huruvida kommissionens bedömning medför tvingande rättsliga verkningar som kan påverka nämnda företags intressen.

Tribunalen fann för det första att det förhållandet att beslutet inte motsvarar den standpunkt som sökandena uttryckt under det administrativa förfarandet inte i sig har någon bindande rättslig verkan som kan påverka deras intressen. Detta förhållande kan således inte som sådant medföra att sökandena har ett berättigat intresse av att få saken prövad. Förfarandet för granskning av statliga stöd är nämligen med hänsyn till dess allmänna systematik ett förfarande som inleds mot den medlemsstat som är ansvarig för beviljandet av stödet. Endast de stödmottagande företagen och de territoriella enheter under statlig nivå som beviljar stöd, liksom stödmottagarnas konkurrenter, anses som "berörda" i detta förfarande. Tribunalen tillade att sådana sökande inte på något sätt frångått ett effektivt rättsligt skydd mot kommissionens beslut att kvalificera ett kapitaltillskott som statligt stöd. Även om talan om ogiltigförklaring avvisas, finns det nämligen ingenting som hindrar att sökandena inom ramen för ett mål vid en nationell domstol – där de eventuellt har instämts för att svara för följden av sitt påstående om kapitaltillskottets ogiltighet – för denna domstol föreslår att den ska begära ett förhandsavgörande i enlighet med artikel 234 EG för att ifrågasätta giltigheten av beslutet i den del det konstateras att den aktuella åtgärden utgör ett stöd.

Vad för det andra beträffar de påstådda negativa konsekvenserna av ett fastställande av kapitaltillskottet som statligt stöd, fann tribunalen att en sökande inte kan åberopa en framtida oviss ställning till stöd för sitt intresse av att begära ogiltigförklaring av den angripna rättsakten. Att en sökande hänvisar till "möjliga" följder av kapitaltillskottets påstådda ogiltighet på bolagsrättens och insolvensrättens område, och inte till några säkra följder, är alltså inte tillräckligt för att ett sådant intresse ska erkännas. Tribunalen påpekade dessutom att sökandena, vilka är offentliga aktieägare i stödmottagaren, inte hade visat att de har något eget intresse, som är skilt från stödmottagarens intresse, att framställa ett yrkande om ogiltigförklaring av beslutet. Om en person inte kan göra gällande att han har ett berättigat intresse av att få saken prövad, som är skilt från intresset hos ett företag som berörs av en unionsrättsakt och i vilket denna person äger en andel av aktiekapitalet, kan den personen endast tillvarata sina intressen i förhållande till denna rättsakt genom att utöva sina rättigheter som delägare i nämnda företag.

I dom av den 20 september 2011, i de förenade målen T-394/08, T-408/08, T-453/08 och T-454/08, *Regione autonoma della Sardegna m.fl. mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), avfärdade tribunalen det rättegångshinder som kommissionen åberopat och slog fast att den omständigheten att sökandena och intervenienterna inte inom den angivna fristen hade väckt talan mot ett ändringsbeslut med samma föremål och ändamål som ett beslut om att inleda ett formellt granskningsförfarande, inte hindrar dem från att i talan mot kommissionens slutliga beslut åberopa grunder enligt vilka ändringsbeslutet var rättsstridigt.

Ett beslut om att avsluta det formella granskningsförfarandet får nämligen tvingande rättsverkningar som kan påverka sökandens intressen, eftersom det avslutar förfarandet i fråga och innehåller ett definitivt ställningstagande beträffande de granskade åtgärdernas förenlighet med bestämmelserna om statligt stöd. Sålunda har intresserade parter kvar sin möjlighet att angripa detta beslut, och i samband därmed måste de kunna ifrågasätta de olika bedömningar som utgör grunden för kommissionens slutgiltiga ståndpunkt. Tribunalen tillade att denna möjlighet existerar oberoende av huruvida beslutet att inleda det formella granskningsförfarandet kan få rättsverkningar som innebär att en talan om ogiltigförklaring kan väckas. Förvisso finns det en möjlighet att väcka talan mot nämnda beslut om detta för med sig slutgiltiga rättsverkningar, vilket är fallet när kommissionen inleder det formella granskningsförfarandet avseende en åtgärd som den tills vidare kvalificerar som nytt stöd. Möjligheten att väcka talan mot ett beslut om att inleda ett förfarande kan emellertid inte leda till att de intresserade parternas processuella rättigheter inskränks genom att de hindras från att väcka talan mot det slutliga beslutet och att till stöd för sin talan åberopa brister rörande samtliga led i det förfarande som har lett fram till beslutet.

2. Materiella bestämmelser

a) Begreppet statligt stöd

I dom av den 12 maj 2011 i de förenade målen T-267/08 och T-279/08, *Région Nord-Pas-de-Calais och Communauté d'Agglomération du Douaisis mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), utvecklade tribunalen begreppet statliga medel.

Tribunalen erinrade i det avseendet om att det förhållandet, att krediterna hade beviljats av Communauté d'agglomération, det vill säga av lokala myndigheter och inte av centralmakten, inte i sig är en sådan omständighet som medför att åtgärderna inte omfattas av artikel 107.1 FEUF. Tribunalen preciserade vidare att den omständigheten att finansieringen av de omtvistade åtgärderna sker genom regionens och Communauté d'agglomérations egna medel, vilka inte utgör skattemedel eller skatteliknande medel, inte heller kan medföra att nämnda åtgärder inte ska kvalificeras som statligt stöd. Det avgörande kriteriet när det gäller statliga medel är om medlen kontrolleras av staten, och artikel 107.1 FEUF omfattar alla penningmedel, oberoende av om de härrör från obligatoriska skatter och avgifter eller inte, som den offentliga sektorn faktiskt kan använda för att stödja företag.

I tribunalens dom av den 20 september 2011 i det ovannämnda målet, *Regione autonoma della Sardegna m.fl. mot kommissionen*, kritiserade den kommissionen för att felaktigt ha kvalificerat de omtvistade åtgärderna som nya otillåtna stöd eftersom kommissionen inte underrättats om dessa, och inte som existerande stöd som tillämpats genom missbruk.

Tribunalen erinrade om att när ändringen påverkar själva innehållet i den ursprungliga ordningen omvandlas denna till en ny stödordning. Om ändringarna inte medför någon ändring i sak är det endast själva ändringen som betraktas som nytt stöd. I förevarande fall nämndes det

uttryckligen i godkännandebeslutet att en ansökan om stöd, utan undantag, måste lämnas in innan investeringsprojekten började verkställas. Tribunalen påpekade att regionen Sardinien kunde bevilja stöd för projekt som hade börjat verkställas innan någon ansökan lämnats, och fann att stödordningen, såsom den tillämpades, ändrats i förhållande till stödordningen i den form som den hade godkänts. Enligt tribunalen kunde denna ändring kvalificeras som mindre eller obetydlig. Såsom följer av punkt 4.2 i 1998 års riktlinjer¹⁰, är kommissionens godkännande av en stödordning regelmässigt beroende av att det föreskrivs ett villkor om att ansökan om stöd ska lämnas innan projekten börjar verkställas. Om detta villkor avskaffades skulle detta kunna påverka bedömningen av stödåtgärdens förenlighet med den gemensamma marknaden. Tribunalen drog härav slutsatsen att de omtvistade stöden utgjorde nya stöd och inte befintliga sådana. Dessa nya stöd var olagliga eftersom ändringen av den godkända stödordningen inte hade anmälts till kommissionen.

Slutligen preciserade tribunalen att de omtvistade stöden inte kunde kvalificeras som stöd som tillämpats genom missbruk då denna kvalifikation avser det fallet att stödmottagaren använder stödet i strid med det beslut genom vilket stödet godkändes. I det aktuella målet var det emellertid inte stödmottagarna, utan regionen Sardinien, som hade åsidosatt beslutet om godkännande.

b) Kommissionens utrymme för skönsmässig bedömning – Undersökning av en stödordning – Undantagsförordning

I dom av den 14 juli 2011 i mål T-357/02 RENV, *Freistaat Sachsen mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), avfärdade tribunalen sökandens grund enligt vilken kommissionen inte hade utövat sitt utrymme för skönsmässig bedömning vid sin undersökning av den aktuella stödordningen, och endast hade tillämpat de kriterier som föreskrivs i undantagsförordningen för små och medelstora företag.¹¹

Tribunalen konstaterade att syftet med undantagsförordningen för små och medelstora företag är att vissa stöd som beviljas små och medelstora företag ska förklaras vara förenliga med den gemensamma marknaden, och att staterna ska undantas från skyldigheten att anmäla dessa stöd. Detta innebär emellertid inte att det är uteslutet att andra stöd till små och medelstora företag kan prövas av kommissionen mot bakgrund av de kriterier som anges i artikel 87.3 EG och förklaras vara förenliga med den gemensamma marknaden, efter en anmälan från medlemsstaten. Tribunalen preciserade också att även om kommissionen kan fastställa allmänna tillämpningsregler som styr användningen av dess utrymme för skönsmässig bedömning enligt artikel 87.3 EG kan den inte, vid bedömningen av ett enskilt fall, helt underlåta att använda detta utrymme. Detta gäller särskilt vid bedömningen av fall som den inte uttryckligen har angett, eller till och med inte har reglerat alls, i de allmänna tillämpningsreglerna. Antagandet av sådana allmänna regler medför således inte att kommissionens utrymme för skönsmässig bedömning försvinner, och det finns i princip inga hinder mot att en eventuell individuell bedömning företas utanför nämnda regler. Detta gäller emellertid endast under förutsättning att kommissionen följer överordnade rättsregler, såsom bestämmelserna i fördraget samt allmänna principer i unionsrätten. Tribunalen konstaterade att kommissionen i det förevarande fallet hade utövat sitt utrymme för skönsmässiga bedömningar genom att undersöka huruvida åtgärden var förenlig, inte bara mot bakgrund av kriterierna i undantagsförordningen för små och medelstora företag utan också på grundval av artikel 87.3 EG.

¹⁰ Riktlinjer av den 10 mars 1998 för statligt stöd för regionala ändamål (EGT C 74, s. 9).

¹¹ Kommissionens förordning (EG) nr 70/2001 av den 12 januari 2001 om tillämpningen av artiklarna 87 och 88 i EG-fördraget på statligt stöd till små och medelstora företag (EGT L 10, s. 33).

c) Begreppet allvarliga svårigheter

I dom av den 27 september 2011 i mål T-30/03 RENV, *3F mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen) yrkade sökanden ogiltigförklaring av kommissionens beslut att inte invända mot de danska skattebestämmelser som var i fråga. Tribunalen ogillade målet med hänvisning till att sökanden inte hade visat att kommissionen mötts av allvarliga svårigheter och därför borde ha inlett ett formellt undersökningsförfarande.

Enligt tribunalen är det formella undersökningsförfarandet oundgängligt då kommissionen har allvarliga svårigheter att bedöma om ett stöd är förenligt med den gemensamma marknaden. Begreppet allvarliga svårigheter är ett objektiva kriterium, och prövningen av om det föreligger sådana svårigheter ska därför ske på ett objektiva sätt genom en undersökning av såväl de omständigheter under vilka den angripna rättsakten fattades som dess innehåll, varvid skälen i beslutet ska jämföras med de uppgifter som kommissionen förfogade över då den avgjorde frågan om det angripna stödet var förenligt med den gemensamma marknaden. Det följer härav att den legalitetskontroll som tribunalen gör avseende förekomsten av allvarliga svårigheter naturligt går längre än en ren kontroll av förekomsten av en uppenbart oriktig bedömning. Sökanden har bevisbördan för att det föreligger allvarliga svårigheter. Denna bevisning kan utgöras av en rad samstämmiga indicier avseende dels det preliminära granskningsförfarandets förlopp och längd, dels innehållet i det angripna beslutet.

För att påvisa att det föreligger allvarliga svårigheter åberopades särskilt det preliminära granskningsförfarandets längd. Tribunalen preciserade därvid att även om kommissionen inte är skyldig att göra en preliminär granskning inom en viss frist när de statliga åtgärderna liksom i det aktuella fallet inte har anmälts, är den fortfarande skyldig att göra en omsorgsfull och opartisk granskning av de klagomål som erhållits beträffande de icke anmälda statliga åtgärderna, och dess preliminära granskning får inte pågå hur lång tid som helst. Frågan huruvida ett preliminärt granskningsförfarande pågått under rimlig tid ska bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Tribunalen fann att trots att en preliminär undersökning som har pågått i mer än fyra år i sin helhet kan anses överstiga vad som är normalt för en första undersökning, kunde denna tidsutdräkt i stor utsträckning rättfärdigas av förfarandets förlopp och sammanhang. Tribunalen beaktade bland annat den omständigheten att de aktuella skattebestämmelserna varit föremål för en lagändring som föranlett omfattande diskussioner och skriftväxling mellan medlemsstaten och kommissionen. Vidare konstaterade tribunalen att även om den preliminära granskningens längd utgör ett indicium på förekomsten av allvarliga svårigheter är inte granskningstiden i sig tillräcklig för att visa att sådana svårigheter förelåg. Det är bara om det stöds av andra omständigheter som det faktum att den första granskningen tar avsevärt mycket längre tid än vad som är normalt för en preliminär granskning kan leda till slutsatsen att kommissionen har stött på allvarliga svårigheter vid bedömningen och att den därför borde ha inlett ett formellt granskningsförfarande.

d) Begreppet ekonomisk verksamhet

I de ovannämnda förenade målen *Freistaat Sachsen och Land Sachsen-Anhalt och Mitteldeutsche Flughafen och Flughafen Leipzig-Halle mot kommissionen*, hade tribunalen att ta ställning till huruvida byggandet av flygplatsinfrastrukturer utgör ekonomisk verksamhet när de ställs till förfogande för den som förvaltar sådana infrastrukturer.

Inom konkurrensrätten omfattar begreppet företag varje enhet som bedriver ekonomisk verksamhet, oavsett enhetens rättsliga form och oavsett hur den finansieras. Ekonomisk

verksamhet utgörs av all verksamhet som består i att erbjuda varor eller tjänster på en viss marknad. Tribunalen konstaterade i det hänseendet för det första att förvaltningen av flygplatsinfrastrukturer utgör ekonomisk verksamhet, bland annat när företaget tillhandahåller flygplatstjänster mot ersättning i form av flygplatsavgifter, vilka ska betraktas som vederlag för de tjänster som tillhandahålls av flygplatsens koncessionsinnehavare. Tribunalen preciserade även att den omständigheten, att ett företag förvaltar en regional flygplats och inte en internationell flygplats, inte påverkar den ekonomiska karaktären på bolagets verksamhet, i den mån som denna består i att tillhandahålla tjänster mot ersättning på marknaden för regionala flygplatstjänster. Driften av en bana ingår i det förvaltande företagets ekonomiska verksamhet, bland annat när den drivs för kommersiella ändamål. Tribunalen slog för det andra fast att vad gäller prövningen av den ekonomiska karaktären på företagets verksamhet, med hänsyn till att utbyggnaden av en bana finansieras med offentliga medel, saknas det anledning att avskilja den verksamhet som består i att anlägga och bygga ut infrastruktur från den senare användningen av denna infrastruktur, eftersom frågan huruvida den senare användningen av den anlagda infrastrukturen är av ekonomisk karaktär eller inte med nödvändighet avgör karaktären på utbyggnadsverksamheten. Start- och landningsbanorna utgör nämligen nödvändiga beståndsdelar för den ekonomiska verksamhet som bedrivs av en flygplatsoperatör. Byggandet av start- och landningsbanor gör det således möjligt att på flygplatsen bedriva den avsedda huvudsakliga ekonomiska verksamheten, eller, när det gäller byggandet av ytterligare en bana eller utbyggnaden av en befintlig bana, att utveckla denna verksamhet.

e) Kriteriet avseende en privatinvestering i en marknadsekonomi

I sin dom i de ovannämnda förenade målen *Région Nord-Pas-de-Calais och Communauté d'Agglomération du Douaisis mot kommissionen*, slog tribunalen fast att kommissionen hade uppfyllt sin skyldighet att göra en prövning i syfte att säkerställa att stödmottagaren inte hade kunnat erhålla ett lån till liknande villkor på kreditmarknaden. Tribunalen erinrade om att det, för att det ska vara möjligt att bedöma om en statlig åtgärd utgör stöd, måste avgöras om det mottagande företaget får ekonomiska fördelar som det inte skulle ha erhållit enligt normala marknadsmässiga villkor. För detta ändamål är det relevant att tillämpa det kriterium som bygger på det mottagande företagets möjligheter att erhålla de ifrågavarande beloppen till liknande villkor på kapitalmarknaden. I synnerhet är det relevant att fråga sig om en privat investering skulle ha utfört transaktionen i fråga på samma villkor. Tribunalen konstaterade i målet att kommissionen grundat sig på konstaterandet att bolaget Arbel Fauvet Rali med hänsyn till sin finansiella situation, inte hade kunnat erhålla medel på kreditmarknaden till så fördelaktiga villkor som dem som sökandena beviljade, eftersom de omtvistade krediterna beviljades utan någon säkerhet som garanti för återbetalningen, trots att den tillämpade räntesatsen motsvarade den som gäller för lån för vilka normala säkerheter ställts. Tribunalen betonade dessutom att det faktum att en låntagare kan erhålla en kortfristig kredit inte gör det möjligt att bedöma denna låntağares utsikter att erhålla ett mer långfristigt lån, vars återbetalning beror på låntağarens förmåga att hålla verksamheten vid liv.

I sin dom av den 17 maj 2011 i mål T-1/08, *Buczek Automotive mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), fann tribunalen att kommissionens tillämpning av testet avseende en hypotetisk privat borgenär stred mot artikel 87.1 EG och att kommissionen följaktligen inte på ett tillfredsställande sätt visat att det förelåg ett statligt stöd.

Tribunalen påpekade nämligen att när ett företag vid en kraftig försämring av dess finansiella situation föreslår en överenskommelse, eller en rad överenskommelser, om att justera skulderna till sina borgenärer för att förbättra sin situation och undvika att försättas i likvidation, måste varje borgenär göra ett val med avseende på å ena sidan det belopp som den erbjuder inom ramen för

den föreslagna överenskommelsen, och å andra sidan det belopp som den bedömer att den kan få efter en eventuell likvidation av företaget. Av detta följer att det ankommer på kommissionen att, med beaktande av nämnda faktorer för vart och ett av de offentliga organen i fråga, avgöra om de skuldavskrivningar som dessa hade beviljat var uppenbart större än dem som skulle ha beviljats av en hypotetisk privat borgenär som befann sig i samma situation, i förhållande till företaget, som det offentliga organet i fråga och som försökte återkräva de fordringsbelopp som skulle betalas till den.

Kommissionen var följaktligen skyldig att, med beaktande av dessa faktorer, avgöra om en privat borgenär, på samma sätt som offentliga organ, skulle ha föredragit det rättsliga förfarandet för indrivning av skulder framför konkursförfarandet. Tribunalen konstaterade dock att kommissionen när den fattade det angripna beslutet inte hade tillgång till de faktiska omständigheter som gjorde det möjligt för den att försäkra sig om att en privat borgenär skulle ha valt att ansöka om försättning i konkurs och inte skulle ha fullföljt det lagenliga förfarandet för indrivning. Tribunalen påpekade att kommissionen, i fråga om den behållning som en hypotetisk privat borgenär skulle ha kunnat förvänta sig i ett konkursförfarande, endast hävdade att en "noggrann granskning av den fördel som erhålls genom omläggning av skulden [följaktligen skulle] ha visat att ett potentiellt återkrav inte var att föredra framom den säkra återbetalning som likvidation av företaget skulle ha inneburit", dock utan att i det angripna beslutet redovisa de faktiska omständigheterna för påståendet. Framför allt hade kommissionen inte, i det angripna beslutet, angett huruvida den till stöd för påståendet haft tillgång till analyser i vilka den behållning som tillkommer en hypotetisk privat borgenär efter ett konkursförfarande – bland annat med beaktande av de kostnader som ett sådant förfarande ger upphov till – jämförs med behållningen av ett rättsligt förfarande för indrivning av skulderna.

3. Handläggningsregler

a) Motiveringsskyldighet

I domen i det ovannämnda målet *Buczek Automotive mot kommissionen* slog tribunalen fast att kommissionens beslut om de villkor som avser påverkan på handeln mellan medlemsstaterna och snedvridningen eller hotet om snedvridning av konkurrensen var bristfälligt motiverat.

Tribunalen erinrade om att det inte åligger kommissionen att göra någon ekonomisk analys av den faktiska situationen på den berörda marknaden, av de stödmottagande företagens marknadsandel, av konkurrerande företags ställning och av handeln med tjänsterna i fråga mellan medlemsstaterna, i den mån den redogör för hur konkurrensen snedvrids och handeln mellan medlemsstaterna påverkas genom det omtvistade stödet. Även om det i vissa fall kan framgå av de förhållanden under vilka stödet beviljades att det är av sådant slag att det kan påverka handeln mellan medlemsstaterna och snedvrida eller hota att snedvrida konkurrensen, åligger det dock kommissionen att åtminstone redogöra för dessa omständigheter i motiveringen till sitt beslut.

Tribunalen konstaterade i målet att kommissionen i det angripna beslutet nöjt sig med att endast upprepa ordalydelsen i artikel 87.1 EG, utan att kortfattat redogöra för de faktiska omständigheter och rättsliga överväganden som har beaktats vid bedömningen av dessa villkor. Det angripna beslutet innehöll inte heller någon som helst uppgift som kunde visa att det aktuella stödet var av sådant slag att det påverkade handeln mellan medlemsstaterna och snedvred eller hotade att snedvrida konkurrensen, inte ens vid beskrivningen av de förhållanden under vilka stödet beviljades.

I domen i de ovannämnda förenade målen *Freistaat Sachsen och Land Sachsen-Anhalt och Mitteldeutsche Flughafen och Flughafen Leipzig-Halle mot kommissionen* ogiltigförklarade tribunalen

artikel 1 i kommissionens beslut. Beslutet befanns strida mot motiveringsskyldigheten genom att det statliga stöd som Förbundsrepubliken Tyskland avsåg att ge till flygplatsen Leipzig-Halle fastställdes till 350 miljoner euro däri.

Tribunalen slog fast kommissionen, trots att den medgett att vissa kostnader som berördes av kapitaltillskottet faller inom det offentliga verksamhetsområdet och således inte kan betraktas som statligt stöd, icke desto mindre i artikel 1 i det aktuella beslutet hade fastställt att hela kapitaltillskottet utgjorde ett statligt stöd.

Även om det inte finns någon bestämmelse i unionsrätten som kräver att kommissionen ska fastställa exakt vilket stödbelopp som ska återbetalas när kommissionen beslutar sig för att ange storleken på ett statligt stöd, inte ens när stödet förklaras vara förenligt med den gemensamma marknaden, underströk tribunalen att kommissionen ska ange dess exakta belopp. Tribunalen påpekade i det aktuella fallet att det statliga stöd som angavs i artikel 1 i det aktuella beslutet framstod som felaktigt, eftersom de belopp som omfattade det offentliga verksamhetsområdet inte utgjorde ett statligt stöd och således skulle dras av från det totala kapitaltillskottet.

b) Rätten till försvar

I domen i de ovannämnda förenade målen *Région Nord-Pas-de-Calais och Communauté d'Agglomération du Douaisis mot kommissionen*, erinrade tribunalen om den fasta praxis som innebär att berörda parter inte kan åberopa en rätt till försvar som sådan, utan enbart har en rätt att yttra sig och delta i förfarandet på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Även om det inte kan uteslutas att ett organ under statlig nivå har en sådan ställning som gör att det är så självständigt i förhållande till centralregeringen i en medlemsstat att det har ett avgörande inflytande när det gäller att bestämma över företagens politiska och ekonomiska miljö, underströk tribunalen att rollen för andra berörda än den berörda medlemsstaten är begränsad till rollen som uppgiftskälla för kommissionen i förfarandet för att kontrollera statliga stöd. De kan alltså inte själva göra anspråk på ett kontradiktoriskt förfarande med kommissionen.

c) Skyddet för berättigade förväntningar

I domen i det ovannämnda målet *Regione autonoma della Sardegna m.fl. mot kommissionen*, avfärdade tribunalen påståendet om åsidosättande av principen om skydd för berättigade förväntningar, varvid den erinrade om att skyddet för berättigade förväntningar inte kunde åberopas av en person som gjort sig skyldig till en uppenbar överträdelse av gällande bestämmelser. Detta var fallet i det aktuella målet eftersom regionen Sardinien hade infört en stödordning som var olaglig eftersom den inte hade anmälts. Denna överträdelse ansågs som uppenbar eftersom det, såväl i 1998 års riktlinjer som i beslutet om godkännande¹², uttryckligen angavs att ansökan ska lämnas innan arbetena inleds.

Beträffande stödmottagarnas berättigade förväntningar baserade på ett tidigare meddelat godkännandebeslut, påpekade tribunalen att berättigade förväntningar på att ett statligt stöd är lagenligt i princip endast kan åberopas om det har beviljats med iakttagande av det förfarande som anges i artikel 88 EG, såvida det inte föreligger exceptionella omständigheter, vilket en omdömesgill ekonomisk aktör i normalfallet ska vara i stånd att avgöra. Tribunalen slog i det aktuella målet fast att beslutet om godkännande tydligt visade att kommissionens godkännande

¹² Kommissionens beslut SG(98) D/9547 av den 12 november 1998 om godkännande av stödordning N 272/98 – Italien – stöd till förmån för hotellindustrin.

endast gällde stöd för projekt som påbörjats efter det att ansökan lämnats. Mottagarna av de omtvistade stöden, vilka inte uppfyllde detta krav, kunde alltså inte i princip åberopa att de hade berättigade förväntningar på att dessa åtgärder var lagenliga. Även om rättspraxis inte utesluter möjligheten för mottagarna av ett olagligt stöd att i återkravsförfarandet åberopa exceptionella omständigheter för att motsätta sig återbetalning av stödet, kan sådana omständigheter åberopas på grundval av tillämpliga nationella bestämmelser endast inom ramen för ett återkravsförfarande vid nationella domstolar och att det endast ankommer på de nationella domstolarna att, i förekommande fall efter att ha begärt förhandsavgörande av domstolen för tolkningen, bedöma omständigheterna i målet.

Gemenskapsvarumärken

Även år 2011 avsåg en betydande andel av tribunalens mål (240 avgjorda mål, 219 anhängiggjorda mål) beslut angående tillämpningen av förordning (EG) nr 40/94, vilken ersatts av förordning (EG) nr 207/2009¹³. Följaktligen kan endast en kortare översikt över dessa beslut ges.

1. Absoluta registreringshinder

År 2011 kunde bland annat noteras de första två avgörandena avseende tillämpning av artikel 7.1 f i förordning nr 207/2009. Tribunalen ogillade i två mål talan som väckts mot beslut att avslå registreringsansökan av gemenskapsvarumärken som strider mot allmän ordning eller mot allmän moral. I dom av den 20 september 2011 i mål T-232/10, *Couture Tech mot harmoniseringsbyrån (återgivning av det sovjetiska statsvapnet)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), angav tribunalen att de kännetecken som av omsättningskretsen kan uppfattas som stridande mot allmän ordning och allmän moral inte är desamma i alla medlemsstater, vilket kan bero på språkliga, historiska, sociala eller kulturella betingelser. Tribunalen drog slutsatsen att inte bara förhållanden som är gemensamma för alla medlemsstater i unionen ska beaktas, utan även de särskilda förhållanden som gör sig gällande i de enskilda medlemsstaterna och som kan påverka uppfattningen hos omsättningskretsen i dessa medlemsstater. Tribunalen noterade att det inte är på grund av deras normativa verkan som omständigheter härrörande från nationell rätt (i det aktuella fallet ungersk rätt) är tillämpliga. Dessa omständigheter utgör således inte regler som är bindande för Byrån för harmonisering inom den inre marknaden (varumärken, mönster och modeller) (harmoniseringsbyrån). Emellertid utgör dessa omständigheter faktiska uppgifter som kan ligga till grund för en bedömning av vilken uppfattning omsättningskretsen i den aktuella medlemsstaten har av vissa kategorier av kännetecken.

Tribunalen konstaterade att den ungerska strafflagen förbjuder viss användning av "symboler för despotism", såsom hammaren och skäran och den röda femuddiga stjärnan, och att detta förbud även avser användning av de aktuella kännetecknen som varumärken. Därefter slog tribunalen bland annat fast att den semantiska innebörden av statsvapnet för forna Socialistiska rådsrepublikernas union (Sovjetunionen) inte har försvagats eller förändrats i en sådan grad att statsvapnet inte längre uppfattas som en politisk symbol. Mot bakgrund härav fann tribunalen att överklagandenämnden gjorde en riktig bedömning när den konstaterade att en betydande del av omsättningskretsen i Ungern skulle uppfatta användningen, som varumärke, av det sökta varumärket som stridande mot allmän ordning eller mot allmän moral i den mening som avses i artikel 7.1 f i förordning nr 207/2009.

¹³ Rådets förordning (EG) nr 40/94 av den 20 december 1993 om gemenskapsvarumärken (EGT L 11, 1994, s. 1; svensk specialutgåva, område 17, volym 2, s. 3) har ersatts av rådets förordning (EG) nr 207/2009 av den 26 februari 2009 om gemenskapsvarumärken (EUT L 78, s. 1).

Det mål som avgjordes genom dom av den 5 oktober 2011 i mål T-526/09, *PAKI Logistics mot harmoniseringsbyrån (PAKI)* (ej publicerad i rättsfallssamlingen), gällde kännetecknet PAKI. Överklagandenämnden hade avslagit ansökan om registrering av detta kännetecken, med motiveringen att den engelskspråkiga allmänheten i Europeiska unionen uppfattade detta som ett rasistiskt uttryck, närmare bestämt en nedsättande och förolämpande benämning för en pakistanier, eller en person från den indiska subkontinenten i allmänhet, ofta någon som bor i Förenade kungariket. I detta sammanhang underströk domstolen att även om artikel 7.1 f i förordning nr 207/2009 i första hand avser alla tecken vars användning är förbjuden enligt en unionsrättslig bestämmelse eller en bestämmelse i nationell rätt kan det även i avsaknad av ett sådant förbud föreligga ett absolut registreringshinder enligt nämnda bestämmelse, om tecknet är djupt stötande. Bedömningen av huruvida ett sådant avslag är motiverat ska göras på grundval av kriteriet en omdömesgill person med genomsnittlig känslighets- och toleransnivå. Omsättningskretsen kan vidare inte begränsas till endast den allmänhet som de varor och tjänster för vilken registrering söks vänder sig till. Det ska nämligen även beaktas att de tecken som avses med denna avslagsgrund inte enbart chockerar den allmänhet till vilka de aktuella varorna och tjänsterna vänder sig, utan även andra personer vilka, utan att de tar del av nämnda varor och tjänster, skulle möta detta tecken tillfälligtvis i sitt vardagliga liv. Tribunalen godtog inte sökandens olika argument som syftade till att visa att uttrycket "paki" inte är entydigt och diskriminerande under alla förhållanden, och fann att överklagandenämnden gjorde en riktig bedömning när den ansåg att detta uttryck av den engelskspråkiga allmänheten i unionen kunde uppfattas som en rasistisk förolämpning och att en registrering av detta uttryck följaktligen skulle strida mot allmän ordning och mot allmän moral.

I dom av den 6 juli 2011 i mål T-258/09, *i-content mot harmoniseringsbyrån (BETWIN)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), ogiltigförklarade tribunalen det angripna beslutet, med hänvisning till att överklagandenämnden inte i tillräcklig grad hade motiverat varför det sökta varumärket är av beskrivande karaktär eller saknar särskiljningsförmåga i förhållande till vissa av de tjänster som avses i ansökan om registrering. Tribunalen erinrade i detta sammanhang om att möjligheten för överklagandenämnden att ge en enda helhetsmotivering för en varu- eller tjänsteserie bara får avse varor och tjänster som sinsemellan har ett direkt och konkret samband. Detta samband ska vara tillräckligt direkt och konkret för att det ska kunna anses att varorna eller tjänsterna utgör en tillräckligt homogen kategori för att säkerställa att samtliga faktiska och rättsliga överväganden i beslutsskäl i tillräcklig utsträckning, å ena sidan, förklarar hur överklagandenämnden resonerat beträffande var och en av varorna eller tjänsterna i kategorin, å andra sidan, kan tillämpas utan åtskillnad på var och en av de berörda varorna och tjänsterna. I det aktuella fallet ger det angripna beslutet endast en begränsad ledning vad gäller vilka skäl som avser vilka tjänster i den mycket långa förteckningen över tjänster som omfattas av det sökta varumärket. Tribunalen påpekade också att motiveringen avseende det sökta varumärkets avsaknad av särskiljningsförmåga begränsar sig till förklaringen att eftersom det sökta varumärket är en beskrivning "vars innebörd vem som helst kan förstå utan att ha specialistkunskaper och utan intellektuell ansträngning", så saknar det även särskiljningsförmåga, varför det inte kunde registreras med tillämpning av artikel 7.1 b i förordning nr 207/2009. Överklagandenämnden har vidare angett att uttrycket "betwin" endast är ett medel för att främja en allmän önskan att delta i viss vadhållning eller vissa spel, eller att få ekonomiska fördelar i form av spelvinster, utan att det framgår något samband med en viss tjänsteleverantör, och att den berörde konsumenten inte kan se kännetecknet i fråga som en hänvisning till ett bestämt kommersiellt ursprung för tjänster som rör vadhållning och chansen att göra vinster, och se det som ett individuellt kännetecken för en viss tjänsteleverantör inom denna sektor. Tribunalen fann ex officio att beslutet var bristfälligt motiverat vad avser andra tjänster än dem som är direkt knutna till sektorn vadhållning och pristävlingar. Det går nämligen inte att förstå hur denna övergripande motivering kan vara tillämplig på de andra heterogena tjänster som omfattas av varumärkesansökan och varav vilka en del helt saknar samband med vadhållning och en önskan att vinna pengar.

Vad gäller kännetecknet TDI ogillade tribunalen genom dom av den 6 juli 2011 i mål T-318/09, *Audi och Volkswagen mot harmoniseringsbyrån (TDI)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), talan mot överklagandenämndens beslut enligt vilket kännetecknet TDI består av de första bokstäverna i orden i uttrycken "turbo direct injection" eller "turbo diesel injection" och var beskrivande i hela unionen.

Tribunalen angav inledningsvis att ordkännetecknet TDI – för vilket registrering som gemenskapsvarumärke söktes för "fordon och deras beståndsdelar" – kan beskriva de väsentliga egenskaperna för de varor och tjänster som avses i ansökan om registrering som gemenskapsvarumärke. Vad gäller fordon beskriver nämnda ordkännetecken fordonens kvalitet. Att ett fordon är utrustat med en motor av typen "turbo diesel injection" eller "turbo direct injection" är nämligen en väsentlig egenskap hos ett fordon. Vad gäller fordons beståndsdelar beskriver ordkännetecknet TDI modellen. Tribunalen fann således att ordkännetecknet TDI är beskrivande för de berörda varorna i hela unionen. Argumentet att det för att visa att ett varumärke har förvärvat särskiljningsförmåga till följd av användning dels inte behöver visas att märket är etablerat inom samtliga medlemsstater, dels att de principer som är tillämpliga på ett varumärkes renommé ska tillämpas, varför det räcker att visa att varumärket är etablerat inom en betydande del av unionen, godtogs vidare inte av tribunalen. Tribunalen fann nämligen att det sökta varumärket måste ha förvärvat särskiljningsförmåga till följd av användning i alla medlemsstater i unionen där det ursprungligen saknade särskiljningsförmåga. I detta sammanhang angav tribunalen bland annat att med beaktande av ändamålet med artikel 9.1 c i förordning nr 207/2009 – som syftar till att skydda de legitima intressen som de innehavare har, vilkas varumärken har uppnått renommé tack vare innehavarnas ekonomiska ansträngningar och marknadsföringsansträngningar – kan den metod som används för att bestämma det relevanta geografiska området vid tillämpningen av denna bestämmelse inte tillämpas vad gäller förvärvat särskiljningsförmåga till följd av användning.

I dom av den 17 maj 2011 i mål T-341/09, *Consejo Regulador de la Denominación de Origen Txakoli de Álava m.fl. mot harmoniseringsbyrån (TXAKOLI)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), hade tribunalen anledning att tolka artikel 66.2 i förordning nr 207/2009 om gemenskapskollektivmärken, i vilken föreskrivs ett undantag från artikel 7.1 c i förordning nr 207/2009. Enligt den förstnämnda bestämmelsen får nämligen även beskrivande tecken eller uppgifter som kan användas i näringsverksamhet för att beteckna geografiskt ursprung för varor eller tjänster utgöra gemenskapens kollektivmärken. I det aktuella fallet gjorde sökandena gällande att ordet "txakoli" utgör en beteckning som kan användas i näringsverksamhet för att beteckna geografiskt ursprung för den vara och de tjänster som registreringsansökan avser, eftersom det utgör en kompletterande traditionell benämning som åtnjuter skydd enligt bestämmelserna på området för vinprodukter och som uteslutande är förbehållen viner med de ursprungs-beteckningar med avseende på vilka sökandena var kontrollorgan.

I detta avseende fann tribunalen att detta ord i de tillämpliga bestämmelserna endast anses beteckna en egenskap hos vinerna och inte deras geografiska ursprung, och detta trots det samband som påståtts föreligga mellan ordet "txakoli" och Baskien. Artikel 66.2 i förordning nr 207/2009 ska inte tolkas extensivt. Detta skulle nämligen innebära att man trängde in på behörighetsområdet för de myndigheter som har hand om skyddade ursprungs-beteckningar eller geografiska beteckningar. Den omständigheten att ensamrätten att använda ordet "txakoli" föreligger enligt andra unionsrättsliga bestämmelser innebär inte automatiskt att det ifrågavarande kännetecknet ska registreras som gemenskapsvarumärke. En sådan registrering innebär att varumärkesinnehavaren ges särskilda rättigheter, vilka inte följer av andra bestämmelser såsom bestämmelserna på området för jordbrukspolitik.

Tribunalen angav att beslutet att det sökta varumärket inte ska registreras saknar betydelse för den ensamrätt som sökandena anser sig ha att använda de aktuella orden enligt bestämmelserna på området för vinprodukter. Beslutet i fråga innebär inte att andra aktörer än de som har en sådan rättighet med stöd av nämnda bestämmelser får rätt att använda ordet och inte heller hindrar det sökandena från att ställa krav på att nämnda bestämmelser iakttas.

I dom av den 6 oktober 2011 i mål T-508/08, *Bang & Olufsen mot harmoniseringsbyrån (återgivning av en högtalare)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), ogillade tribunalen talan mot det beslut som fattats av överklagandenämnden – som hade att pröva ärendet efter att tribunalen ogiltigförklarat ett tidigare beslut¹⁴ – om att neka registrering som gemenskapsvarumärke av ett tredimensionellt kännetecken som återger en högtalare, med motiveringen att kännetecknet endast består av en form som ger varan ett betydande värde i den mening som avses i artikel 7.1 e iii i förordning nr 40/94.

I det aktuella fallet hade tribunalen att utreda huruvida överklagandenämnden hade gjort sig skyldig till en felaktig rättstillämpning när den, efter att ha gjort bedömningen att ett nytt absolut registreringshinder kunde vara tillämpligt i det aktuella fallet, gjorde en prövning av kännetecknet mot bakgrund av det absoluta registreringshindret i artikel 7.1 e iii i förordning nr 40/94 (den första prövningen som föregått tribunalens dom om ogiltigförklaring avsåg endast artikel 7.1 b i nämnda förordning).

Tribunalen fann att så inte var fallet och underströk att även om det antas att ett kännetecken, som är föremål för en ansökan om registrering som gemenskapsvarumärke, av tribunalen, till skillnad från Byrån för harmonisering inom den inre marknaden (varumärken, mönster och modeller) (nedan kallad harmoniseringsbyrån), inte skulle bedömas falla under något av de absoluta registreringshinder som avses i artikel 7.1 i förordning nr 40/94, skulle tribunalens ogiltigförklaring av beslutet att neka registrering av det sökta varumärket med nödvändighet föranleda harmoniseringsbyrån, som är skyldig att rätta sig efter domslutet och domskälen i tribunalens dom, att på nytt ta upp förfarandet för att granska sökandens ansökan om registrering av gemenskapsvarumärke och avslå ansökan, om den anser att det aktuella kännetecknet faller under ett annat absolut registreringshinder som avses i den bestämmelsen. Enligt artikel 74.1 i förordning nr 40/94 ska nämligen harmoniseringsbyrån, vid prövningen av de absoluta registreringshindren, utan särskilt yrkande pröva de relevanta sakförhållanden som kan innebära att något av dessa är tillämpligt. Ett kännetecken som omfattas av tillämpningsområdet för artikel 7.1 e i förordning nr 40/94 kan vidare aldrig förvärva särskiljningsförmåga, i den mening som avses i artikel 7.3 i förordningen, till följd av den användning som har gjorts av det. Denna möjlighet föreligger dock enligt sistnämnda bestämmelse för de kännetecken som omfattas av de registreringshinder som föreskrivs i artikel 7.1 b–d i förordning nr 40/94.

För det fall den prövning av ett kännetecken mot bakgrund av artikel 7.1 e i förordning nr 40/94 leder till konstaterandet att ett av kriterierna som nämns i denna bestämmelse är uppfyllt, innebär detta således att kännetecknet inte behöver prövas mot bakgrund av artikel 7.3 i förordningen, eftersom det i sådant fall står klart att det inte kan registreras. Att den vidare prövningen i ett sådant fall inte behöver göras förklarar intresset av att först göra en prövning av kännetecknet mot bakgrund av artikel 7.1 e i förordning nr 40/94 i de fall där en tillämpning av flera i artikel 7.1 föreskrivna absoluta registreringshinder är möjlig. Detta kan dock inte tolkas som en skyldighet att först pröva kännetecknet mot bakgrund av artikel 7.1 e i förordning nr 40/94.

¹⁴ Dom av den 10 oktober 2007 i mål T-460/05, *Bang & Olufsen mot harmoniseringsbyrån (formen på en högtalare)* (REG 2007, s. II-4207).

2. Relativa registreringshinder

I dom av den 17 februari 2011 i mål T-10/09, *Formula One Licensing mot harmoniseringsbyrån – Global Sports Media (F1-LIVE)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), slog tribunalen fast att det inte förelåg någon risk för förväxling mellan varumärket F1-LIVE som betecknade varor och tjänster på området för formel 1 (närmare bestämt tidskrifter, böcker, andra publikationer, platsbokning, anordnande av tävlingar på internet) och varumärkena F1 och F1 Formula 1 som tillhörde bolaget Formula One Licensing BV. Att det inte förelåg någon risk för förväxling berodde på att allmänheten ansåg att beståndsdelen "f1" var beskrivande och på att kännetecknen inte liknade varandra.

Omsättningskretsen uppfattar nämligen kombinationen av bokstaven "f" och siffran "1" som en förkortning för formel 1, vilket är den vanliga beteckningen för en kategori tävlingsbilar och, i vidare bemärkelse, för tävlingar där sådana bilar deltar. Dessutom skulle omsättningskretsen kunna tro att beståndsdelen "f 1" i det äldre gemenskapsfigurmärket F1 Formula 1 är det varumärke som innehavaren av detta använder i sin affärsverksamhet på området för tävlingar med formel 1-bilar. Omsättningskretsen uppfattar således inte beståndsdelen "f 1" i det sökta varumärket som en särskiljande beståndsdel, utan som en beståndsdel som används beskrivande. Beståndsdelen "f 1", återgiven med ett vanligt typsnitt, har följaktligen endast låg särskiljningsförmåga i förhållande till de aktuella varorna och tjänsterna och det är endast på grund av själva logotypen F1 i varumärket F1 Formula 1 som det gemenskapsfigurmärke som använts inom unionen eventuellt är känt.

Vad gäller mer specifikt ordmärkena F1 förknippar konsumenterna inte beståndsdelen "f 1" i det sökta varumärket med innehavaren av de äldre varumärkena på grund av att det enda kännetecknet som de lärt sig att förknippa med detta bolag är logotypen i varumärket F1 Formula 1, och inte det kännetecknet som återges med ett vanligt typsnitt. Konsumenterna ser F1 i ett vanligt typsnitt som en förkortning av "formel 1", det vill säga en beskrivande upplysning.

Med avseende på figurmärket F1 Formula 1 angav tribunalen att omsättningskretsen inte kommer att förväxla det sökta varumärket med detta figurmärke, eftersom det inte föreligger någon visuell likhet och den fonetiska och begreppsmässiga likheten endast är begränsad. Allmänheten anser att kännetecknet F1 är generiskt och kommer därför att förstå att det sökta varumärket rör formel 1, men kommer, till följd av den helt annorlunda utformningen, inte att se ett samband med den verksamhet som innehavaren av det äldre varumärket bedriver.

3. Förfarandefrågor

I dom av den 9 februari 2011 i mål T-222/09, *Ineos Healthcare mot harmoniseringsbyrån – Teva Pharmaceutical Industries (ALPHAREN)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), kompletterade tribunalen sin praxis avseende den bedömning av notoriska fakta som harmoniseringsbyråns överklagandenämnd gör när den prövar ett ärende.

I artikel 74 i förordning nr 40/94 anges att harmoniseringsbyråns prövning i ärenden om relativa registreringshinder ska vara begränsad till vad parterna åberopat och yrkat. Enligt tribunalen avser denna bestämmelse bland annat de omständigheter som ligger till grund för harmoniseringsbyråns beslut, det vill säga de sakförhållanden och bevis på vilka dessa beslut kan grundas. Således kan överklagandenämnden, när den prövar ett överklagande av ett beslut som avslutar ett invändningsförfarande, enbart grunda sitt beslut på de sakförhållanden och bevis som parterna har åberopat. Begränsningen av de omständigheter som kan ligga till grund för överklagandenämndens bedömning utesluter dock inte att nämnden, utöver de sakförhållanden som parterna i invändningsförfarandet uttryckligen har åberopat, också kan beakta notoriska

fakta, det vill säga fakta som det förutsätts att alla känner till eller som det går att få kännedom om med hjälp av allmänt tillgängliga källor.

I förevarande mål betonade tribunalen att trots att överklagandenämnden har funnit de beskrivningar av läkemedel och deras terapeutiska indikationer som låg till grund för dess bedömning av likheten mellan vissa varuslag vid sökningar på webbplatser så kan de inte betraktas som notoriska fakta med hänsyn till varornas tekniska natur. Tribunalen ansåg att det angripna beslutet skulle ha blivit avsevärt annorlunda om inte de aktuella uppgifterna använts och ogiltigförklarade därför till viss del detta beslut.

I dom av den 16 maj 2011 i mål T-145/08, *Atlas Transport mot harmoniseringsbyrån – Atlas Air (ATLAS)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), preciserade tribunalen dels de krav som gäller skyldigheten att ange grunderna för ett överklagande till överklagandenämnden, dels omfattningen av domstolsprövningen av överklagandenämndens beslut att vilandeförklara ett ogiltighetsförfarande.

För det första erinrade tribunalen om att ett överklagande av ett beslut ska framställas skriftligen hos harmoniseringsbyrån inom två månader från dagen för meddelandet av det beslut som överklagas och att grunderna för överklagandet ska anges skriftligen inom fyra månader från dagen för beslutets meddelande. Av detta drog tribunalen slutsatsen att en sökande som önskar ge in ett överklagande till överklagandenämnden är skyldig att inom den föreskrivna fristen till harmoniseringsbyrån ge in en bilaga i vilken grunderna för överklagandet anges, vid äventyr av att överklagandet annars kommer att avvisas då det inte kan prövas i sak. Grunderna ska inte bara innehålla en uppgift om vilket beslut som angrips och om att sökanden önskar att överklagandenämnden ska ändra eller upphäva beslutet. Av en bokstavstolkning av ordet "grunderna" framgår också att sökanden skriftligen till överklagandenämnden ska ange de skäl som överklagandet grundas på. Det ankommer inte på överklagandenämnden att, genom slutledning, fastställa grunderna för det överklagande som den ska pröva. När sökanden inger en inläga ska denne följaktligen skriftligen och tillräckligt klart ange de faktiska och/eller rättsliga omständigheter som motiverar vederbörandes begäran. Mot bakgrund av att det i förevarande fall saknades klara och begripliga grunder i sökandens skrivelser, och eftersom framställningen av grunderna vid överklagandenämnden bland annat ska göra det möjligt för en potentiell intervenient att, utan biträde av advokat, bedöma huruvida det är lämpligt att bemöta argumenten i sökandens överklagande, ansåg tribunalen att överklagandet till överklagandenämnden inte uppfyllde kraven i artikel 59 i förordning nr 40/94.

För det andra erinrade tribunalen om att möjligheten att vilandeförklara förfarandet vid överklagandenämnden angående ett invändningsförfarande är ett uttryck för den i medlemsstaterna allmänt erkända principen att en beslutsinstans kan vilandeförklara ett förfarande som pågår vid den om det med hänsyn till omständigheterna i fallet är lämpligt. Det är motiverat att tillämpa detta analogiskt i ett sammanhang som rör ett ogiltighetsförfarande, eftersom syftet med såväl ett invändningsförfarande som ett förfarande avseende en relativ ogiltighetsgrund är att bedöma risken för förväxling mellan två varumärken, och eftersom möjligheten att vilandeförklara förfarandet bidrar till effektiviteten i nämnda förfaranden. Överklagandenämnden har följaktligen rätt att vilandeförklara ett ogiltighetsförfarande om det med hänsyn till omständigheterna är lämpligt. Tribunalen angav dessutom att överklagandenämnden har ett stort utrymme för skönsmässig bedömning för att avgöra huruvida förfarandet ska vilandeförklaras. Detta utrymme för skönsmässig bedömning innebär dock inte att överklagandenämndens bedömning inte kan bli föremål för domstolsprövning, vilken är en kontroll av huruvida det föreligger en uppenbart oriktig bedömning eller har förekommit maktmissbruk. Tribunalen preciserade särskilt att överklagandenämnden i detta sammanhang är skyldig att iaktta de allmänna principer som gäller

ett rättvist förfarande i en rättslig gemenskap och att beakta inte bara intresset hos den part vars gemenskapsvarumärke har bestritts, utan även övriga parter intressen.

I dom av den 9 september 2011 i mål T-36/09, *dm-droguerie markt mot harmoniseringsbyrå – Distribuciones Mylar (dm)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen)¹⁵, slog tribunalen fast att då harmoniseringsbyrån upptäcker ett språkligt fel, ett skrivfel eller ett uppenbart misstag i ett beslut, får den endast rätta stavfel, grammatiska fel, skrivfel eller fel som är så uppenbara att ingen annan text är tänkbar än den som följer av rättelsen. Invändningsenheternas behörighet att på nytt pröva ett ärende i vilket de har antagit och delgett ett beslut varigenom förfarandet avslutas omfattar endast de fall som föreskrivs i artikel 42 i förordning nr 207/2009 (förfarande för återkallande, rättelse av skrivfel, eller omprövning). Genom de ändringar som gjordes i förevarande mål hade emellertid för det första en ofullständig mening som hade en obegriplig innebörd kompletterats och dessutom hade en motsägelser i motiveringen klarlagts. Tribunalen fann att rättelsen av den ursprungliga versionen av invändningsenhetens beslut avsåg själva innehållet i detta beslut och att det därmed inte var fråga om en rättelse av ett skrivfel. I och med att denna brist var allvarlig och konkret ogiltigförklarade tribunalen överklagandenämndens beslut, eftersom denna inte hade funnit att den ändrade versionen av invändningsenhetens beslut var en nullitet och således inte hade ogiltigförklarat det.

I dom av den 14 december 2011 i mål T-504/09, *Völkl mot harmoniseringsbyrå – Marker Völkl (VÖLKL)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), slog tribunalen fast att när överklagandet till överklagandenämnden endast avser en del av varorna och tjänsterna i registreringsansökan eller i invändningen, innebär överklagandet att överklagandenämnden får göra en ny prövning i sak av invändningen. Denna prövning får dock endast avse nämnda varor eller tjänster. Överklagandet till överklagandenämnden, såvitt avser registreringsansökan och invändningen, avser nämligen inte de övriga varorna eller tjänsterna. Följaktligen hade överklagandenämnden överskridit sin behörighet enligt artikel 64.1 i förordning nr 207/2009 genom att upphäva punkt 2 i slutet i invändningsenhetens beslut rörande de övriga varorna.¹⁶

4. Bevis på verkligt bruk av varumärket

I målet *Zino Davidoff mot harmoniseringsbyrå – Kleinakis kai SIA (GOOD LIFE)* (dom av den 15 juli 2011 i mål T-108/08, ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), hade den invändande parten hävdade att ett beslut av den grekiska varumärkesförvaltningsnämnden utgjorde bevis på verkligt bruk av

¹⁵ Se även, med avseende på gemenskapsformgivningar, dom av den 18 oktober 2011 i mål T-53/10, *Reisenthel mot harmoniseringsbyrå – Dynamic Promotion (spjällådor och korgar)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), i vilken tribunalen slog fast att ett åsidosättande av rätten till försvar till följd av att ett beslut har antagits före utgången av den frist som sökanden beviljats för att yttra sig inte utgör ett uppenbart misstag i den mening som avses i artikel 39 i kommissionens förordning (EG) nr 2245/2002 av den 21 oktober 2002 om tillämpning av rådets förordning (EG) nr 6/2002 om gemenskapsformgivning (EGT L 341, s. 28). Ett sådant åsidosättande utgör nämligen ett misstag som påverkar det förfarande som leder fram till beslutet och kan därmed anses ha påverkat det sakliga innehållet däri.

¹⁶ Det ska påpekas att tribunalen i denna dom också preciserade att ett beslut från överklagandenämnden däremot ska anses ha gått någon emot i den mening som avses i artikel 65.4 i förordning nr 207/2009, då överklagandenämnden först avslår ett yrkande som, om det hade bifallits, skulle ha inneburit att ärendet avgjordes till fördel för den som framställde yrkandet, och där nämnden därefter återförvisar ärendet till lägre instans för fortsatt handläggning. Detta gäller trots att det finns en möjlighet att den lägre instansen, när den återupptar handläggningen av ärendet, kan komma att meddela ett för denna part gynnande beslut. Denna möjlighet är inte tillfyllest för att denna hypotes ska assimileras med den hypotes där överklagandenämnden bifaller ett yrkande mot bakgrund av vissa av de åberopade grunderna och argumenten och avslår – eller underlåter att pröva – övriga grunder eller argument.

det äldre varumärket. Tribunalen preciserade härvid att harmoniseringsbyrån i princip får grunda sitt beslut på ett nationellt beslut, såsom bevisning, men att den likväl ska pröva med erforderlig noggrannhet och omsorg om det genom denna bevisning kan styrkas att det äldre varumärket varit i verkligt bruk. I förevarande mål skulle en omsorgsfull prövning av det grekiska beslutet emellertid ha utvisat att detta innehöll kortfattade hänvisningar till de handlingar som ingavs och de argument som anfördes i det förfarande som ledde fram till att beslutet antogs. Därtill kom att dessa handlingar inte hade förts till handlingarna i ärendet vid harmoniseringsbyrån och därför inte stod till överklagandenämndens förfogande. Överklagandenämnden hade under dessa förhållanden inte möjlighet att förstå resonemanget, inbegripet bevisvärderingen, och kunde inte heller ha kännedom om vilka bevis som legat till grund för det grekiska beslutet om att det äldre varumärket hade varit i verkligt bruk. Genom att hänvisa till de grekiska myndigheternas slutsats utan att pröva huruvida övertygande bevisning legat till grund för det grekiska beslutet, åsidosatte överklagandenämnden artikel 74.1 i förordning nr 40/94 och omsorgsplikten.

5. Gemenskapsformgivning

I dom av den 14 juni 2011 i mål T-68/10, *Sphere Time mot harmoniseringsbyrån – Punch (fickur fäst vid ett band)* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), slog tribunalen fast att artikel 7.2 i förordning nr 6/2002 – enligt vilken allmänhetens kännedom om en formgivning inte har betydelse i sådana fall då en formgivning för vilken skydd söks genom en registrerad gemenskapsformgivning har gjorts tillgänglig för allmänheten genom formgivaren, genom den till vilken rätten har övergått eller genom någon annan till följd av uppgifter som tillhandahållits eller åtgärder som vidtagits av formgivaren eller av den till vilken rätten har övergått under en period av tolv månader före den dag då en ansökan om registrering lämnades in eller före den dag från vilken prioritet räknas – kan tillämpas i ett ogiltighetsförfarande endast om innehavaren av den formgivning som avses i en ansökan om ogiltighetsförklaring styrker att han eller hon har skapat den formgivning som lagts till grund för denna ansökan eller att rätten till denna formgivning har övergått till honom eller henne.

I samma dom klargjorde tribunalen innebörden av begreppet kunnig användare och kompletterade därvid sin tidigare praxis.¹⁷ Tribunalen framhöll att detta begrepp, när det gäller reklamartiklar, inbegriper dels yrkesmän som förvärvar dessa artiklar för att saluföra dem till slutkonsumenterna, dels slutkonsumenterna själva. Detta innebär att om en av dessa båda grupper av kunniga användare uppfattar att de ifrågavarande formgivningarna ger samma helhetsintryck är det tillräckligt för att slå fast att den omtvistade formgivningen saknar särprägel. Slutligen preciserade tribunalen att den konkreta helhetsbedömningen inte ska isoleras till och enbart avse den grafiska återgivningen av de äldre formgivningarna. I stället bör en helhetsbedömning göras av samtliga beståndsdelar, så att det på ett tillräckligt klart och säkert sätt kan slås fast vilket helhetsintryck den ifrågavarande formgivningen ger. Beträffande i synnerhet formgivningar som har använts, utan att registreras, är det tänkbart att det inte finns en grafisk återgivning av samtliga relevanta detaljer som är jämförbar med en återgivning i en ansökan om registrering. Enligt tribunalen är det således orimligt att begära att den som ansöker om ogiltighetsförklaring i samtliga fall ger in en sådan återgivning.

¹⁷ Dom av den 22 juni 2010 i mål T-153/08, *Shenzhen Taiden mot harmoniseringsbyrån Bosch Security Systems (kommunikationsutrustning)* (REU 2010, s. II-2517).

Tillgång till institutionernas handlingar

Under år 2011 har det skapats en rikhaltig rättspraxis avseende tillgång till handlingar. 23 mål rörande olika aspekter av detta rättsområde har avgjorts.

1. Berättigat intresse av att få saken prövad

I dom av den 22 mars 2011 i mål T-233/09, *Access Info Europe mot rådet* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), fann tribunalen att utlämnande av den fullständiga versionen av en handling på en webbplats tillhörig en utomstående som inte iakttagit de regler som gäller för utlämnande av rådets handlingar inte kunde läggas till grund för antagandet att sökanden inte, eller inte längre, hade ett berättigat intresse av att ansöka om ogiltigförklaring av rådets beslut att inte ge sökanden tillgång till denna handling i sin helhet. En sökande bevarar ett berättigat intresse av att en rättsakt som har antagits av en institution ogiltigförklaras för att undvika att dess påstådda rättsstridighet upprepas i framtiden. Ett sådant berättigat intresse av att få saken prövad föreligger emellertid endast om den åberopade rättsstridigheten riskerar att upprepas oberoende av de faktiska omständigheterna i det fall som gav upphov till sökandens talan. Så är fallet när det är fråga om en talan om ogiltigförklaring av ett beslut från rådet att inte ge tillgång till alla delar av en handling, då den rättsstridighet som sökanden gjort gällande grundas på en tolkning av ett av de undantag som föreskrivs i förordning (EG) nr 1049/2001¹⁸, som det finns stora möjligheter att rådet kommer att upprepa vid en förnyad ansökan och sökanden, i egenskap av förening som har som mål att främja öppenhet inom unionen, kan tänkas inkomma med liknande ansökningar i framtiden avseende samma typ av handlingar.

2. Handlingsbegreppet

I dom av den 26 oktober 2011 i mål T-436/09, *Dufour mot ECB* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), uttalade sig tribunalen om definitionen av handling i artikel 3 a i ECB:s beslut 2004/258/EG¹⁹ avseende allmänhetens tillgång till dess handlingar. Målet avsåg en ansökan om tillgång till en databas.

Enligt tribunalen följer det av lydelsen i artikel 3 a i beslut 2004/258 att handlingsbegreppet omfattar handlingar som har ett innehåll som bevaras och som kan återges eller som det är möjligt att ta del av efter att det upprättats och att det saknar betydelse på vilket medium detta innehåll lagras. Tribunalen slog även fast att en databas kännetecknas av att det finns ett innehåll av något slag och att det finns ett fast medium på vilket detta innehåll är lagrat. Härav följer, enligt tribunalen, att de samlade uppgifter som ingår i en databas utgör en handling i den mening som avses i artikel 3 a i beslut 2004/258. Tribunalen tillade att ECB, eftersom uppgifterna var självständiga i förhållande till varandra, var skyldig att göra en konkret och individuell prövning och ge tillgång till de delar av handlingen som kunde individualiseras med hjälp av de sökverktyg som var tillgängliga för den aktuella databasen, såvitt uppgifterna inte omfattades av något av de undantag som föreskrivs i artikel 4 i beslut 2004/258.

¹⁸ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1049/2001 av den 30 maj 2001 om allmänhetens tillgång till Europaparlamentets, rådets och kommissionens handlingar (EGT L 145, s. 43).

¹⁹ Europeiska centralbankens beslut 2004/258/EG av den 4 mars 2004 om allmänhetens tillgång till Europeiska centralbankens handlingar (EUT L 80, s. 42).

3. Undantag avseende skydd för beslutsförfaranden

I domen i det ovannämnda målet *Access Info Europe mot rådet* ogiltigförklarade tribunalen rådets beslut av det skälet att rådet inte hade visat att röjande av identiteten på dem som lagt fram ändringsförslag i förslaget till förordning om allmänhetens tillgång till handlingar allvarligt skulle undergräva det pågående beslutsförfarandet. Efter att ha slagit fast att allmänheten hade rätt att få tillgång till samtliga handlingar som omfattades av ansökan, erinrade tribunalen om att större tillgång till handlingar ska ges när rådet handlar i egenskap av lagstiftare så att medborgarna kan kontrollera alla uppgifter som har legat till grund för en lagstiftningsakt. Möjligheten att få kännedom om vad som ligger till grund för lagstiftningsåtgärderna utgör ett villkor för att medborgarna konkret ska kunna utöva sina demokratiska rättigheter. I detta fall fann tribunalen att risken att röjandet av identiteten på dem som lagt fram ändringsförslag i den aktuella handlingen skulle begränsa den möjlighet att ändra sin ståndpunkt som medlemsstaternas delegationer förfogar över i ett lagstiftningsförfarande och allvarligt äventyra utsikterna att nå en kompromiss inte utgör en risk som är tillräckligt allvarlig och rimligen förutsägbar.

I dom av den 7 juni 2011 i mål T-471/08, *Toland mot parlamentet* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), ogiltigförklarade tribunalen Europaparlamentets beslut genom vilket tillgång nekats till en revisionsrapport avseende ersättning för utgifter för parlamentsassistenter som upprättats av parlamentets internrevisionstjänst bland annat av det skälet att ett utlämnande av rapporten allvarligt skulle undergräva institutionens beslutsförfarande. Även om tribunalen slog fast att den aktuella revisionsrapporten faktiskt var en handling som upprättats av en institution för internt bruk och att den gällde en fråga där institutionen ännu inte fattat något beslut, fann den att institutionen inte hade visat att utlämnande av denna handling skulle medföra konkret och faktisk skada för dess beslutsförfarande och ha en väsentlig inverkan på detta förfarande. Det angripna beslutet innehöll nämligen inte någon konkret uppgift utifrån vilken det kunde fastslås att risken för att beslutsförfarandet skulle undergrävas rimligen kunde förutses när det angripna beslutet antogs och inte var rent hypotetisk. Tribunalen tillade att varken den omständigheten att frågan hur parlamentets ledamöter använder erhållen ersättning är ett känsligt ämne som med stort intresse bevakas av media eller den omständigheten att beslutsförfarandet påstås vara komplicerat i sig kunde innebära att det förelåg ett objektiva skäl för att anta att institutionens beslutsförfarande allvarligt skulle undergrävas.

4. Undantag avseende skyddet för syftet med inspektioner, utredningar och revisioner

I dom av den 9 september 2011 i mål T-29/08, *LPN mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), erinrade tribunalen om att institutionen visserligen i princip är skyldig att göra en konkret, individuell prövning av innehållet i var och en av de handlingar som omfattas av ansökan för att avgöra i vilken mån ett undantag från rätten till tillgång är tillämpligt och om sökanden kan ges tillgång till delar av de aktuella handlingarna men att det kan göras undantag från denna skyldighet när det, på grund av särskilda omständigheter i det aktuella fallet, är uppenbart att tillgång till handlingarna inte ska ges, eller tvärtom att tillgång ska ges. I ett sådant fall står det i princip institutionen fritt att grunda sitt beslut på allmänna presumptionsregler för vissa kategorier av handlingar.

Tribunalen fann att en sökande inte har rätt att inom ramen för ett fördragsbrottsförfarande ta del av handlingarna i kommissionens akt och att det – analogt med situationen för intresserade parter i granskningsförfaranden avseende statliga stödåtgärder – ska anses finnas en allmän presumptionsregel med innebörden att utlämnande av handlingarna i ärendet i princip undergräver skyddet för syftet med utredningen. Det var således tillräckligt för kommissionen att pröva huruvida

denna allmänna presumtion skulle tillämpas på samtliga de berörda handlingarna. Någon konkret, individuell förhandsprövning av innehållet i var och en av handlingarna behövde inte göras. Under den period då fördragsbrottsförfarandet pågår ska kommissionen således utgå från att denna allmänna presumtion är tillämplig på alla berörda handlingar. Presumtionen innebär dock inte att intresserade parter förlorar rätten att styrka att en viss handling som avses i en ansökan om tillgång inte omfattas av denna presumtionsregel eller att det föreligger ett övervägande allmänintresse av att handlingen lämnas ut i enlighet med artikel 4.2 i förordning nr 1049/2001.

I mål T-437/08, *CDC Hydrogene Peroxide mot kommissionen*, vilket avgjordes genom dom av den 15 december 2011 (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), hade sökanden väckt talan mot kommissionens beslut om avslag på sökandens ansökan om tillgång till innehållsförteckningen i akten i ett ärende avseende nio företags deltagande i en väteperoxidkartell. Kommissionen motiverade sitt beslut med behovet av att säkerställa att dess politik på kartellområdet, och i synnerhet programmet för förmånlig behandling, får full genomslagskraft. Tribunalen ogiltigförklarade det aktuella beslutet, eftersom kommissionen inte hade styrkt att det fanns en risk att de skyddade intressena konkret och faktiskt skulle påverkas om den aktuella handlingen lämnades ut.

När det gäller undantaget avseende skydd för affärsintressen fann tribunalen att intresset för ett företag som har deltagit i en konkurrensbegränsande samverkan att undvika en skadeståndstalan inte kan anses utgöra ett affärsintresse, och att det i vart fall inte utgör ett skyddsvärt intresse, bland annat med hänsyn till den rätt som var och en har att begära skadestånd med anledning av en skada som orsakats av ett beteende som kan begränsa eller snedvrida konkurrensen.

När det gäller undantaget avseende skyddet för syftet med kommissionens utredningar fann tribunalen att utredningen i ett konkret ärende måste anses avslutad när det slutliga beslutet antas, oavsett om en domstol senare ogiltigförklarar detta beslut. Den ifrågasättande institutionen anser nämligen själv att förfarandet är avslutad vid denna tidpunkt. Tribunalen förkastade kommissionens argument att det undantag som grundar sig på begreppet "syftet med utredningar" är oberoende av konkreta förfaranden och kan åberopas generellt för att avslå en ansökan om att handlingar ska lämnas ut, när detta kan undergräva kommissionens politik beträffande konkurrensbegränsande samverkan, och i synnerhet dess program för förmånlig behandling. En så vid tolkning av begreppet utredning är nämligen oförenlig med principen att de undantag som anges i artikel 4 i förordning nr 1049/2001 ska tolkas och tillämpas restriktivt. Tribunalen framhöll att det i förordning nr 1049/2001 saknas stöd för att unionens konkurrenspolitik ska behandlas på annat sätt än unionens politik i övrigt i fråga om tillämpningen av denna förordning, varför det saknas skäl att tolka begreppet "syftet med utredningar" på ett annat sätt i samband med konkurrenspolitiken. Tribunalen erinrade slutligen om att programmen för förmånlig behandling inte är de enda sätten att säkerställa att unionsrättens konkurrensregler iakttas. Talan om skadestånd inför de nationella domstolarna kan nämligen bidra väsentligt till att en effektiv konkurrens bevaras i unionen.

5. Undantag som åberopas av den medlemsstat som upprättat handlingen

I domen av den 13 januari 2011 i mål T-362/08, *IFAW Internationaler Tierschutz-Fonds mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), uttalade sig tribunalen om den prövning som unionsdomstolen ska göra när en medlemsstat åberopar ett materiellt undantag inom ramen för artikel 4.5 i förordning nr 1049/2001. Enligt denna bestämmelse kan en medlemsstat begära att den institution som mottagit en ansökan om

tillgång till en handling som härrör från denna medlemsstat inte ska lämna ut handlingen utan att medlemsstaten dessförinnan har lämnat sitt medgivande.²⁰

När en institutions beslut om avslag på en ansökan om tillgång till en handling som härrör från en medlemsstat grundar sig på medlemsstatens begäran med stöd av artikel 4.5 i förordning nr 1049/2001 är unionsdomstolen, enligt tribunalen, behörig att – på begäran av den sökande som av en institution har vägrats tillgång till handlingar – pröva huruvida denna vägran kunde grundas på de undantag som föreskrivs i artikel 4.1–4.3 i förordning nr 1049/2001, och om denna vägran följer av den bedömning av undantagen som institutionen själv har gjort eller av den som den berörda medlemsstaten har gjort. Härav följer att unionsdomstolens prövning till följd av tillämpningen av artikel 4.5 i förordning nr 1049/2001 inte är begränsad till en *prima facie*-bedömning. Tillämpningen av denna bestämmelse hindrar således inte unionsdomstolen från att göra en fullständig prövning av institutionens avslagsbeslut, vilket bland annat ska uppfylla kraven på motivering och grunda sig på den berörda medlemsstatens materiella bedömning av huruvida undantagen i artikel 4.1–4.3 i förordning nr 1049/2001 är tillämpliga. Medlemsstaten har emellertid, inom ramen för tillämpningen av artikel 4.5 i förordning nr 1049/2001, ett stort utrymme för skönsmässig bedömning i syfte att avgöra huruvida ett utlämnande av handlingar som omfattas av undantagen i artikel 4.1 a i förordningen undergräver skyddet för ett allmänt samhällsintresse. Bedömningen av huruvida ett utlämnande av en handling undergräver ett intresse som skyddas av sådana materiella undantag kan nämligen omfattas av denna medlemsstats politiska ansvar. Medlemsstaten ska i ett sådant fall, liksom institutionen, ha ett stort utrymme för skönsmässig bedömning. Unionsdomstolens prövning är således begränsad till en granskning av att reglerna i fråga om förfarandet och om motiveringen har iakttagits, att de faktiska omständigheterna är materiellt riktiga samt att det inte skett en uppenbart oriktig bedömning av dessa omständigheter eller förekommit maktmissbruk.

Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik – restriktiva åtgärder

Antalet ärenden avseende restriktiva åtgärder nådde år 2011 en omfattning utan motstycke, då mer än 90 mål anhängiggjordes. Noterbart vad gällde tribunalens domar var dels den skyndsamhet med vilken de meddelades, dels att domstolen bekräftade skyldigheten att motivera beslut genom vilka sådana åtgärder införs.

I dom av den 8 juni 2011 i mål T-86/11, *Bamba mot rådet* (ännu ej publicerad, överklagad till domstolen) – vilket avgjordes enligt förfarandet för skyndsamt handläggning, i utökad sammansättning och inom mindre än fyra månader efter det att talan väckts –, hade tribunalen att uttala sig om rättsenligheten av de restriktiva åtgärder som vidtagits avseende Nadiany Bamba, andra hustru till Elfenbenskustens tidigare president Laurent Gbagbo. Dessa åtgärder hade samband med det presidentval som hölls i Elfenbenskusten under hösten 2010 vilket Förenta nationerna (FN) bekräftade att Alassane Ouattara vann. Även Europeiska unionen bekräftade Alassane Ouattaras vinst och uppmanade samtliga ivorianska ledare, såväl civila som militära,

²⁰ En liknande problematik berördes i domen av den 24 maj 2011 i mål T-250/08, *Batchelor mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen). Tribunalen erinrade i domen om att undantaget i artikel 4.3 andra stycket i förordning nr 1049/2001 har till syfte att skydda vissa typer av handlingar som upprättats inom ramen för ett förfarande, när ett utlämnande av dessa handlingar, även efter det att förfarandet har avslutats, skulle undergräva den berörda institutionens beslutsförfarande. Dessa handlingar ska innehålla "yttrandena för internt bruk ... som är en del av överläggningar och inledande samråd inom den berörda institutionen". Handlingar som skickas till en institution av en person eller en extern enhet för att ingå i ett utbyte av synpunkter med institutionen kan inte anses ha ett sådant innehåll.

att underställa sig den demokratiskt valde presidenten och uppgav samtidigt att den hade för avsikt att vidta riktade sanktioner mot dem som inte respekterade den självständiga vilja som det ivorianska folket hade uttryckt.

I detta sammanhang erinrade tribunalen om att det för att domstolsprövningen ska vara effektiv krävs att den aktuella unionsmyndigheten i så stor utsträckning som möjligt upplyser den berörda enheten om dessa skäl, antingen vid den tidpunkt när beslutet om uppförande fattas eller i vart fall så snart som möjligt efter nämnda tidpunkt, i syfte att göra det möjligt för den att inom föreskriven frist utöva sin rätt att väcka talan. Eftersom den berörde inte har rätt att höras innan ett initialt beslut om sådana åtgärder antas, är det extra viktigt att motiveringsskyldigheten respekteras då den utgör den berördes enda garanti för att, åtminstone sedan beslutet väl antagits, på ett ändamålsenligt sätt kunna använda de rättsmedel som står till vederbörandes förfogande för att bestrida beslutets lagenlighet. Motiveringen av en rättsakt från rådet om införande av sådana åtgärder ska i princip inte enbart avse de i lag föreskrivna villkoren för att tillämpa förordningen utan även de skäl som föranlett rådet, då den gjorde sin skönsmässiga bedömning, att anse att den berörde ska bli föremål för en sådan åtgärd. Rådet har ett stort utrymme för skönsmässig bedömning vad gäller vilka omständigheter som ska beaktas inför antagandet eller vidmakthållandet av en åtgärd avseende frysning av penningmedel. Det kan således inte krävas att rådet i mera specifika ordalag ska ange på vilket sätt frysning av en persons penningmedel konkret bidrar till att bekämpa försöken att hindra processen för fred och nationell försoning eller att rådet ska tillhandahålla bevis för att visa att den berörda personen skulle kunna använda penningmedlen för att försöka hindra processen i framtiden.

I det aktuella målet konstaterade tribunalen att rådet endast har redogjort för vaga och allmänna överväganden som motivering för att föra upp Nadiany Bamba på den omstridda förteckningen. Det kan särskilt nämnas att uppgiften att hon är direktör i Cyclonekoncernen och redaktör för dagstidningen *Le temps* inte utgör omständigheter som kan utgöra en tillräcklig och specifik motivering av de angripna åtgärder som vidtagits mot henne. Då inga konkreta omständigheter åberopats går det nämligen inte att av denna uppgift förstå på vilket sätt Nadiany Bamba har försökt att hindra freds- och försoningsprocessen genom offentlig anstiftan till hat och våld samt genom att delta i desinformationskampanjer i samband med presidentvalet år 2010.

Mot denna bakgrund fann tribunalen att motiveringen av de angripna rättsakterna inte har gjort det möjligt för Nadiany Bamba att ifrågasätta deras giltighet vid tribunalen. Tribunalen angav vidare att detta medfört att det inte heller var möjligt för den att pröva om rättsakterna var välgrundade och ogiltigförklarade därför de angripna rättsakterna. Verkningarna av de angripna rättsakterna skulle dock bestå till efter utgången av fristen för att överklaga till domstolen, det vill säga två månader och tio dagar räknat från delgivningen av domen, eller, om ett överklagande har skett inom den tiden, efter det att överklagandet har ogillats, i enlighet med artikel 280 FEUF och artikel 264 andra stycket FEUF.

Vad gäller bekämpandet av kärnvapenspridningen kan nämnas dom av den 7 december 2011 i mål T-562/10, *HTTS mot rådet* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, avgjord genom tredsdom). I denna dom ogiltigförklarade tribunalen förordningen om restriktiva åtgärder, i den del den avsåg sökanden. Tribunalen fann att de skäl som rådet angett omedelbart framstår som motstridiga och inte gjorde det möjligt att förstå huruvida sökanden fördes upp på förteckningen på grund av att de omständigheter som anfördes i den äldre förordningen – närmare bestämt banden mellan sökanden och bolaget HDSL – alltså förelåg, eller om det skedde på grund av nya omständigheter, närmare bestämt de direkta banden mellan sökanden och IRISL. Under alla förhållanden möjliggjorde varken förordningen eller rådets svarsskrivelse avseende sökandens begäran om omprövning en bedömning av de skäl som rådet hade för att anse att

de omständigheter som sökanden angav rörande arten av bolagets verksamhet och bolagets självständiga ställning i förhållande till HDSL och IRISL inte kunde ändra rådets inställning i fråga om huruvida de restriktiva åtgärderna mot sökanden skulle upprätthållas. Vidare hade rådet inte närmare preciserat vilken slags kontroll som IRISL skulle utöva över sökanden eller över den verksamhet som sökanden bedriver för IRISL:s räkning. På grund av att motiveringsskyldigheten åsidosatts ogiltigförklarade tribunalen den angripna förordningen i den del den avsåg sökanden. I syfte att inte allvarligt och oåterkalleligt påverka effektiviteten av de restriktiva åtgärder som vidtagits genom den angripna förordningen, och undvika att sökanden kan agera på ett sätt som syftar till att kringgå verkan av framtida restriktiva åtgärder beslutade tribunalen emellertid att verkningarna av förordningen skulle bestå under en period som inte fick överstiga två månader räknat från dagen för meddelandet av domen.

Miljö – System för handel med utsläppsrätter för växthusgaser

Mål T-369/07, *Lettland mot kommissionen*, vilket avgjordes i dom av den 22 mars 2011 (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, överklagad till domstolen), gällde kommissionens beslut, varigenom en del av den föreslagna ändringen av Republiken Lettlands nationella fördelningsplan för utsläppsrätter för perioden 2008–2012 (nedan kallad fördelningsplanen) förklarades oförenlig med det system för handel med utsläppsrätter för växthusgaser som införts genom direktiv 2003/87/EG²¹. Den ändrade fördelningsplanen, vilken anmälts av Republiken Lettland, antogs efter ett första beslut från kommissionen, varigenom en del av den ursprungliga fördelningsplanen förklarades oförenlig med direktiv 2003/87. I detta beslut angav kommissionen att de invändningar som den framställt mot fördelningsplanen kunde dras tillbaka på det villkoret att det företogs ändringar i planen, i syfte att minska den sammanlagda mängden utsläppsrätter att fördela. Beslutet avseende den ändrade fördelningsplanen antogs emellertid efter utgången av den frist som föreskrivs i artikel 9.3 i direktiv 2003/87, där det anges att kommissionen, inom tre månader efter det att en nationell fördelningsplan anmälts av en medlemsstat, får avslå planen eller någon del av denna, på grundval av att den är oförenlig med de kriterier som anges i bilaga III till direktivet.

När det gäller frågan huruvida kommissionen lagligen kunde anta det angripna beslutet efter utgången av denna frist, fann tribunalen att, om kommissionen inom tre månader efter anmälan av fördelningsplanen väljer att inte göra bruk av denna möjlighet kan medlemsstaten i princip genomföra planen utan att kommissionens godkännande krävs. Således måste inte granskningsförfarandet nödvändigtvis leda fram till något formellt beslut. Kommissionen kan däremot behöva använda sin befogenhet att fatta beslut när medlemsstaten avstår från, eller vägrar, att ändra sin fördelningsplan inom tremånadersfristen trots att kommissionen rest invändningar mot den. För det fall ett sådant avslagsbeslut inte skulle fattas blir nämligen den anmälda fördelningsplanen definitiv och presumeras vara rättsenlig, med följd att medlemsstaten kan genomföra densamma.

Tribunalen fann vidare att syftet med ändringar som inträffar i ett senare skede av granskningen, vilket det var fråga om i detta fall, är att råda bot på de invändningar som kommissionen initialt gjort. Kommissionens godkännande av dessa ändringar utgör följaktligen endast en naturlig följd av de invändningar som kommissionen gjort inledningsvis och utgör inte en allmän befogenhet

²¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/87/EG av den 13 oktober 2003 om ett system för handel med utsläppsrätter för växthusgaser inom gemenskapen och om ändring av rådets direktiv 96/61/EG (EUT L 275, s. 32), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/101/EG av den 27 oktober 2004 (EUT L 338, s. 18).

att godkänna. Kommissionen måste inte godkänna ändringar i en fördelningsplan genom ett formellt beslut.

Tribunalen fann även att förfarandet enligt artikel 9.3 i direktiv 2003/87 avser att säkerställa medlemsstaternas rättssäkerhet och, i synnerhet, att ge dem möjlighet att snabbt fastställa på vilket sätt de kan fördela sina utsläppsrätter och hantera gemenskapssystemet för handel med utsläppsrätter på grundval av sin fördelningsplan under den aktuella fördelningsperioden. Det finns nämligen ett berättigat intresse av att fördelningsplanen inte under hela sin giltighetstid riskerar att angripas av kommissionen. Dessa överväganden är tillämpliga på samtliga fördelningsplaner, oberoende av huruvida det gäller den ursprungligen anmälda versionen eller en ändrad version som anmälts senare, och i synnerhet då kommissionens kontroll föregåtts av en första granskningsfas.

Begreppet anmälan i den mening som avses i artikel 9.3 i direktiv 2003/87 omfattar följaktligen såväl den ursprungliga anmälan som anmälan av senare versioner av en fördelningsplan, med följd att var och en av dessa anmälningar ger upphov till en ny tremånadersfrist. Tribunalen ogiltigförklarade det angripna beslutet, av det skälet att det hade antagits efter utgången av nämnda frist, då den ändrade fördelningsplanen blev definitiv.

Folkhälsa

I det ärende som gav upphov till dom av den 9 september 2011 i mål T-257/07 (ännu ej publicerad, överklagad till domstolen), *Frankrike mot kommissionen*, hade sökanden väckt talan om ogiltigförklaring av den förordning genom vilken kommissionen hade ändrat förordning (EG) nr 999/2001²², i den del det föreskrivs mindre inskränkande åtgärder för övervakning och utrotning avseende får- och getpopulationer än vad som föreskrivits tidigare. Tribunalen preciserade därvidlag att fastställandet av den risknivå som inte kan anses vara godtagbar för samhället ankommer på de institutioner som ansvarar för det val av politik som fastställandet av en lämplig skyddsnivå för nämnda samhälle utgör. Det är dessa institutioner som sedan ska bestämma den kritiska gränsen för sannolikheten för att det uppstår skadliga verkningar för folkhälsan, säkerheten och miljön, och för omfattningen av dessa potentiella verkningar, som de inte längre anser är godtagbara för samhället, och vilken, om den överskrids, gör det nödvändigt att vidta förebyggande åtgärder för att skydda folkhälsan, säkerheten och miljön, trots att det råder vetenskaplig osäkerhet. Institutionerna är, vid fastställandet av vilken risknivå som inte kan anses vara godtagbar för samhället, bundna av sin skyldighet att säkerställa en hög skyddsnivå utan att för den skull ha en rent hypotetisk inställning till risken och anpassa sina beslut till en "nollrisknivå" för folkhälsan, säkerheten och miljön. Tribunalen angav också att riskhanteringen motsvarar alla åtgärder som vidtas av en institution konfronterad med en risk i syfte att återställa en nivå som är godtagbar för samhället med hänsyn till dess skyldighet att säkerställa en hög skyddsnivå för folkhälsan, säkerheten och miljön.

Vidare underströk tribunalen att det ankommer på den behöriga myndigheten att åter undersöka de provisoriska åtgärder som den har vidtagit med stöd av försiktighetsprincipen inom en rimlig tidsfrist. När nya omständigheter innebär en ändring i riskuppfattningen eller visar att risken kan minskas genom mindre ingripande bestämmelser än dem som gäller för ögonblicket ska nämligen institutionerna se till att bestämmelserna ändras i enlighet med de nya uppgifterna. När

²² Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 999/2001 av den 22 maj 2001 om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati (EGT L 147, s. 1)

ny kunskap eller nya vetenskapliga upptäckter de motiverar en uppmjukning av förebyggande åtgärder, ändrar således det konkreta innehållet i skyldigheten för myndigheterna att säkerställa en hög skyddsnivå för folkhälsan. Om nya omständigheter ändrar den initiala bedömningen av riskerna måste det bedömas huruvida vidtagandet av mindre ingripande åtgärder är lagligt med beaktande av dessa nya omständigheter och inte i förhållande till omständigheter som bestämt bedömning av riskerna inom ramen för vidtagandet av de initiala förebyggande åtgärderna. Det är först när denna nya risknivå överstiger den risknivå som anses godtagbar för samhället som ett åsidosättande av försiktighetsprincipen ska konstateras av domstolen.

TV-sändningar

I mål T-385/07, *FIFA mot kommissionen*, som avgjordes genom dom av den 17 februari 2011 (ännu ej publicerad, överklagad till domstolen), och mål T-55/08, *UEFA mot kommissionen*, som avgjordes genom dom av den 17 februari 2011, (ännu ej publicerad, överklagad till domstolen), hade fotbollens världsorganisation respektive det ledande europeiska fotbollsförbundet väckt talan. De yrkade ogiltigförklaring av kommissionens beslut enligt vilket de förteckningar över evenemang av särskild vikt för samhället i den mening som avses i artikel 3a.1 i direktiv 89/552/EEG²³, som upprättats av Konungariket Belgien och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland var förenliga med unionsrätten. I dessa förteckningar ingick bland annat, vad gällde Belgien, alla matcher i slutspelet i världsmästerskapet i fotboll (fotbolls-VM), och, vad gällde Förenade kungariket, samtliga matcher i slutspelet i europamästerskapen i fotboll (fotbolls-EM). Förteckningarna hade överlämnats till kommissionen i enlighet med direktiv 89/552. Enligt direktivet har medlemsstaterna rätt att förbjuda exklusiva sändningar från evenemang som de anser vara av särskild vikt för samhället om en sådan sändning skulle innebära att en väsentlig del av allmänheten utesluts från möjligheten att följa sådana evenemang genom sändning i fri TV.

Tribunalen fann inledningsvis att hänvisningen till fotbolls-VM och fotbolls-EM i skäl 18 i direktiv 97/36/EG²⁴ innebär att när en medlemsstat upptar matcherna i dessa mästerskap i den förteckning som medlemsstaten har upprättat, så behöver den inte i sitt meddelande till kommissionen särskilt motivera varför den anser att dessa matcher är ett evenemang av särskild vikt för samhället. Kommissionens eventuella slutsats, att åtgärden att uppta fotbolls-VM och fotbolls-EM som helhet i en förteckning över evenemang av särskild vikt för samhället i en medlemsstat är förenlig med unionsrätten, eftersom dessa mästerskap är av sådant slag att de kan anses som unika evenemang, kan emellertid ifrågasättas på grundval av särskilda omständigheter. Det ankommer särskilt på sökandena att visa att de mindre viktiga "non prime"-matcherna i fotbolls-VM (det vill säga andra matcher än semifinalerna, finalen och matcher i vilka de berörda ländernas landslag deltar) och/eller "matcher som inte är av gala-karaktär" i fotbolls-EM (det vill säga andra matcher än öppningsmatchen och finalen) inte är av så stor vikt för samhället i denna medlemsstat.

I detta sammanhang preciserade tribunalen att "prime"-matcherna och "matcher av galakaraktär" samt de matcher där den aktuella statens landslag spelar är av särskild vikt för samhället i denna medlemsstat och kan följaktligen upptas i en nationell förteckning över de evenemang som allmänheten måste kunna följa via fri TV. Vad gäller övriga matcher i fotbolls-VM och fotbolls-EM fann tribunalen att respektive mästerskap kan ses som ett enda evenemang snarare än som en

²³ Rådets direktiv 89/552/EEG av den 3 oktober 1989 om samordning av vissa bestämmelser som fastställts i medlemsstaternas lagar och andra författningar om utförandet av sändningsverksamhet för television (EGT L 298, s. 23; svensk specialutgåva, område 6, volym 3, s. 3).

²⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 97/36/EG av den 30 juni 1997 om ändring av direktiv [89/552] (EGT L 202, s. 60).

samling individuella evenemang som kan uppdelas i matcher. Tribunalen påpekade att andra matcher än "prime"-matcher, "matcher av galakarakttär" och de matcher där den aktuella statens landslag spelar kan påverka nämnda lags chanser att delta i "prime"-matcher, vilket kan göra allmänheten särskilt intresserad av att se dessa matcher. Tribunalen konstaterade att det inte går att förutse i förväg – vid upprättandet av de nationella förteckningarna eller vid förvärvet av sändningsrättigheter – vilka matcher som kommer att vara avgörande för de senare stadierna av dessa mästerskap eller ha betydelse för ett visst landslag. Följaktligen fann tribunalen att det faktum att utgången i vissa "non prime"-matcher, eller matcher som inte är av galakarakttär, kan vara avgörande för deltagandet i "prime"-matcher eller "matcher av galakarakttär" kan motivera att en medlemsstat anser att samtliga matcher i dessa mästerskap är av särskild vikt för samhället. Vidare konstaterade tribunalen att det inte finns någon harmonisering av vilka evenemang som kan anses vara av särskild vikt för samhället och påpekade att tittarsiffrorna från de senaste mästerskapen för "non prime"-matcher och matcher som inte är av galakarakttär visar att dessa matcher setts av ett betydande antal tittare, inbegripet sådana som normalt inte är intresserade av fotboll.

Slutligen påpekade tribunalen att även om klassificeringen av fotbolls-VM och fotbolls-EM som evenemang av särskild vikt för samhället kan påverka det pris som FIFA och UEFA kommer att erhålla för att bevilja sändningsrättigheter för dessa mästerskap, så omintetgör den inte dessa rättigheters kommersiella värde, eftersom den inte tvingar dessa två organisationer att överlåta rättigheterna på vilka villkor som helst. Vidare fann tribunalen att även om en sådan klassificering innebär inskränkningar i friheten att tillhandahålla tjänster och i etableringsfriheten är den emellertid berättigad om den syftar till att skydda rätten till information och att säkerställa bred tillgänglighet för allmänheten till TV-sändningar från evenemang av särskild vikt för samhället.

Offentlig upphandling – Rätt till ett effektivt rättsmedel

I dom av den 20 september 2011 i mål T-461/08, *Evropaïki Dynamiki mot EIB* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), fann tribunalen inledningsvis att den var behörig att pröva en talan som en anbudsgivare vars anbud inte hade antagits väckt mot ett beslut från Europeiska investeringsbankens direktion om tilldelning av kontrakt avseende tillhandahållande av tjänster inom it-området. Därefter ogiltigförklarade tribunalen nämnda beslut, bland annat av det skälet att kraven på ett fullständigt rättsligt skydd inte hade uppfyllts under anbudsförfarandet. Det angripna beslutet hade nämligen inte delgetts sökanden, utan denne hade fått kännedom om beslutet efter det att detta i princip hade förlorat sin verkan genom att kontraktet undertecknades och trädde i kraft. I det aktuella fallet krävdes det alltså att sökanden hade haft möjlighet att inge en ansökan om uppskov med verkställigheten av beslutet om tilldelning av kontraktet innan kontraktet undertecknades och trädde i kraft för att sökandens talan i det nationella målet skulle anses utgöra ett effektivt rättsmedel. Avsikten med denna talan var att få till stånd en prövning av om anbudsförfarandet hade genomförts på ett objektivt sätt och att sökanden skulle behålla sin möjlighet att, när förfarandet avslutades, tilldelas kontraktet med EIB.

Tribunalen fann även att EIB inte hade gett sökanden en tillräcklig motivering av beslutet om tilldelning av kontraktet innan talan väckts vid den nationella domstolen om ogiltigförklaring av detta beslut. Den rätt till ett effektivt rättsmedel som en anbudsgivare vars anbud inte antagits, inom ramen för ett förfarande för offentlig upphandling, har mot beslutet om att kontraktet ska tilldelas en annan anbudsgivare måste – liksom den därtill svarande skyldigheten för den upphandlande myndigheten att på begäran tillhandahålla förstnämnda anbudsgivare en motivering för sitt beslut – anses utgöra väsentliga formföreskrifter i den mening som avses i rättspraxis, eftersom dessa omgärdar utarbetandet av ett beslut om tilldelning med garantier

som gör det möjligt att få till stånd en verkningsfull prövning av om det anbudsförfarande som har lett fram till beslutet har genomförts på ett objektivt sätt.

II. Skadeståndsmål

I dom av den 8 november 2011 i mål T-88/09, *Idromacchine m.fl. mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), prövade tribunalen frågan om gemenskapens utomobligatoriska skadeståndsansvar för en institutions överträdelse av sin tystnadsplikt genom offentliggörande av uppgifter om sökanden i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Tribunalen fann, när det gäller spridning av uppgifter i ett kommissionsbeslut avseende statligt stöd, att uppgifter om att ett företag som inte är mottagare av det aktuella stödet inte har kunnat till sin medkontrahent leverera produkter som uppfyller gällande normer och villkoren i parternas avtal måste anses vara konfidentiella, eftersom dessa uppgifter har lämnats till kommissionen av den berörda medlemsstaten endast för att användas i det administrativa förfarandet för granskning av det aktuella stödet och eftersom uppgifterna avser affärsrelationen mellan de berörda bolagen. Sådana uppgifter kan dessutom vara till stor skada för det berörda företaget, eftersom företaget, vilket namnges, beskrivs på ett ofördelaktigt sätt. I den mån spridandet av uppgifterna kan skada företagets image och anseende är företagets intresse av att uppgifterna inte sprids objektivt skyddsvärt.

Tribunalen anförde att det vid bedömningen av huruvida uppgifter är konfidentiella måste göras en avvägning mellan de legitima enskilda intressen som utgör hinder mot att uppgifterna lämnas ut och det allmänintresse som finns av att unionsinstitutionernas verksamhet sker så öppet som möjligt. I det aktuella fallet ansåg tribunalen att spridningen av uppgifterna var oproportionerlig i förhållande till syftet med kommissionens beslut, eftersom det hade varit tillräckligt att nämna avtalsbrotten i mycket allmänna ordalag eller, i förekommande fall, mer specifikt, men utan att i något av dessa fall särskilt nämna leverantören vid namn.

Då kommissionen inte har ett stort utrymme för skönsmässig bedömning när det gäller frågan om den i ett enskilt fall kan avvika från regeln om sekretess, fann tribunalen att spridandet av konfidentiella uppgifter som skadar ett bolags anseende utgör ett åsidosättande av skyldigheten att iakttä tystnadsplikt, vilken föreskrivs i artikel 287 EG, och kunde anses utgöra en tillräckligt klar överträdelse. Kommissionen förpliktades således att till sökanden betala 20 000 euro som ersättning för skada på bolagets image och anseende.

I dom av den 23 november 2011 i mål T-341/07, *Sison mot rådet* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen, meddelad av tribunalen i utökad sammansättning), preciserade tribunalen villkoren för unionens utomobligatoriska skadeståndsansvar – särskilt vad avser kravet på en tillräckligt klar överträdelse av en rättsregel som ger enskilda rättigheter – då det rättsstridiga beslutet som orsakat skadan ogiltigförklarats av tribunalen av det skälet att de nationella avgöranden som rådet lagt till grund för frysningen av sökandens penningmedel inte avsett inledande av undersökningar eller rättsliga åtgärder i fråga om en terroristhandling och inte heller utgjort domar för sådana handlingar, vilket krävs enligt unionslagstiftningen.

Tribunalen erinrade om att skadeståndstalan inte syftar till att säkerställa ersättning för skada som har förorsakats av vilken rättsstridighet som helst. Det är endast tillräckligt allvarliga överträdelser av rättsregler vars syfte är att ge enskilda rättigheter som kan medföra att unionen ådrar sig skadeståndsansvar. Det avgörande kriteriet för att anse att detta krav är uppfyllt är att den berörda gemenskapsinstitutionen uppenbart och allvarligt har överskridit gränserna för sitt utrymme för skönsmässig bedömning. Även om omfattningen av den berörda institutionens utrymme för

skönsmässig bedömning är av avgörande betydelse är det emellertid inte det enda kriteriet. Enligt systemet för utomobligatoriskt skadeståndsansvar beaktas således komplexiteten i de situationer som ska regleras och svårigheterna att tillämpa eller att tolka rättsakterna.

Trots att rådet inte har något utrymme för skönsmässig bedömning när det prövar om det föreligger sådana faktiska och rättsliga omständigheter som kan ligga till grund för att det vidtas en åtgärd i form av frysning av penningmedel, fann tribunalen att det var synnerligen svårt att tolka och tillämpa unionsrätten i det aktuella fallet. Tribunalen konstaterade att de aktuella bestämmelsernas ordalydelse är mycket otydlig, vilket framgår av tribunalens rikhaltiga praxis på detta rättsområde. Det är först genom att under ett antal år pröva ett tiotal mål som tribunalen gradvis har utarbetat en rationell och konsekvent ram för tolkningen av dessa bestämmelser. Det var först i domen om ogiltigförklaring av det beslut som orsakat skadan som tribunalen slog fast att ett nationellt beslut, för att det med framgång ska kunna åberopas av rådet, ska ha fattats inom ramen för ett nationellt förfarande som direkt och huvudsakligen avser vidtagande av preventiva eller repressiva åtgärder gentemot den berörda personen, i syfte att bekämpa terrorism. Tribunalen hänvisade vidare till de komplicerade bedömningar i juridiskt och faktiskt hänseende som krävs för att komma till ett avgörande i saken. Slutligen framhöll tribunalen att det även ska beaktas att syftet av allmänintresse, det vill säga att bekämpa hoten mot internationell fred och säkerhet, är av grundläggande vikt och att strävan efter att "med alla medel", på uttrycklig begäran av Förenta Nationernas säkerhetsråd, uppnå detta syfte medför särskilda krav på de berörda unionsinstitutionerna.

Trots att det klart hade fastställts att rådet hade åsidosatt den tillämpliga lagstiftningen, ansåg tribunalen således att åsidosättandet förklarades av de särskilda krav och ansvar som åligger denna institution och att det utgjorde en oegentlighet som under liknande omständigheter hade kunnat begås av en normalt försiktig och aktsam administration. Tribunalen fann därmed att det inte kunde anses föreligga en tillräckligt klar överträdelse som kan ge rätt till skadestånd.

III. Överklaganden

Under år 2011 inkom 44 överklaganden av personaldomstolens avgöranden, och 29 mål avgjordes av tribunalens avdelning för överklaganden. Fyra av dessa mål förtjänar särskilt att omnämnas.

I mål T-80/09 P, *kommissionen mot Q*, som avgjordes i dom den 12 juli 2011 (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), underströk tribunalen att det var tillräckligt att en rättsstridig omständighet fastställts för att det första av de tre nödvändiga villkoren för att gemenskapen ska vara skadeståndsansvarig – till följd av skada som orsakats dess tjänstemän och före detta tjänstemän genom en överträdelse av Europeiska gemenskapens tjänsteföreskrifter – ska anses vara uppfyllt. Det behöver inte visas att det föreligger en tillräckligt klar överträdelse av en rättsregel som har till syfte att ge enskilda rättigheter.²⁵ Tribunalen påpekade även att för att en talan om skadestånd som väcks av en tjänsteman i enlighet med artikel 24 andra stycket i tjänsteföreskrifterna för Europeiska unionens tjänstemän ska kunna tas upp till prövning, krävs att de nationella rättsmedlen har uttömts, förutsatt att dessa på ett effektivt sätt garanterar skyddet för de berörda personerna och kan ge upphov till ersättning för den påstådda skadan. Den särskilda ordning för skadeståndsansvar, som är en ordning med strikt skadeståndsansvar och som inrättats genom nämnda bestämmelse, grundar sig på administrationens skyldighet att skydda sina tjänstemäns och anställdas hälsa och

²⁵ Därigenom bekräftades domen av den 16 december 2010 i mål T-143/09 P, *kommissionen mot Petrilli* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), som varit föremål för ett förslag om omprövning. Domstolen beslutade den 8 februari 2011 i mål C-17/11 RX att någon sådan inte skulle ske.

säkerhet mot angrepp eller dålig behandling från tredje man eller andra tjänstemän som de kan utsättas för i utövandet av sin tjänst, bland annat i form av mobbning i den mening som avses i artikel 12a.3 i tjänsteföreskrifterna. Tribunalen slog följaktligen fast att personaldomstolen hade åsidosatt artiklarna 90 och 91 i tjänsteföreskrifterna och gått utöver vad som hade yrkats (*ultra petita*) när den förpliktade kommissionen att ersätta den ideella skadan som uppstått till följd av ett fel i tjänsten som bidragit till att isolera sökanden inom sin enhet. Slutligen fann tribunalen att personaldomstolen även hade åsidosatt artiklarna 90 och 91 i tjänsteföreskrifterna och överskridit gränserna för den prövning som den är behörig att göra, genom att i praktiken sätta sig i administrationens ställe när den i domen prövade sökandens påstående om mobbning.

I domarna av den 14 december 2011 i mål T-361/10 P (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen) och T-6/11 P, *kommissionen mot Vicente Carbajosa m.fl.* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), vilka på denna punkt bekräftar de domar som personaldomstolen meddelat, slog tribunalen för övrigt fast att Europeiska rekryteringsbyråns (Epsos) inte var behörig att bestämma innehållet i urvalsproven till ett uttagningsprov. Tribunalen analyserade behörighetsfördelningen mellan Epso och uttagningskommittén med avseende på bilaga III till tjänsteföreskrifterna, och kom fram till att behörigheten att bestämma innehållet i urvalsproven visserligen inte uttryckligen hade tilldelats vare sig Epso eller uttagningskommittén, men att det, före inrättandet av Epso, enligt fast rättspraxis var uttagningskommittén som genomförde urvalsproven. Eftersom det inte gjorts några ändringar i tjänsteföreskrifterna så att Epso uttryckligen tilldelats sådan behörighet och med hänsyn till att Epso enligt artikel 7 i nämnda bilaga anförtrots huvudsakligen organisatoriska uppgifter, fann tribunalen att Epso inte var behörig att bestämma innehållet i urvalsproven. Beträffande beslutet om upprättande av Epso²⁶ och beslutet om hur Epso ska organiseras och fungera,²⁷ fann tribunalen att dessa har en lägre rang i normhierarkin än bestämmelserna i tjänsteföreskrifterna. Enligt legalitetsprincipen gäller därmed att även om dessa beslut ibland innehåller formuleringar som felaktigt kan leda till uppfattningen att Epso är behörig att bestämma innehållet i urvalsproven, kan de inte tolkas så, att de strider mot tjänsteföreskrifterna.

Slutligen slog tribunalen i dom av den 21 september 2011 i mål T-325/09 P, *Adjemian m.fl. mot kommissionen* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), fast att principen om förbud mot rättsmissbruk, enligt vilken ingen får åberopa rättsföreskrifter i bedrägligt syfte, ingår bland de allmänna rättsprinciperna som domstolen har att upprätthålla. Av detta följer att lagstiftaren och myndigheten med behörighet att sluta anställningsavtal (nedan kallad anställningsmyndigheten) är skyldiga att, när de antar eller genomför regler som rör förhållandet mellan Europeiska gemenskaperna och deras anställda, förhindra rättsmissbruk som kan följa av användningen av på varandra följande avtal om visstidsanställning, i enlighet med målen i artikel 136 EG att förbättra levnads- och arbetsvillkoren för arbetstagare och att åstadkomma ett fullgott socialt skydd för dem. Tribunalen slog dessutom fast att anställningsavtal för kontraktanställda för övriga uppgifter utmärks av att de är tillfälliga, vilket överensstämmer med själva syftet med dessa avtal, vilket var att täcka tillfälligt förekommande uppgifter med tillfällig personal, antingen för att det rör sig om uppgifter som normalt sett inte föreligger eller för att ordinarie personal saknas. Anställningsmyndigheten kan således inte utnyttja nämnda system för att under långa perioder anförtro tillfällig personal uppgifter som motsvarar en "fast tjänst". Ett sådant nyttjande skulle innebära att nämnda personal används på

²⁶ Beslut 2002/620/EG fattat av Europaparlamentet, rådet, kommissionen, domstolen, revisionsrätten, Ekonomiska och sociala kommittén, Regionkommittén och EU-ombudsmannen den 25 juli 2002 om upprättande av Epso (EGT 197, s. 53).

²⁷ Beslut 2002/621/EG fattat av generalsekreterarna vid Europaparlamentet, rådet och kommissionen, justitiesekreteraren vid domstolen, generalsekreterarna vid revisionsrätten, Ekonomiska och sociala kommittén och, Regionkommittén samt EU-ombudsmannens representant den 25 juli 2002 om hur Europeiska gemenskapernas byrå för uttagningsprov skall organiseras och fungera (EGT L 197, s. 56).

ett olämpligt sätt och utsätts för utdragen osäkerhet. Ett sådant nyttjande skulle nämligen strida mot principen om förbud mot rättsmissbruk, som tillämpas på anställningsmyndighetens användning av på varandra följande avtal om visstidsanställning för offentliga tjänster. Ett sådant missbruk och den skada som de berörda lidit skulle dock kunna avhjälpas genom att anställningsavtalet omvandlas. En sådan omvandling skulle bland annat kunna innebära att de på varandra följande avtalen om visstidsanställning omvandlas till ett avtal om tillsvidareanställning.

IV. Ansökningar om interimistiska åtgärder

Under år 2011 lämnades 44 ansökningar om interimistiska åtgärder in till tribunalens ordförande, vilket utgör en liten ökning i förhållande till antalet ansökningar (41) som lämnades in år 2010. År 2011 avgjorde domaren med behörighet att besluta om interimistiska åtgärder 52 mål, mot 38 mål år 2010. Därvid bifölls två ansökningar om uppskov med verkställighet avseende böter som påförts sökandena för att de deltagit i konkurrensbegränsande samverkan, nämligen i beslut av den 2 mars 2011 i mål T-392/09 R, *1. garantovaná mot kommissionen* (ej publicerat i rättsfallssamlingen), och i beslut av den 13 april 2011 i mål T-393/10 R, *Westfälische Drahtindustrie m.fl. mot kommissionen* (ännu ej publicerat i rättsfallssamlingen). I dessa båda beslut fick tribunalens ordförande tillfälle att precisera rättspraxis avseende koncerner, vilket ledde till att de ekonomiska tillgångarna i den bolagskoncern till vilken det bolag som ansökt om interimistiska åtgärder hörde, beaktades inom ramen för kravet på skyndsamhet.

I det ovannämnda målet *1. garantovaná mot kommissionen*, ville sökandebolaget befrias från den av kommissionen ålagda skyldigheten att ställa bankgaranti som villkor för att undvika omedelbar indrivning av de böter som sökanden påförts för att ha utövat ett bestämmande inflytande på ett annat bolags affärspolicy, vilket bolag deltog i en konkurrensbegränsande samverkan inom sektorn för kalciumkarbid- och magnesiumbaserade reaktanter för stål- och gasindustrin. Tribunalens ordförande konstaterade att det förelåg exceptionella omständigheter i målet som motiverade ett uppskjutande av skyldigheten att ställa sådan garanti. Sökanden hade nämligen visat dels att det vid första påseendet framstod som faktiskt och rättsligt befogat, dels att sökandens bräckliga ekonomiska situation låg till grund för flera bankers vägran att bevilja den aktuella bankgarantin. Dessutom kunde inte de omständigheter som kommissionen anfört användas för att ifrågasätta sökandens påstående att den inte ingick i en mera betydande koncern och saknade majoritetsägare. Sökanden utgav sig inte heller för att ingå i ett nätverk vars övriga medlemmar skulle kunna ha gemensamma intressen med sökanden. Vidare kunde inte sökanden anklagas för att ha framkallat sin dåliga ekonomiska situation genom sitt eget handlande. Att sökanden hade investerat merparten av sina resterande tillgångar i långfristiga lån strax innan böterna påfördes och, därmed, låst dessa tillgångar hade sin rimliga förklaring i sökandens verksamhet som kapitalinvestering. Det kunde i det hänseendet inte krävas av sökanden att den skulle frysa sina investeringar och upphöra med sin ekonomiska verksamhet under det administrativa förfarande som kommissionen inlett. Tribunalen gjorde en avvägning mellan de föreliggande intressena och fann att unionens finansiella intressen inte skyddades bättre genom att ett utmätningsförfarande inleddes med avseende på böterna, då det nämligen var osannolikt att kommissionen hade kunnat erhålla ett belopp motsvarande böterna på detta sätt. Ansökan om uppskov beviljades därför, dock på villkor att sökanden inte fick överlåta vissa tillgångar utan tillstånd i förväg av kommissionen, att sökanden till kommissionen betalade ett belopp motsvarande den avsättning som sökanden gjort och att sökanden regelbundet underrättade kommissionen om hur dessa tillgångar och investeringar utvecklades.

I det ovannämnda målet *Westfälische Drahtindustrie m.fl. mot kommissionen*, hade tre bolag i en koncern som var verksam inom stålindustrisektorn, vilka påförts böter för att ha deltagit

i en konkurrensbegränsande samverkan på marknaden för stål för spännarmering, ansökt om interimistiskt förfarande för att erhålla en befrielse från skyldigheten att ställa bankgaranti. Tribunalens ordförande erinrade i detta avseende om att befrielse från skyldigheten att ställa bankgaranti endast kunde beviljas om sökanden bevisade att det var objektivt omöjligt för vederbörande att ställa sådan garanti eller, alternativt, att sådant ställande av bankgaranti skulle äventyra bolagets existens. Det konstaterades att sökandena i rätt tid, vid upprepade tillfällen och seriöst hade bemödat sig om att utverka en bankgaranti avseende de böter som påförts dem, dock utan framgång eftersom de fjorton banker som anlits och som vid flera tillfällen kontaktats vägrade dem sådan garanti efter en fördjupad prövning av deras ekonomiska situation. Ordföranden tog inte hänsyn till den finansiella situationen för aktieägaren Arcelor Mittal, som äger en tredjedel i sökandebolagen. Ordföranden erinrade om att rättspraxis avseende bolagskoncerner hade utsträckts till att även omfatta minoritetsägande (30 procent) – beroende på kapitalstrukturen i det ifrågavarande bolaget – men konstaterade att ArcelorMittal-koncernen och den koncern som sökandena tillhörde var konkurrenter på stålmarknaden med olika (strategiska) affärsintressen. Ordföranden avfärdade vidare kommissionens argument som baserades på det egenintresse som de anlidade bankerna, tillika sökandenas kreditgivare, hade av att täcka sina egna fordringar. Enligt ordföranden bör de intressen som en bank företräder i egenskap av kreditinstitut som vägrat att bevilja bankgaranti stå tillbaka för kommissionens intressen endast om rättspraxis avseende koncerner är tillämplig, vilket inte var fallet i det aktuella målet. De fjorton banker som anlits av sökandena ingick nämligen inte i samma koncern som de. Bankernas affärsrelationer med denna koncern omfattade endast kreditgivning samt uppbärande av amorteringar och räntebetalningar. I det avseendet förelåg ingen objektiv likhet mellan kreditinstitutens strategiska intressen och de strategiska intressen som de i huvudsak i stålsektorn verksamma sökandena har. Ordföranden konstaterade att det var omöjligt för sökandena att erhålla en bankgaranti, och avfärdade därefter de argument som kommissionen hämtat från finansiella och ekonomiska uppgifter för att visa att "varje förnuftig bank" efter att en ansökan om interimistiskt förfarande avslagits, skulle komma att bevilja sökandena den aktuella bankgarantin.

Vidare befanns det att det förelåg *fumus boni juris* med avseende på det alternativa yrkandet om nedsättning av böterna, grundat bland annat på att sökandenas bristande betalningsförmåga inte tagits i beaktande. Ordföranden bedömde därför att det inte kunde uteslutas i målet att tribunalen använder sin behörighet att göra en obegränsad överprövning i fråga om böter, och att den sätter ned de böter som påförts sökandena. Ordföranden beslutade därför att bevilja ansökan om befrielse dock på villkor att sökandena betalade ett belopp till kommissionen motsvarande gjorda avsättningar och de månatliga beloppen enligt den föreslagna betalningsplanen.

Övriga mål om interimistiska åtgärder ogillades, för det mesta på grund av att det inte förelåg någon situation som ställer krav på skyndsamhet.

På området för statliga stöd ska några mål nämnas med anledning av deras processuella särdrag. Det handlar om de mål som benämns "spanskt kol" (beslut av den 17 februari 2011 i mål T-484/10 R, *Gas Natural Fenosa SDG mot kommissionen*, i mål T-486/10 R, *Iberdrola mot kommissionen*, och i mål T-490/10 R, *Endesa och Endesa Generación mot kommissionen*) (ej publicerade i rättsfallssamlingen). Målen har sin upprinnelse i Konungariket Spaniens beslut att införa ett system med ekonomiskt stöd till förmån för elproducenter som använder inhemskt kol. Genom den införda ordningen ålades ett flertal elproducenter att införskaffa inhemskt kol och att producera en viss mängd elektricitet från detta kol, varvid staten ersatte de extra produktionskostnader som föranleddes av inköpen av det inhemska kolet. Med anledning av att kommissionen hade gett tillstånd till den aktuella ordningen väckte de tre sökandebolagen en talan om ogiltigförklaring av detta tillståndsbeslut och ansökte om uppskov med verkställigheten. Med hänsyn till det nära förestående beslutet av den behöriga spanska myndigheten om skyldighet för sökandena att

inom tre dagar åta sig att förvärva vissa mängder inhemskt kol, beslutade tribunalens ordförande den 3 november 2010 att med stöd av artikel 105,2 i rättegångsreglerna, det vill säga utan att höra motparterna, bevilja uppskov med verkställigheten av det angripna beslutet intill dess att beslut fattats om att de interimistiska förfarandena skulle upphöra. Ordföranden fann, med hänsyn till att Konungariket Spanien hade yrkat att detta tillfälliga uppskov skulle återkallas och till att sökandena i ett synnerligen sent skede av förfarandet klargjort sin avsikt att återkalla talan, att det fanns skäl att i väntan på att målen slutgiltigt avfördes och i den goda rättskipningens intresse ta ställning till huruvida det tillfälliga uppskovet med verkställigheten av kommissionens beslut skulle ha fortsatt verkan eller inte. Ordföranden tillstod visserligen att det förelåg *fumus boni juris* men uteslöt dock att omständigheterna var sådana att skyndsam handläggning var påkallad varför ansökan om interimistiska åtgärder avslogs. När det gäller intresseavvägningen slog ordföranden, efter att ha erinrat om betydelsen av tjänster av allmänt ekonomiskt intresse inom unionen och om det stora utrymme för skönsmåssiga bedömningar som de nationella myndigheterna har för att tillhandahålla, låta genomföra och organisera dessa tjänster, fast att de intressen som ligger bakom snabbast möjliga genomförande av den spanska tjänsten av allmänt ekonomiskt intresse, och av därtill knuten ersättning, bör väga tyngre än de motsatta intressen som sökandeföretagen åberopat. Besluten av den 3 november 2010 att bevilja tillfälligt uppskjutande med verkställigheten av det angripna beslutet återkallades därför. Efter att sökandeföretagen återkallat sina ansökningar om interimistiska åtgärder, fattade ordföranden slutligen, den 12 april 2011, tre beslut om avskrivning inom ramen för de interimistiska förfarandena, i vilka sökandena undantagsvis förpliktades att ersätta rättegångskostnaderna.

Avslutningsvis behandlas besluten av den 9 juni 2011 i mål T-62/06 RENV-R, *Eurallumina mot kommissionen* (ej publicerat i rättsfallssamlingen), punkterna 29–56, och av den 10 juni 2011 i mål T-207/07 R, *Eurallumina mot kommissionen* (ej publicerat i rättsfallssamlingen), punkterna 32–59. I dessa fann ordföranden, efter att i detalj ha redogjort för de olika omständigheter som bildar underlaget för rättspraxis avseende koncerner, att denna praxis är förenlig med artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna²⁸, med artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som undertecknades i Rom den 4 november 1950, och med praxis från Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter. Ordföranden påpekade därvid att koncernbegreppet inte innehåller något krav som är omöjligt att uppfylla, eftersom det inte hindrar något bolag som ingår i en koncern från att visa bland annat att dess objektiva intressen inte sammanfaller med de intressen som företräds av dess koncern eller av dess moderbolag, att moderbolaget var rättsligt förhindrat att ge ekonomiskt stöd till förstnämnda bolag eller att hela koncernen saknade medel för att hjälpa nämnda bolag.

²⁸ EUT C 83, 2010, s. 392.

B – Tribunalens sammansättning

(Protokollär ordning den 16 november 2011)

Första raden från vänster till höger:

Avdelningsordförandena L. Truchot, S. Papasavvas, O. Czúcz et J. Azizi; tribunalens ordförande M. Jaeger; avdelningsordförandena N.J. Forwood, I. Pelikánová, A. Dittrich och domaren H. Kanninen.

Andra raden från vänster till höger:

Domarna N. Wahl, K. Jürimäe, I. Wiszniewska-Białecka, F. Dehousse, M.E. Martins Ribeiro, E. Cremona, V. Vadapalas, I. Labucka och M. Prek.

Tredje raden från vänster till höger:

Domarna M. Kancheva, D. Gratsias, J. Schwarcz, S. Frimodt Nielsen, S. Soldevila Fragoso, K. O'Higgins, M. Van der Woude och A. Popescu; justitiesekreteraren E. Coulon.

1. Tribunalens ledamöter

(i rangordning efter tillträde av ämbetet)

Marc Jaeger

Född 1954; juristexamen från Université Robert Schuman i Strasbourg, studier vid Collège d'Europe, invald i det luxemburgska advokatsamfundet (1981), justitieattaché, förordnad vid riksåklagarämbetet i Luxemburg (1983), domare vid Tribunal d'arrondissement de Luxembourg (1984), rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (1986–1996), ordförande för Institut Universitaire International de Luxembourg (IUIL), domare vid tribunalen sedan den 11 juli 1996; tribunalens ordförande sedan den 17 september 2007.

Josef Azizi

Född 1948; juris doktor samt fil. kand. i samhällsvetenskap och ekonomi vid universitetet i Wien; kursföreståndare och lärare vid universitetet för nationalekonomi i Wien, vid juridiska fakulteten vid universitetet i Wien och vid flera andra universitet; professor emeritus vid juridiska fakulteten vid universitetet i Wien; Ministerialrat och avdelningschef vid Bundeskanzleramt; ledamot i Europarådets styrkommitté för juridiskt samarbete (CDCJ); rättegångsombud vid Verfassungsgerichtshof (författningsdomstolen) i mål avseende prövning av huruvida förbundslagar överensstämmer med konstitutionen; ansvarig samordnare för anpassningen av österrikisk rätt till gemenskapsrätten; domare vid tribunalen sedan den 18 januari 1995.

Nicholas James Forwood

Född 1948; examina från Cambridge University, BA 1969 och MA 1973 (mekanik och juridik); invald i Englands advokatsamfund 1970; praktiserade därefter i London (1971–1999) och i Bryssel (1979–1999); invald i Irlands advokatsamfund 1981; utnämnd till Queen's Counsel 1987; bencher of the Middle Temple 1998; representant för Englands och Wales advokatsamfund vid "Council of the Bars and Law Societies" (CCBE) och ordförande för CCBE:s ständiga delegation vid Europeiska gemenskapernas domstol (1995–1999); styrelseledamot i "World Trade Law Association" och i "European Maritime Law Organization" (1993–2002); domare vid tribunalen sedan den 15 december 1999.

Maria Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro

Född 1956; studier i Lissabon, Bryssel och Strasbourg; advogada i Portugal och i Bryssel; fristående forskare vid Institutet för europeiska studier vid Université libre de Bruxelles; rättssekreterare hos domstolens portugisiska domare J.C. Moitinho de Almeida (1986–2000), därefter hos förstainstansrättens ordförande B. Vesterdorf (2000–2003); domare vid tribunalen sedan den 31 mars 2003.

Franklin Dehousse

Född 1959; juris kandidatexamen (universitetet i Liège, år 1981); aspirant (Statliga fonden för vetenskaplig forskning, 1985–1989); rättsakkunnig vid Chambre des représentants (1981–1990); juris doktor (universitetet i Strasbourg, år 1990); professor (universiteten i Liège och Strasbourg, Collège d'Europe, Institut royal supérieur de Défense, Montesquieuuniversitetet i Bordeaux, collège Michel Servet vid universiteten i Paris, Notre-dame de la Paix-fakulteten i Namur); utrikesministerns särskilda sändebud (1995–1999); direktör för europastudierna vid Institut royal des relations internationales (1998–2003); bisittare i Conseil d'État (2001–2003); rådgivare i Europeiska kommissionen (1990–2003); ledamot av Observatoire Internet (2001–2003); domare vid tribunalen från och med den 7 oktober 2003.

Ena Cremona

Född 1936; examen i språk, Royal University of Malta (1955); juris doktor, Royal University of Malta (1958); advokat på Malta sedan 1959; juridisk rådgivare åt Nationella kvinnorådet (1964–1979); medlem av nämnden för offentlig tjänst (1987–1989); medlem i styrelsen för Lombard Bank (Malta) Ltd, statens aktieägarrepresentant (1987–1993); medlem av valberedningen sedan 1993; ledamot av juryer för promovering av doktorer vid den juridiska fakulteten, Royal University of Malta; medlem av Europakommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) (2003–2004); domare vid tribunalen sedan den 12 maj 2004.

Ottó Czúcz

Född 1946; juris doktor, Szegeds universitet (1971); handläggare vid Arbetsmarknadsministeriet (1971–1974); programansvarig och professor (1974–1989), dekanus vid den juridiska fakulteten (1989–1990), prorektor (1992–1997), Szegeds universitet; advokat; medlem av styrelsen för den nationella pensionsförsäkringen; vice president i European Institute of Social Security (EISS) (1998–2002); medlem av vetenskapliga rådet i International Social Security Association (ISSA); domare vid författningsdomstolen (1998–2004); domare vid tribunalen sedan den 12 maj 2004.

Irena Wiszniewska-Białecka

Född 1947; examen i juridik från Warszawa universitet (1965–1969); forskare (assistent, docent, professor) vid institutet för rättsvetenskap vid polska vetenskapsakademin (1969–2004); forskarassistent vid Max Planck-institutet för utländsk och internationell patent-, upphavs- och konkurrensrätt i München (AvH-stiftelsens stipendium, 1985–1986); advokat (1992–2000); domare vid högsta förvaltningsdomstolen (2001–2004); domare vid tribunalen sedan den 12 maj 2004.

Irena Pelikánová

Född 1949; juris doktor, lektor i handelsrätt (före 1989), högre doktorsgrad, professor i handelsrätt (sedan 1993) vid den juridiska fakulteten, Karls universitet, Prag; medlem av styrelsen för värdepappersnämnden (1999–2002); advokat; medlem av den tjeckiska regeringens rådgivande organ i lagstiftningsfrågor (1998–2004); domare vid tribunalen sedan den 12 maj 2004.

Vilenas Vadapalas

Född 1954; juris doktor (Moskva universitet); högre doktorsgrad i juridik (Warszawa universitet); professor, Vilnius universitet: internationell rätt (sedan 1981), mänskliga rättigheter (sedan 1991) och gemenskapsrätt (sedan 2000); rådgivare hos regeringen på det utrikespolitiska området (1991–1993); medlem i koordineringsgruppen vid delegationen för förhandlingarna inför anslutningen till Europeiska unionen; generaldirektör för regeringens gemenskapsrättsavdelning (1997–2004); professor i gemenskapsrätt, Vilnius universitet, innehavare av en Jean Monnet-professur; ordförande för den litauiska föreningen för europastudier; ordförande för utskottet för beredning av författningsreformer inför Litauens anslutning till Europeiska unionen; ledamot av Internationella juristkommissionen (ICJ) (april 2003); domare vid tribunalen sedan den 12 maj 2004.

Küllike Jürimäe

Född 1962; examen i juridik, Tartu universitet (1981–1986); statsåklagarassistent i Tallinn (1986–1991); examen från Estlands diplomatskola (1991–1992); juridisk rådgivare (1991–1993) och allmän rådgivare vid handels- och industrikammaren (1992–1993); domare vid appellationsdomstolen i Tallinn (1993–2004); europeisk magisterexamen i mänskliga rättigheter och demokratisering, Padova universitet och University of Nottingham (2002–2003); domare vid tribunalen sedan den 12 maj 2004.

Ingrida Labucka

Född 1963; examen i juridik, Lettlands universitet (1986); Inrikesministeriets tillsynsman för regionen Kirov och staden Riga (1986–1989); domare vid Rigas förstainstansrätt (1990–1994); advokat (1994–1998 och juli 1999–maj 2000); justitieminister (november 1998–juli 1999 och maj 2000–oktober 2002); ledamot av permanenta skiljedomstolen i Haag (2001–2004); parlamentsledamot (2002–2004); domare vid tribunalen sedan den 12 maj 2004.

Savvas S. Papasavvas

Född 1969; studier vid Atens universitet (kandidatexamen år 1991); studier vid universitetet Paris II (fördjupade studier i offentlig rätt, DEA, år 1992) och vid universitetet Aix-Marseille III (juris doktor år 1995); advokat på Cypern, advokat i Nicosia sedan 1993; programansvarig vid Cyperns universitet (1997–2002), lektor i författningsrätt sedan september 2002; forskare vid European Public Law Center (2001–2002); domare vid tribunalen sedan den 12 maj 2004.

Enzo Moavero Milanesi

Född 1954; juris doktor (universitetet La Sapienza i Rom); fördjupade studier i gemenskapsrätt (Collège d'Europe i Brygge); medlem i advokatsamfundet, verksam som advokat (1978–1983); universitetslektor i gemenskapsrätt vid universiteten La Sapienza i Rom (1993–1996), Luiss i Rom (1993–1996 och 2002–2006) och Bocconi i Milano (1996–2000); rådgivare i gemenskapsfrågor åt Italiens premiärminister (1993–1995); tjänsteman vid Europeiska kommissionen: juridisk rådgivare och sedan chef för vice ordförandens kansli (1989–1992), kanslichef hos kommissionsledamoten med ansvar för den inre marknaden (1995–1999) och konkurrens (1999), direktör vid generaldirektoratet för konkurrens (2000–2002), biträdande generalsekreterare för Europeiska kommissionen (2002–2005), generaldirektör för Rådgivarbyrån för europapolitik (BEPA) vid Europeiska kommissionen (2006); domare vid tribunalen mellan den 3 maj 2006 och den 15 november 2011.

Nils Wahl

Född 1961; jur. kand. (1987), juris doktor (Stockholms universitet, 1995); docent och innehavare av Jean Monnet-professur i Europarätt (1995), professor i europarätt (Stockholms universitet, 2001); biträdande jurist (1987–1989); administrativ direktör för en utbildningsstiftelse (1993–2004); ordförande för Nätverket för europarättslig forskning (2001–2006); medlem i Rådet för konkurrensfrågor (2001–2006); adjungerad domare vid Hovrätten över Skåne och Blekinge (2005); domare vid tribunalen sedan den 7 oktober 2006.

Miro Prek

Född 1965; juristexamen (1989); invald i advokatsamfundet (1994); diverse uppdrag och tjänster inom statsförvaltningen, huvudsakligen i regeringens enhet för lagberedning (vice statssekreterare och biträdande chef, därefter chef för avdelningen för europarätt och komparativ rätt) och vid byrån för europafrågor (biträdande statssekreterare); medlem i förhandlingsgruppen inför upprättandet av associeringsavtalet (1994–1996) och inför anslutningen till Europeiska unionen (1998–2003) med ansvar för juridiska frågor; advokat; projektansvarig för anpassning till gemenskapslagstiftningen och den europeiska integrationen, huvudsakligen i västra Balkan; avdelningschef vid Europeiska gemenskapernas domstol (2004–2006); domare vid tribunalen sedan den 7 oktober 2006.

Alfred Dittrich

Född 1950; juridikstudier vid universitetet i Erlangen-Nürnberg (1970–1975); notarie (Rechtsreferendar) vid Oberlandesgericht Nürnberg (1975–1978); tjänsteman vid förbundsekonominministeriet (1978–1982); tjänsteman vid Förbundsrepubliken Tysklands ständiga representation vid Europeiska gemenskaperna (1982), tjänsteman vid förbundsekonominministeriet med ansvar för gemenskapsrätt och konkurrens (1983–1992); chef för EU-rättsavdelningen vid justitieministeriet (1992–2007); chef för den tyska delegationen i rådsarbetsgruppen "Domstolen"; ombud för förbundsregeringen i ett stort antal mål vid Europeiska gemenskapernas domstol; domare vid tribunalen sedan den 17 september 2007.

Santiago Soldevila Fragoso

Född 1960, juristexamen från Universitat Autònoma de Barcelona (1983); domare (1985); expertdomare i förvaltningsrättsliga tvister vid Tribunal Superior de Justicia de Canarias i Santa Cruz, Teneriffa (1992 och 1993) och vid Audiencia Nacional i Madrid (maj 1998–augusti 2007), med ansvar för skatterättsliga mål (mervärdesskatt), tvister avseende de allmänna normativa bestämmelser som näringsministern antar och dennes beslut om statligt stöd och statens skadeståndsansvar, samt tvister avseende avtal som ingåtts av statens tillsynsmyndigheter inom bank-, börs-, energi-, försäkrings- och konkurrensskyddssektorerna; rättssekreterare vid Tribunal Constitucional (1993–1998); domare vid tribunalen sedan den 17 september 2007.

Laurent Truchot

Född 1962; examen från Institut d'études politiques de Paris (1984); tidigare elev vid École nationale de la magistrature (1986–1988); domare vid Tribunal de grande instance de Marseille (januari 1988–januari 1990); tjänsteman vid avdelningen för civilrättsliga frågor vid justitieministeriet (januari 1990–juni 1992); biträdande avdelningschef, därefter avdelningschef för generaldirektoratet för konkurrens, konsumtion och bedrägeribekämpning vid ekonomi-, finans- och industriministeriet (juni 1992–september 1994); teknisk rådgivare till justitieministern (september 1994–maj 1995); domare vid Tribunal de grande instance de Nîmes (maj 1995–maj 1996); rättssekreterare hos generaladvokat P. Léger vid Europeiska gemenskapernas domstol (maj 1996–december 2001); rättssekreterare (conseiller référendaire) vid Cour de Cassation (december 2001–augusti 2007); domare vid tribunalen sedan den 17 september 2007.

Sten Frimodt Nielsen

Född 1963, juris kandidatexamen från Köpenhamns universitet (1988), tjänsteman vid utrikesministeriet (1988–1991), undervisningsassistent i internationell rätt och EG-rätt vid Köpenhamns universitet (1988–1991), ambassadsekreterare vid Danmarks ständiga representation vid Förenta nationerna i New York (1991–1994), tjänsteman vid utrikesministeriets rättssekretariat (1994–1995), extern lektor vid Köpenhamns universitet (1995), tjänsteman och därefter kansliråd vid statsministeriet (1995–1998), ministerråd vid Danmarks ständiga representation vid Europeiska unionen (1998–2001), ämnesråd (kommitteret) i rättsliga frågor vid statsministeriet (2001–2002), avdelningschef och juridisk rådgivare vid statsministeriet (mars 2002–juli 2004), departementsråd och juridisk rådgivare vid statsministeriet (augusti 2004–augusti 2007), domare vid tribunalen sedan den 17 september 2007.

Kevin O'Higgins

Född 1946; studier vid Crescent College, Limerick, vid Clongowes Wood College, vid University College Dublin (filosofie kandidatexamen samt diplom i europarätt) och vid Kings Inn; ledamot av Irlands advokatsamfund år 1968; barrister (1968–1982); Senior Counsel, Inner Bar of Ireland (1982–1986); domare vid Circuit court (1986–1997); domare vid High Court (Irland) (1997–2008); bencher vid Kings Inn; Irlands representant i det konsultativa rådet för domare i Europa (Consultative Council of European Judges) (2000–2008); domare vid tribunalen sedan den 15 september 2008.

Heikki Kanninen

Född 1952; examina från handelshögskolan i Helsingfors och juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet; föredragande i Högsta förvaltningsdomstolen; huvudsekreterare för kommittén för översyn av rättsskyddet inom offentlig förvaltning; förvaltningssekreterare i Högsta förvaltningsdomstolen; ordförande för kommittén för översyn av det förvaltningsrättsliga förfarandet, lagstiftningsråd i justitieministeriet; biträdande justitiesekreterare vid Eftadomstolen; rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol; förvaltningsråd i Högsta förvaltningsdomstolen (1998–2005); ledamot av asylnämnden; vice ordförande i kommittén för utveckling av det finländska rättsväsendet; domare vid personaldomstolen mellan den 6 oktober 2005 och den 6 oktober 2009; domare vid tribunalen sedan den 7 oktober 2009.

Juraj Schwarcz

Född 1952; juris doktor (Comenius-universitetet i Bratislava, 1979); juridisk företagsrådgivare (1975–1990), justitiesekreterare med ansvar för handelsregistret vid distriktsdomstolen i Košice (1991), domare vid distriktsdomstolen i Košice (januari–oktober 1992), domare och avdelningsordförande vid den regionala domstolen i Košice (november 1992–2009), tillförordnad domare i Republiken Slovakien's högsta domstol, avdelningen för handelsrätt (oktober 2004–september 2005), ordförande för kollegiet för handelsrätt vid den regionala domstolen i Košice (oktober 2005–september 2009), extern ledamot av fakulteten för handelsrätt och kommersiell rätt vid P.J. Šafárik-universitetet i Košice (1997–2009), extern ledamot av lärarkåren vid Justičná akadémia (Rättsakademin) (2005–2009), domare vid tribunalen sedan den 7 oktober 2009.

Marc van der Woude

Född 1960; juris kandidat (universitetet i Groningen, 1983); studier vid Collège d'Europe (1983–1984); amanuens vid Collège d'Europe (1984–1986); lärare vid universitetet i Leiden (1986–1987); föredragande vid Generaldirektoratet för konkurrens vid Europeiska gemenskapernas kommission (1987–1989); rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (1989–1992); politisk koordinator vid Generaldirektoratet för konkurrens vid Europeiska gemenskapernas kommission (1992–1993); jurist vid rättstjänsten vid Europeiska gemenskapernas kommission (1993–1995); invald i Bryssels advokatsamfund sedan år 1995; lärare vid universitetet Érasme de Rotterdam sedan år 2000; författare av ett stort antal publikationer; domare vid tribunalen sedan den 13 september 2010.

Dimitrios Gratsias

Född 1957; juristexamen vid Atens universitet (1980); examen efter fördjupade studier i förvaltningsrätt vid universitetet Paris I, Panthéon-Sorbonne (1981); utbildningsbevis från centret för gemenskaps- och europastudier (universitetet Paris I) (1982); rättssekreterare vid den högsta förvaltningsdomstolen (1985–1992); revisionssekreterare vid den högsta förvaltningsdomstolen (1992–2005); rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (1994–1996); ställföreträdande ledamot av Greklands högsta specialdomstol (1998 och 1999); ledamot av den högsta förvaltningsdomstolen (2005); ledamot av specialdomstolen för domares ansvar (2006); ledamot av förvaltningsdomstolarnas högsta råd (2008); inspektör för förvaltningsdomstolarna (2009–2010); domare vid tribunalen sedan den 25 oktober 2010.

Andrei Popescu

Född 1948; juris kandidatexamen vid universitetet i Bukarest (1971); högre universitetsstudier i internationell arbetsrätt och europeisk socialrätt vid universitetet i Genève (1973–1974); juris doktor vid universitetet i Bukarest (1980); biträdande assistent (1971–1973), assistent (1974–1985) och sedan kursansvarig i arbetsrätt vid universitetet i Bukarest (1985–1990); förste forskare vid institutet för vetenskaplig forskning i arbetsfrågor och socialrättsliga frågor (1990–1991); biträdande generaldirektör (1991–1992) och sedan direktör (1992–1996) vid departementet för arbete och social trygghet; docent (1997) och sedan professor vid den nationella högskolan för studier inom politik och administration i Bukarest (2000); statssekreterare vid departementet för europeisk integration (2001–2005); avdelningschef vid lagrådet i Rumänien (1996–2001 och 2005–2009); grundare och direktör för tidskriften *Revue roumaine de droit européen*; ordförande för den rumänska föreningen för europarätt; ombud för den rumänska regeringen vid Europeiska unionens domstolar (2009–2010); domare vid tribunalen sedan den 26 november 2010.

Mariyana Kancheva

Född 1958; juris kandidatexamen vid universitetet i Sofia (1979–1984); magisterexamen i europarätt vid Institut d'études européennes, Université libre de Bruxelles (2008–2009); specialiserad i handelsrätt och immaterialrätt; domaraspirant vid den regionala domstolen i Sofia (1985–1986); rättssakkunnig (1986–1988); advokat i Sofia (1988–1992); generaldirektör för utrikesministeriets diplomatkårsavdelning (1992–1994); advokat i Sofia (1994–2011) och i Bryssel (2007–2011); skiljemannauppdrag i affärstvister i Sofia; har deltagit i utformningen av lagstiftning i egenskap av rättssakkunnig i det bulgariska parlamentet; domare i tribunalen sedan den 19 september 2011.

Emmanuel Coulon

Född 1968; studier i juridik (Panthéon-Assas-universitetet, Paris); studier i företagsekonomi (Paris-Dauphine-universitetet); Collège d'europé (1992); inträdesprov till Centre régional de formation à la profession d'avocat de Paris; invald i advokatsamfundet i Bryssel; advokat i Bryssel; avklarat allmänt uttagningsprov för anställning som tjänsteman vid Europeiska gemenskapernas kommission; rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt (hos ordföranden Saggio, 1996–1998; hos ordföranden Vesterdorf, 1998–2002); kabinetschef hos förstainstansrättens ordförande (2003–2005); justitiesekreterare vid tribunalen sedan den 6 oktober 2005.

2. Förändringar i tribunalens sammansättning år 2011

Mandatet för Emmanuel Coulon, justitiesekreterare vid tribunalen sedan den 6 oktober 2005, vilket gick ut den 5 oktober 2011, har den 13 april 2011 förnyats för perioden 6 oktober 2011–5 oktober 2017.

Högtidlig sammankomst den 19 september 2011

Företrädare för regeringarna i Europeiska unionens medlemsstater har genom beslut av den 8 september 2011 utnämnt Mariyana Kancheva, som efterträder Teodor Tchihev, till domare i Europeiska unionens tribunal för perioden 12 september 2011–31 augusti 2013.

3. Tribunalens ledamöter (i protokollär ordning)

från den 1 januari 2011 till den 18 september 2011

M. JAEGER, tribunalens ordförande
 J. AZIZI, avdelningsordförande
 N.J. FORWOOD, avdelningsordförande
 O. CZÚCZ, avdelningsordförande
 I. PELIKÁNOVÁ, avdelningsordförande
 S. PAPASAVVAS, avdelningsordförande
 E. MOAVERO MILANESI, avdelningsordförande
 A. DITTRICH, avdelningsordförande
 L. TRUCHOT, avdelningsordförande
 M.E. MARTINS RIBEIRO, domare
 F. DEHOUSSE, domare
 E. CREMONA, domare
 I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, domare
 V. VADAPALAS, domare
 K. JÜRIMÄE, domare
 I. LABUCKA, domare
 N. WAHL, domare
 M. PREK, domare
 S. SOLDEVILA FRAGOSO, domare
 S. FRIMODT NIELSEN, domare
 K. O'HIGGINS, domare
 H. KANNINEN, domare
 J. SCHWARCZ, domare
 M. VAN DER WOUDE, domare
 D. GRATSIAS, domare
 A. POPESCU, domare

 E. COULON, justitiesekreterare

från den 19 september 2011 till den 15 november 2011

M. JAEGER, tribunalens ordförande
 J. AZIZI, avdelningsordförande
 N.J. FORWOOD, avdelningsordförande
 O. CZÚCZ, avdelningsordförande
 I. PELIKÁNOVÁ, avdelningsordförande
 S. PAPASAVVAS, avdelningsordförande
 E. MOAVERO MILANESI, avdelningsordförande
 A. DITTRICH, avdelningsordförande
 L. TRUCHOT, avdelningsordförande
 M.E. MARTINS RIBEIRO, domare
 F. DEHOUSSE, domare
 E. CREMONA, domare
 I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, domare
 V. VADAPALAS, domare
 K. JÜRIMÄE, domare
 I. LABUCKA, domare
 N. WAHL, domare
 M. PREK, domare
 S. SOLDEVILA FRAGOSO, domare
 S. FRIMODT NIELSEN, domare
 K. O'HIGGINS, domare
 H. KANNINEN, domare
 J. SCHWARCZ, domare
 M. VAN DER WOUDE, domare
 D. GRATSIAS, domare
 A. POPESCU, domare
 M. KANCHEVA, domare

 E. COULON, justitiesekreterare

från den 16 november 2011 till den 22 november 2011

M. JAEGER, tribunalens ordförande
J. AZIZI, avdelningsordförande
N.J. FORWOOD, avdelningsordförande
O. CZÚCZ, avdelningsordförande
I. PELIKÁNOVÁ, avdelningsordförande
S. PAPASAVVAS, avdelningsordförande
A. DITTRICH, avdelningsordförande
L. TRUCHOT, avdelningsordförande
M.E. MARTINS RIBEIRO, domare
F. DEHOUSSE, domare
E. CREMONA, domare
I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, domare
V. VADAPALAS, domare
K. JÜRIMÄE, domare
I. LABUCKA, domare
N. WAHL, domare
M. PREK, domare
S. SOLDEVILA FRAGOSO, domare
S. FRIMODT NIELSEN, domare
K. O'HIGGINS, domare
H. KANNINEN, domare
J. SCHWARCZ, domare
M. VAN DER WOUDE, domare
D. GRATSIAS, domare
A. POPESCU, domare
M. KANCHEVA, domare

E. COULON, justitiesekreterare

från den 23 november 2011 till den 31 december 2011

M. JAEGER, tribunalens ordförande
J. AZIZI, avdelningsordförande
N.J. FORWOOD, avdelningsordförande
O. CZÚCZ, avdelningsordförande
I. PELIKÁNOVÁ, avdelningsordförande
S. PAPASAVVAS, avdelningsordförande
A. DITTRICH, avdelningsordförande
L. TRUCHOT, avdelningsordförande
H. KANNINEN, avdelningsordförande
M.E. MARTINS RIBEIRO, domare
F. DEHOUSSE, domare
E. CREMONA, domare
I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, domare
V. VADAPALAS, domare
K. JÜRIMÄE, domare
I. LABUCKA, domare
N. WAHL, domare
M. PREK, domare
S. SOLDEVILA FRAGOSO, domare
S. FRIMODT NIELSEN, domare
K. O'HIGGINS, domare
J. SCHWARCZ, domare
M. VAN DER WOUDE, domare
D. GRATSIAS, domare
A. POPESCU, domare
M. KANCHEVA, domare

E. COULON, justitiesekreterare

4. Tribunalens tidigare ledamöter

Edward David Alexander Ogilvy (1989–1992)
Yeraris Christos (1989–1992)
Da Cruz Vilaça José Luis (1989–1995), ordförande (1989–1995)
Biancarelli Jacques (1989–1995)
Barrington Donal Patrick Michael (1989–1996)
Schintgen Romain Alphonse (1989–1996)
Kirschner Heinrich (1989–1997)
Saggio Antonio (1989–1998), ordförande (1995–1998)
Briët Cornelis Paulus (1989–1998)
Lenaerts Koen (1989–2003)
Vesterdorf Bo (1989–2007), ordförande (1998–2007)
García-Valdecasas y Fernández Rafael (1989–2007)
Kalogeropoulos Andreas (1992–1998)
Bellamy Christopher William (1992–1999)
Potocki André (1995–2001)
Gens de Moura Ramos Rui Manuel (1995–2003)
Lindh Pernilla (1995–2006)
Tiili Virpi (1995–2009)
Cooke John D. (1996–2008)
Pirrung Jörg (1997–2007)
Mengozzi Paolo (1998–2006)
Meij Arjen W.H. (1998–2010)
Vilaras Mihalis (1998–2010)
Legal Hubert (2001–2007)
Trstenjak Verica (2004–2006)
Šváby Daniel (2004–2009)
Moavero Milanesi Enzo (2006–2011)
Tchipev Teodor (2007–2010)
Ciucă Valeriu M. (2007–2010)

Ordförande

Da Cruz Vilaça José Luis (1989–1995)
Saggio Antonio (1995–1998)
Vesterdorf Bo (1998–2007)

Justitiesekreterare

Jung Hans (1989–2005)

C – Tribunalens verksamhetsstatistik

Tribunalens allmänna verksamhet

1. Anhängiggjorda, avgjorda och pågående mål (2007–2011)

Anhängiggjorda mål

2. Typ av förfarande (2007–2011)
3. Form av talan (2007–2011)
4. Föremål för talan (2007–2011)

Avgjorda mål

5. Typ av förfarande (2007–2011)
6. Föremål för talan (2011)
7. Föremål för talan (2007–2011) (domar och beslut)
8. Dömande sammansättning (2007–2011)
9. Handläggningstid i månader (2007–2011) (domar och beslut)

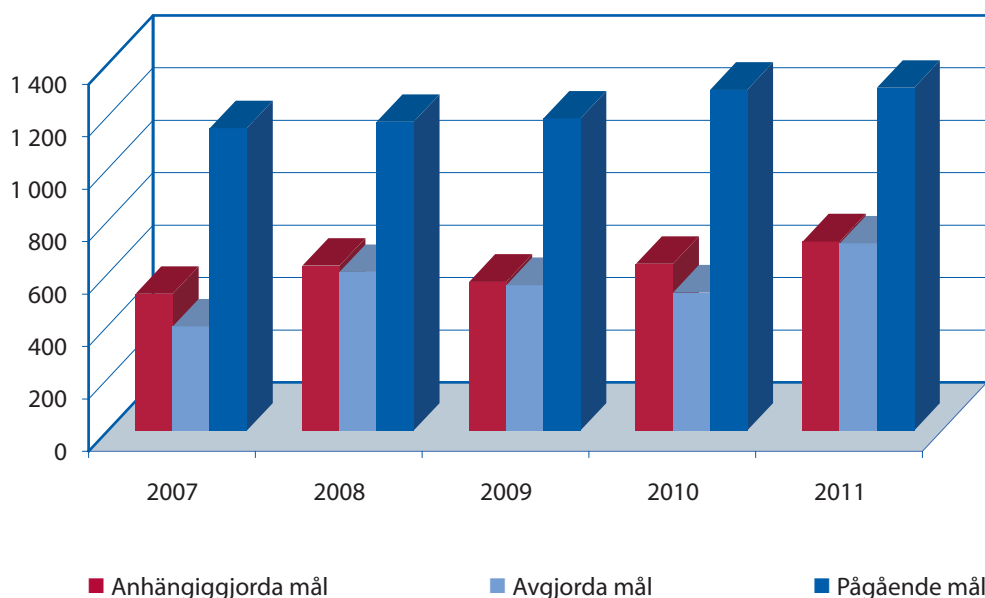
Pågående mål den 31 december

10. Typ av förfarande (2007–2011)
11. Föremål för talan (2007–2011)
12. Dömande sammansättning (2007–2011)

Övrigt

13. Interimistiska beslut (2007–2011)
14. Skyndsam handläggning (2007–2011)
15. Avgöranden av tribunalen som har överklagats (1989–2011)
16. Fördelning av överklagandena på typ av förfarande (2007–2011)
17. Utgången i överklagade mål (2011) (domar och beslut)
18. Utgången i överklagade mål (2007–2011) (domar och beslut)
19. Allmän utveckling (1989–2011) (anhängiggjorda, avgjorda och pågående mål)

1. Tribunalens allmänna verksamhet – Anhängiggjorda mål, avgjorda mål och pågående mål (2007–2011)^{1 2}

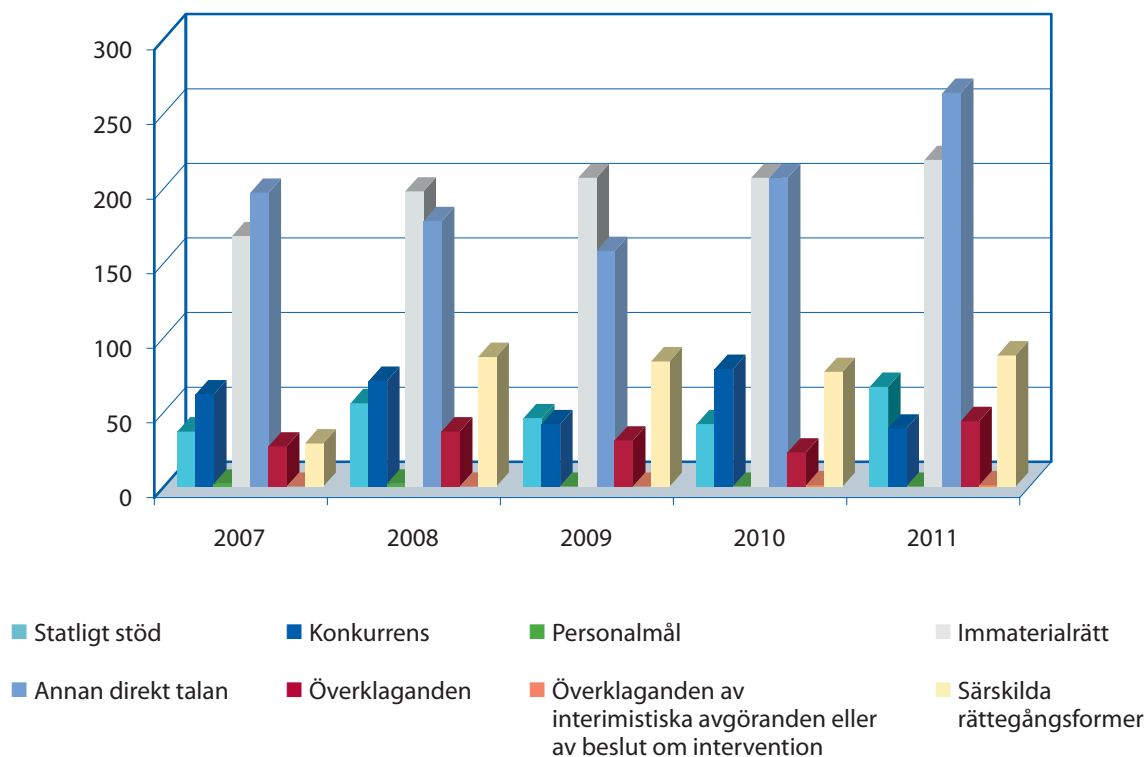

	2007	2008	2009	2010	2011
Anhängiggjorda mål	522	629	568	636	722
Avgjorda mål	397	605	555	527	714
Pågående mål	1 154	1 178	1 191	1 300	1 308

¹ Om inget annat anges beaktas de särskilda rättegångsformerna i denna tabell och i tabellerna på följande sidor. Följande förfaranden anses vara "särskilda rättegångsformer": Ansökan om återvinning (artikel 41 i domstolens stadga, artikel 122 i tribunalens rättegångsregler), talan av tredje man (artikel 42 i domstolens stadga, artikel 123 i tribunalens rättegångsregler), resning (artikel 44 i domstolens stadga, artikel 125 i tribunalens rättegångsregler), förklaring av dom (artikel 43 i domstolens stadga, artikel 129 i tribunalens rättegångsregler), fastställande av rättegångskostnader (artikel 92 i tribunalens rättegångsregler), rättshjälp (artikel 96 i tribunalens rättegångsregler) och rättelse av dom (artikel 84 i tribunalens rättegångsregler).

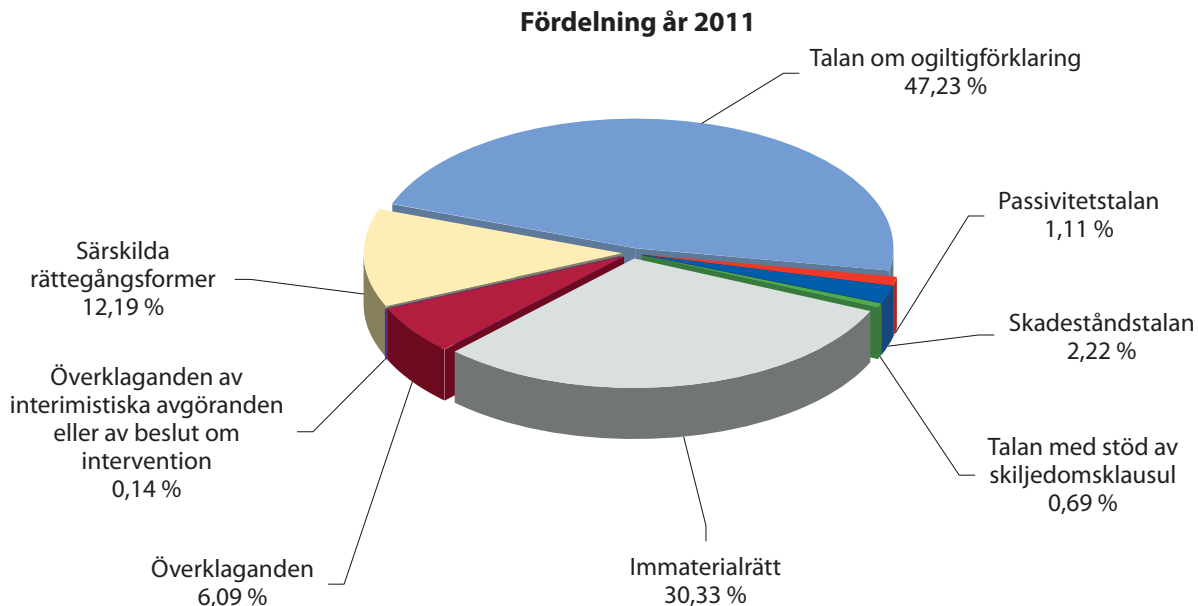
² Såvida inte annat anges beaktas inte interimistiska mål i denna tabell och tabellerna på följande sidor.

2. Anhängiggjorda mål – Typ av förfarande (2007–2011)

	2007	2008	2009	2010	2011
Statligt stöd	37	56	46	42	67
Konkurrens	62	71	42	79	39
Personalmål	2	2			
Immaterialrätt	168	198	207	207	219
Annan direkt talan	197	178	158	207	264
Överklaganden	27	37	31	23	44
Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention				1	1
Särskilda rättegångsformer	29	87	84	77	88
Totalt	522	629	568	636	722

3. Anhängiggjorda mål – Form av talan (2007–2011)

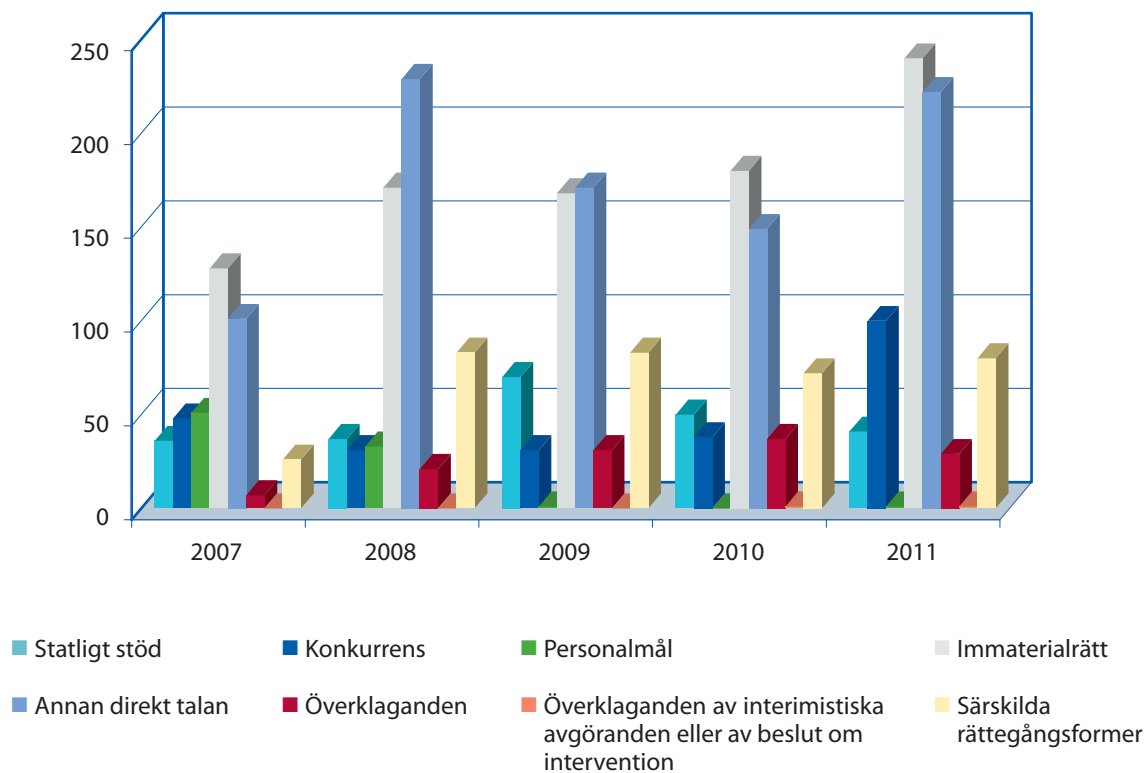
	2007	2008	2009	2010	2011
Talan om ogiltigförklaring	251	269	214	304	341
Passivitetstalan	12	9	7	7	8
Skadeståndstalan	27	15	13	8	16
Talan med stöd av skiljedomsklausul	6	12	12	9	5
Immaterialrätt	168	198	207	207	219
Personalmål	2	2			
Överklaganden	27	37	31	23	44
Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention				1	1
Särskilda rättegångsformer	29	87	84	77	88
Totalt	522	629	568	636	722

4. *Anhängiggjorda mål – Föremål för talan (2007–2011)*¹

	2007	2008	2009	2010	2011
Anslutning av nya stater			1		
Bolagsrätt			1		
Ekonomisk och monetär politik				4	4
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning	17	6	6	24	3
Energi			2		1
Etableringsfrihet		1			
Europeiska unionens yttre åtgärder	1	2	5	1	2
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel bedrägeribekämpning)	1		1		
Folkhälsa	1	2	2	4	2
Forskning och teknisk utveckling samt rymden	4		6	3	4
Fri rörlighet för personer	4	1	1	1	
Fri rörlighet för varor	1	1	1		
Frihet att tillhandahålla tjänster		3	4	1	
Gemensam fiskepolitik	5	23	1	19	3
Handelspolitik	9	10	8	9	11
Immaterialrätt och industriell äganderätt	168	198	207	207	219
Institutionell rätt	19	23	32	17	44
Jordbruk	46	14	19	24	22
Konkurrens	62	71	42	79	39
Konsumentskydd		2			
Kultur	1		1		
Miljö	27	7	4	15	6
Offentlig upphandling	11	31	19	15	18
Område med frihet, säkerhet och rättvisa	3	3	2		1
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)				8	3
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)	12	7	7	21	93
Skatterätt	2			1	1
Skiljedomsklausul	6	12	12	9	5
Socialpolitik	5	6	2	4	5
Statligt stöd	37	55	46	42	67
Tillgång till handlingar	11	22	15	19	21
Tillnärmning av lagstiftning	1				
Transport	4	1		1	1
Tullunionen och gemensamma tulltaxan	5	1	5	4	10
Utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott	1				2
Utrikes- och säkerhetspolitik				1	
Totalt EG/FEUF-fördraget	464	502	452	533	587
Totalt Kol- och stålfördraget		1			
Totalt Euratomfördraget				1	
Tjänsteföreskrifterna	29	39	32	25	47
Särskilda rättegångsformer	29	87	84	77	88
TOTALT	522	629	568	636	722

¹ I samband med att Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) trädde i kraft den 1 december 2009 blev det nödvändigt att ändra presentationen av föremålen för talan. Uppgifterna för perioden 2007–2010 har ändrats i enlighet härmed.

5. Avgjorda mål – Typ av förfarande (2007–2011)

	2007	2008	2009	2010	2011
Statligt stöd	36	37	70	50	41
Konkurrens	48	31	31	38	100
Personalmål	51	33	1		1
Immaterialrätt	128	171	168	180	240
Annan direkt talan	101	229	171	149	222
Överklaganden	7	21	31	37	29
Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention				1	1
Särskilda rättegångsformer	26	83	83	72	80
Totalt	397	605	555	527	714

6. Avgjorda mål – Föremål för talan (2011)

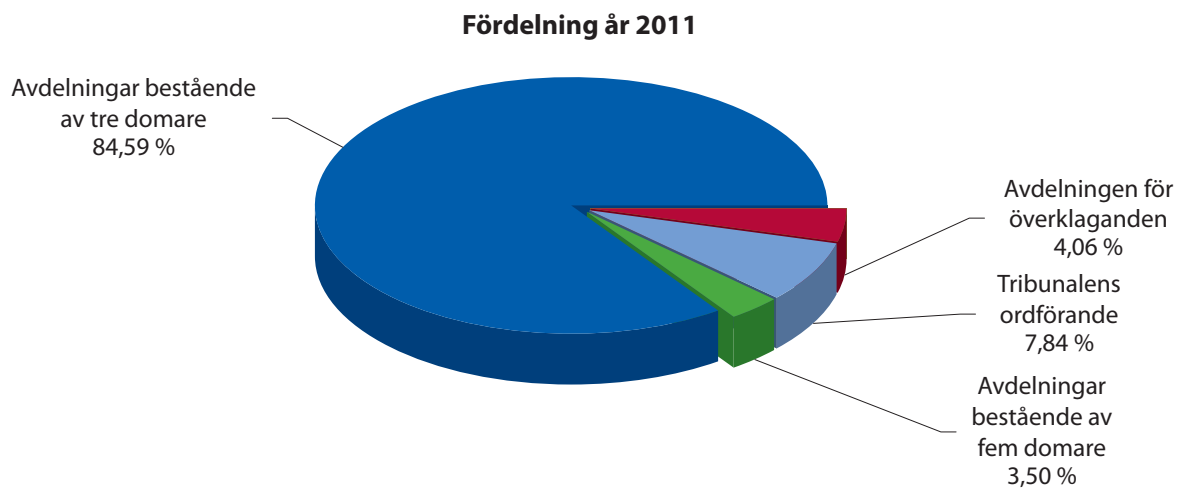
	Domar	Beslut	Totalt
Ekonomisk och monetär politik		3	3
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning	6	3	9
Europeiska unionens yttre åtgärder		5	5
Folkhälsa	2	1	3
Forskning och teknisk utveckling samt rymden	1	4	5
Fri rörlighet för personer	2		2
Frihet att tillhandahålla tjänster	2	1	3
Gemensam fiskepolitik		5	5
Handelspolitik	8	2	10
Immaterialrätt och industriell äganderätt	178	62	240
Institutionell rätt	8	28	36
Jordbruk	13	13	26
Konkurrens	91	9	100
Konsumentskydd	1		1
Miljö	11	11	22
Offentlig upphandling	13	2	15
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)		4	4
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)	4	28	32
Skiljedoms klausul	2	4	6
Socialpolitik	2	3	5
Statligt stöd	21	20	41
Tillgång till handlingar	11	12	23
Transport		1	1
Tullunionen och gemensamma tulltaxan	1		1
Utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott		1	1
Totalt EG/FEUF-fördraget	377	222	599
Totalt Euratomfördraget		1	1
Tjänsteföreskrifterna	16	18	34
Särskilda rättegångsformer		80	80
TOTALT	393	321	714

7. Avgjorda mål – Föremål för talan (2007–2011)¹ (domar och beslut)

	2007	2008	2009	2010	2011
Anslutning av nya stater			1		
Bolagsrätt	1			1	
Ekonomisk och monetär politik	1	1		2	3
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning	5	42	3	2	9
Energi				2	
Etableringsfrihet		1			
Europeiska unionens yttre åtgärder	4	2		4	5
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel bedrägeribekämpning)		2	2		
Folkhälsa	2	1	1	2	3
Forskning och teknisk utveckling samt rymden	1	1	1	3	5
Fri rörlighet för personer	4	2	1		2
Fri rörlighet för varor		2	3		
Frihet att tillhandahålla tjänster	1		2	2	3
Gemensam fiskepolitik	4	4	17		5
Handelspolitik	4	12	6	8	10
Immaterialrätt och industriell äganderätt	129	171	169	180	240
Industripolitik	1				
Institutionell rätt	10	22	20	26	36
Jordbruk	13	48	46	16	26
Konkurrens	38	31	31	38	100
Konsumentskydd				2	1
Kultur		1	2		
Miljö	10	17	9	6	22
Offentlig upphandling	7	26	12	16	15
Område med frihet, säkerhet och rättvisa	2	1	3		
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)					4
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)	3	6	8	10	32
Skatterätt		2		1	
Skiljedomsklausul	10	9	10	12	6
Socialpolitik	4	2	6	6	5
Statligt stöd	36	37	70	50	41
Tillgång till handlingar	7	15	6	21	23
Tillnärmning av lagstiftning	1	1			
Transport	1	3		2	1
Tullunionen och gemensamma tulltaxan	3	6	10	4	1
Utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott				1	1
Totalt EG/FEUF-fördraget	302	468	439	417	599
Totalt Kol- och stålfördraget	10				
Totalt Euratomfördraget	1		1		1
Tjänsteföreskrifterna	58	54	32	38	34
Särskilda rättegångsformer	26	83	83	72	80
TOTALT	397	605	555	527	714

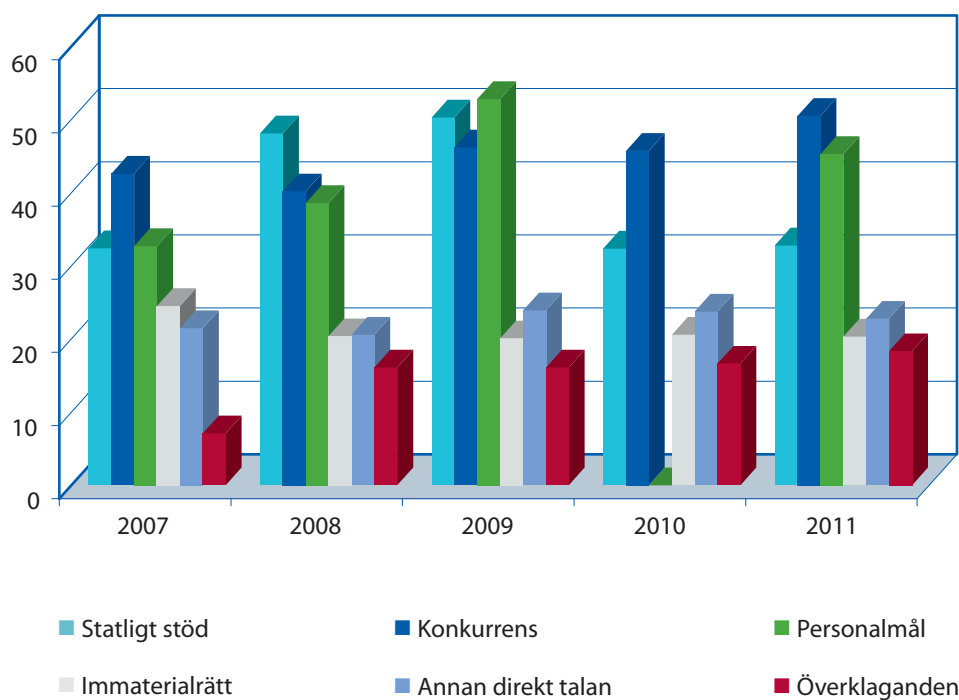
¹ I samband med att Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) trädde i kraft den 1 december 2009 blev det nödvändigt att ändra presentationen av föremålen för talan. Uppgifterna för perioden 2007–2010 har ändrats i enlighet härmed.

8. Avgjorda mål – Tribunalens sammansättning (2007–2011)

	2007			2008			2009			2010			2011		
	Domar	Beslut	Totalt	Domar	Beslut	Totalt	Domar	Beslut	Totalt	Domar	Beslut	Totalt	Domar	Beslut	Totalt
Stor avdelning	2		2							2		2			
Avdelningen för överklaganden	3	4	7	16	10	26	20	11	31	22	15	37	15	14	29
Tribunalens ordförande		16	16		52	52		50	50		54	54		56	56
Avdelningar bestående av fem domare	44	8	52	15	2	17	27	2	29	8		8	19	6	25
Avdelningar bestående av tre domare	196	122	318	228	282	510	245	200	445	255	168	423	359	245	604
Ensamdomare	2		2							3		3			
Totalt	247	150	397	259	346	605	292	263	555	288	239	527	393	321	714

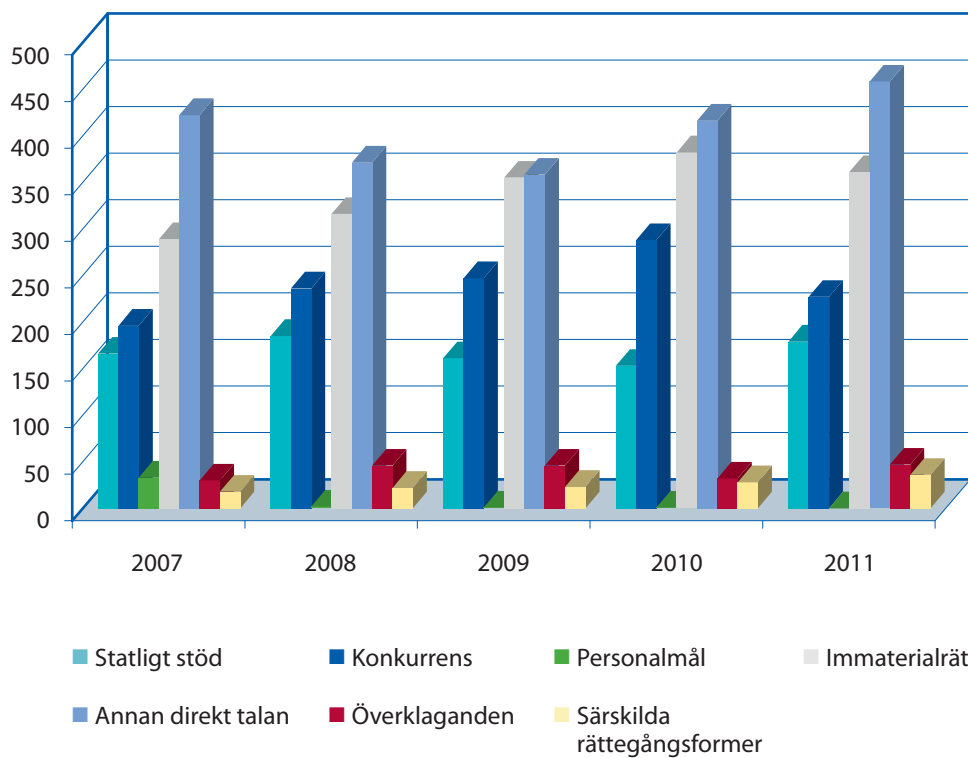
9. Avgjorda mål – Handläggningstid i månader (2007–2011)¹ (domar och beslut)

	2007	2008	2009	2010	2011
Statligt stöd	32,4	48,1	50,3	32,4	32,8
Konkurrens	42,6	40,2	46,2	45,7	50,5
Personalmål	32,7	38,6	52,8		45,3
Immaterialrätt	24,5	20,4	20,1	20,6	20,3
Annan direkt talan	21,5	20,6	23,9	23,7	22,8
Överklaganden	7,1	16,1	16,1	16,6	18,3

¹ Följande typer av mål omfattas inte av beräkningen av genomsnittliga handläggningstider: mål som innehåller en mellandom, särskilda rättegångsformer, överklaganden av interimistiska beslut eller av beslut om intervention, mål som överlämnats av domstolen till följd av en ändring i fördelningen av behörigheten mellan domstolen och tribunalen, mål som överlämnats av tribunalen till följd av inrättandet av personaldomstolen. Handläggningstiden uttrycks i månader och i tiondelar av en månad.

10. Pågående mål den 31 december – Typ av förfarande (2007–2011)

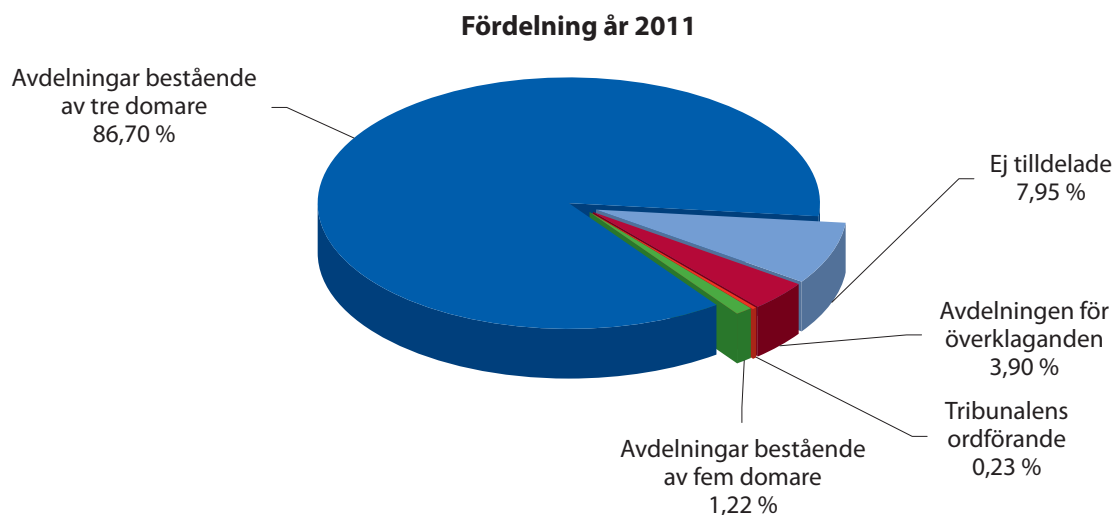
	2007	2008	2009	2010	2011
Statligt stöd	166	185	161	153	179
Konkurrens	196	236	247	288	227
Personalmål	33	2	1	1	
Immaterialrätt	289	316	355	382	361
Annan direkt talan	422	371	358	416	458
Överklaganden	30	46	46	32	47
Särskilda rättegångsformer	18	22	23	28	36
Totalt	1 154	1 178	1 191	1 300	1 308

11. Pågående mål den 31 december – Föremål för talan (2007–2011) ¹

	2007	2008	2009	2010	2011
Bolagsrätt			1		
Ekonomisk och monetär politik	1			2	3
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning	49	13	16	38	32
Energi			2		1
Europeiska unionens yttre åtgärder	3	3	8	5	2
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel bedrägeribekämpning)	5	3	2	2	2
Folkhälsa	2	3	4	6	5
Forskning och teknisk utveckling samt rymden	4	3	8	8	7
Fri rörlighet för personer	3	2	2	3	1
Fri rörlighet för varor	3	2			
Frihet att tillhandahålla tjänster		3	5	4	1
Gemensam fiskepolitik	5	24	8	27	25
Handelspolitik	33	31	33	34	35
Immaterialrätt och industriell äganderätt	290	317	355	382	361
Institutionell rätt	28	29	41	32	40
Jordbruk	118	84	57	65	61
Konkurrens	196	236	247	288	227
Konsumentskydd	1	3	3	1	
Kultur	2	1			
Miljö	40	30	25	34	18
Offentlig upphandling	29	34	41	40	43
Område med frihet, säkerhet och rättvisa	1	3	2	2	3
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)				8	7
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)	18	19	18	29	90
Skatterätt	2				1
Skiljedomsklausul	17	20	22	19	18
Socialpolitik	6	10	6	4	4
Statligt stöd	166	184	160	152	178
Tillgång till handlingar	28	35	44	42	40
Tillnärmning av lagstiftning	1				
Transport	4	2	2	1	1
Tullunionen och gemensamma tulltaxan	16	11	6	6	15
Utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott	1	1	1		1
Utrikes- och säkerhetspolitik				1	1
Totalt EG/FEUF-fördraget	1 072	1 106	1 119	1 235	1 223
Totalt Kol- och stålfördraget		1	1	1	1
Totalt Euratomfördraget	1	1		1	
Tjänsteföreskrifterna	63	48	48	35	48
Särskilda rättegångsformer	18	22	23	28	36
TOTALT	1 154	1 178	1 191	1 300	1 308

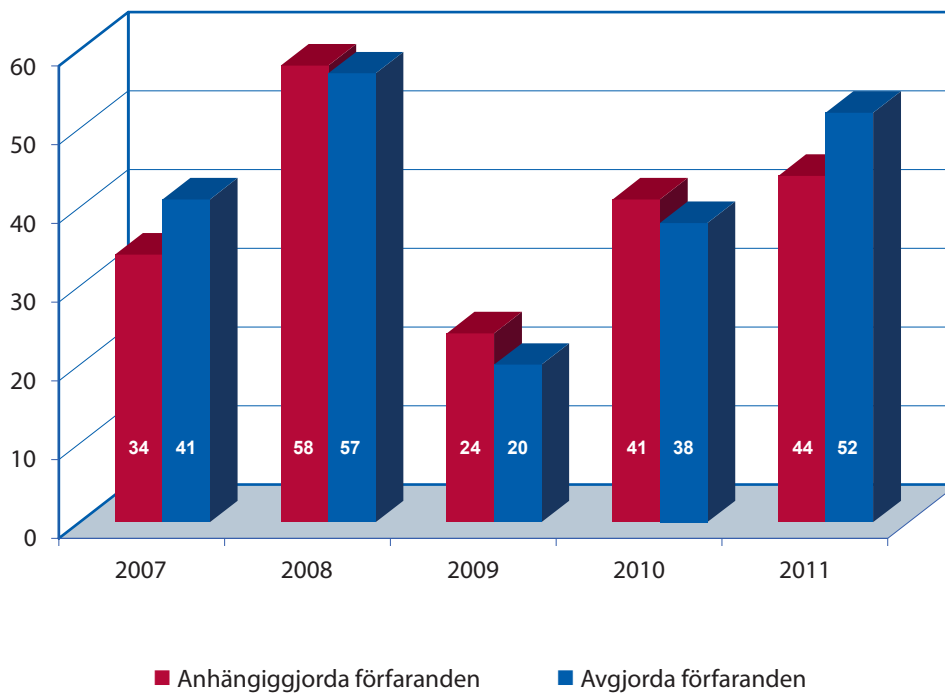
¹ I samband med att Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) trädde i kraft den 1 december 2009 blev det nödvändigt att ändra presentationen av föremålen för talan. Uppgifterna för perioden 2007–2010 har ändrats i enlighet härmed.

12. Pågående mål den 31 december – Dömande sammansättning (2007–2011)

	2007	2008	2009	2010	2011
Avdelningen för överklaganden	30	46	46	32	51
Tribunalens ordförande				3	3
Avdelningar bestående av fem domare	75	67	49	58	16
Avdelningar bestående av tre domare	971	975	1 019	1 132	1 134
Ensamdomare			2		
Ej tilldelade	78	90	75	75	104
Totalt	1 154	1 178	1 191	1 300	1 308

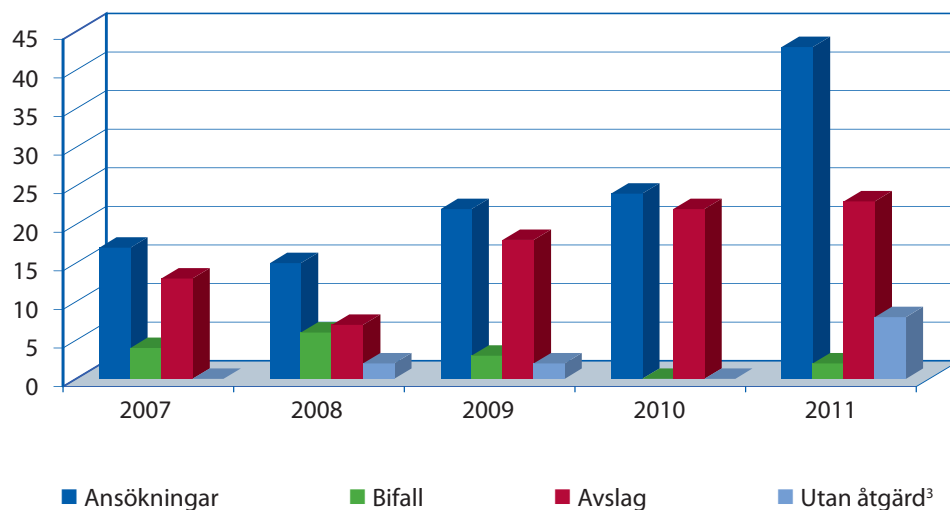
13. Övrigt – Interimistiska beslut (2007–2011)

Fördelning år 2011

	Anhängiggjorda interimistiska förfaranden	Avgjorda interimistiska förfaranden	Beslutets innebörd		
			Bifall	Avskrivning/ Anledning saknas att döma i saken	Avslag
Forskning och teknisk utveckling samt rymden	1	1			1
Institutionell rätt	4	5		1	4
Jordbruk	2	2			2
Konkurrens	5	12	2		10
Miljö	2	2			2
Offentlig upphandling	5	4			4
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)	11	9		3	6
Skiljedomsklausul	1	1			1
Statligt stöd	9	13		3	10
Tillgång till handlingar	1				
Tjänsteföreskrifterna	1	1			1
Tullunionen och gemensamma tulltaxan	1	1			1
Utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott	1	1		1	
Totalt	44	52	2	8	42

14. Övrigt – Skyndsam handläggning (2007–2011)^{1 2}

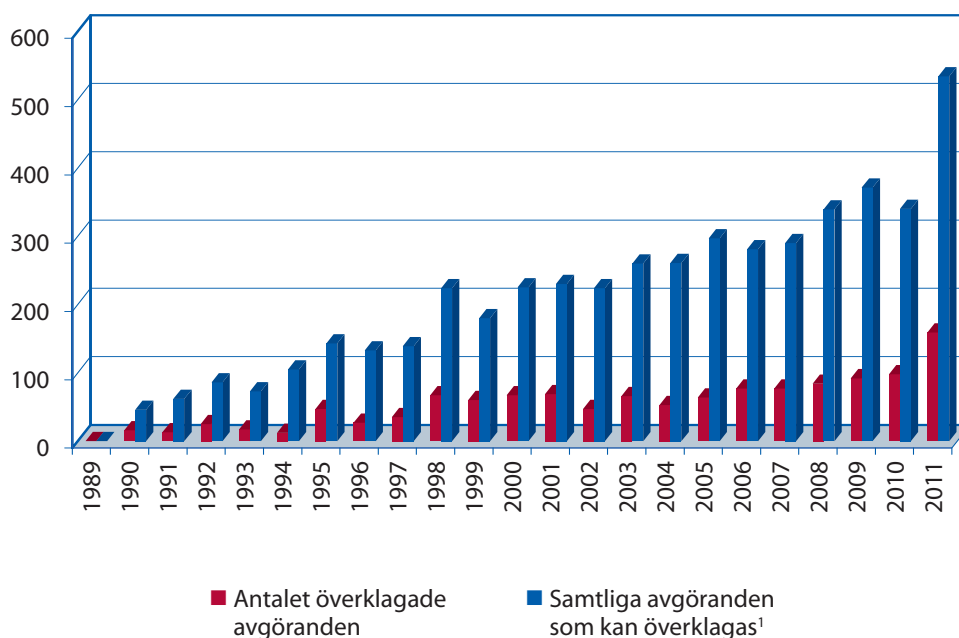
	2007				2008				2009				2010				2011			
	Ansökningar	Bifall	Avslag	Utan åtgärd³	Ansökningar	Bifall	Avslag	Utan åtgärd³	Ansökningar	Bifall	Avslag	Utan åtgärd³	Ansökningar	Bifall	Avslag	Utan åtgärd³	Ansökningar	Bifall	Avslag	Utan åtgärd³
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning													1	1						
Europeiska unionens yttre åtgärder													1	1						
Folkhälsa									1	1										
Frihet att tillhandahålla tjänster									1	1										
Handelspolitik	2	1			1				2	2							3	2		
Institutionell rätt					1		1		1	1							1		1	
Jordbruk			1		1				2	3										
Konkurrens	1	1			1	1			2	2		3	3				4	4		
Miljö	7	1	6						1		1						2	2		
Offentlig upphandling	2		1		3	1	3		2	2		2	2							
Processuella frågor									1	1										
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)	3	2	1		4	4			5	1	2	1	10	10			30	2	12	7
Skiljedomsklausul					1		1													
Socialpolitik																	1			
Statligt stöd	1		2		1	1						7	5						2	
Tillgång till handlingar	1		1		2	2			4	4							2		1	
Tjänsteföreskrifterna					1				1											
Totalt	17	4	13		15	6	7	2	22	3	18	2	24	22			43	2	23	8

¹ Skyndsam handläggning av ett mål vid tribunalen kan beslutas enligt artikel 76a i rättegångsreglerna. Denna bestämmelse är tillämplig sedan den 1 februari 2001.

² I samband med att Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) trädde i kraft den 1 december 2009 blev det nödvändigt att ändra presentationen av föremålen för talan. Uppgifterna för perioden 2007–2010 har ändrats i enlighet härmed.

³ Kategorin "utan åtgärd" omfattar följande fall: återkallelse av talan, återkallelse av ansökan och fall i vilka talan har avgjorts genom beslut innan ansökan om skyndsam handläggning har prövats.

15. Övrigt – Avgöranden av tribunalen som har överklagats (1989–2011)

	Antalet överklagade avgöranden	Samtliga avgöranden som kan överklagas ¹	Andelen överklagade avgöranden i procent
1989			
1990	16	46	35 %
1991	13	62	21 %
1992	25	86	29 %
1993	17	73	23 %
1994	12	105	11 %
1995	47	143	33 %
1996	27	133	20 %
1997	35	139	25 %
1998	67	224	30 %
1999	60	180	33 %
2000	67	225	30 %
2001	69	230	30 %
2002	47	224	21 %
2003	66	260	25 %
2004	53	261	20 %
2005	64	297	22 %
2006	77	281	27 %
2007	77	290	27 %
2008	84	339	25 %
2009	92	371	25 %
2010	98	340	29 %
2011	159	534	30 %

¹ Samtliga avgöranden som kan överklagas – domar, interimistiska beslut och beslut att avslå en interventionsansökan, samt alla beslut varigenom målet avgörs med undantag för beslut om avskrivning och beslut att överföra målet – där tidsfristen för överklagande har löpt ut eller där överklagande har skett.

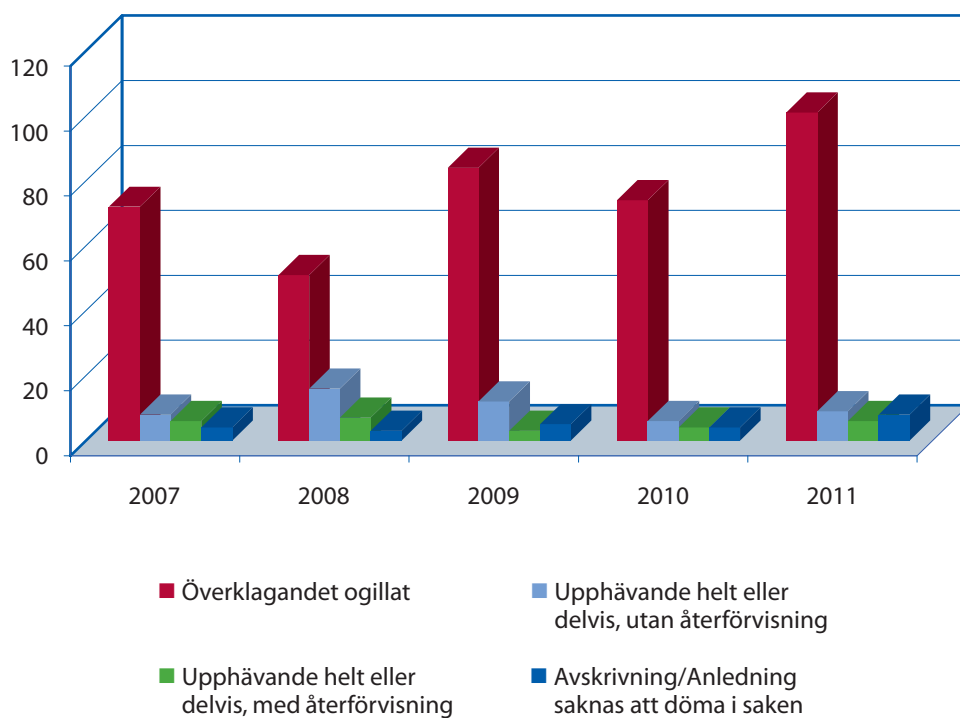
16. Övrigt – Fördelning av överklagandena på typ av förfarande (2007–2011)

	2007			2008			2009			2010			2011		
	Överklaganden	Avgöranden som kan överklagas	Överklaganden i procent	Överklaganden	Avgöranden som kan överklagas	Överklaganden i procent	Överklaganden	Avgöranden som kan överklagas	Överklaganden i procent	Överklaganden	Avgöranden som kan överklagas	Överklaganden i procent	Överklaganden	Avgöranden som kan överklagas	Överklaganden i procent
Statligt stöd	11	30	37 %	4	19	21 %	23	51	45 %	17	35	49 %	10	37	27 %
Konkurrens	13	33	39 %	7	26	27 %	11	45	24 %	15	33	45 %	50	90	56 %
Personalmål	10	53	19 %	9	31	29 %	1	3	33 %				1	1	100 %
Immaterialrätt	14	64	22 %	24	105	23 %	25	153	16 %	32	140	23 %	39	201	19 %
Annan direkt talan	29	110	26 %	40	158	25 %	32	119	27 %	34	132	26 %	59	205	29 %
Totalt	77	290	27 %	84	339	25 %	92	371	25 %	98	340	29 %	159	534	30 %

17. Övrigt – Utgången i överklagade mål (2011) (domar och beslut)

	Överklagandet ogillat	Upphävande helt eller delvis, utan återförvisning	Upphävande helt eller delvis, med återförvisning	Avskrivning/ Anledning saknas att döma i saken	Totalt
Bolagsrätt	1				1
Europeiska unionens yttre åtgärder	1				1
Handelspolitik	1				1
Immaterialrätt och industriell äganderätt	27	2	2	3	34
Institutionell rätt	15		2	1	18
Jordbruk	2				2
Konkurrens	10	4		2	16
Miljö				1	1
Offentlig upphandling	4				4
Socialpolitik	1				1
Statligt stöd	34	3	2	1	40
Tillgång till handlingar	2				2
Unionsrättsliga principer	1				1
Utrikes- och säkerhetspolitik	2				34
Totalt	101	9	6	8	124

18. Övrigt – Utgången i överklagade mål (2007–2011) (domar och beslut)

	2007	2008	2009	2010	2011
Överklagandet ogillat	72	51	84	74	101
Upphävande helt eller delvis, utan återförvisning	8	16	12	6	9
Upphävande helt eller delvis, med återförvisning	6	7	3	4	6
Avskrivning/Anledning saknas att döma i saken	4	3	5	4	8
Totalt	90	77	104	88	124

19. Övrigt – Allmän utveckling (1989–2011)

Anhängiggjorda mål, avgjorda mål och pågående mål

	Anhängiggjorda mål ¹	Avgjorda mål ²	Pågående mål den 31 december
1989	169	1	168
1990	59	82	145
1991	95	67	173
1992	123	125	171
1993	596	106	661
1994	409	442	628
1995	253	265	616
1996	229	186	659
1997	644	186	1 117
1998	238	348	1 007
1999	384	659	732
2000	398	343	787
2001	345	340	792
2002	411	331	872
2003	466	339	999
2004	536	361	1 174
2005	469	610	1 033
2006	432	436	1 029
2007	522	397	1 154
2008	629	605	1 178
2009	568	555	1 191
2010	636	527	1 300
2011	722	714	1 308
Totalt	9 333	8 025	

¹ 1989: Domstolen överlämnade 153 mål till den nyinrättade tribunalen.

1993: Domstolen överlämnade 451 mål till följd av den första utvidgningen av tribunalens behörighet.

1994: Domstolen överlämnade 14 mål till följd av den andra utvidgningen av tribunalens behörighet.

2004–2005: Domstolen överlämnade 25 mål till följd av den tredje utvidgningen av tribunalens behörighet.

² 2005–2006: Tribunalen överlämnade 118 mål till den nyinrättade personaldomstolen.

Kapitel III

Personaldomstolen

A – Personaldomstolens verksamhet år 2011

Av ordföranden Sean Van Raepenbusch

1. Under år 2011 ersattes tre ledamöter sedan deras förordnanden löpt ut. Det rör sig här om den första större ändringen av personaldomstolens sammansättning sedan den inrättades.¹

2. Personaldomstolens verksamhetsstatistik visar att antalet mål som anhängiggjordes år 2011 (159) ånyo ökat kraftigt, jämfört med antalet mål som anhängiggjordes föregående år (139). Även år 2010 kännetecknades av en märkbar ökning av antalet mål (111 år 2008 och 113 år 2009).

Antalet under året avgjorda mål (166) är däremot betydligt större än förra året (129) och resultatet utgör personaldomstolens kvantitativt bästa sedan den inrättades.²

Antalet pågående mål har minskat något jämfört med föregående år (178 den 31 december 2011 mot 185 den 31 december 2010). Det kan vidare noteras att även den genomsnittliga handläggningstiden har minskat betydligt (14,2 månader år 2011 mot 18,1 månader år 2010)³ med anledning av det större antalet mål som avgjorts, i synnerhet genom beslut (90 år 2011 mot 40 år 2010).

44 avgöranden från personaldomstolen har överklagats till Europeiska unionens tribunal år 2011. Under samma period ogillades 23 överklaganden av personaldomstolens avgöranden medan sju av dem helt eller delvis upphävdes. Av dessa sju mål återförvisades fyra till personaldomstolen.

Åtta mål har avgjorts genom förlikning, vilket visar på en avmattning i förhållande till förra året (då förlikning nåddes i 12 mål) men en återgång till nivåerna för år 2007 och år 2008 (7 mål).

3. Nedan följer en redogörelse för den viktigaste utvecklingen i personaldomstolens rättspraxis. Då några avgörande nyheter inte skett i fråga om interimistiska förfaranden⁴ och på rättshjälpsområdet, har de traditionella rubrikerna för dessa ämnen utgått.

I. Processuella frågor

Personaldomstolens behörighet

I sin dom av den 20 januari 2011 i mål F-121/07, *Strack mot kommissionen* (domen har överklagats till Europeiska unionens tribunal), ansåg personaldomstolen att den var behörig att avgöra en

¹ En ledamot ersattes år 2009 sedan han utnämnts till ledamot av förstainstansrätten.

² Till följd av domen av den 24 november 2010 i mål C-40/10, kommissionen mot rådet, kunde personaldomstolen avgöra 15 mål genom beslut. I dessa mål hade talan väckts mot lönebesked, efter antagandet av rådets förordning (EU, Euratom) nr 1296/2009 av den 23 december 2009 om anpassning med verkan från och med den 1 juli 2009 av lönerna och pensionerna för tjänstemän och övriga anställda i Europeiska unionen och av de på dessa löner och pensioner tillämpliga korrigeringskoefficienterna.

³ Hänsyn har härvid inte tagits till eventuell vilandeförklaring.

⁴ Under året har personaldomstolens ordförande antagit sju beslut om interimistiska åtgärder. Av dessa beslut var tre beslut om avskrivning eller beslut om att det saknas anledning att döma i saken.

talan om ogiltigförklaring som väckts enligt artikel 236 EG mot en institutions beslut att avslå en ansökan om tillgång till handlingar som en tjänsteman gjort med stöd av förordning nr 1049/2001⁵, när ansökan har sitt ursprung i anställningsförhållandet mellan tjänstemannen och den aktuella institutionen.

Villkor för upptagande till sakprövning

1. Frister

Då det inte ges någon närmare precisering i EIB:s egna texter avseende förfarandefrister som kan göras gällande gentemot dess personal, har personaldomstolen i flera avgöranden tillämpat de frister som föreskrivs i tjänsteföreskrifterna analogt (dom av den 28 juni 2011 i mål F-49/10, *De Nicola mot EIB*, och av den 28 september 2011 i mål F-13/10, *De Nicola mot EIB*, beslut av den 4 februari 2011 i mål F-34/10, *Arango Jaramillo m.fl. mot EIB*, som samtliga har överklagats till Europeiska unionens tribunal).

2. Iakttagande av det administrativa förfarandet

I dom av den 12 maj 2011 i mål F-50/09, *Missir Mamachi di Lusignano mot kommissionen* (domen har överklagats till Europeiska unionens tribunal), fann personaldomstolen att frågan om huruvida skadeståndsyrkanden som rör olika skador kan upptas till sakprövning ska prövas i förhållande till varje skada. För att ett skadeståndsyrkande ska kunna prövas krävs således att det tagits upp i den ansökan om ersättning som ställts till administrationen och att avslaget på nämnda ansökan därefter blivit föremål för ett klagomål.

3. Komplicerad konstruktion som har sin upprinnelse i ett avtal

Byrån för harmonisering inom den inre marknaden (varumärken, mönster och modeller) (harmoniseringsbyrån) hade erbjudit anställda ett avtal om tillsvidareanställning som innehöll en uppsägningsklausul som var tillämplig för det fall de berörda inte skulle tas med på en lista över godkända sökande som upprättats efter ett allmänt uttagningsprov. I sin dom av den 15 september 2011 i mål F-102/09, *Bennett m.fl. mot harmoniseringsbyrån*, fann personaldomstolen att detta förfaringsätt kunde liknas vid en komplicerad konstruktion som inbegrep ett antal beslut med nära samband. Konstruktionen omfattade allt från att införa en uppsägningsklausul i avtalen till att fatta beslut om uppsägning sedan reservlistan väl upprättats. Personaldomstolen ansåg följaktligen att det var tillåtet att genom en invändning om rättsstridighet göra gällande att den omtvistade klausulen var rättsstridig till stöd för ett yrkande om ogiltigförklaring av beslut att säga upp anställningsavtal inom ramen för denna konstruktion.

Domstolsförfarandet

1. Konfidentiella handlingar

I sin dom i det ovannämnda målet *Missir Mamachi di Lusignano mot kommissionen*, fastställde personaldomstolen regeln att endast tvingande skäl, som exempelvis kan ha sin grund i skyddet för grundläggande rättigheter, kan rättfärdiga att personaldomstolen undantagsvis låter en sekretessbelagd handling ingå bland handlingarna i målet och delges parterna, utan

⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1049/2001 av den 30 maj 2001 om allmänhetens tillgång till Europaparlamentets, rådets och kommissionens handlingar (EGT L 145, s. 43).

att administrationen har gett sitt tillstånd. Då sådana omständigheter inte förelåg och mot bakgrund av artikel 44.1 i dess rättegångsregler, förpliktade personaldomstolen administrationen att upprätta en icke sekretessbelagd sammanfattning av handlingen. Personaldomstolen ansåg emellertid att sammanfattningen inte gjorde det möjligt för sökanden att göra gällande sin rätt till ett effektivt domstolsskydd och att det var uteslutet att låta ens sökandens advokat ta del av utdragen ur handlingen på dess kansli. Av dessa skäl avvek personaldomstolen från den ovannämnda bestämmelsen och grundade sig på relevanta utdrag ur den aktuella handlingen, för att kunna meddela ett våldunderbyggt avgörande, trots att handlingen inte tillställts sökanden.

2. Intervention

I två beslut av den 19 juli 2011 i mål F-105/10 och F-127/10, *Bömcke mot EIB*, likställde personaldomstolen EIB:s kollegium för personalrepresentanter med personalkommittéerna vid institutioner som omfattas av tjänsteföreskrifterna. Personaldomstolen påpekade att nämnda personalkommittéer är interna organ inom sina respektive institutioner och således saknar förmåga att agera inför domstol. Följaktligen avvisades en begäran att få intervensera som framställdt av nämnda kollegium.

I sitt beslut i målet F-105/10, *Bömcke mot EIB*, hänvisade personaldomstolen till rättspraxis enligt vilken alla anställda i egenskap av väljare, i tvister avseende val till organ för personalrepresentation, har ett tillräckligt intresse av att väcka talan om att personalrepresentanter ska väljas enligt ett valsysteem som är förenligt med bestämmelserna i tjänsteföreskrifterna. Av denna rättspraxis drog personaldomstolen sedan slutsatsen att personalen i sin egenskap av väljare även hade ett direkt och aktuellt intresse av utgången i en tvist som rör att en representant som redan valts av personalen avgår ex officio. Deras begäran om att få intervensera ansågs därför kunna tas upp till prövning.

3. Rättegångskostnader

När en av Europeiska unionens institutioner, organ eller organisationer har anlitat en advokat, uppstår frågan om ett erlagt advokatarvode ska anses utgöra en "ersättningsgill kostnad" i den mening som avses i artikel 91 b i rättegångsreglerna och på vilka villkor.

I sitt beslut av den 27 september 2011 i mål F-55/08 DEP, *De Nicola mot EIB*, noterade personaldomstolen härvid att det skulle innebära ett åsidosättande av en rättighet som ingår i rätten till försvar att systematiskt neka att betrakta arvoden till en advokat som nödvändiga och därmed ersättningsgilla kostnader under förevändning att institutionen inte är skyldig att ta hjälp av en advokat. Personaldomstolen fann däremot också att samtliga unionens anställda måste ha möjlighet till rättslig prövning under likvärdiga villkor, och att det rättsmedel som de har rätt till inte får vara mer eller mindre effektivt beroende på vilka budgetmässiga eller organisatoriska val deras arbetsgivare har gjort. Således ankommer det på den institution som avser att få ersättning för sina kostnader för advokatarvode att med stöd av objektiva bevis visa att dessa advokatarvoden har utgjort "nödvändiga kostnader" med anledning av förfarandet. Detta kan göras till exempel genom att påvisa konjunkturrelaterade och tillfälliga orsaker, framför allt kopplade till en temporär arbetstopp eller oförutsedd personalfrånvaro på rättstjänsten. Samma sak gäller när en sökande väckt talan mot en institution vid många tillfällen och när det rör sig om omfattande ansökningar. Institutionen kan då visa att den skulle ha blivit tvungen att avsätta orimligt stora interna resurser för att handlägga nämnda ansökningar, om den inte hade anlitat någon advokat.

Slutligen preciserade personaldomstolen att det totala antalet arbetstimmar som kan anses vara objektivt nödvändigt med anledning av förfarandet i princip ska uppskattas till en tredjedel av det

antal timmar som advokaten skulle ha behövt om vederbörande inte hade kunnat stödja sig på det arbete som institutionens rättstjänst redan utfört.

4. Resning

För första gången prövade personaldomstolen detta år ansökningar om resning som gjorts med stöd av artikel 44 i stadgan för Europeiska unionens domstol och artikel 119 i rättegångsreglerna.

I ett av de aktuella målen hade den dom som var föremål för resningsansökan redan delvis upphävts av Europeiska unionens tribunal, efter överklagande. Klaganden hade emellertid begärt resning av personaldomstolens dom i dess helhet. Europeiska unionens tribunal ansåg att resningsyrkandet skulle avvisas i den del beträffande vilken överinstansens dom ersatt domen i första instans. Eftersom den part som ansökt om resning inte bestred den dom som meddelats av överinstansen föranledde inte ansökan att målet återförvisades till Europeiska unionens tribunal enligt artikel 8.2 i bilaga I till domstolens stadga (dom av den 15 juni 2011 i mål F-17/05 REV, *de Brito Sequeira Carvalho mot kommissionen*).

I flera domar av den 20 september 2011 (i mål F-45/06 REV, *De Buggenoms m.fl. mot kommissionen*, F-8/05 REV och F-10/05 REV, *Fouwels m.fl. mot kommissionen*, samt F-103/06 REV, *Sainttraint mot kommissionen*), konstaterade personaldomstolen att ett beslut att avskriva ett mål enligt artikel 74 i rättegångsreglerna endast innebär att personaldomstolen noterar sökandens vilja att återkalla talan och att svaranden inte yttrat sig. Då unionsdomstolarna inte tar ställning till de frågor som målet gett upphov till föreligger det, under dessa omständigheter, inte något avgörande som kan bli föremål för resning i den mening som avses i artikel 119 i rättegångsreglerna.

Med stöd av att en advokat som företräder en part i princip inte behöver visa upp en fullmakt, fann personaldomstolen att den inte i ett resningsförfarande kan besluta att en återkallelse av talan inte är giltig i förhållande till vissa sökande på grund av att deras ombud har agerat utan deras samtycke.

II. Prövning i sak

Allmänna rättsprinciper

1. Huruvida direktiv kan åberopas

I linje med vad som fastställts i tidigare rättspraxis, det vill säga att direktiv som institutionerna antar gentemot medlemsstaterna i viss mån kan göras gällande mot dem själva, noterade personaldomstolen i sin dom av den 15 mars 2011 i mål T-120/07, *Strack mot kommissionen* (domen har överklagats till Europeiska unionens tribunal), att direktiv 2003/88⁶ syftar till att föreskriva minimikrav på säkerhet och hälsa vid förläggningen av arbetstiden. Enligt artikel 1e.2 i tjänsteföreskrifterna ankom det därför på kommissionen att garantera att ovannämnda minimikrav respekteras vid tillämpningen och tolkningen av tjänsteföreskrifternas bestämmelser om framför allt årlig semester.

⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/88/EG av den 4 november 2003 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden (EUT L 299, s. 9).

2. Rätten till försvar

Personaldomstolen ansåg att det skulle innebära en orimlig börda för administrationen att höra varje berörd anställd innan den antar en rättsakt som går någon emot och slog därför i sin dom av den 28 september 2011 i mål F-26/10, *AZ mot kommissionen*, fast att en grund avseende åsidosättande av rätten till försvar kan göras gällande med framgång endast om det angripna beslutet antas efter ett förfarande som inletts gentemot en person och de allvarliga följder som beslutet kan medföra för denna persons situation är vedertagna. Eftersom ett befordringsförfarande inte inleds gentemot en tjänsteman drog personaldomstolen slutsatsen att det inte ankom på administrationen att höra en tjänsteman innan den utesluter vederbörande från ett befordringsförfarande.

3. Diskriminering

I mål F-68/09, *Barbin mot parlamentet*, som avgjordes genom dom av den 15 februari 2011 (domen har överklagats till Europeiska unionens tribunal), tillämpade personaldomstolen för första gången mekanismen med omvänd bevisbörda, som föreskrivs i artikel 1d i tjänsteföreskrifterna. Om en person anser sig ha blivit felaktigt behandlad därför att principen om likabehandling inte har tillämpats och påvisar fakta som ger anledning att förmoda att diskriminering har förekommit, ankommer det enligt denna bestämmelse på institutionen att bevisa att den inte brutit mot nämnda princip.

I samma dom slog personaldomstolen fast att för att pröva om det finns stöd för en grund som avser att det förekommit diskriminering ska samtliga relevanta faktiska omständigheter beaktas, inklusive de bedömningar som gjorts i tidigare beslut som blivit definitiva. Enligt personaldomstolen innebär inte principen att ett definitivt beslut inte ånyo kan prövas av domstol att nämnda domstol berövas möjligheten att beakta ett sådant beslut som en omständighet bland andra som styrker att administrationen uppträtt diskriminerande. Diskriminering kan nämligen visa sig först sedan fristen löpt ut för att väcka talan mot ett beslut som endast är ett uttryck för diskriminering.

I domen i det ovannämnda målet *Barbin mot parlamentet*, fann personaldomstolen vidare att när en tjänsteman utövar en rättighet som han eller hon ges enligt tjänsteföreskrifterna, till exempel rätten till föräldraledighet, kan administrationen inte utan att äventyra rättighetens fulla verkan anse att nämnde tjänstemans situation är annorlunda än situationen för en tjänsteman som inte utövat denna rättighet. Administrationen får således inte behandla vederbörande annorlunda, såvida inte skillnaden i behandling dels är objektivt motiverad till exempel genom att den endast drar konsekvenserna av att den berörde anställdes, under den aktuella perioden, inte utfört något arbete, dels är fullt proportionerlig till den åberopade motiveringen.

I en dom av den 27 september 2011 i mål F-98/09, *Whitehead mot ECB*, erinrade personaldomstolen för övrigt om att en person som är sjukskriven inte befinner sig i samma situation som en person i aktiv tjänst. Det finns följaktligen ingen allmän rättsprincip som medför en skyldighet för administrationen att neutralisera sjukskrivningsperioden för att, vid bedömningen av denna persons bidrag till administrationens uppdrag vid beviljande av en premie, beakta att vederbörande har haft mindre tid att bidra till avdelningens arbete.

Slutligen slog personaldomstolen i sin dom av den 29 juni 2011 i mål F-7/07, *Angioi m.fl. mot kommissionen*, fast att i en situation då administrationen tvingas välja mellan två lösningar som båda leder till olika behandling av två grupper av personer, har administrationen fog för att välja den lösning som innebar minst skillnad i behandling.

4. Uppenbart oriktig bedömning

I sina domar av den 24 mars 2011 i mål F-104/09, *Canga Fano mot rådet* (domen har överklagats till Europeiska unionens tribunal), och av den 29 september 2011 i mål F-80/10, *AJ mot kommissionen*, vilka meddelades i mål avseende befordran, samt av den 29 september 2011 i mål F-74/10, *Kimman mot kommissionen*, som avsåg en bedömningsrapport, fann personaldomstolen att en oriktig bedömning endast kan anses uppenbart oriktig när den lätt kan upptäckas mot bakgrund av de kriterier som lagstiftaren avsett uppställa för administrationens beslutsrätt.

Vidare har personaldomstolen, i sina domar i de ovannämnda målen *Kimman mot kommissionen* och *AJ mot kommissionen*, slagit fast att för att visa att administrationen har gjort en uppenbart oriktig bedömning av de faktiska omständigheterna som motiverar att ett beslut om befordran eller en bedömningsrapport ogiltigförklaras, ska bevisningen, vilken det ankommer på sökanden att förebringa, vara tillräcklig för att beröva administrationens bedömning dess rimlighet. En grund som avser att ett uppenbart fel har begåtts ska således inte godtas om den kritiserade bedömningen, trots de omständigheter som sökanden åberopat, kan godtas som sanningsenlig eller giltig.

I domen av den 28 september 2011 i mål F-9/10, *AC mot rådet*, fann personaldomstolen att, för att det utrymme för skönsmässig bedömning som lagstiftaren avsett att ge tillsättningsmyndigheten i befordringsfrågor ska bevara sin ändamålsenliga verkan, domstolen inte kan ogiltigförklara ett avgörande enbart av den anledningen att det finns omständigheter som föranleder rimliga tvivel såvitt avser tillsättningsmyndighetens bedömning. I nämnda mål kom personaldomstolen således fram till att med hänsyn till sökandens uppenbara meriter, skulle tillsättningsmyndigheten inte ha gjort någon uppenbart oriktig bedömning om den hade beslutat att medta sökanden i gruppen med befordrade tjänstemän. Detta konstaterande innebar emellertid inte att ett motsatt beslut att inte befordra sökanden var behäftat med en uppenbart oriktig bedömning.

Det följer av vad som anförts ovan att när domstolens kontroll är begränsad till uppenbart oriktiga bedömningar, är eventuella tvivel till fördel för administrationen.

5. Berättigade förväntningar

I domen av den 15 mars 2011 i mål F-28/10, *Mioni mot kommissionen* (domen har överklagats till Europeiska unionens tribunal), erinrade personaldomstolen om att administrationens utbetalning av ekonomiska förmåner till en tjänsteman inte, inte ens om det sker under flera år, i sig kan anses utgöra en tydlig, ovillkorlig och samstämmig försäkran. I annat fall skulle nämligen varje beslut av administrationen om att i framtiden, och eventuellt med retroaktiv verkan, neka att utbetala en ekonomisk förmån som felaktigt utbetalats till den berörda personen under flera år systematiskt åsidosätta principen om skydd för berättigade förväntningar, vilket skulle medföra att artikel 85 i tjänsteföreskrifterna om krav på återbetalning av felaktigt utbetalda belopp till stor del skulle förlora sin ändamålsenliga verkan.

6. Omsorgsplikten

Personaldomstolen slog i sina domar av den 17 februari 2011 i mål F-119/07, *Strack mot kommissionen*, och av den 15 september 2011 i mål F-62/10, *Esders mot kommissionen*, fast att de skyldigheter som följer för administrationen av dess omsorgsplikt är extra starka i en situation där det visats att en tjänstemans fysiska och psykiska hälsa påverkas. I ett sådant fall ska administrationen då den prövar tjänstemannens begäran visa prov på en extra öppen inställning.

Tjänstemännens och de anställdas karriärer

1. Uttagningsprov

I domen i det ovannämnda målet *Angioi mot kommissionen*, fann personaldomstolen att när tjänstens eller anställningens behov så kräver kan en administration, vid ett rekryteringsförfarande, med fog specificera det eller de språk som det krävs fördjupad eller tillfredsställande kunskaper i. Ett sådant villkor utgör a priori en diskriminering på grund av språk som i princip är förbjuden enligt tjänsteföreskrifterna, men kan vara objektivt och rimligen motiverat av ett legitimt mål av allmänt intresse inom ramen för personalpolitiken. Kravet att försäkra sig om att personalen har språkkunskaper som överensstämmer med institutionens interna kommunikationsspråk utgör ett sådant mål. Kravet stod dessutom i rimlig proportion till det eftersträvade målet då det inte krävs kunskap i mer än ett internt kommunikationsspråk.

2. Meddelande om lediga tjänster

I mål F-55/10, *AS mot kommissionen*, som avgjordes genom dom av den 28 juni 2011 (domen har överklagats till Europeiska unionens tribunal), slog personaldomstolen fast att övergångsbestämmelserna i bilaga XIII till tjänsteföreskrifterna, enligt vilka vissa tjänstemän i de tidigare tjänstekategorierna C och D är underställda vissa begränsningar i sina karriärer, inte ger kommissionen rätt att reservera vissa tjänster för dem enbart av detta skäl och följaktligen att förbjuda tillträde till dessa tjänster för andra tjänstemän med samma lönegrad som dem. Kommissionens vidmakthållande av en principiell åtskillnad mellan tjänstemän i samma lönegrad och samma tjänstegrupp, såvitt gäller tillträde till vissa tjänster, är inte förenligt med ett av syftena med reformen av tjänsteföreskrifterna år 2004, vilket var att de tidigare kategorierna B, C och D slogs samman till en och samma tjänstegrupp AST.

3. Befordran

a) Jämförelse av kvalifikationerna

Enligt artikel 43 i tjänsteföreskrifterna krävs endast att en betygsrapport upprättas vartannat år medan befordringsförfarandet inte behöver ha samma periodicitet enligt tjänsteföreskrifterna. Mot bakgrund härav slog personaldomstolen, i sin dom av den 10 november 2011 i mål F-18/09, *Merhzaoui mot rådet*, fast att det inte är uteslutet enligt tjänsteföreskrifterna att besluta om befordran utan att tillsättningsmyndigheten har tillgång till en nyligen upprättad betygsrapport.

Vidare slog personaldomstolen fast i domen i det ovannämnda målet *AC mot rådet* att även om betygsrapporten, språkkunskaper och det ansvar som tjänstemannen har nämns i artikel 45.1 i tjänsteföreskrifterna såsom de tre huvudsakliga kriterier som ska beaktas vid den jämförande bedömningen av kvalifikationerna, innebär detta inte att det är uteslutet att beakta andra omständigheter, om dessa är av betydelse för att visa de befordringsbara tjänstemännens kvalifikationer.

I samma dom fann personaldomstolen att administrationen hade ett visst utrymme för skönsmässig bedömning av vilken vikt som ska läggas vid de tre ovannämnda kriterierna. Artikel 45.1 i tjänsteföreskrifterna utesluter inte att en viktning görs av de tre olika kriterierna när detta är befogat.

Slutligen slog personaldomstolen i samma dom även fast att det inte strider mot artikel 45 i tjänsteföreskrifterna att vid den jämförande bedömningen av tjänstemännens kvalifikationer

endast ta med de språk vars användning, med hänsyn till tjänstens reella behov, tillför ett tillräckligt stort mervärde för att vara nödvändigt för att arbetet ska fungera väl.

b) Övergång till en annan institution under befordringsförfarandet

I mål F-128/10, *Mora Carrasco m.fl. mot parlamentet*, som avgjordes genom dom av den 28 juni 2011, och i mål F-38/11, *Alari mot parlamentet*, som avgjordes genom beslut av den 5 juli 2011, fastställde personaldomstolen att då en tjänsteman kan komma att befordras under det år då han eller hon övergår från en unionsinstitution till en annan är det ursprungsinstitutionens myndighet som är behörig att besluta om befordran. I artikel 45 i tjänsteföreskrifterna föreskrivs nämligen att befordran ska ske "efter en jämförelse av kvalifikationerna för de tjänstemän som kan komma i fråga för befordran". Tillsättningsmyndigheten kan i praktiken endast jämföra tjänstemännens tidigare kvalifikationer, varför det är nödvändigt att jämföra kvalifikationerna för de tjänstemän som övergått till en annan institution med kvalifikationerna hos de tjänstemän som fortfarande var vederbörandes kolleger året före övergången. Denna bedömning kan endast göras på ett värdefullt sätt av ursprungsinstitutionen.

Tjänstemännens löneförmåner och sociala förmåner

1. Årlig semester

Enligt artikel 4 första stycket i bilaga V till tjänsteföreskrifterna, ska den rätt till ledighet som intjänats under ett kalenderår i princip förbrukas under samma år. Av samma bestämmelse följer även att en tjänsteman har rätt att föra över samtliga lediga dagar som inte utnyttjats under ett kalenderår till påföljande kalenderår, om vederbörande inte kunnat utnyttja sin årliga ledighet av skäl hänförliga till tjänstens krav.

Personaldomstolen utgick från artikel 7.1 i direktiv 2003/88⁷, vilket enligt artikel 1 e.2 i tjänsteföreskrifterna är tillämpligt på institutionerna, när den kom fram till att även andra skäl, som inte är hänförliga till tjänstens krav, kan motivera att samtliga semesterdagar som inte utnyttjats förs över till nästföljande år. Personaldomstolen bedömde att så är fallet i synnerhet då en tjänsteman varit frånvarande på grund av sjukdom under hela eller delar av kalenderåret och av denna anledning inte har kunnat göra gällande sin rätt till ledighet (dom av den 25 maj 2011 i mål F-22/10, *Bombín Bombín mot kommissionen*).

På samma sätt fann personaldomstolen att en tjänsteman vars arbetsförmåga hindrat honom från att utnyttja den årliga ledighet han hade rätt till inte kunde förnekas möjligheten till ekonomisk ersättning för ej uttagen ledighet då han avslutade sin anställning (domen av den 15 mars 2011 i det ovannämnda målet *Strack mot kommissionen*).

2. Social trygghet

I sin dom av den 28 september 2011 i mål F-23/10, *Allen mot kommissionen*, erinrade personaldomstolen om att enligt de allmänna genomförandebestämmelserna avseende ersättning för sjukvårdskostnader krävs det att fyra kumulativa kriterier ska vara uppfyllda för erkännande av en allvarlig sjukdom. Eftersom kriterierna enligt dessa bestämmelser hänger samman sinsemellan, påverkar emellertid den bedömning som görs av ett av kriterierna vid den medicinska undersökningen bedömningen av de andra. Om ett av kriterierna kan framstå som

⁷ Se fotnot 6.

att det inte är uppfyllt när det provas självständigt, kan en prövning av samma kriterium mot bakgrund av bedömningen av de övriga kriterierna leda till motsatt slutsats, nämligen att kriteriet är uppfyllt. Förtroendeläkaren eller den medicinske rådgivaren kan följaktligen inte nöja sig med prövning av ett enda kriterium, utan ska genomföra en konkret och väl underbyggd undersökning av den berördes hälsotillstånd. Undersökningen ska på ett allmänt sätt beakta de fyra ovannämnda kriterierna. En sådan undersökning är desto nödvändigare som det förfarande som föreskrivs i fråga om erkännande av en allvarlig sjukdom inte ger samma nivå av garanti vad gäller jämvikten mellan parterna som de förfaranden som föreskrivs i artikel 73 (om yrkessjukdomar och olycksfall) och artikel 78 (invaliditet) i tjänsteföreskrifterna.

Tjänstemannens rättigheter och skyldigheter

I sin dom i det ovannämnda målet *AS mot kommissionen* slog personaldomstolen fast att användning av handlingar som omfattas av medicinsk sekretess till stöd för ett rättegångshinder som avser att det saknas anledning att döma i saken innebär inblandning från en myndighets sida i sökandens rätt till respekt för sitt privatliv. Denna inblandning eftersträvade inte något av de syften som uttömmande räknas upp i artikel 8.2 i Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (nedan kallad Europakonventionen), eftersom målet inte gällde lagenligheten av ett beslut av medicinsk art.

I mål F-46/09, *V mot parlamentet*, som avgjordes genom dom av den 5 juli 2011, kom personaldomstolen fram till att överföring till tredje man, inklusive till en annan institution, av uppgifter om en persons hälsotillstånd som en institution samlat in i sig utgör en inblandning i privatlivet oavsett hur de överförda uppgifterna senare används. Personaldomstolen erinrade emellertid om att de grundläggande rättigheterna kan begränsas, under förutsättning att begränsningen verkligen svarar mot ett skäl av allmänintresse och att den inte, med hänsyn till det eftersträvade syftet, utgör ett oproportionerligt och oacceptabelt ingrepp som innebär ett åsidosättande av den skyddade rättighetens själva innehåll. Personaldomstolen hänvisade härvid till de villkor som föreskrivs i artikel 8.2 i Europakonventionen.

Efter att ha gjort en avvägning mellan å ena sidan parlamentets intresse av att rekrytera en person som klarar av att utföra de uppgifter som han eller hon kommer att anförtros och å andra sidan hur allvarligt intrånget i den berörda personens rätt till respekt för sitt privatliv är, kom personaldomstolen fram till att läkarundersökningen inför anställning förvisso tjänar ett legitimt intresse för unionsinstitutionerna som måste ha möjlighet att utföra sitt uppdrag. Nämnda intresse motiverar emellertid inte att särskilt känsliga uppgifter, till exempel medicinska uppgifter, överförs från en institution till en annan utan den berördes medgivande.

I samma dom slog personaldomstolen därefter fast att förordning nr 45/2001⁸ hade åsidosatts. Den ansåg att de aktuella personuppgifterna hade behandlats för andra ändamål än dem för vilka de hade samlats in, utan att ändringen av ändamålet uttryckligen tillåts enligt kommissionens eller parlamentets interna bestämmelser. Personaldomstolen konstaterade även att det inte hade styrkts att överföringen av uppgifter var nödvändig för att fullgöra de skyldigheter och särskilda rättigheter som åligger parlamentet inom arbetsrätten. Parlamentet hade nämligen kunnat anmoda sökanden att lämna in vissa uppgifter om sin sjukdomshistoria och ha låtit sin egen läkartjänst utföra nödvändiga läkarundersökningar.

⁸ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 45/2001 av den 18 december 2000 om skydd för enskilda då gemenskapsinstitutionerna och gemenskapsorganen behandlar personuppgifter och om den fria rörligheten för sådana uppgifter (EGT L 8, 2001, s. 1).

Twister avseende avtal

1. Ingående av ett andra tilläggsavtal till ett avtal om visstidsanställning som omfattas av artikel 2 i anställningsvillkoren för övriga anställda i Europeiska unionen (nedan kallade anställningsvillkoren)

I mål F-105/09, *Scheefer mot parlamentet*, som avgjordes genom dom av den 13 april 2011, hade sökanden getts en visstidsanställning såsom tillfälligt anställd enligt artikel 2 a i anställningsvillkoren. Anställningen hade förlängts genom ett första tilläggsavtal och därefter genom ett andra tilläggsavtal, som hade "upphävt och ersatt" det första tilläggsavtalet och förlängt sökandens anställning för ytterligare en begränsad period. Enligt artikel 8 första stycket i anställningsvillkoren får anställning av en tillfälligt anställd enligt artikel 2 a i nämnda villkor förnyas högst en gång, medan "[o]m avtalen därefter förnyas skall de gälla tills vidare".

Personaldomstolen slog inledningsvis fast att mot bakgrund av direktiv 1999/70⁹ och klausulerna i det ramavtal som är bifogat direktivet ska den ovannämnda artikel 8 första stycket tolkas så, att denna bestämmelse har en bred räckvidd och ska tillämpas strikt. På grundval härav fann personaldomstolen att sökandens avtal skulle anses ha blivit förlängt vid två tillfällen, oavsett vilken form som användes i det andra tilläggsavtalet. Personaldomstolen drog slutsatsen att tilläggsavtalet automatiskt skulle kvalificeras om till ett avtal om tillsvidareanställning i enlighet med lagstiftarens vilja och att den förfallodag som fastställs i detta tilläggsavtal inte medfört att sökandens anställning upphört.

Slutligen slog personaldomstolen fast att det beslut som "bekräfta[de]" att sökandens anställning skulle upphöra vid den tidpunkt som stadgades i det andra tilläggsavtalet i väsentlig grad ändrade vederbörandes rättsliga ställning såsom den följde av artikel 8 i anställningsvillkoren för övriga anställda. Beslutet utgjorde således en rättsakt som går sökanden emot vilken antagits i strid med nämnda bestämmelse.

2. Ingående av ett avtal om visstidsanställning innehållande en klausul om att anställningen upphör om den anställde inte klarar ett uttagningsprov med godkänt resultat

I domen i det ovannämnda målet *Bennett m.fl. mot harmoniseringsbyrån*, konstaterade personaldomstolen att en klausul som gör det möjligt att säga upp ett avtal om den berörde anställde inte medtas på en lista över godkända sökande som upprättas efter ett allmänt uttagningsprov inte innebär att avtalet ska betraktas som ett avtal om tillsvidareanställning. Ett avtals giltighetstid – vilket framgår av klausul 3.1 i det ramavtal som genomförs genom direktiv 1999/70 – kan fastställas så att "det gäller fram till ett visst datum" eller "till dess en viss uppgift har utförts eller med anledning av en särskild händelse", till exempel att en förteckning över godkända sökande i ett uttagningsprov har upprättats.

3. Underlåtenhet att förlänga ett avtal

Personaldomstolen slog i sitt beslut av den 15 april 2011 i mål F-72/09 och F-17/10, *Daake mot harmoniseringsbyrån*, fast att en skrivelse som inskränker sig till att upprepa vad som föreskrivs i ett avtal om när avtalet löper ut och som inte innehåller några nya omständigheter i förhållande till

⁹ Rådets direktiv 1999/70/EG av den 28 juni 1999 om ramavtalet om visstidsarbete undertecknat av EFS, UNICE och CEEP (EGT L 175, s. 43).

dessa villkor utgör inte en rättsakt som går någon emot. Ett beslut att inte förlänga ett avtal som kan förlängas utgör däremot en rättsakt som går någon emot. Nämda rättsakt är skild från det aktuella avtalet och talan kan väckas mot den. Ett sådant beslut fattas nämligen sedan en förnyad bedömning gjorts av vad som ligger i tjänstens intresse och av den berördes situation. Beslutet innehåller en ny omständighet i förhållande till det ursprungliga avtalet och kan inte anses vara en rent bekräftande handling av detsamma.

Institutionernas utomobligatoriska skadeståndsansvar

Personaldomstolen har utvidgar praxis enligt vilken ansvaret för en skada ska delas när skadan vållats genom försummelse från såväl en institution som den skadelidande, i en situation då en institution och tredje man var gemensamt ansvariga (domen i det ovannämnda målet *Missir Mamachi di Lusignano mot kommissionen*).

B – Personaldomstolens sammansättning

(Protokollär ordning den 7 oktober 2011)

Från vänster till höger:

Domarna R. Barents och I. Boruta, avdelningsordföranden H. Kreppel, ordföranden S. Van Raepenbusch, avdelningsordföranden M. I. Rofes i Pujol, domarna E. Perillo och K. Bradley, samt justitiesekreteraren W. Hakenberg.

1. Personaldomstolens ledamöter

(i rangordning efter tillträde av ämbetet)

Paul J. Mahoney

Född 1946; studier i juridik (Master of Arts, University of Oxford, 1967; Master of Laws, University College London, 1969); lektor vid University College London (1967–1973); barrister (London, 1972–1974); byrådirektör, avdelningsdirektör vid Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (1974–1990); gästprofessor i juridik vid University of Saskatchewan, Saskatoon, Kanada (1988); Europarådets personalchef (1990–1993); avdelningschef (1993–1995), biträdande justitiesekreterare (1995–2001) och justitiesekreterare vid Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (2001–september 2005); ordförande för personaldomstolen mellan den 6 oktober 2005 och den 6 oktober 2011.

Sean Van Raepenbusch

Född 1956; juris kandidat (Université libre, Bryssel, 1979); särskild kandidatexamen i internationell rätt (Bryssel, 1980); juris doktor (1989); ansvarig för rättstjänsten vid Société anonyme du canal et des installations maritimes de Bruxelles (1979–1984); tjänsteman vid Europeiska gemenskapernas kommission (generaldirektoratet för sociala frågor, 1984–1988); ledamot av Europeiska kommissionens rättstjänst (1988–1994); rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (1994–2005); lektor vid Centre universitaire de Charleroi (internationell och europeisk socialrätt, 1989–1991), Université de Mons-Hainaut (Europarätt, 1991–1997), Université de Liège (europeisk personalrätt, 1989–1991; institutionell EU-rätt, 1995–2005; europeisk socialrätt, 2004–2005); författare till ett flertal publikationer i ämnena europeisk socialrätt och institutionell EU-rätt; domare vid personaldomstolen sedan den 6 oktober 2005 och ordförande för personaldomstolen sedan den 7 oktober 2011.

Horstpeter Kreppel

Född 1945; universitetsstudier i Berlin, München och Frankfurt am Main (1966–1972); första juristexamen (1972); domarpraktikant i Frankfurt am Main (1972–1973 och 1974–1975); Collège d'Europe, Brygge (1973–1974); andra juristexamen (Frankfurt am Main, 1976); tjänsteman vid den federala arbetsmarknadsstyrelsen och advokat (1976); domare vid arbetsdomstolen (delstaten Hessen, 1977–1993); lektor vid Fachhochschule für Sozialarbeit i Frankfurt am Main och vid Verwaltungsfachhochschule i Wiesbaden (1979–1990); nationell expert vid Europeiska kommissionens rättstjänst (1993–1996 och 2001–2005); tredje ambassadsekreterare med ansvar för sociala frågor vid Förbundsrepubliken Tysklands ambassad i Madrid (1996–2001); domare vid arbetsdomstolen i Frankfurt am Main (februari–september 2005); domare vid personaldomstolen sedan den 6 oktober 2005.

Irena Boruta

Född 1950; juristexamen, Wrocławsk universitet (1972), juris doktor (Łódź 1982); invald i Republiken Polens advokatsamfund (sedan 1977); gästforskare (Université de Paris X, 1987–1988, Université de Nantes, 1993–1994); "Solidarnosc"-expert (1995–2000); professor i arbetsrätt och europeisk socialrätt, Łódź universitet (1997–1998 och 2001–2005), adjungerad professor vid handelshögskolan i Warszawa (2002), professor i arbets- och socialförsäkringsrätt vid Kardinal Stefan Wyszyńskiuniversitetet i Warszawa (2002–2005); vice arbetsmarknads- och socialminister (1998–2001); ledamot av förhandlingskommittén inför Republiken Polens anslutning till Europeiska unionen (1998–2001); den polska regeringens företrädare i Internationella arbetsorganisationen (1998–2001); författare till ett flertal publikationer i ämnena arbetsrätt och europeisk socialrätt; domare vid personaldomstolen sedan den 6 oktober 2005.

Haris Tagaras

Född 1955; juris kandidat (Thessalonikis universitet, 1977); särskild kandidatexamen i Europarätt (Institut d'études européennes de l'université libre, Bryssel, 1980); juris doktor (Thessalonikis universitet, 1984); juristlingvist vid Europeiska gemenskapernas råd (1980–1982); forskare vid Centrum för internationell och europeisk ekonomisk rätt, Thessaloniki (1982–1984); byrådirektör vid Europeiska gemenskapernas domstol och Europeiska gemenskapernas kommission (1986–1990); professor i gemenskapsrätt, internationell privaträtt och mänskliga rättigheter vid Panteionuniversitetet i Aten (sedan 1990); extern medarbetare i Europafrågor vid justitieministeriet och ledamot av den ständiga kommittén för Luganokonventionen (1991–2004); ledamot av den nationella konkurrenskommissionen (1999–2005); ledamot av den nationella post- och telestyrelsen (2000–2002); ledamot av Thessaloniki advokatsamfund, advokat vid kassationsdomstolen; stiftande ledamot av Europeiska advokaters union (UAE); associerad medlem av International Academy of Comparative Law; domare vid personaldomstolen mellan den 6 oktober 2005 och den 6 oktober 2011.

Stéphane Gervasoni

Född 1967; examina från Institut d'études politiques, Grenoble (1988) och École nationale d'administration (1993); ledamot av Conseil d'État (rapporteur vid section du contentieux, 1993–1997, och vid section sociale, 1996–1997; maître des requêtes 1996–2008; conseiller d'État sedan 2008); lektor vid Institut d'études politiques de Paris (1993–1995); regeringens ombud i det särskilda utskottet för överprövning av pensioner (1994–1996); juridisk rådgivare åt ministeriet för offentligt anställda och åt Paris stad (1995–1997); generalsekreterare vid prefekturen i Yonne, sous préfet i Auxerre (1997–1999); generalsekreterare vid prefekturen i Savoie, sous-préfet i Chambéry (1999–2001); rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (september 2001–september 2005); ordinarie ledamot av Natos överklagandenämnd (2001–2005); domare vid personaldomstolen mellan den 6 oktober 2005 och den 6 oktober 2011.

Maria Isabel Rofes i Pujol

Född 1956; juridikstudier (licenciatura en derecho, Universidad de Barcelona, 1981); specialisering i internationell handel (Mexiko 1983), studier i europeisk integration (handelskammaren i Barcelona 1985) och gemenskapsrätt (Escola d'Administració Pública de Catalunya 1986), tjänsteman vid Generalitat de Catalunya (anställd vid industri- och energiministeriets rättstjänst, april 1984–augusti 1986), advokat i Barcelona (1985–1987), handläggare och därefter förste handläggare vid EG-domstolens avdelning för forskning och dokumentation (1986–1994), rättssekreterare vid EG-domstolen (generaladvokat Ruiz-Jarabo Colomers kabinett, januari 1995–april 2004, domare Lohmus kabinett maj 2004–augusti 2009), kursansvarig för kurser i EG-processrätt, juridiska fakulteten vid Universitat Autònoma de Barcelona (1993–2000), författare till åtskilliga artiklar om europeisk socialrätt, ledamot av överklagandenämnden vid Gemenskapens växtsortsmyndighet (2006–2009), domare vid personaldomstolen sedan den 7 oktober 2009.

Ezio Perillo

Född år 1950; juris doktor och advokat i Padua; amanuens och därefter innehavare av en forskartjänst i civilrätt och komparativ rätt vid juridiska fakulteten vid universitetet i Padua (1977–1982); lärare i gemenskapsrätt vid Collegio Europeo i Parma (1990–1998), och vid de juridiska fakulteterna vid universiteten i Padua (1985–1987), Macerata (1991–1994), Neapel (1995) och Milano (2000–2001); ledamot av den vetenskapliga kommittén för "Master in European integration" vid universitetet i Padua; tjänsteman vid Europeiska gemenskapernas domstols direktorat för biblioteket, forskning och dokumentation (1982–1984); rättssekreterare åt generaladvokat Mancini (1984–1988); rättssakkunnig åt Europaparlamentets generalsekreterare Enrico Vinci (1988–1993); avdelningschef på Europaparlamentets rättstjänst (1995–1999); direktör för direktoratet för lagstiftningsamordning, förlikning, interinstitutionella förbindelser och förbindelser med de nationella parlamenten (1999–2004); direktör för direktoratet för yttre förbindelser (2004–2006); direktör för rättstjänstens direktorat för lagstiftningsfrågor (2006–2011); författare till ett flertal publikationer i italiensk civilrätt och EU rätt; domare i personaldomstolen sedan den 6 oktober 2011.

René Barents

Född år 1951; examen i juridik och ekonomi (Erasmusuniversitetet i Rotterdam, 1973); juris doktor (universitetet i Utrecht, 1981); forskartjänst i Europarätt och internationell ekonomisk rätt (1973–1974) och universitetslektor i Europarätt och ekonomisk rätt vid Institut Europa vid universitetet i Utrecht (1974–1979) och universitetet i Leiden (1979–1981); rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (1981–1986), enhetschef på domstolens personalavdelning (1986–1987); tjänsteman vid Europeiska gemenskapernas kommissions rättstjänst (1987–1991); rättssekreterare vid domstolen (1991–2000); avdelningschef (2000–2009) därefter direktör för domstolens direktorat för forskning och dokumentation (2009–2011); professor (1988–2003) och professor honoris causa (sedan år 2003) i Europarätt vid universitetet i Maastricht; sakkunnig vid appellationsdomstolen i 's-Hertogenbosch (1993–2011); ledamot i Nederländernas kungliga vetenskapsakademi (sedan år 1993); författare till ett flertal europarättsliga publikationer; domare i personaldomstolen sedan den 6 oktober 2011.

Kieran Bradley

Född år 1957; examen i juridik (Trinity College, Dublin, 1975–1979); assistent åt senator Mary Robinson, (1978–79 och 1980); "Pádraig Pearse"-stipendiat vid College of Europe (1979); masterexamen i Europarätt vid College of Europe (1979–1980); examen i juridik vid universitetet i Cambridge (1980–1981); praktikant vid Europaparlamentet (Luxemburg, 1981); handläggare vid sekretariatet för Europaparlamentets utskott för rättsliga frågor (Luxemburg, 1981–1988); tjänsteman vid Europaparlamentets rättstjänst (Bryssel, 1988–1995); rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (1995–2000); universitetslektor i Europarätt vid Harvard Law School (2000); tjänsteman vid Europaparlamentets rättstjänst (2000–2003), därefter enhetschef (2003–2011) och direktör (2011); författare till åtskilliga publikationer; domare i personaldomstolen sedan den 6 oktober 2011.

Waltraud Hakenberg

Född 1955; juridikstudier i Regensburg och i Genève (1974–1979); första juristexamen (1979); studier i gemenskapsrätt vid Collège d'Europe, Brygge (1979–1980); domarpraktikant i Regensburg (1980–1983); juris doktor (1982); andra juristexamen (1983); advokat i München och i Paris (1983–1989); tjänsteman vid Europeiska gemenskapernas domstol (1990–2005); rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (på P. Janns kabinett, 1995–2005); läraruppdrag vid flera universitet i Tyskland, Österrike, Schweiz och Ryssland; professors titel vid universitetet i Saarland (sedan 1999); medlem av flera kommittéer, föreningar och rättsliga råd; flera publikationer i allmän juridik och gemenskapsrätt; justitiesekreterare vid personaldomstolen sedan den 30 november 2005.

2. Förändringar av personaldomstolens sammansättning år 2011

Sedan Europeiska unionens personaldomstol delvis förnyat sin sammansättning har Sean Van Raepenbusch, domare i personaldomstolen sedan den 6 oktober 2005, valts till ordförande för personaldomstolen för perioden den 7 oktober 2011 till den 30 september 2014.

Högtidlig sammankomst den 6 oktober 2011

Förordnandena för Stephane Gervasoni, Paul J. Mahoney och Haris Tagaras som domare i Europeiska unionens personaldomstol har löpt ut. Europeiska unionens råd har genom beslut av den 18 juli 2011 utnämnt följande personer till domare i personaldomstolen för tiden 1 oktober 2011–30 september 2017: René Barents, Kieran Bradley och Ezio Perillo.

Waltraud Hakenberg är justitiesekreterare vid personaldomstolen sedan den 30 november 2005. Hennes förordnande, som löper ut den 29 november 2011, har, genom beslut den 10 oktober 2011, förnyats för perioden den 30 november 2011 till den 29 november 2017.

3. Protokollär ordning

från den 1 januari 2011 till den 6 oktober 2011

P. MAHONEY, personaldomstolens ordförande
H. TAGARAS, avdelningsordförande
S. GERVASONI, avdelningsordförande
H. KREPPEL, domare
I. BORUTA, domare
S. VAN RAEPENBUSCH, domare
M. I. ROFES i PUJOL, domare

W. HAKENBERG, justitiesekreterare

från den 7 oktober 2011 till den 31 december 2011

S. VAN RAEPENBUSCH, personaldomstolens
ordförande
H. KREPPEL, avdelningsordförande
M. I. ROFES i PUJOL, avdelningsordförande
I. BORUTA, domare
E. PERILLO, domare
R. BARENTS, domare
K. BRADLEY, domare

W. HAKENBERG, justitiesekreterare

4. Tidigare ledamöter av personaldomstolen

Kanninen Heikki (2005-2009)

Tagaras Haris (2005-2011)

Gervasoni Stéphane (2005-2011)

Ordförande

Mahoney Paul J. (2005-2011)

C – Personaldomstolens verksamhetsstatistik

Personaldomstolens allmänna verksamhet

1. Anhängiggjorda mål, avgjorda mål och pågående mål (2007–2011)

Anhängiggjorda mål

2. Andelen mål i procent fördelat på de huvudsakliga svarandeinstitutionerna (2007–2011)
3. Rättegångsspråk (2007–2011)

Avgjorda mål

4. Domar och beslut – domstolens sammansättning (2011)
5. Avgörandets innebörd (2011)
6. Interimistiska beslut (2007–2011)
7. Handläggningstid i månader (2011)

Pågående mål den 31 december

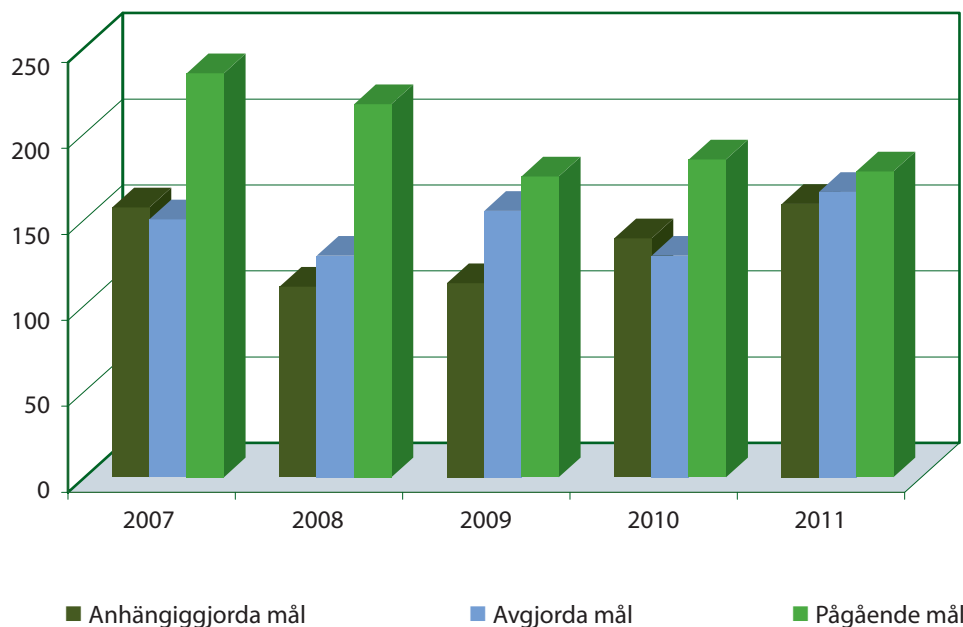
8. Domstolens sammansättning (2007–2011)
9. Antal sökande (2011)

Övrigt

10. Avgöranden från personaldomstolen som har överklagats till tribunalen (2007–2011)
11. Utgången i mål som har överklagats till tribunalen (2007–2011)

1. Personaldomstolens allmänna verksamhet

Anhängiggjorda mål, avgjorda mål och pågående mål (2007–2011)

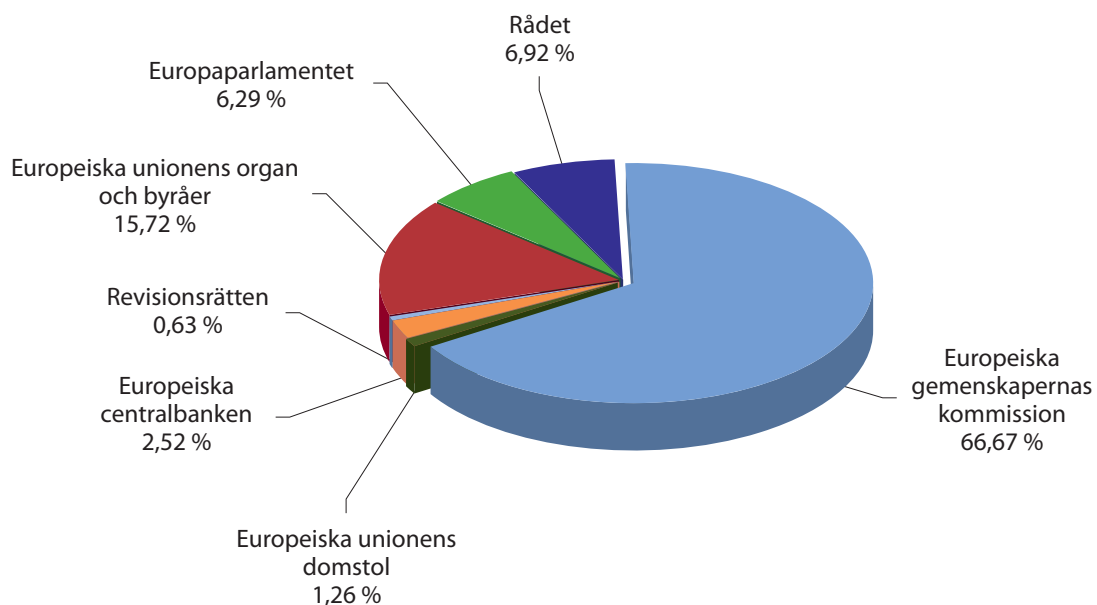
	2007	2008	2009	2010	2011
Anhängiggjorda mål	157	111	113	139	159
Avgjorda mål	150	129	155	129	166
Pågående mål	235	217	175	185	178 ¹

De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

¹ Varav 6 mål som vilandeförklarats.

2. Anhängiggjorda mål – Andelen mål i procent fördelat på de huvudsakliga svarandeinstitutionerna (2007–2011)

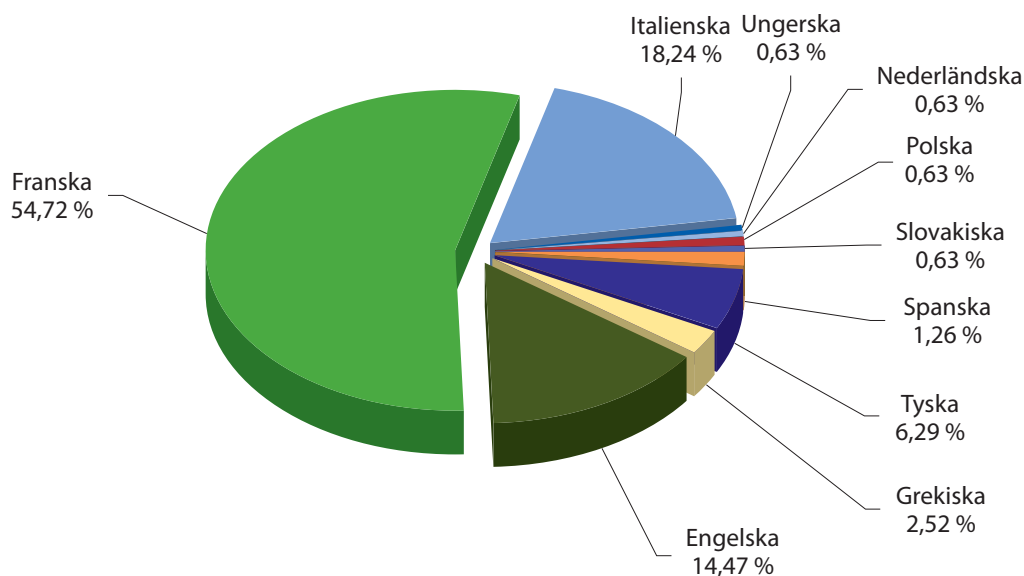
Procentandel av antalet anhängiggjorda mål år 2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Europaparlamentet	15,29 %	14,41 %	8,85 %	9,35 %	6,29 %
Rådet	4,46 %	4,50 %	11,50 %	6,47 %	6,92 %
Europeiska gemenskapernas kommission	63,69 %	54,95 %	47,79 %	58,99 %	66,67 %
Europeiska unionens domstol	3,82 %		2,65 %	5,04 %	1,26 %
Europeiska centralbanken	1,27 %	2,70 %	4,42 %	2,88 %	2,52 %
Revisionsrätten	2,55 %	5,41 %	0,88 %		0,63 %
Europeiska unionens organ och byråer	8,92 %	18,02 %	23,89 %	17,27 %	15,72 %
Totalt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

3. Anhängiggjorda mål – Rättegångsspråk (2007–2011)

Fördelning år 2011

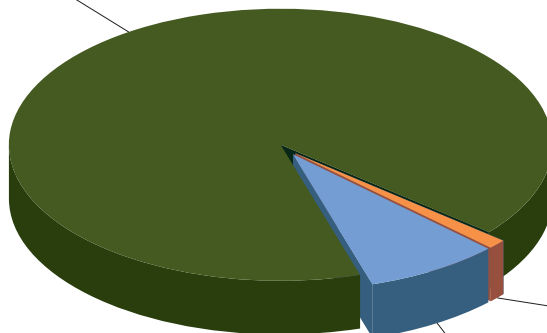

Rättegångsspråk	2007	2008	2009	2010	2011
Bulgariska	2				
Spanska	2	1	1	2	2
Tjeckiska			1		
Tyska	17	10	9	6	10
Grekiska	2	3	3	2	4
Engelska	8	5	8	9	23
Franska	101	73	63	105	87
Italienska	17	6	13	13	29
Litauiska	2	2			
Ungerska	1	1			1
Nederländska	4	8	15	2	1
Polska		1			1
Portugisiska		1			
Rumänska	1				
Slovakiska					1
Totalt	157	111	113	139	159

Med rättegångsspråk avses det språk på vilket talan väckts och inte sökandens modersmål eller nationalitet.

4. **Avgjorda mål – Domar och beslut – Domstolens sammansättning (2011)**

Avdelningar bestående
av tre domare
90,96 %

Domstolen i plenum
1,20 %

Ordförande
7,83 %

	Domar	Beslut att avskriva målet till följd av förlikning ¹	Andra slutliga beslut	Totalt
Domstolen i plenum	1		1	2
Ordförande			13	13
Avdelningar bestående av tre domare	75	8	68	151
Ensamdomare				
Totalt	76	8	82	166

¹ Under år 2011 tog personaldomstolen initiativ till förlikning i ytterligare 13 mål som inte utmynnade i någon uppgörelse.

5. Avgjorda mål – Avgörandets innebörd (2011)

	Domar			Beslut				Totalt
	Fullständigt bifall	Delvist bifall	Talan helt ogillad, beslut att anledning saknades att döma i målet	Talan/Begäran som (uppenbart) inte kan prövas eller som uppenbart saknar grund	Förlikning på initiativ av personaldomstolen	Avskrivning av andra skäl, beslut att anledning saknas att döma i målet eller återförvisning	Begäran som helt eller delvis bifallits (särskilda rättegångsformer)	
Anställning/Återanställning	1	1	2					4
Uttagningsprov			1	1		2		4
Arbetsvillkor/Ledighet		1	3					4
Bedömning/Befordran	1	4	15	7	5	6		38
Pensioner och invaliditetsersättning			2	1		1		4
Disciplinförfaranden			1	2	1			4
Rekrytering/Tillsättning/ Placering i lönegrad	1	3	9	3		1		17
Löner och ersättningar	1	1	6	5	1	17		31
Uppsägning av en anställds anställningsavtal eller beslut att inte förlänga detta	2	1		1				4
Socialförsäkring/ Yrkessjukdom/Olyckor		3	5	5				13
Övriga	1	1	10	20	1	4	6	43
Totalt	7	15	54	45	8	31	6	166

6. Interimistiska beslut (2007–2011)

Avgjorda interimistiska förfaranden		Beslutets innebörd		
		Helt eller delvist bifall	Avslag	Avskrivning
2007	4		4	
2008	4		4	
2009	1	1		
2010	6		4	2
2011	7		4	3
Totalt	22	1	16	5

7. Avgjorda mål – Handläggningstid i månader (2011)

		Total handläggningstid	Handläggningstid, exklusive eventuell vilandeförklaring
Domar		Genomsnittlig handläggningstid	Genomsnittlig handläggningstid
Mål där talan väckts vid personaldomstolen	73	21,0	18,6
Mål där talan inledningsvis väckts vid tribunalen ¹	3	73,7	57,7
Totalt	76	23,1	20,1

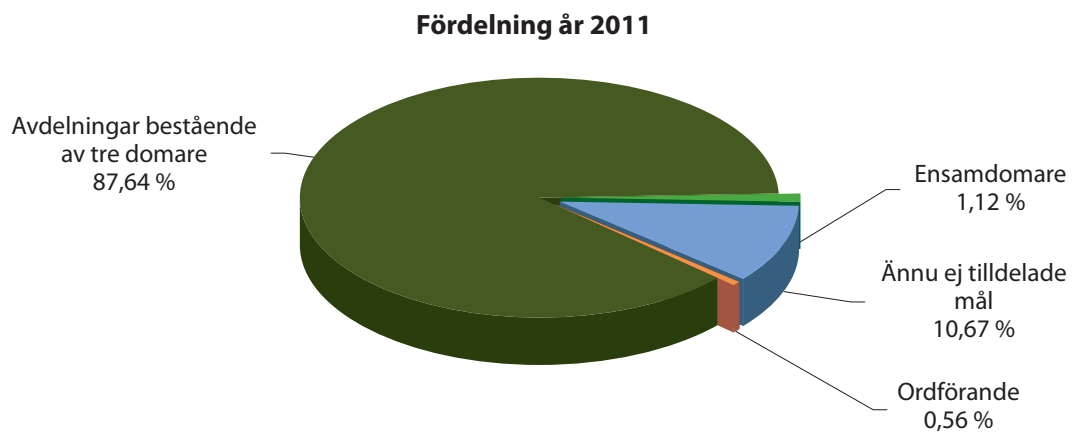
		Total handläggningstid	Handläggningstid, exklusive eventuell vilandeförklaring
Beslut		Genomsnittlig handläggningstid	Genomsnittlig handläggningstid
Mål där talan väckts vid personaldomstolen	89	11,9	9,0
Mål där talan inledningsvis väckts vid tribunalen ¹	1	18,5	18,5
Totalt	90	12,0	9,1

TOTALT	166	17,1	14,2
---------------	------------	-------------	-------------

Handläggningstiden uttrycks i månader och i tiondelar av en månad.

¹ När personaldomstolen inledde sin verksamhet, överlämnade förstainstansrätten 118 mål till personaldomstolen.

8. Pågående mål den 31 december – Domstolens sammansättning (2007–2011)

	2007	2008	2009	2010	2011
Domstolen i plenum	3	5	6	1	
Ordförande	3	2	1	1	1
Avdelningar bestående av tre domare	206	199	160	179	156
Ensamdomare					2
Ännu ej tilldelade mål	23	11	8	4	19
Totalt	235	217	175	185	178

9. Pågående mål den 31 december – Antal sökande (2011)

Pågående mål som har störst antal sökande år 2011

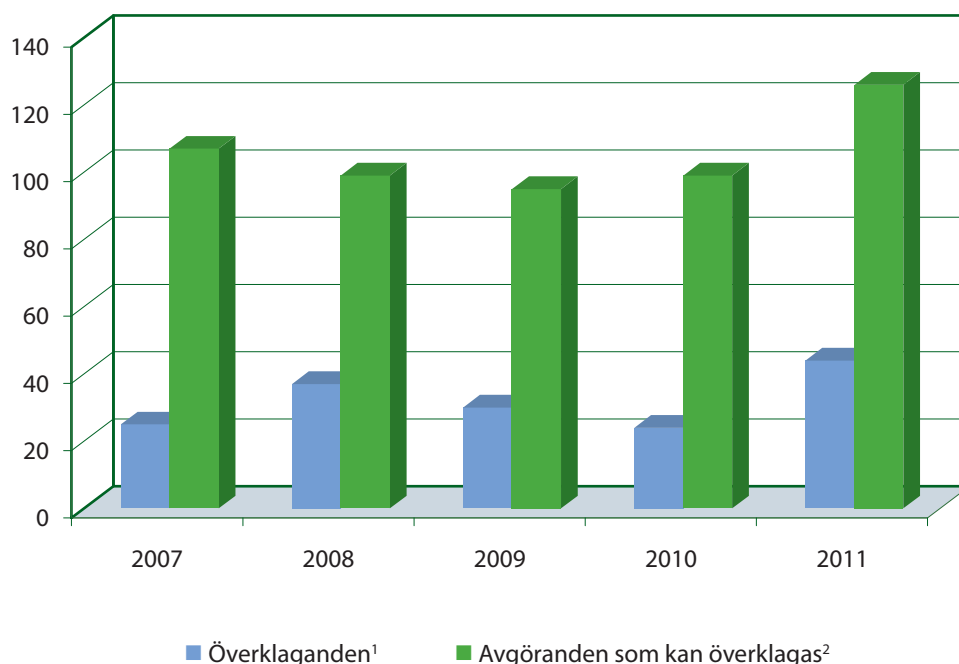
Antal sökande	Områden
535 (2 mål)	Tjänsteföreskrifterna – Lön – Årlig anpassning av löner och pensioner för tjänstemän och övriga anställda – Artiklarna 64, 65, 65a och Bilaga XI till tjänsteföreskrifterna – Rådets förordning (EU) nr 1239/2010 av den 20 december 2010 – Korrigeringskoefficient – Tjänstemän som tjänstgör i Ispra
169	Tjänsteföreskrifterna – ECB:s personal – Reform av pensionssystemet
34	Tjänsteföreskrifterna – EIB – Pensioner – Reform av pensionssystemet
25	Tjänsteföreskrifterna – Befordran – Befordringsförfarande år 2010 och år 2011 – Fastställelse av befordringströsklar
20 (6 mål)	Tjänsteföreskrifterna – Lön – Familjetillägg – Utbildningstillägg – Villkor för beviljande
19	Tjänsteföreskrifterna – Personalkommittén vid parlamentet – Val – Fel i valförfarandet
13	Tjänsteföreskrifterna – Extraanställda – Tillfälligt anställda – Villkor för anställning – Avtalets varaktighet
10	Tjänsteföreskrifterna – Kontraktsanställd – Tillfälligt anställda – Villkor för anställning – Avtalets varaktighet
6 (2 mål)	Tjänsteföreskrifterna – Befordran – Befordringsförfarandet år 2010 – Jämförelse av kvalifikationerna – Beslut att inte befordra sökanden
5 (5 mål)	Tjänsteföreskrifterna – Befordran – Befordringsförfarandet år 2008 – Beslut att inte befordra sökanden

Med tjänsteföreskrifterna avses Tjänsteföreskrifter för tjänstemännen i Europeiska unionen och Anställningsvillkor för övriga anställda i Europeiska unionen.

Totalt antal sökande i alla pågående mål (2007–2011)

	Totalt antal sökande	Totalt antal pågående mål
2007	1 267	235
2008	1 161	217
2009	461	175
2010	812	185
2011	1 006	178

10. Övrigt – Avgöranden av personaldomstolen som har överklagats till tribunalen (2007–2011)

	Överklaganden ¹	Avgöranden som kan överklagas ²	Andelen överklagade avgöranden i procent ³	Procentuell andel överklaganden, inklusive förlikning ⁴
2007	25	107	23,36 %	21,93 %
2008	37	99	37,37 %	34,91 %
2009	30	95	31,58 %	30,93 %
2010	24	99	24,24 %	21,62 %
2011	44	126	34,92 %	32,84 %

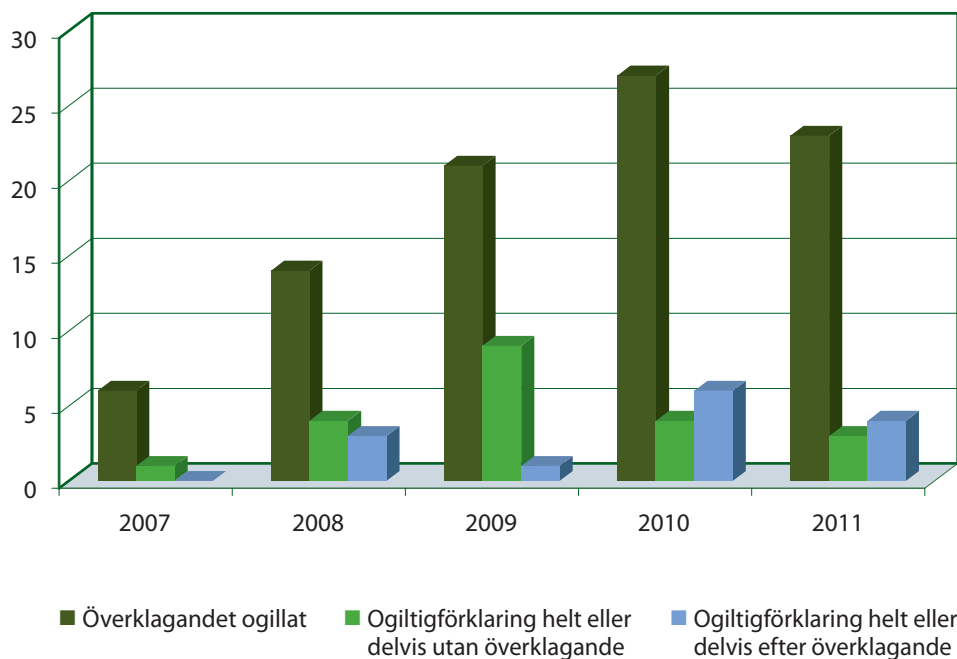
¹ Avgöranden som har överklagats av flera parter räknas endast en gång. År 2007 var två avgöranden föremål för vardera två överklaganden. År 2011 var ett avgörande föremål för två överklaganden.

² Domar, beslut om avvisning, avvisning av uppenbara skäl eller ogillande av uppenbart ogrundad talan, interimistiska beslut, beslut om att anledning saknas att döma i målet och beslut att avslå en interventionsansökan, vilka meddelats eller fattats under verksamhetsåret

³ Detta procenttal motsvarar inte nödvändigtvis, för ett givet år, de avgöranden som kan överklagas och som meddelats under verksamhetsåret, då överklagandefristen kan omfatta delar av två kalenderår.

⁴ Personaldomstolen vinnlägger sig om att följa lagstiftarens uppmaning att söka lösa tvister genom förlikning. Varje år avslutas ett antal mål på detta sätt. Dessa mål utmynnar inte i några avgöranden som kan överklagas, på grundval av vilka andelen överklagade avgöranden i procent vanligtvis beräknas i årsrapporten, i synnerhet av domstolen och tribunalen. Eftersom "andelen överklagade avgöranden i procent" kan anses motsvara "andelen angripna" avgöranden från en viss domstol, skulle denna procentandel bättre spegla situationen om den inte enbart beräknades utifrån antalet avgöranden som kan överklagas utan även inkluderade dem som inte kan överklagas, just eftersom dessa avslutar förfarandet genom förlikning. Det är resultatet av den beräkningen som återfinns i denna kolumn.

11. Övrigt – Utgången i mål som har överklagats till tribunalen (2007–2011)

	2007	2008	2009	2010	2011
Överklagandet ogillat	6	14	21	27	23
Ogiltigförklaring helt eller delvis utan överklagande	1	4	9	4	3
Ogiltigförklaring helt eller delvis efter överklagande		3	1	6	4
Totalt	7	21	31	37	30

Kapitel IV

Möten och besök

A – Officiella besök och arrangemang vid domstolen, tribunalen och personaldomstolen

Domstolen

16 och 17 januari	Delegation från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
19 januari	L. Planas Puchades, Konungariket Spaniens ständiga representant vid Europeiska unionen
25 januari	Delegation från Association of Lawyers of Russia
31 januari	R. Répássy, biträdande justitieminister vid ministeriet för justitiefrågor och offentlig förvaltning, inom ramen för det ungerska ordförandeskapet i Europeiska unionens råd
31 januari	Delegation från Unterausschuss Europarecht des Rechtsausschusses des Deutschen Bundestages
7 februari	Delegation från Republiken Frankrikes författningsdomstol
7 och 8 februari	Delegation från Republiken Turkiets högsta domstol
8 mars	Delegation från Byrån för harmonisering inom den inre marknaden (varumärken, mönster och modeller) (harmoniseringsbyrån)
10 mars	M. Szpunar, Republiken Polens vice utrikesminister
14 och 15 mars	Delegation från Rumäniens författningsdomstol
18 mars	Präsidententreffen der deutschsprachigen Zeitungsverlegerverbände
22 mars	Delegation från Sveriges riksdag – Konstitutionsutskottet
27–29 mars	Delegation från Nätverket för ordförandena i Europeiska unionens högsta domstolar
5 april	W.E. Kennard, Amerikas förenta staters ambassadör vid Europeiska unionen
5 april	Delegation från Niedersächsischer Staatsgerichtshof
11 april	Delegation från Sveriges riksdag – Skatteutskottet
11 april	M. Kjærum, direktör för Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter
11 april	C. Predoiu, Rumäniens justitieminister
11–13 april	Delegationer från domstolen för Centralafrikas ekonomiska och monetära gemenskap (CEMAC), domstolen i Västafrikas ekonomiska och monetära union (UEMOA) och domstolen i Västafrikanska staternas ekonomiska gemenskap (ECOWAS)
12 april	R. Sikorski, Republiken Polens justitieminister
1–3 maj	Delegation från Konungariket Danmarks högsta domstol
5 maj	D. Grieve, Attorney General for England and Wales, och E. Garnier, Solicitor General for England and Wales
5 maj	Styrelsen för Institute for European Affairs (INEA)
5 maj	I. Degutienė, talman i Republiken Litauens parlament
15–17 maj	Delegation från Republiken Slovakiens högsta domstol
20 juni	Gemensamma parlamentariskommittén EU-Mexiko
24 juni	Möte med tjänstemän från medlemsstaterna och från Europeiska unionens institutioner

26 och 27 juni	Delegation från Bundesverfassungsgericht
27 juni	Delegation från högsta domstolen i F.d. jugoslaviska republiken Makedonien
30 juni	M. Boddenberg, minister i delstaten Hessens regering, med ansvar för federala frågor
30 juni	D. Wallis, vice talman för Europaparlamentet
6 september	Delegation från Sveriges riksdag – Justitieutskottet
7 september	P. Tempel, Förbundsrepubliken Tysklands ständiga representant vid Europeiska unionen
21 och 22 september	Delegation från Republiken Estlands utrikesministerium
22 september	E. Uhlenberg, talman i Nordrhein-Westfalens delstatsparlament (Förbundsrepubliken Tyskland)
25–27 september	Konungariket Danmarks åklagarmyndighet
30 september	J.M. Fernandes, föredragande i Europaparlamentets budgetutskott
4 oktober	W. Grahmer, Republiken Österrikes ständiga representant vid Europeiska unionen
7 oktober	U. Mifsud Bonnici, Republiken Maltas tidigare president
10 och 11 oktober	5e Luxemburger Expertenforum zur Entwicklung des Unionsrechts
11 oktober	U. Corsepius, generalsekreterare vid Europeiska unionens råd
11 oktober	B. Ohlsson Konungariket Sveriges EU-minister överlämnar skulpturen "Two Couplets"
12–14 oktober	Delegation från domstolen i Västafrikanska staters ekonomiska gemenskap (ECOWAS)
17 och 18 oktober	Delegation av domare från Republiken Frankrikes högsta domstol
17 och 18 oktober	Första seminariet för spanska jurister: "La Carta de los derechos fundamentales de la Unión europea"
27 oktober	B. Karl, Republiken Österrikes förbundsjustitieminister
27 oktober	J.-F. Terral, Republiken Frankrikes ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
27 oktober	A.-M. Henriksson, Republiken Finlands justitieminister, J. Store, Republiken Finlands ständiga representant vid Europeiska unionen, och M. Lehto, Republiken Finlands ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
7 november	M. Sudo, domare vid Japans högsta domstol
11 november	H. Koh, juridisk rådgivare vid Amerikas förenta staters utrikesministerium, och R. Mandell, Amerikas förenta staters utsedda ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
21–23 november	Domarmöte
28 och 29 november	Delegation från Republiken Turkiets högsta domstol
29 november	Delegation av domare från Folkrepubliken Kinas högsta rättsinstanser
13 december	Kommitté inom Västafrikas ekonomiska och monetära union (UEMOA)
14 december	M.I. Rizopoulos, Republiken Greklands utsedda ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg

Tribunalen

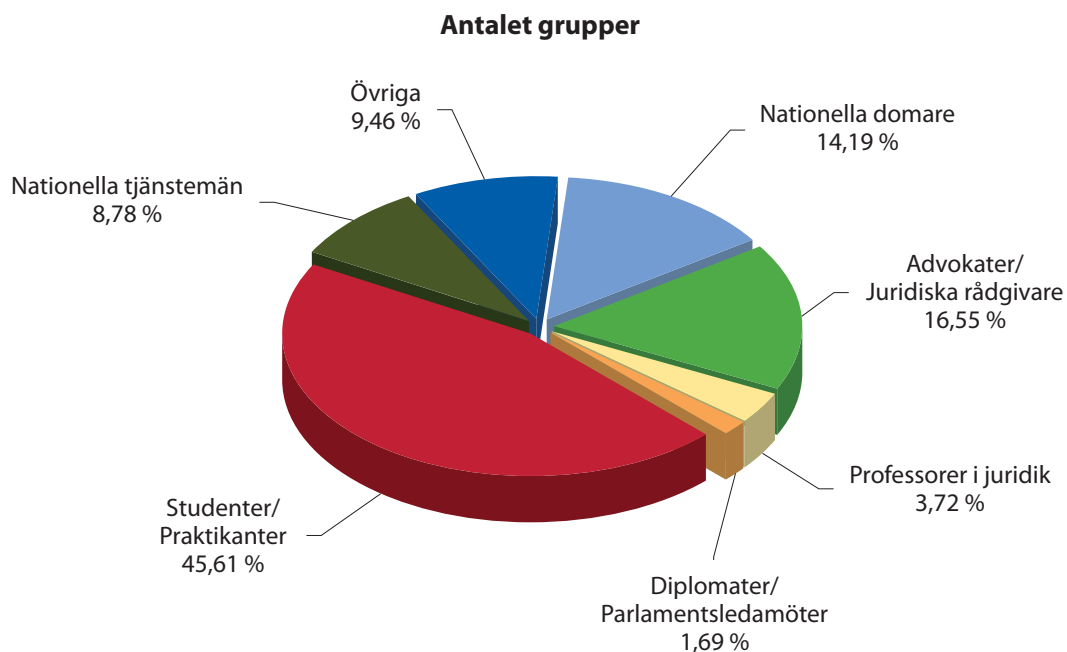
31 januari	Besök av det ungerska ordförandeskapet i Europeiska unionens råd
8 mars	Besök av en delegation från Byrån för harmonisering inom den inre marknaden (varumärken, mönster och modeller) (harmoniseringsbyrån)
10 mars	Besök av M. Szpunar, Republiken Polens vice utrikesminister
2 och 3 maj	Besök av en delegation från Konungariket Danmarks högsta domstol
30 juni	Besök av D. Wallis, vice talman för Europaparlamentet
22 september	Besök av en delegation från Republiken Estlands utrikesministerium
23 september	Besök av M. Lehto, Republiken Finlands ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
10 oktober	Besök av R. Cachia Caruana, Republiken Maltas ständiga representant vid Europeiska unionen
27 oktober	Besök av G.F. Ioannidis, generalsekreterare vid Republiken Greklands justitieministerium
7 november	Besök av M. Sudo, domare vid Japans högsta domstol
28 november	Besök av en delegation från Republiken Turkiets högsta domstol
30 november	Besök av en delegation från Republiken Lettland
6 december	Besök av Europeiska ombudsmannen, P.N. Diamandouros

Personaldomstolen

11 och 12 juli	Besök av K.M. Lueken, handläggare vid kansliet vid United Nations Dispute Tribunal, New York
20 september	Besök av M. de Sola Domingo, ombudsperson vid Europeiska kommissionen
6 december	Besök av Europeiska ombudsmannen, P.N. Diamandouros

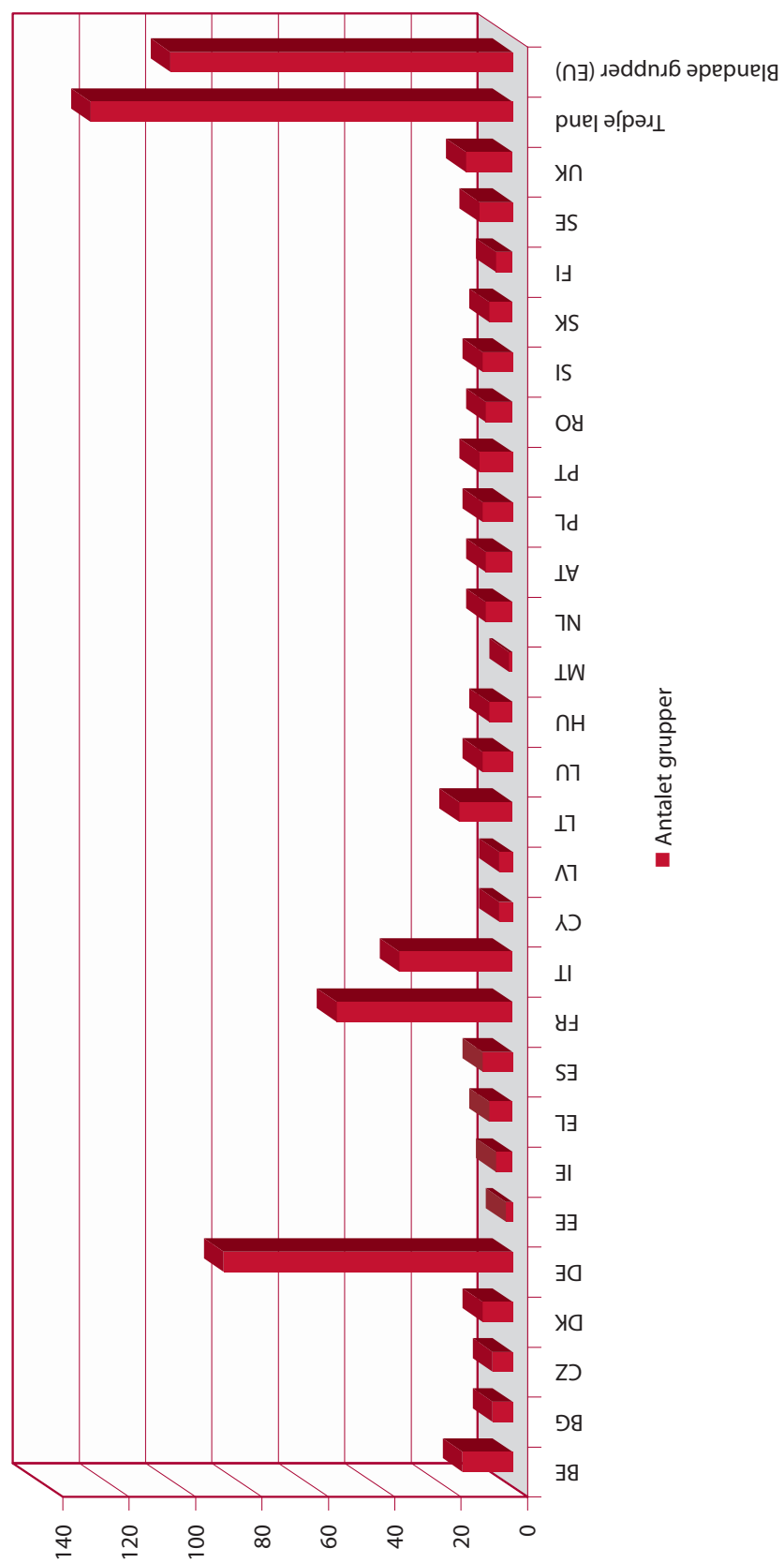
B – Studiebesök

1. Fördelat på olika typer av grupper

	Nationella domare	Advokater/Juridiska rådgivare	Professorer i juridik	Diplomater/Parlamentsledamöter	Studenter/Praktikanter	Nationella tjänstemän	Övriga	Totalt
Antalet grupper	84	98	22	10	270	52	56	592

2. Studiebesök – Fördelat på medlemsstater

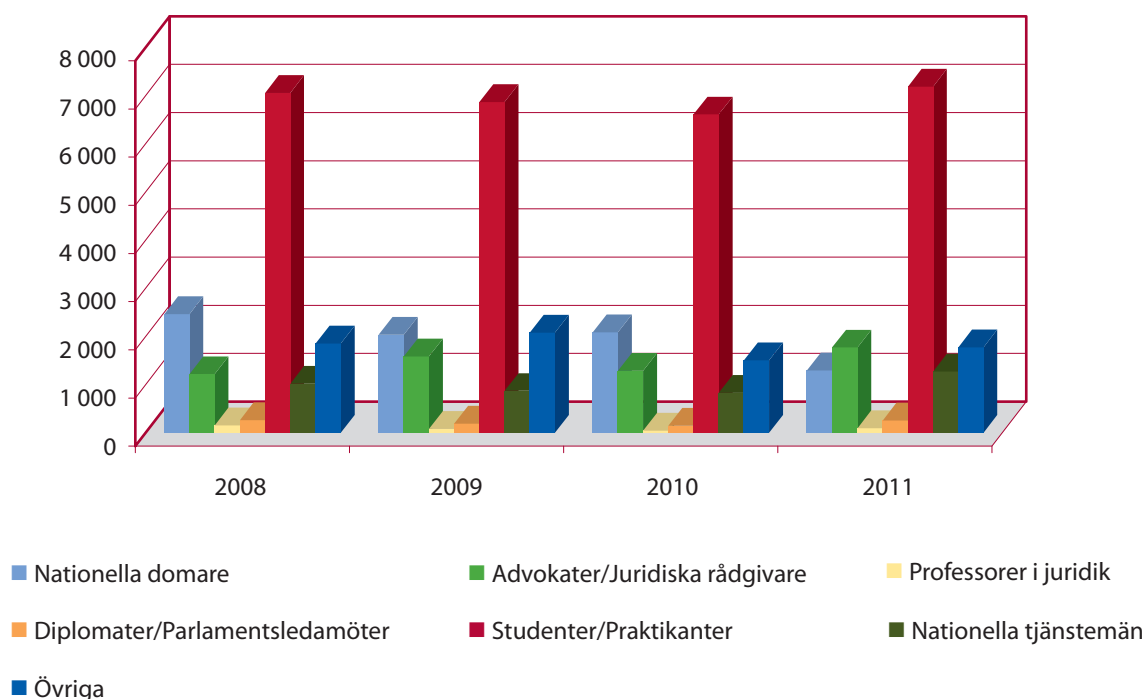

	Antalet besökare								Antalet grupper
	Nationella domare	Advokater/ Juridiska rådgivare	Professorer i juridik	Diplomater/ Parlamentsledamöter	Studenter/ Praktikanter	Nationella tjänstemän	Övriga	Totalt	
BE	31	15			352	26	47	471	15
BG	6	80		6				92	6
CZ	3				63			66	6
DK					164	15	91	270	9
DE	251	343		83	901	211	662	2 451	87
EE						14		14	2
IE			8		54			62	5
EL	8				64			72	7
ES	60				95		17	172	9
FR	163	59			823	46	239	1 330	53
IT	2	23	20		320	8	32	405	34
CY	10				18			28	4
LV		10			30			40	4
LT			4	8	28	33		73	16
LU	8	45		26	30	22	97	228	9
HU			8		160		47	215	7
MT					32			32	1
NL				54	140	14		208	8
AT					205		18	223	8
PL		79			7			86	9
PT		195			1			196	10
RO	25				42	18		85	8
SI		10	5		143			158	9
SK	40				104			144	7
FI		30			46	30	20	126	5
SE	118	4		8		6	11	147	10
UK	56	53	30		88			227	14
Tredje land	400	156	24	57	1 443	80	168	2 328	127
Blandade grupper (EU)	114	669		12	1 828	751	328	3 702	103
Totalt	1 295	1 771	99	254	7 181	1 274	1 777	13 651	592

3. Domarmöte (2011)

BE	5	DK	3	IE	2	FR	13	LV	2	HU	6	AT	5	RO	7	FI	3
BG	5	DE	10	EL	6	IT	13	LT	3	MT	1	PL	12	SI	2	SE	3
CZ	6	EE	2	ES	13	CY	2	LU	2	NL	6	PT	6	SK	3	UK	12
Totalt																	153

4. Utvecklingen med avseende på antal och typ av besökare (2008–2011)

Antalet besökare

	Nationella domare	Advokater/Juridiska rådgivare	Professorer i juridik	Diplomater/Parlamentsledamöter	Studenter/Praktikanter	Nationella tjänstemän	Övriga	Totalt
2008	2 463	1 219	156	262	7 053	1 016	1 854	14 023
2009	2 037	1 586	84	193	6 867	870	2 078	13 715
2010	2 087	1 288	47	146	6 607	830	1 507	12 512
2011	1 295	1 771	99	254	7 181	1 274	1 777	13 651

C – Högtidliga sammankomster

24 januari	Högtidlig sammankomst med högtidlig försäkran av två nya ledamöter av Europeiska revisionsrätten
11 april	Högtidlig sammankomst till minne av Pierre Pescatore och Antonio Saggio
19 september	Högtidlig sammankomst med anledning av domaren A.W.H. M. Kanchevas tillträde som domare vid tribunalen
26 september	Högtidlig sammankomst med högtidlig försäkran av två nya ledamöter av Europeiska revisionsrätten
6 oktober	Högtidlig sammankomst med anledning av att domaren P. Lindh har lämnat sitt ämbete och C.G. Fernlund har tillträtt som domare vid domstolen, och med anledning av att ordföranden P. Mahoney och domarna H. Tagaras och S. Gervasoni har lämnat sina ämbeten och att E. Perillo, R. Barents och K. Bradley har tillträtt sina ämbeten som domare vid nytillsättningen av en del av domartjänsterna vid personaldomstolen

D – Besök och deltagande i officiella arrangemang

Domstolen

1 januari	Domstolen är, på inbjudan av Republiken Maltas president, representerad vid nyårsceremonin i Valletta
7 januari	Domstolen är representerad vid en högtidlig sammankomst vid Cour de cassation i Republiken Frankrike med anledning av det nya året 2011, i Paris
11 januari	Domstolens ordförande deltar i en nyårsmottagning på inbjudan av hans kungliga höghet storhertig Henri av Luxemburg
13 januari	Domstolen är på inbjudan av Förbundsrepubliken Tysklands president representerad vid nyårsmottagningen i Berlin
25 januari	Domstolen är representerad vid "Rechtspolitischer Neujahrsempfang 2011" som anordnats av Förbundsrepubliken Tysklands justitieministerium, i Berlin
28 januari	En delegation från domstolen deltar i den högtidliga sammankomsten vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och i seminariet "Quelles sont les limites à l'interprétation évolutive de la Convention?", i Strasbourg
10 februari	Domstolens ordförande deltar i konferensen "Implementing the Lisbon Treaty" som anordnats av Europeiska kommissionen och Bureau des conseillers de politique européenne, i Bryssel
14 februari	Domstolens ordförande deltar i den ceremoni som hålls med anledning av 350-årsjubiléet av Konungariket Danmarks högsta domstol, i Köpenhamn
21 mars	Domstolen är representerad vid det seminarium som anordnats av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna i samband med utgivningen av <i>Handbook on European Non-Discrimination Case-Law</i> , i Strasbourg
21 och 22 mars	Officiellt besök av en delegation från domstolen vid Judiciary of England and Wales, i London
31 mars	Domstolen är, på inbjudan av Förbundsrepubliken Tysklands justitieminister, representerad vid den högtidliga sammankomst som hållits med anledning av att ordföranden vid federala skattedomstolen lämnar sitt ämbete, i München
8 och 9 maj	Domstolen är representerad vid styrelsemötet inom Association des Conseils d'État et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne, i Madrid
19 maj	Domstolen är representerad vid ett symposium i komparativ rätt med titeln "Le contrôle de constitutionnalité en Europe", som anordnats av Fédération européenne des juges administratifs (FEJA), i Paris
19–21 maj	Domstolen är representerad vid "First St Petersburg International Legal Forum", i Sankt Petersburg
23–27 maj	Domstolen är representerad vid den 15:e kongressen för sammanslutningen av de europeiska författningsdomstolarna, i Bukarest

25 maj	Möte mellan en delegation från domstolen och ministern R. Pofalla, chef för förbundskanslerns kansli, samt S. Leutheusser-Schnarrenberger, Förbundsrepubliken Tysklands justitieminister, i Berlin
26 maj	Domstolen är representerad vid öppnandet av plenarsammanträdet för Nätverket för åklagarmyndigheter vid de högsta domstolarna i Europeiska unionens medlemsstater, i närvaro av Republiken Italiens president, i Rom
31 maj	Domstolen är representerad, på inbjudan av Republiken Italiens president, vid den ceremoni som anordnats med anledning av nationaldagen, i Rom
1 juni	Domstolens ordförande deltar vid Congrès fondateur de l'Institut européen du droit, i Paris
20 juni	Officiellt besök av en delegation från domstolen vid Republiken Kroatens högsta domstol, i Zagreb
20 juni	Domstolen är representerad vid konferensen "Practical application of Regulation (EC) N° 2201/2003 – on the eve of review", som anordnats av det ungerska ordförandeskapet i Europeiska unionens råd och Europeiska kommissionen, i Budapest
23 juni	Domstolens ledamöter deltar i de ceremonier som ordnas med anledning av Luxemburgs nationaldag
24 juni	Domstolen är, på inbjudan av Republiken Sloveniens president, representerad vid de ceremonier och mottagningar som anordnats med anledning av Sloveniens nationaldag, i Ljubljana
24 juli	Domstolens ordförande deltar vid den mottagning som Republiken Greklands president hållit till minne av republikens återinförande, i Aten
29 och 30 juli	Domstolens ordförande deltar, på inbjudan av republiken Bulgariens president, i de ceremonier som anordnats med anledning av Bulgariens författningsdomstols 20-årsjubileum, i Sofia
4–6 september	Domstolens ordförande deltar i det seminarium som Konungariket Sveriges utrikesdepartement anordnat till domaren P. Lindhs ära, i Stockholm
28 september	En delegation från domstolen deltar i firandet av Bundesverfassungsgerichts 60-årsjubileum, i Karlsruhe
30 september	Domstolen är representerad vid Verfassungstag-ceremonin, i Wien
3 oktober	Officiellt besök av en delegation från domstolen vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, i Strasbourg
3 oktober	Domstolen är, på inbjudan av Lord Chancellor, representerad vid Opening of the Legal Year, i London
3 oktober	Domstolen är representerad vid de officiella ceremonier som anordnats med anledning av Förbundsrepubliken Tysklands nationaldag
13 och 14 oktober	Domstolen är representerad vid de europeiska domstolarnas 7:e Symposium om varumärken, mönster och modeller, i Alicante
20 oktober	Möte mellan en delegation från domstolen och Republiken Polens vice premiärminister, D. Tusk, inom ramen för det polska ordförandeskapet i Europeiska unionens råd, i Bryssel
25 oktober	Domstolen är representerad vid officiella evenemang med anledning av 19-årsjubileet av Republiken Litauens författning, i Vilnius

31 oktober	Domstolen är representerad vid firandet av 180-årsjubileet för Republiken Italiens högsta domstol, i Rom
31 oktober–2 november	Officiellt besök av en delegation från domstolen vid Republiken Maltas författningsdomstol
10 november	Domstolen är representerad vid en hearing i Europaparlamentet rörande de grundläggande rättigheterna med titeln "The implementation of the EU Charter of Fundamental Rights two years after the Lisbon Treaty's entry into force", i Bryssel
16 och 17 november	Domstolen är representerad vid den internationella konferens som anordnats av Republiken Ungerns råd för offentlig upphandling på temat "Actual Questions of Public Procurements in the European Union and in the Member States", i Budapest
23 och 24 november	Domstolen är representerad vid seminariet för sakkunniga om medlemsstaternas domstolars tillämpning av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna som anordnats av Konungariket Nederländernas högsta domstol, i Haag
25 november	Domstolen är representerad vid seminariet på temat "Dallo Statuto albertino alla Costituzione repubblicana", som anordnats av Republiken Italiens författningsdomstol med anledning av 150-årsjubileet av Italiens förening, i Rom
15 december	Domstolens ordförande deltar i konferensen på temat "Hessen und der EuGH im Dialog" som anordnats av delstaten Hessen, i Berlin
23 december	Domstolen är, på inbjudan av Republiken Sloveniens president, representerad vid den mottagning som anordnats med anledning av oavhängighets- och nationaldagen, i Ljubljana

Tribunalen

1 januari	Tribunalen är, på inbjudan av Republiken Maltas president, representerad vid nyårsceremonin i Valletta
19 januari	Tribunalen är representerad vid Republiken Österrikes kanslers och vicekanslers officiella nyårsceremoni
25 januari	Tribunalen är representerad vid "Rechtspolitischer Neujahrsempfang 2011", som anordnats av Förbundsrepubliken Tysklands justitieministerium, i Berlin
14 februari	Tribunalen är representerad vid ceremonin med anledning av 350-årsjubileet av Konungariket Danmarks högsta domstol, som anordnats av högsta domstolens ordförande T. Melchior, i Köpenhamn
14 och 15 april	Tribunalen är representerad vid "XV. Internationale Kartellkonferenz" vid Bundeskartellamt, i Berlin
19–21 maj	Tribunalen är representerad vid 6e édition des Journées des juristes européens
30 maj–1 juni	Tribunalen är, på inbjudan av ordföranden för Maltas högsta domstol, representerad vid ett officiellt besök i Republiken Malta
31 maj	Tribunalen är representerad, på inbjudan av Republiken Italiens president, vid den ceremoni som anordnats med anledning av nationaldagen, i Rom

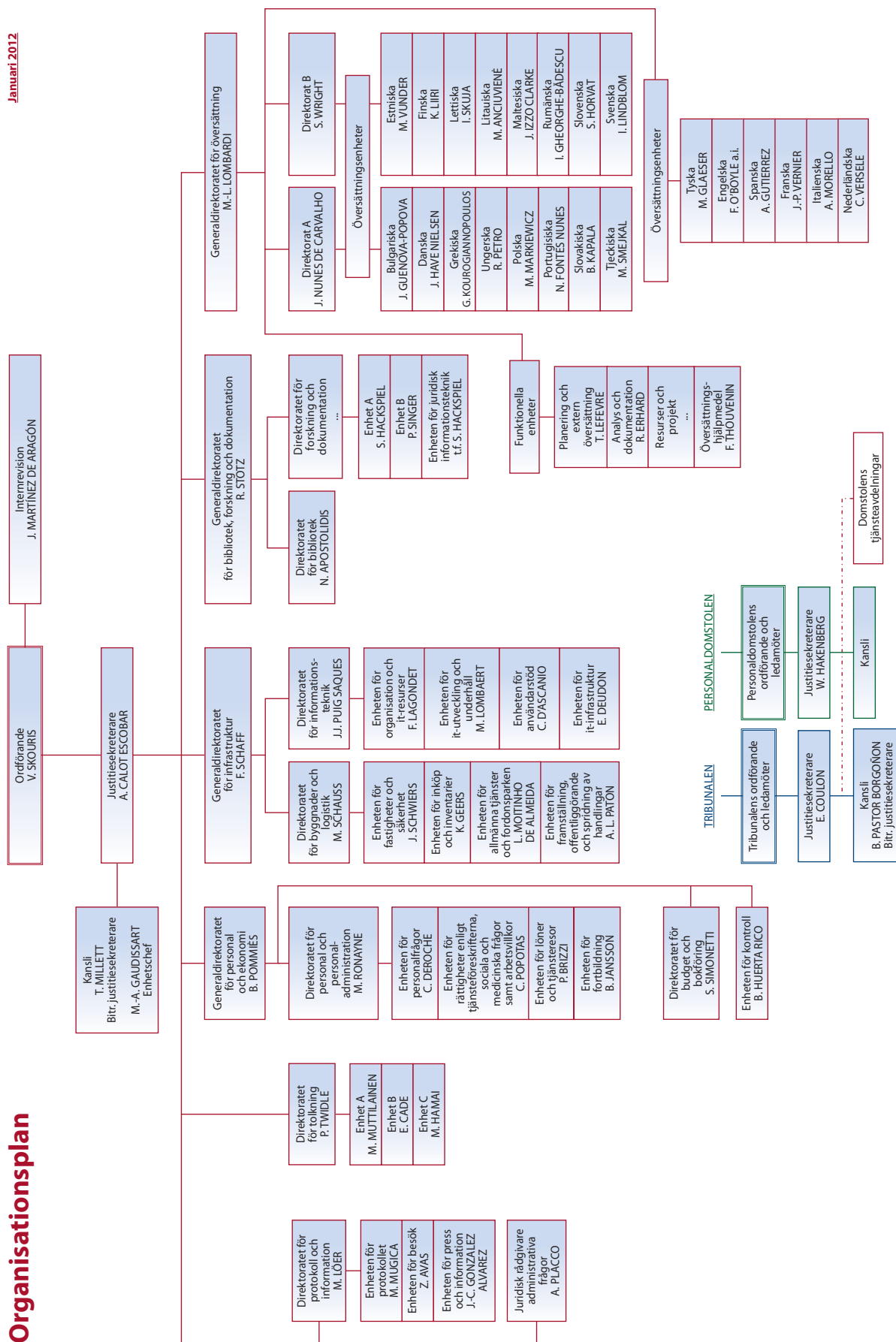
23 juni	Tribunalen är representerad vid Luxemburgs nationaldag, högtidlig Te Deum-mässa åtföljd av en mottagning i storhertigens palats
24 juli	Tribunalen är representerad vid den mottagning som Republiken Greklands president hållit till minne av republikens återinförande för 37 år sedan, i Aten
28 september	Tribunalen är representerad vid ceremonin då Republiken Polens president överlämnade förtjänstmedaljer till domare och juridikprofessorer, i Warszawa
30 september	Tribunalen är representerad vid det högtidliga firandet av 91-årsdagen av Republiken Österrikes författning
2 och 3 oktober	Tribunalen är representerad vid ceremonin för öppnande av rättsåret i Westminster Abbey, i London
3 oktober	Tribunalen är representerad vid den mottagning som hållits av Förbundsrepubliken Tysklands president med anledning av den tyska nationaldagen
12–15 oktober	Tribunalen är representerad vid de europeiska domstolarnas 7:e symposium om varumärken, mönster och modeller, som anordnats av Byrån för harmonisering inom den inre marknaden (varumärken, mönster och modeller), i Alicante
14 och 15 november	Tribunalen är representerad vid konferensen "Die freiheitliche Grundordnung der Europäische Union" som anordnats av ministeriet för ekonomi och teknik, i Berlin
24 november	Tribunalen är representerad vid den konferens som anordnats av Académie de droit européen på temat "Transnational Use of Video Conferencing in Court", i Trier
6 december	Tribunalen är representerad vid den officiella mottagning som hållits av Republiken Finlands president med anledning av Republiken Finlands självständighetsdag

Personaldomstolen

21–22 mars	Besök vid den nationella institutionen för domarutbildning i Thessalonike
16 och 17 maj	Besök vid Republiken Ungerns högsta domstol och författningsdomstol
22 och 23 september	Besök vid Konungariket Spaniens högsta domstol och författningsdomstol

Organisationsplan

Europeiska unionens domstol

**Årsrapport 2011 – Översikt över verksamheten vid Europeiska unionens domstol,
Europeiska unionens tribunal och Europeiska unionens personaldomstol**

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå

2012 — 270 p. — 21 x 29,7 cm

Katalognummer: QD-AG-12-001-SV-C

ISBN 978-92-829-1169-3

doi:10.2862/83333

ISSN 1831-8592

■ Publikationsbyrån

ISBN 978-92-829-1169-3

9 789282 911693

HUR HITTAR MAN EU:S PUBLIKATIONER?

Gratispublikationer

- Genom EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).
- Hos Europeiska kommissionens representationer och delegationer.
Adressuppgifter finns på Internet (<http://ec.europa.eu>)
eller kan fås från fax +352 2929-42758.

Avgiftsbelagda publikationer

- Genom EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Avgiftsbelagda prenumerationer (t.ex. årsabonnemang på *Europeiska unionens officiella tidning* och på rättsfallssamlingen från Europeiska unionens domstol)

- Genom ett av Europeiska unionens publikationsbyrås försäljningsombud (http://publications.europa.eu/others/agents/index_sv.htm).

